011

D.

~~1330~~ ~~1330.~~

1019

3836

D. 1019

OKRES

STANISŁAWA AUGUSTA

W HISTORYI NUMIZMATYKI POLSKIEJ

ZEBRAŁ

KAROL PLAGE

XXXIV TABLIC

KRAKÓW 1913

SKŁAD GŁ.: KRAKÓW, GEBETHNER I SP.; WARSZAWA, GEBETHNER I WOLFF.

D1019 *

Kupiłem na
Kiermaszy Muzeum
Polskiego w Ameryce.
Originalnie z Biblioteki
Z.N.P.
Koszt $1.75

D1019 -

OKRES
STANISŁAWA AUGUSTA
W HISTORYI NUMIZMATYKI POLSKIEJ

BIBLIOTEKA I MUZEUM
Z. N. P.
CHICAGO, ILL.

OKRES
STANISŁAWA AUGUSTA
W HISTORYI NUMIZMATYKI POLSKIEJ

ZEBRAŁ

KAROL PLAGE

XXXIV TABLIC

KRAKÓW 1913
SKŁAD GŁ.: KRAKÓW, GEBETHNER I SP.; WARSZAWA, GEBETHNER I WOLFF.

PRZEDMOWA.

Wydając niniejszą pracę staramy się zapełnić ogromny brak dzieła, któreby illustrowało całokształt mennictwa polskiego za Stanisława Augusta.

Przed siedmnastu laty wydaliśmy:

»Monety bite w miedzi za panowania Stanisława Augusta«, gdzie obok tablic zamieściliśmy tylko opis monet.

Jednakże w ciągu kilkunastu lat zbierając materjały do niniejszej pracy, trafiliśmy na tyle i tak cennych dokumentów, że trudno nam było wyrzec się zamieszczenia ich w obecnej skromnej pracy. Dlatego też obok tablic z monetami bitemi za Stanisława Augusta i ich opisu zamieściliśmy szereg dokumentów.

Nie są to jednak wszystkie jakie posiadamy, a tylko najważniejsze. Z przykrością bowiem zaznaczyć musimy, że główną przyczyną tej naszej wstrzemięźliwości był brak odpowiednich funduszów na wydanie większego dzieła.

By dać czytelnikom pewien całokształt, zamieszczamy na początku krótką sylwetkę historyczną mennictwa polskiego od XVI wieku, poczem następuje również krótka historya mennictwa za panowania Stanisława Augusta.

Tak ułożywszy zebrany materjał, zdaje nam się, że zadośćuczyniliśmy swej chęci stworzenia całkowitego obrazu.

Jednakże najważniejszą częścią pracy niniejszej, której poświęciliśmy najwięcej trudu i czasu są tablice monet. Mamy nadzieję, że nic nie przepuściliśmy i z niecierpliwością oczekiwać będziemy przyszłych w tym kierunku dociekań.

Monety, dokumenty niezależnie od tych, które posiadamy, staraliśmy się odszukać wszędzie, gdzie tylko możebnem to było, nie tylko w granicach dawnej Rzeczypospolitej, ale i po za niemi. Z radością zaznaczyć musimy, że tak posiadacze zbiorów prywatnych, jako też kustosze lub dyrektorzy muzeów nie odmawiali nam swych usług i gdziekolwiek się zwróciliśmy, wszędzie chętnie zbiory swe nam do badania użyczali. Wszystkim więc tym szanownym i poważnym osobom i instytucyom, których spis poniżej podaję, składam swe najgłębsze podziękowanie za ich gotowość przyczynienia się do rzucenia promienia światła na niedość jeszcze wyczerpane badania numizmatyczne, a tem samem i za ułatwienie i umożliwienie pracy niniejszej.

Oprócz tego winienem podziękowanie tym nielicznym miłośnikom przeszłości, którzy zamówili u mnie egzemplarze wykwintne na specyalnym papierze. Ta ich gotowość była mi znaczną ulgą w kosztach wydawnictwa.

Spis osób i instytucyi, z których zbiorów korzystałem:

JWP. Bartynowski Władysław, Kraków; Bernstein Wilhelm, Warszawa; Bisier Gustaw, Warszawa, Blikle Antoni, Warszawa; Kołtunowicz Władysław, Warszawa; Maszadro Stanisław, Warszawa; Nepros Edward, Warszawa; Potocki hr. Andrzej, Kraków; Sobański hr. Kazimierz, Guzów. Ermitaż ces. w Petersburgu; Gimnazyum w Gdańsku; Muzeum im. Emeryka hr. Czapskiego w Krakowie; Muzeum w Rapperswilu.

Autor.

Rzut oka na mennice w Polsce od XVI w.

Czasy Zygmunta I rozpoczynają w dziejach mennictwa polskiego nową, a niezmiernie ważną epokę, albowiem, począwszy od reform menniczych tego króla, dalszy rozwój spraw monetarnych postępuje stale w kierunku zaprowadzenia jednostajnej stopy monetarnej we wszystkich krajach, wchodzących w skład Rzeczypospolitej. W związku z rozpoczętem przez Zygmunta I dziełem unifikacyi monetarnej pozostaje walka ze złym pieniądzem obcym. O ile pierwsza grupa reform doznała urzeczywistnienia, o tyle usunięcie cudzoziemskiej złej monety nie zawsze można było doprowadzić do skutku, co na polski system monetarny musiało oczywiście oddziaływać ujemnie.

Gdy w roku 1559 w Niemczech zaczęto wybijać talary złotowe, na stopę 60 krajcarów, to one tak dalece rozpowszechniły się w prowincycch polskich, że nie tylko krajową, ale nawet wszelką inną obcą monetę wyparły.

By wprowadzić ład, sejm w r. 1627 wydał uchwałę, mocą której wstrzymano wybijanie monety drobniejszej od talarów i półtalarów. Jednocześnie zaś tenże sejm zapowiadał dalsze uporządkowanie rzeczy menniczej. (Vol. Leg. III, str. 544 i rozp. men. Zagórski XXXII).

Od tego czasu aż do końca panowania Zygmunta III i podczas panowania Władysława IV bito jedynie talary, półtalary i czerwone złote, oraz denary, które pozostawiono jako bilon. Środek to jednak był paliatywny i nie zaradził złemu — rozprzężenie mennicze trwało w dalszym ciągu, wywołując nędzę i słuszne utyskiwanie ludności Polski.

Jako przyczynę takiego stanu rzeczy wskazywano nadmierne zyski skarbu i niesumienność przedsiębiorców prywatnych, którzy za panowania Jana Kazimierza szczególniej się rozwielmożnili. Faktyczna jednak przyczyna tkwiła zewnątrz kraju, we wspomnianym wyżej napływie monety obcej.

Rok 1632 przynosił zasadniczą zmianę w sprawie menniczej.

Mianowicie na sejmie warszawskim w kwietniu tego roku król Zygmunt III zrzekł się przynależnego dotąd wyłącznie królom prawa (ius regale) bicia monety i korzystania z płynących stąd dochodów — na rzecz skarbu Rzpltej. (Vol. Leg. III, str. 709).

Jednocześnie więc prawie z wstąpieniem na tron Władysława IV mennice przeszły w ręce stanów. Ale zło było już tak wielkie, że trudno było naprawić dawne błędy, tembardziej, że stany nie potrafiły sprostać swemu zadaniu. Zaznacza to wyraźnie uniwersał r. 1633, wydany do mennic na walnym sejmie koronacyjnym w Krakowie: »Komisarze na to wysadzeni, żadnych sposobów i środków do sporządzenia y zordynowania Mynic wynalezc nie mogą«. Wobec tego uniwersał przypominał wszystkim urzędom dawne przepisy z r. 1631 co do monety cudzoziemskiej w kraju (Vol. Leg. III, str. 670), na mocy których kursować w kraju mogły tylko czerwone złote, talary i półtalary, bite na stopę krajową, oraz talary lewkowe i złotowe, wszelka inna obca moneta winna być konfiskowana.

Co zaś najważniejsze — tenże uniwersał zabraniał przyjmowania monety cudzoziemskiej, oraz wywozu krajowej. (Vol. Leg. III, str. 801).

Pierwsze kroki w kierunku usunięcia właściwej przyczyny rozstroju monetarnego zostały postawione. Lecz owoc zbawiennych uchwał nie zdążył dojrzeć, gdy nad Polską od r. 1648

zapanowała zawierucha wojenna, szalejąca przez całe panowanie Jana Kazimierza i wywołująca obok przesilenia finansowego upadek waluty.

D. 16 maja 1650 r. komisarze wyznaczeni z grona sejmu warszawskiego wypracowali nową, znacznie ulepszoną stopę — wspólnie z delegatami Elektora Brandenburskiego, księcia kurlandzkiego i miast pruskich (ob. Zagórski XXXVIII). Ale Rzeczypospolitej w tym czasie chodziło nie o dobrą stopę, a o pieniądze, potrzebne do prowadzenia uciążliwych wojen, czemu nowa zbawienna reforma zadość uczynić nie mogła. Przeto na sejmie r. 1654, nowa stopa, jako nie przynosząca skarbowi żadnych korzyści, zniesioną została. (Vol. Leg. 4, str. 453).

Oprócz tego w r. 1659 na mocy uchwały sejmowej po raz pierwszy nakazano głównemu dzierżawcy mennicy, Boratyniemu, wybić drobnych szczeromiedzianych szelągów bez żadnego pobielania (po trzy na grosz) milion dla Korony i tyleż dla Litwy. (Vol. Leg. 4, str. 599).

Wkrótce jednak wyłoniła się nowa gwałtowna potrzeba pieniędzy, gdyż wojsko nie było zapłacone i poczęło szemrać. Komisya lwowska, obradująca w tej sprawie w roku 1663, nie widziała innego wyjścia, jak polecić temuż Boratyniemu wybicie nowej edycyi szelągów na sumę $5^1/_4$ miliona złp. dla Korony i tyleż dla Litwy. Ale i tego nie wystarczyło, a wojsko kwarciane nie płatne od kilku lat, zmówiwszy się między sobą, domagało się natarczywie zaległego żołdu, którego ubogi skarb wypłacić nie mógł. Wtedy zjawił się Andrzej Tympf, inny przedsiębiorca i podał projekt bicia t. zw. złotowego. Komisya lwowska przyjęła projekt — i odtąd Tympf zaczął wybijać liche złotówki z napisami XXX groszy i »dat pretium servata: salus potiorq metallo est« (cenę daje ocalenie kraju i to lepszem jest od kruszcu). Złotówki te były tak znienawidzone, że monogram królewski ICR tłumaczono powszechnie jako I(nitium) C(alamitatis) R(egni), t. j. początek niedoli królestwa. Złotówki te później tynfami zwane, szły po 30 szt. na grzywnę ośmiołutowej próby srebra i trapiły kraj aż do czasu Stanisława Augusta.

Nie mniejszą plagą kilku pokoleń były szelągi Boratyniego, »boratynkami« zwane. Szły one przymusowym biegiem po 3 na grosz, a bito ich po 150 szt. z grzywny. Wprowadzenie tymfów i boratynków miało między innemi ten skutek, że zaczęto rozróżniać dobrą srebrną monetę (moneta bona) i szelągi i tymfy Jana Kazimierza (moneta currens) i w rozmaitych tranzakcyach czyniono zastrzeżenia, w jakiej z tych dwóch rodzajów monet miała być uczyniona wypłata, co rodziło łatwo zrozumiałe zatargi i spory, podkopujące dobrą wiarę, rujnujące przemysł i handel.

W roku 1667 zamknięto mennice krajowe (Vol. Leg. 4 s. 949), pozostawiając Boratyniemu wolność wybijania jeszcze przez rok jeden szóstaków, jako uregulowanie jego należności. Następnie w roku 1679 otworzono nową mennicę w Krakowie, powierzono ją administracyi Boratyniego, a dochód z niej przeznaczono na poczet przyznanych przez sejm, lecz nie zaspokojonych dotychczas jego pretensyi.

Rządy Michała Korybuta przeszły dla mennic bez śladu; na pięciu odbytych sejmach, z których trzy były zerwane, nie uczyniono nawet wzmianki o potrzebach menniczych.

Ma sejmie r. 1685 postanowiono zamknąć mennice, które dopiero za Stanisława Augusta otwarte były (ob. Vol. leg. V 714).

Za panowania Augusta II i Augusta III do Polski obficie napłynęła moneta obca, bita na stopę polską bez upoważnienia sejmu ani rady senatu. Bito ją w Lipsku Dreźnie i Guben. By wprowadzić pewną jednolitość sejm pacyfikacyjny w Warszawie w r. 1717 określił dla krajów Korony i Litwy stałą i jednostajną cenę obiegową monet (Vol. Leg. VI str. 290 i 331). Czerwony złoty miał być brany na bieżącą, t. j. szelążną monetę, po zł. 18, talar bity po zł. 8, tynf po zł. 1 gr. 8, szóstak bity po gr. 12 i szelągów 2 (ob. Zag. XLVIII). Ta cena obiegowa monet utrzymała się aż do czasu Stanisława Augusta i była powodem wydania rozmaitych taryf redukcyjnych. Na domiar złego w czasie wojny siedmioletniej ze Śląska na-

płynęło wiele fałszywych tynfów, bitych pod stemplem Augusta III, zwanych powszechnie »bąkami«.

Potrzeba dobrej monety dotkliwie odczuwać się dawała — stara drobna moneta zmniejszała się bardzo i była zużyta. Skarb Rzpltej nie był w możności wybijania monety, nie posiadał bowiem ani funduszu, ani osoby, któraby posiadała odpowiednią znajomość rzeczy.

Sasi zaś widząc zyski, jakie z bicia monety osiągnąć mogli, rozpoczęli na próbę wybijanie monety miedzianej. Zachęceni pomyślnym rezultatem nie poprzestają już na samej miedzi, ale wybijają i srebro w Lipsku, w mennicy pod dyrekcyą Fregego, popierani przez wszechwładnego ministra Brühla. W ciągu 8 lat wprowadzili oni monetę w trzech gatunkach za 18 milionów. Moneta ta z początku była lepsza od bitej za Jana Kazimierza i chciwie była rozchwytywana. Lecz już w r. 1756 całkiem się z tą ostatnią zrównała.

Fryderyk II król pruski, zająwszy w czasie wojny siedmioletniej Saksonię (1756—1763) uzurpował sobie prawo bicia monety dla Polski. Zaczął wybijać odrazu gorszą, przez co podwoił wartość monety poprzednio wybijanej. Następnie co każde 6 miesięcy wykupywał poprzednią emisyę, zastępując ją nową gorszą, aż wreszcie doprowadził do tego, że r. 1760 rzeczywista wartość tynfa wynosiła 15 groszy. Nie poprzestając jednak na tem, sprowadził ostatecznie tynfy do wartości rzeczywistej $7^1/_2$ gr. zamiast ustanowionej zł. 1 gr. 8.

Za panowania dwóch Augustów Polska została zalana podłą saską monetą na kolosalną sumę przeszło 600 milionów zł. Jeżeli dodamy do tego pieniądze austryackie, rosyjskie i francuskie, które napłynęły do Polski i wynosiły 240 mil. zł., to będziemy mieli całkowity obraz ruiny finansowej w ciągu tych 66 lat[1]). Na nadużycia zwrócono coprawda uwagę w r. 1757, lecz późno, gdy już trudno było cokolwiek naprawić. Jeszcze później jednak, gdyż dopiero w sierpniu 1761 r. została ogłoszona przez Teodora Wessla, podskarbiego W. K. pierwsza redukcya. Powtórna nastąpiła w październiku t. r. i trzecia w lutym 1762. Redukcye te powtarzały się do r. 1766, gdy dn. 4 czerwca Uniwersał Komisyi Skarbu Koronnego wycofywał z obiegu wszelkie tynfy. Nowo otworzona mennica wykupywała je, przetapiała i niosła ich zagładę.

Powyższy krótki pogląd na mennictwo w Polsce jaskrawo illustruje rozpaczliwy stan tego tak ważnego czynnika bytu i rozwoju ekonomicznego państwa.

Zobaczmyż teraz, co i jak uczynił Stanisław August w sprawie podniesienia mennictwa polskiego i zabezpieczenia krajowi dobrej monety i czy zaufanie pokładane w nim zostało usprawiedliwionem.

Mennice za Stanisława Augusta.

Projekty reform i działalność mennicy warszawskiej.

Stany Rzpl. na sejmie konwokacyjnym 1764 r. postanowiły przeprowadzić gruntowną reformę mennictwa. Czując się jednak do tego niezdolnymi, zdały mennictwo w ręce nowo obranego na sejmie elekcyjnym dn. 7 września 1764 r. króla Stanisława Augusta. Tym sposobem chciano jeszcze zwiększyć dochody królewskie. Stanisław August przyrzekł in pactis conventis w art. 45 nową mennicę otworzyć i dobrą monetę wybijać, lecz zrzekł się wszelkich płynących stąd dochodów, oświadczając w grudniu 1764, że nie zamierza osiągnąć żadnych korzyści z tego działu finansów i że starania jego będą skierowane do dostarczenia na-

[1]) Precis des Affaires monnoytaires etc. remis au Roi le 9 mars 1782 par le Comte Moszyński.

rodowi dobrej monety, o wiele cenniejszej od wszystkich bitych dotychczas od czasu Zygmunta III.

Wkrótce po elekcyi, d. 30 września 1764 r. w Warszawie pisze listy niejaki Dürkoop, (patrz dokumenty) podpisujący się sekretarzem mennicy. Pisze on, że wobec tego, iż żadna mennica nie jest otwarta, żądanego projektu bicia monety przedstawić nie może. Uznając jednak brak groszy i szelągów polskich, proponuje, aby tymczasem skorzystać z mennicy w Elblągu i dodaje, że gdyby z łuta miedzi bić 4 grosze, to w ciągu roku Rzpl. mogłaby otrzymać 300.000 takiej monety. W innym liście ponawia swą propozycyę i dodaje, że liweranci biorą na siebie wszelki wydatek. Dürkoop musiał posiadać od kogoś poważne instrukcye, jeżeli zaangażował się do tego stopnia, że sprowadził nawet 12 czeladników i mincarza. Jaka jednak była rola Dürkoopa i kto go upoważnił do urządzenia mennicy, dociec nam się nie udało.

Niebawem zjawiają się inni projektodawcy.

D. 2 stycznia 1765 r. występuje z swym projektem Karol Mehlig i proponuje wziąć mennicę w administracyę.

7 stycznia Aleksander v. Unruh przedkłada królowi, że stopa 84 zł. z grzywny kolońskiej czystego srebra jest najkorzystniejsza. Ponieważ król chciał jaknajprędzej rozpocząć bicie monety, przeto Unruh wybrał się w podróż, aby naocznie przekonać się w jakiej mennicy będzie można bić monetę. Z podróży swej pisze on listy, datowane d. 13 i 15 stycznia 1765 r. z Torunia i Bydgoszczy, w których donosi, że spodziewa się pomyślnego zakończenia swych poszukiwań. W Toruniu znalazł mennicę urządzoną nader prymitywnie, radzi jednak skorzystać z niej, aby zaspokoić naglącą potrzebę monety zdawkowej. Z mennicą toruńską można zawrzeć stosowną umowę, a pomoc w tym względzie może okazać prezydent Klosmann, człowiek dobrze obeznany ze sprawami menniczemi, porozumiawszy się z radcą kameralnym Steinhauserem.

W tym czasie, gdy Unruh poszukuje odpowiedniej mennicy, ukazuje się bardzo poważny i wiele rokujący akt.

Uniwersałem z dnia 10 stycznia 1765, król postanawia otwarcie mennicy i mianuje specyalną komisyę menniczą, w skład której wchodzą: kanclerze Andrzej Zamojski i ks. Michał Czartoryski, współkomisarze: Antoni Przeździecki, podkanclerzy litewski, August Moszyński, stolnik koronny, Jan Borch, podkomorzy Inflancki, Aleksander Unruh, Starosta Żeglniewski.

Obrady komisyi mają się odbywać w Warszawie przynajmniej dwa razy na tydzień; komisya obowiązana jest komunikować się w sprawach waloru i dobroci monet z komisyą Skarbową korony i Litwy. Dnia 12 stycznia komisya złożyła uroczyście przysięgę.

Ustanowienie komisyi było dowodem, że Stanisław August nie poprzestaje tylko na obietnicach i pięknych słowach, lecz dąży do czynu.

To też i komisya mennicza szybko bierze się do pracy, obraduje nad urządzeniem przyszłej mennicy, biciem monety i jej jakością i już dnia 1 lutego przedstawia komisyi skarbowej memorjał, w którym mówi o monetach nizkiego gatunku i żąda wydania pieniędzy należnych królowi, lecz nie zapłaconych w czasie bezkrólewia.

Środki te komisya mennicza chce użyć na urządzenie mennicy, ponieważ odpowiednich ku temu funduszów brak.

Dnia 22 lutego Komisya Skarbowa odpowiedziała, że zgadza się na wydanie powyższych sum, jednakże dla szczupłych dochodów Skarbu nie może uiścić całej sumy jednorazowo, a tylko w dwóch ratach: w roku bieżącym — 200.000 zł. i w przyszłym takąż sumę

Dnia 1 lutego komisya mennicza wybrała na vicedyrektora przyszłych mennic Hyacentego Filipa Szultza i wysłała go dla wyszukania bądź przedsiębiorcy, któryby się podjął bicia monety, bądź też mennicy w Elblągu, Gdańsku lub Toruniu. — Schultz na zasadzie swych

bardzo szerokich pełnomocnictw wywiązał się z swej misyi pomyślnie. Miasta miały ustąpić swe mennice królowi, pozostawiając sobie prawo wybicia pewnej sumy pod własnym stemplem nie ponosząc żadnych kosztów, oprócz należności za robotę.

Punkty przedugodne zostały podpisane i delegaci miejscy mieli w maju zjechać do Warszawy z odpowiedniemi plenipotencyami dla podpisania ostatecznego kontraktu. Jednakże do podpisania kontraktów nie doszło, gdyż Komisya mennicza wciąż przemyśliwała o otwarciu własnej krajowej mennicy i jednocześnie prowadziła traktacye z rozmaitymi przedsiębiorcami i otrzymywała wszelakie projekty.

Wśród projektodawców znalazł się stolnik Moszyński, który dnia 4 lutego przedstawiając ogólny pogląd co do planu monetarnego, proponował wybicie 50,000.000 złp. srebra, rachując po 84 zł. z grzywny kolońskiej czystego srebra i 1,800.000 złp. w miedzi.

Czerpiąc wiadomość z papierów Moszyńskiego [1]), dowiadujemy się, że na żądanie króla pracował on nad sformułowaniem planu monetarnego, określeniem stopy i wynalezieniem środków. Moszyński doszedł do przekonania, że stosunek ceny srebra do złota winien być jak $1 : 14^1/_2$, tak, że idąc za tym rachunkiem trzebaby wybić 84 złp. z jednej grzywny, z których 18 odpowiadałyby 1 dukatowi.

Wyliczenie Moszyńskiego sprawdził Unruh i uznał je za zupełnie słuszne. Wtedy książe jenerał Poniatowski zaproponował zaciągnięcie pożyczki 2 milj. zł. w Wiedniu i oddanie całego przedsiębiorstwa nawet na rachunek króla. — Moszyński uważał to za możliwe i rozpoczęto traktowanie pożyczki, którą bankier warszawski Teper zabezpieczył. Jednakże po 6iu tygodniach cały projekt upadł.

Wobec tego niepowodzenia, Moszyński wspólnie z Unruhem wypracowali nowy projekt, aby wybić 66 mil. dobrych pieniędzy po 84 zł. z grzywny, 6 mil. bilonu po 96 zł. i $1^1/_2$ miljona miedzi. Projekt ten został zaakceptowany przez króla i komisyę, a Unruh podjął się przedstawienia projektu w Saksonii, bankier saski zaś hr. Boltza miał się podjąć załatwienia całej sprawy i w tym celu nawet przybyć do Warszawy, ale po 6 miesiącach hr. Boltza porzucił ostatecznie całą sprawę i do Warszawy nie zjechał.

Dnia 1 kwietnia 1765 Unruh przedstawia projekt nadesłany z Drezna przez hr. Boltza który podejmuje się wybić 168 mil. po 84 z grzywny, płacąc po 1 zł regalii z grzywny i 16 mil. po 96 zł. płacąc 6 zł. regalii. Unruh zaproponował hr. Boltza wykonanie tego planu po połowie z królem. Gdy d. 5 kwietnia Unruh spisał i przedstawił komisyi koncesyę na przedsiębiorstwo bicia monety dla hr. Boltza, uzyskała ona zgodę króla i komisyi i z polecenia tej ostatniej Unruh wyjechał do Drezna, aby uzyskać zatwierdzenie przez hr. Boltza, a ten miał sprowadzić potrzebny personal.

D. 18 maja Unruh donosi już z Drezna, że traktuje z hr. Boltza w sprawie bicia po 84 zł. i że poznał się z Gartenbergiem, który traktuje o bicie monety miedzianej.

Ponieważ hr. Boltza nie mógł przybyć do Warszawy, przeto komisya zaproponowała, aby król wziął administracyę mennicy na swój rachunek i w tym celu zaciągnął pożyczkę w Wiedniu. Lecz i to nie doszło do skutku, a tymczasem Schweigert, bankier posiadający kantory w Berlinie i Petersburgu, przysyła przez podstolego Branickiego propozycyę bicia monety. Wkrótce osobiście zjawił się w Warszawie i przedstawił d. 7 i 12 maja swe plany proponując bić 58 mil. zł. po 84 zł. z grzywny; 10,560.000 zł. po 96 zł. w połowie na rachunek króla. Projekt jednak został odrzucony i Schweigert opuścił Warszawę.

W tym czasie zjawił się żyd Baruch, mieszczanin konstantynowski i przedstawiwszy

[1]) Precis des Affaires monnoytaires les plus remarquables arrivées en Pologne depuis 1764 jusq'au commencement de 1782 tire des Archives de Sa Majesté et de Protocols de la Commission des Monnoyes remis au Roi le 9 mars 1782 par le Comte Moszyński Stol. de la Couron.

(jeszcze w styczniu napisane) swoje projekty uzyskał kontrakt d. 1 marca 1765 r. na wybicie 25.000 funtów wagi kolońskiej miedzi. Takie powodzenie musiał on zawdzięczać protekcyi któregoś z komisarzy. Lecz Baruch nie posiadał znajomości rzeczy i chociaż zamówił już miedź w Moskwie, d. 23 kwietnia podaje prośbę o zwolnienie go z kontraktu, na co komisya mennicza się zgadza, a 27 kwietnia prosi o zwrócenie mu złożonego kontraktu, który z powrotem otrzymuje. Zdaje się, że kontrakt ten nabył następnie od Barucha Baron Piotr von Gartenberg i na tej zasadzie wybijał w Krakowie miedzianą monetę przed otrzymaniem wysłanego kontraktu d. 3 stycznia 1766 r.

Projekty i kontrakty Barucha przytaczamy w dokumentach.

Tymczasem Moszyński otrzymał od Schweigerta nowe propozycye, które streścił i przedstawił nowy projekt, według którego pieniądze grubsze miano bić po 85 zł., drobne zaś po 96 zł., projekt ten król d. 30 czerwca dwukrotnie przesłuchał. Następnie rozpatrywano go i szczegółowo omawiano na trzech posiedzeniach komisyi menniczej w obecności księcia wojewody Ruskiego, wuja królewskiego, braci królewskich, kanclerza Zamojskiego, marszałka Lubomirskiego, Czartoryskiego, hr. Rzewuskiego, Branickiego i Unruha. Wniesiono pewne zmiany i wreszcie komisya mennicza zgodziła się, że król może kontrakt podpisać. Ponieważ jednak nie chciano wydawać kontraktu na imię cudzoziemca, przeto został on wydany na imię Moszyńskiego, z tem, że może on dobrać sobie wspólników. Nadto król dawał bardzo szczegółowe gwarancye.

Moszyński otrzymał dwa kontrakty, jeden co do miedzi, drugi co do srebra. Dnia 30 czerwca nastąpiło uzupełnienie i podpisanie kontraktów. (Kontrakt w dokumentach). Moszyński przyjął do spółki Schweigerta i Tepera. We trzech zgromadzili 300.000 dukatów, za które zakupili ogromną ilość bilonu w stosunku 76—79 zł. za grzywnę i za 100 000 dukatów srebra w Holandyi. Wybudowano budynek i sprowadzono maszyny mennicze [1]).

Unruh, jako najbardziej z mennictwem obznajmiony zostaje mianowany generalnym dyrektorem mennic i otrzymuje szczegółowe instrukcye z roczną pensyą 4.000 talarów. Jeszcze przed podpisaniem kontraktów d. 3 czerwca zawarto kontrakt z ks. Załuskim Biskupem kijowskim na piętnastoletnią dzierżawę placu pod mennicę za sumę czerwonych złotych 350 rocznie (patrz dokumenty).

Wskutek powodzenia Moszyńskiego, między Unruhem a nim wynikły nieporozumienia. Unruh czuł się pokrzywdzonym, że projekty jego nie zostały uznane i d. 4 września przedstawił nowy projekt proponując wybijanie po 85 zł. z grzywny, przygotowując zamiast bilonu większą ilość miedzi. Hrabia Flemming W. skarbnik litewski zatwierdza ten plan, lecz Schweigert, któremu Moszyński odstąpił kontrakt, odmawia wykonania, natomiast d. 3 października proponuje, aby powrócić do jego pierwszego planu 84 zł. z grzywny, bez bicia bilonu, a pozostawiając Gartenbergowi przedsiębiorstwo monety miedzianej. Jednakże projekt ten jako zanadto zbliżony do planu króla pruskiego odrzucono.

Unruh jednak, jeżeli wierzyć Moszyńskiemu, nie ustawał w dążeniu do obalenia kontraktu i nawet dopuszczał się w tym celu bardzo niesympatycznych intryg. Znając ambicyę kanclerza i ministra królewskiego ks. Czartoryskiego podburzał go ciągle, twierdząc, że król gubi kraj, dając kontrakt berlińczykowi, a Czartoryski i tak był niezadowolony, że król podpisał kontrakty bez jego udziału; użył więc wszelkich wpływów aby sprawę całą sparaliżować. Z powodu tych nieporozumień Unruh musiał składać d. 13 października obszerne wyjaśnienia.

---

[1]) W zapiskach numizmatycznych 1886—1888 znajdujemy obszerną wzmiankę jakoby wskutek odezwy Prymasa do duchowieństwa, klasztor Jasnogórski w Częstochowie, wydał dwukrotnie dość pokaźną sumę na potrzeby mennicy. Nadmienić muszę, że przez 16 lat pukałem o powyższe wiadomości do przeorów i Ojców Paulinów bez żadnego rezultatu.
Przyp. autora.

Komisya mennicza głównie nie mogła dojść do ustanowienia stopy. Projektodawcy radzili 84 zł. 85 zł, bądź też konwencyjną stopę 80 zł. By dojść ostatecznie do porozumienia, Moszyński d. 13 października przedstawił uwagi co do stopy 85 zł. i zaproponował stopę kompromisową $84^1/_2$ złr. z grzywny za 50,000.000 srebra i 4,000.000 miedzi. Jednakże i ten projekt, pomimo wyczerpujących uwag i wyjaśnień został odrzucony.

Przeciwko projektowi Moszyńskiego wystąpił w tymże dniu wojewoda Inflancki, Borch. Starał się on dowieść, że kraj będzie tracić na sprowadzaniu pieniędzy zagranicznych, czego żądał Moszyński i że w razie przyjęcia jego projektu kraj będzie posiadać za wiele monety.

Wystąpienie wojewody inflanckiego wywołało burzliwą dyskusyę która trwała na kilku posiedzeniach i spełzła na bezowocnych sprzeczkach.

Różnica zdań między Unruhem a Moszyńskim wynikała między innemi, że pierwszy proponował aby srebro wytapiać z monety obiegowej w kraju, — drugi zaś — by je sprowadzać z Holandyi. Moszyński twierdził, że projekt Unruha jest fałszywy, gdyż wpłynie na zmniejszenie monety obiegowej, że kupując srebro zagranicą wyprowadzi się z kraju dukaty, gdyż Holendrzy będą żądać od mennicy wypłaty w takiej monecie, pomimo to jednak Moszyński replikował, że jego projekt wpłynie na zwiększenie monety obiegowej w dwójnasób. Na poparcie słuszności swoich projektów Moszyński przedstawił piśmienne oświadczenie 18 bankierów i kupców, którzy zaznaczali, że na projekcie Moszyńskiego handel nie ucierpi i że bijąc 84 zł. z grzywny, dukat pozostanie w wartości 18 zł. i że taka stopa jest najodpowiedniejsza dla Polski. Wreszcie przedstawił memorjał, podpisany przez członków komisyi menniczej, co jednak nie wpłynęło dość przekonywująco, gdyż i Unruh z swej strony przedstawił przeciwne zdanie 2 urzędników monetarnych zawezwanych z Drezna. W ciągu tych sporów książę Czartoryski przysłał z Wiednia i Petersburga konsultacye dyrektorów mennic, którzy oświadczyli, że plan Moszyńskiego nie jest bez braków, ale wogóle jest najodpowiedniejszy do zastosowania. Wszystkie te intrygi miały na celu obalenie kontraktu z Moszyńskim. Na jednej z konferencyi oświadczyli nawet, że projekt Moszyńskiego zgubi Polskę, ponieważ król pruski, stosownie do traktatu powinien był wziąć udział w ustanowieniu stopy. Ale król był niewzruszony, przeto dla tem skuteczniejszego działania wojewoda Borch wspólnie z Partensteinem przedstawił nowy projekt. Proponowali oni wybić 50,000 000 nowej monety na stopę konwencyjną, t. j. po 80 zł. z grzywny i 6,000.000 miedzi zamiast bilonu.

Projektodawcy uważali, że dzięki temu planowi, król zyska nieśmiertelną sławę, dając narodowi dobrą monetę; że król pruski nie będzie mógł dawać swojej monety, która była warta 86 złp. z grzywny, przez co pruska moneta będzie wyłączona z obiegu; że moneta taka będzie miała kurs w całej Europie i t. d.

Moszyński, zapytany coby miał przeciwko temu projektowi, odpowiedział obszernym memorjałem, zbijając kolejno wszystkie dowodzenia projektodawców. Zaznaczył między innemi, że otrzymując 80 zł. za grzywnę, a $16^3/_4$ za dukata, w rzeczywistości tracono na cenie 25 groszy w porównaniu z ceną 84 zł. za grzywnę; 18 zł. za dukata.

Jednakże projekt Borcha przezwyciężył i Moszyńskiego i Unruha. D. 22 listopada komisya mennicza żąda zwrócenia jej kontraktu Moszyńskiego, lecz okazuje się że znajduje się on w ręku Schweigerta. To ogromnie oburza komisyę, że kontrakt przeszedł do rąk cudzoziemca i Moszyński otrzymuje naganę. Moszyński d. 10 grudnia zwrócił kontrakt i przedstawił rachunek wydatków poniesionych na mennicę. Koszta te wynosiły 300.000 dukatów i król je zaakceptował, gdyż pod tym tylko warunkiem wspólnicy Moszyńskiego kontrakt wydali. Moszyński oprócz tego złożył królowi obszerne memorandum w którem poczynił uwagi o nowym planie i zgadzał się jako komisarz mennicy na nową 80 zł. stopę.

Dnia 10 grudnia komisya mennicza po rocznej pracy podała oznaczenie stopy menniczej w stosunku do starej (patrz uniwersały).

Dnia 20 grudnia komisya mennicza otrzymała zatwierdzenie przez komisyę Skarbu stopy 80 zł. i dukata $16^3/_4$ zł. Tak więc całe przedsiębiorstwo spółki Moszyński, Schweigert, Teper zostało zlikwidowane. Należało szukać nowego przedsiębiorcy, któryby się podjął bicia monety według nowo oznaczonej stopy. Moszyński twierdził, że jedyną osobą, która mogłaby się tego podjąć był Gartenberg, który zjechał z Saksonii do Warszawy i posiadał środki, aby zaspokoić pretensye dawnych przedsiębiorców. I w rzeczywistości Gartenberg zgodził się na wykonanie projektu Borcha — i dnia 3 stycznia 1766 r. otrzymał kontrakt podpisany przez króla. Wtedy zwrócił się do Schweigerta o zwrot kapitału znajdującego się w mennicy w srebrze i materyale. Następnie zajął się zorganizowaniem biur i personalu potrzebnego do wybicia masy nagromadzonego przez Schweigerta srebra, z którego zaraz na początku wybito 100.000 talarów.

Dnia 11 stycznia król mianował Moszyńskiego i Unruha dyrektorami mennicy, zaś 22 stycznia Sylma mincarzem, Partensteina generalnym probierzem, Mehliga buchalterem i kasjerem.

Dnia 10 lutego wyszedł uniwersał, ogłaszający bieg nowej srebrnej monety z mennicy królewskiej w Warszawie wychodzącej z oznaczeniem jej stosunku do dawnej, zaś d. 4 czerwca został wydany nowy uniwersał ogłaszający cenę, po jakiej moneta zagraniczna dotąd w biegu będąca może być wymieniana na nową w mennicy królewskiej

Wybiwszy 100.000 talarów Gartenberg znalazł się w kłopotliwem położeniu, gdyż nikt nie chciał dawać bilonu po cenie naznaczonej przez Gartenberga. Płacił on 72—73 zł. za grzywnę czystego srebra, gdy poprzedni przedsiębiorcy płacili 76 zł. dobrymi dukatami. Każdy więc wolał sprzedać bilon żydom, którzy płacili po 75—76 zł. i wywozili go zagranicę. Następnie wynikły trudności z kursem, gdyż publiczność nie mogła się pogodzić z kursem dukata $16^3/_4$ zł. nową monetą. — Nawet komisya Skarbu, która sama oznaczyła tę stopę nie chciała przyjmować za dukata $16^3/_4$ zł. i przy wypłacie żądała bądź dukata w naturze bądź po 18 zł.; a kasy królewskie wogóle nie chciały przyjmować nowej monety, tak, że bicie monety rozpoczęte bardzo energicznie, słabło coraz bardziej i zamiast obowiązkowych 600.000 zł. co tydzień, wybijano 300.000 zł. miesięcznie. Chcąc się pozbyć wybitej monety Gartenberg zwrócił się d. 3 marca 1766 do komisyi Skarbowej żądając wymiany 18.000 dukatów po $16^3/_4$ zł. za dukata, co miał przyrzeczone przy podpisaniu kontraktu. By wpłynąć na obieg nowej monety, komisya mennicza d. 17 marca 1766 r. zaproponowała, aby zażądać od komisyi Skarbu i kancelaryi, ażeby wpływy przyjmowane były w połowie w srebrze, a w połowie w złocie.

Gdy Gartenberg otrzymywał kontrakt na mennicę robiono mu, jak twierdzi w swych papierach Moszyński, wielkie nadzieje co do przyszłych korzyści. To też z chwilą pierwszych trudności i niepowodzeń wystąpił o odszkodowanie.

Nie można mu było odmówić wszystkiego i otrzymał 100.000 talarów.

Wobec takich niepowodzeń i strat, komisya mennicza przystąpiła do badania przyczyn i znalezienia środków poprawy.

Posiedzenia odbyte w miesiącu kwietniu tej sprawie były poświęcone. Nic jednak konkretnego nie postanowiono.

Tymczasem Gartenberg d. 14 maja zrobił całkiem nową i nieoczekiwaną propozycyę królowi. Zaproponował wybijać nową monetę w tynfach i szóstakach w stosunku 18 zł. do dukatów. Buchhalter Mehlig uczynił taką samą propozycyę; zrobiono nawet próbę (monety Nr 1 i 2), ale Borch sprzeciwił się temu.

Przytem król oświadczył Gartenbergowi, że jeżeli dobro państwa wymaga utrzymania postanowionej stopy, to prędzej się zgodzi na stratę, niż na zmianę. Kołacząc o zmianę stopy Gartenberg donosi tegoż dnia, że ma już wybitych 700.000 talarów, których jednak nikt nie

chce brać, dodając przytem, że w ciągu 4 miesięcy stracił 33.000 talarów. Przewiduje też ruinę całego przedsięwzięcia, ponieważ nie zostały spełnione trzy podstawowe warunki: stara moneta nie została wycofana z obiegu, dla nowej monety kurs nie został oznaczony i wreszcie nie otrzymuje takiej ilości dukatów jakiej potrzebuje. Wobec tego błaga króla o skasowanie kontraktu i wzięcia mennicy na własny rachunek.

Komisya mennicza odrzuciła wszystkie propozycye Gartenberga, zgodziła się jedynie poprzeć przed królem prośbę o odszkodowanie.

Moszyński uważał, że przyczyna niepowodzenia tkwi w tem, że tylko niewielka ilość osób jest zainteresowana w przedsiębiorstwie menniczem, przedstawiając królowi 10 maja sprawozdanie ze stanu monetarnego, radził, aby skłonić więcej ludzi do działania. Gartenberg zaś ciągle donosi o swych stratach i komisya przedstawia królowi d. 16 czerwca wykaz wynagrodzeń należnych Gartenbergowi za poniesione straty.

Ale to nie zadowolniło go, gdyż 24 czerwca i 9 sierpnia znów przedstawia komisyi wykaz strat i skarży się, że nie może nabyć monet zakazanych za nowe pieniądze srebrne -- monety te energicznie wywożą zagranicę.

Ponieważ na sejmie 1766 r. dały się słyszeć głosy za zmianą stopy menniczej, przeto Moszyński przedstawił memorjał, wykazując skutki takiej zmiany, zaznaczając, że wprowadzi to jeszcze większy nieład i niechęć do nowej monety. Ale sejm potwierdził istniejącą stopę menniczą 80 zł. z grzywny i po $16^3/_4$ dukat; od tej chwili stała się ona prawem. Zaległe zaś długi sejm polecił pokryć według stopy 18 zł za dukata. Na tymże sejmie komisya mennicza przedstawiła dowody, że na komorach żądają dopłaty do nowych złotych, co podkopuje kredyt. Ale i po konstytytucyi 1766 r. stosunki z komorami nie poprawiły się. Nie chciały one nadal przyjmować nowej monety, na co skarżono się d. 12 maja 1767 r. Na komorach oprócz tego wykryto nadużycia. Urzędnicy sprzedawali dukaty po $18^1/_2$ zł, kupcom, którzy musieli płacić cło złotem, a nie posiadali go. Dowody na to Gartenberg przedstawił 14 lipca 1767 r.

Dnia 17 listopada 1766 r. na sejmie walnym ordynaryjnym uchwalono ostatecznie ustawę waloru i kursu monet w krajach Rzeczypospolitej, oraz sposób płacenia sum, w prowincyach koronnych (patrz Uniwersały).

Ale stopa mennicza uchwalona na sejmie nie wprowadziła ładu i już d. 13 grudnia 1766 r. miasto Toruń doniosło, że nie może się zastotować do ustanowionej stopy. Wynikły stąd nowe nieporozumienia, ciągnące się rok cały.

Aż wreszcie 14 grudnia 1767 r. burmistrz toruński zgodził się bić monetę miejską toruńską według stopy polskiej.

W roku 1767 zaszły niektóre zmiany w składzie osobistym mennic. — D. 15 lutego Frank złożył w Warszawie przysięgę jako rachmistrz, umarł, też pomocnik Schroedera Unger, a na jego miejsce przyjęła komisya skarbowa Jacka Horszkowicza d. 30 września. D. 12 maja Moszyński podał prośbę o zwolnienie go od uczestnictwa w komisyi, gdyż z rozkazu króla musi się zająć inną pracą.

Tymczasem wynikły trudności w otrzymywaniu srebra krajowego. Wobec tego Gartenberg zaproponował królowi, aby kupić srebra w Holandyi i wybić dalsze 6 miljonów miedzi dla pokrycia strat na biciu srebra.

Komisya skarbowa chcąc zapewnić mennicy większą ilość srebra krajowego, wydała dn. 13 listopada 1767 r. reskrypt, ogłaszający, że za grzywnę srebra krajowego będzie się płacić o 1 zł. więcej, niż dotychczas. W tym samym celu na posiedzeniu komisyi dn. 13 grudnia zaproponowano, aby każdy żyd obowiązany był dostarczyć do mennicy rocznie 4 łuty czystego srebra, za co otrzymywać miał 20 zł. nową monetą.

Gartenberg kołacząc wciąż o odszkodowanie doczekał się tego, że król zgodził się na

zapłacenie mu 11.022 dukatów, licząc po 5 groszy srebrnych straty na dukacie. Ale nie był on z tego zadowolony i oświadczył, że dołożył jeszcze 50.000 talarów ze swoich. Było to 11 marca 1768 r., a 13 czerwca b. r. znów występuje o wypłacenie mu 18.000 dukatów. Obrachunek strat menniczych od 1765 r. do 1768 r. wykazał, że król wydał na mennicę 2,810.213 zł., a strata rzeczywista wynosiła 1,545.862 zł., z której to sumy Gartenberg otrzymał wynagrodzenia 550.000 zł., pobieranych na prawie państwowem (królewskiem) z miedzi, na pokrycie strat przy wykonaniu planu 80-złotowej stopy. Jakie kolosalne rachunki strat przestawiał Gartenberg dowodzi fakt, że dn. 28 grudnia król podpisał mu trzy obligacye: na 139.044 zł., 156.946 zł. i 300.000 zł. Czy te wszystkie pretensye Gartenberga były słuszne, czy rzeczywiście tyle tracił i administrował mennicą jedynie dla dobra kraju, powiedzieć trudno. Jednakże zdaje nam się, że był zanadto sprytnym i wyrachowanym człowiekiem, aby się bawić w filantropię i dokładać z własnej kieszeni. Musiał mieć z mennicy poważne korzyści, skoro się nią zajmował i jeżeli skarżył się na brak srebra, to on również nie dotrzymywał kontraktu, wybijając ponad normę monetę miedzianą. Że tak było, potwierdza ta okoliczność, że 13 grudnia 1766 na posiedzeniu komisyi zostały przedstawione obliczenia, że Gartenberg zarabia jako zarządzający mennicą 2 miliony. Jednakże pomimo brudnej przeszłości w Saksonii, karany więzieniem tamże, potrafił uczynić z siebie zasłużonego męża, zyskać zaufanie i sięgnąć po indygenat polski, który otrzymał z nazwiskiem »Sadogorski«. Stopa polska, jakkolwiek uprawomocniona przez sejm i uznana przez Klosmana burmistrza Torunia nie przyjęła się w miastach pruskich, a nowa moneta w Rydze i na Litwie zupełnie nie była w obiegu. W tym celu baron Gartenberg zaproponował dn. 3 kwietnia 1768 r. otwarcie mennicy w Grodnie. Dn. 31 grudnia b. r. przedstawił obszerniejszy projekt w tej sprawie, proponując wybić w Grodnie 25 milionów w złocie i srebrze i 3 miliony miedzi. Jednakże otrzymał zezwolenie tylko na 12 milionów i dopiero gdy to zostanie wybite, może bić $1^1/_2$ miliona miedzi. Mennica grodzieńska nie została jednak wcale otwarta, a Gartenberg naraził skarb na poważne straty (patrz dokumenty odnoszące się do mennicy grodzieńskiej).

Tymczasem Gartenberg, nie spełniwszy jeszcze zobowiązań pierwszego kontraktu dn. 8 czerwca 1768 r., zażądał zawarcia nowego, według którego mógłby wybić 50 milionów srebra zakupionego w Holandyi i 6 milionów miedzi i aby 20 mil. pozostałych ze starego kontraktu, pokrywać wpływającem srebrem krajowem.

Komisya mennicza na projekt ten zgodziła się. Okazało się jednak, że Gartenberg nie przestrzegał określonego stosunku miedzi do srebra, co skłoniło komisyę menniczą dn. 17 lipca 1768 r. do wstrzymania dalszego bicia monety miedzianej. Stwierdzono przytem, że miedzi wybito 612.184 grzywien, srebra zaś tylko 355.359 grzywien. By zapobiedz bezczynności mennicy, Unruch proponuje dn. 31 lipca, aby zacząć bić 50 milionów oznaczonych w nowym kontrakcie z dn. 13 czerwca 1768. Lecz komisya sprzeciwiła się temu. Gartenberg zaś wystąpił dn. 1 listopada 1768 z propozycyą wybicia 2 mil. miedzi na rachunek nowego kontraktu, domagając się zgody na to sejmu, który zdecydował, aby wszystkiego wybić 100 mil. srebra i 12 mil. miedzi bez utrzymania stosunku do srebra, a tylko aby pokryć nagłe wydatki. Zezwolenia nie otrzymał. Komisya skarbowa w zupełności przychyliła się do decyzyi komisyi menniczej i na posiedzeniu poświęconem sprawom monetarnym dn. 2 marca 1769 r. postanowiła, że nie można przystępować do wykonania nowego kontraktu i wybijać miedź przed ukończeniem bicia 20 mil. srebra, brakujących do pierwszego kontraktu. Na tem tle wynikły nieporozumienia na posiedzeniu komisyi menniczej dn. 4 kwietnia 1769 r. i ostateczne rozstrzygnięcie sprawy odłożono do powrotu Gartenberga do Warszawy.

Być może Gartenberg, który zyskał już widać nieprzyjaciół, nie otrzymałby nowego kontraktu, ale król obawiając się, aby bicie monety nie zostało przerwane, poparł Gartenberga — ale i ten nowy kontrakt był trudny do wykonania, tembardziej, że Gartenberg opuścił War-

szawę i podjął się dostawy żywności dla armii rosyjskiej. Wyjazd Gartenberga spowodował jeszcze większe kłopoty.

Opuszczając Warszawę, Gartenberg pozostawił sprawy mennicze w ogromnym nieładzie. nie zapłaciwszy nawet pensyi swym oficyalistom, a wszystkie sprawy zdał swemu urzędnikowi Burgerowi.

Komisye porozumiewały się z Gartenbergiem co do dalszego bicia monety, lecz zanim do porozumienia doszło, Burger zamknął księgi i wstrzymał czynności mennicy dn. 30 czerwca 1769 r. Wtedy komisya poczyniła pewne ustępstwa i w imieniu Gartenberga Burger podpisał nową umowę dn. 20 sierpnia 1769 r. Dozór nad biciem nowej monety został oddany Unruhowi.

Gartenberg siedząc w Mołdawii, zaproponował przeniesienie mennicy do Kamieńca podolskiego, dowodząc, że tam łatwiej jest dostać srebro. Komisya jednak odrzuciła tę propozycyę i zagroziła Gartenbergowi odpowiedzialnością sądową za niedotrzymanie umowy i kłamstwa, gdyż Burger prowadząc mennicę w zastępstwie Gartenberga, nie trzymał się punktów umowy.

Komisya skarbu doniosła 6 lipca 1770 r., że stosunek wybitego srebra do miedzi równa się jak $1^1/_2$:1 zamiast 12:1 i że zamiast wybić 5.781.932 zł. w srebrze i 500.000 zł. miedzią, wybito 400.000 zł. miedzią i blisko 600.000 srebrem i to z pieniędzy krajowych, a nie z zagranicznych, jak nakazywała umowa.

Wobec tego komisya mennicza zabroniła bić monetę miedzianą.

Dn. 1 czerwca 1770 r. komisya mennicza przedstawiła komisyi Skarbu Koronnego szczegółowe obliczenie wybitej monety od 1766 do 1770. Obliczenia te przytaczamy w dokumentach

Tymczasem na krańcach Polski zaczęły się pojawiać fałszywe pieniądze i tak się rozpowszechniły, że król pruski zakazał swym poddanym przyjmować polską monetę. Oczywiście sprowadzało to wielkie niebezpieczeństwo dla monety krajowej.

Dn. 17 stycznia 1771 r. Burger zażądał dalszego wybijania miedzi w stosunku 1 zł. miedz i 12 zł. srebra, na co komisya zgodziła się. Ale panowanie Gartenberga miało się już ku końcowi. Komisya mennicza przedstawia królowi, że Gartenberg nie spełnił warunków kontraktu. Stanisław August rozkazał tedy w przyszłości wybijać monetę na swój rachunek, na co złożył 6.000 dukatów. Następnie chcąc uporządkować sprawy mennicze, król wydał rozkaz dn. 31 marca 1773 co do wynagrodzeń, jakie w przyszłości mają pobierać urzędnicy mennicy i co do pozostałych zaległości. Po przejściu mennicy na rachunek króla, zaczęto coraz bardziej starać się o zmianę stopy konwencyjnej na korzystniejszą — przeciwko tej stopie występował kontrolor Tolkemit, Partenstein, ks. Sułkowski, biskup wileński, Moszyński, liczni delegaci i Gartenberg, nadsyłający w tej sprawie listy. Jednakże komisya mennicza opierała się wszelkim reformom i wreszcie sejm dn. 14 listopada 1774 r. postanowił, że dotychczasowa stopa pozostaje. Tenże sejm oświadczył, że wywóz pieniędzy dozwolony przez poprzednie rozprządzenia, będzie w przyszłości zakazany, jak również że wartość monet zagranicznych powinna być zmniejszona podług konstytucyi 1766 i 1768 r.

Wartość rzeczywista monet zagranicznych została oznaczona wkrótce w specyalnym edykcie, wydanym dn. 21 listopada 1774. Gartenberg usunięty od mennicy, przedstawił żądanie zwrócenia mu zaliczek, wyłożonych na przygotowanie monet. Pretensye swe obliczył na 2,026.202 zł. 29 gr. Moszyński jednak po przejrzeniu rachunków oświadczył, że Gartenbergowi razem z tem, co już otrzymał, należy się wszystkiego 821.274 zł. Wtedy król polecił Zamojskiemu i Moszyńskiemu, aby załatwili sprawę pretensyi Gartenberga. Ostatecznie wszelkie rachunki z Gartenbergiem zostały zlikwidowane.

Ale nie dość było tych wszystkich kłopotów i strat. Król pruski, który oddawna prowadził wojnę finansową z Polską, w tym czasie zalewał ją fałszywymi pieniądzmi, dopuszczając

się nawet gwałtów i bezprawia, byle zmusić ludność i miasta do przyjmowania fałszywej monety. Moszyński chcąc jako tako przeciwdziałać temu zalewowi radził, aby przeznaczyć sumę 200.000 zł. i przyspieszyć bicie monety lub też powrócić do projektu przygotowania srebra po 96 zł. z grzywny. D. 4 grudnia 1780 r. został wydany edykt zabraniający obiegu 3 gr. pruskich, które zaczęły się pokazywać. W r. 1781 komisya mennicza kilkakrotnie radzi komisyi Skarbowej aby skasować pruski bilon, lecz dopiero d. 4 stycznia 1782 r. komisya Skarbowa wydała edykt zabraniający wprowadzenia i obiegu monety pruskiej. W tymże edykcie zabroniono wywozu monety krajowej. Edykt ten nie został jednak publicznie ogłoszony.

Ponieważ trudno było o miedź, którą sprowadzano bądź z zagranicy, bądź też przetopiono ze starych monet, w r. 1785 komisya mennicza poleciła probierzowi Stockmanowi, aby wypróbował miedź krajową w górach pod Kielcami. Próba wypadła pomyślnie i już w roku 1786 zaczęto bić grosze i trojaki z napisem polskim »z miedzi krajowej«.

Ulegając ciągłym domaganiom o zmianę stopy menniczej, Sejm wolny ordynaryjny z d. 20 października 1786 r. wydał konstytucyę o podwyższeniu wartości dukata do 18 zł. i o zmianie stopy menniczej.

Na tej zasadzie komisya Skarbowa wydała d. 22 grudnia t. r. uniwersał zapowiadający takąż reformę.

Ale król trwał przy swem dawnem zdaniu i 22 stycznia 1787 r. doniósł komisyi menniczej że chce i nadal straty ponosić byle tylko nie potrzeba było zmieniać stopy menniczej (patrz dokument).

Jednak komisya skarbowa wspólnie z komisyą menniczą stosując się do rozporządzenia sejmowego, podwyższyła stopę o $3^1/_2$ zł., wobec czego z grzywny kolońskiej czystego srebra wybijano $83^1/_2$ zł. Ta zmiana fatalnie wpłynęła na obieg dotychczasowej dobrej monety. Zaczęto ją energicznie wywozić zagranicę i bilon tak się zmniejszył, że nawet urzędy pocztowe nie mogły dawać reszty, a za zmianę dukata na miedź płacono 8—15 groszy. Z tego powodu Komisya Skarbowa interwenjowała w komisyi menniczej, która odpowiedziała d. 26 stycznia 1790 r. że zdawkowa moneta będzie wybita w ilości 300.000 zł. z srebra i 100.000 zł. w miedzi.

W tym okresie powstał pewien typ monety, który wprawdzie na kwestyę obiegu nie wywarł żadnego wpływu, natomiast posiada znaczenie, jako dokument historyczny. Były to talary pamiątkowe wybite w r. 1793 z okazyi zawiązania konfederacyi targowickiej 5 grudnia 1792 r. Stanowią one wymowną illustracyę tych czasów, — tak groźnych dla bytu politycznego Polski. W parze z nieszczęściami na polu politycznem szła depresya na gruncie monetarnym.

Ordynacya z 24 marca 1794 r., trzecia z kolei, wprowadza stopę $84^1/_2$ zł. z grzywny kolońskiej, a uniwersał Najwyższej Rady Narodowej z 13 czerwca t. r. motywując to zarządzenie, podaje, że poprzednia stopa mennicza z 1787, jako lepsza od pruskiej i rosyjskiej powoduje wywóz monety polskiej zagranicę. Aby zapobiedz temu wprowadza się obecnie stopę $84^1/_2$ zł., według której będą bite monety w sztukach po 6, 2, 1 zł. i 10 groszy; oprócz tego postanawia Rada bicie szóstaków bilonowych w stosunku $^1/_4$ części do zwykłej obiegowej monety.

Równocześnie z wybuchem powstania kościuszkowskiego przyjętą została mennica warszawska na rzecz Skarbu. Smutny stan finansowy kraju w połączeniu z gwałtowną potrzebą pieniędzy na cele wojenne, skłonił Radę Najwyższą do wprowadzenia monety papierowej. Odnośna uchwała zapadła na sesyi w dniu 8 czerwca, a kurs biletów skarbowych rozpoczął się 16 sierpnia, w czasie trwającego jeszcze oblężenia Warszawy [1]). Czynność mennicy war-

[1]) Por. Kurnatowski Mieczysław: »Pieniądze papierowe polskie z r. 1794«. Zapiski numizmatyczne. Kraków 1889.

3836

szawskiej skończyła się d. 9 stycznia 1796 r. kiedy Prusacy, zająwszy miasto, mennicę ostatecznie zamknęli.

Tak zakończyła się walka, która od pierwszej chwili przejścia mennictwa do rąk króla zawrzała. Walka ta była bezkrwawa, ale stokroć gorsza od niej. Najniższe instynkty chciwości i zysku próżnej ambicyi i wygórowanych pretensyi występowały kolejno zaćmiewając prawdziwy cel dobra i dobrobytu kraju — monety. — Mennictwo za Stanisława Augusta stało się nie celem, który należało osiągnąć w najdoskonalszym stopniu, lecz środkiem do korzyści osobistych. Sam Moszyński przyznaje się w swoich papierach, że Schweigert za ustąpienie kontraktu chciał mu ofiarować dość pokaźną sumę, później serwis porcelanowy za 4.000 talarów ale Moszyński odmówił i przyjął jedynie pudełko hiszpańskiej tabaki, co jak sam pisze, było całym jego zyskiem. A kolosalne odszkodowania jakie ciągle wystawiał Gartenberg, to tylko dalekie echo tych zakulisowych orgii, jakie się rozgrywały w mennicach. Wreszcie polityka sąsiadów na każdym kroku paraliżowała dobre chęci króla.

W takich warunkach żaden król pomimo najlepszych chęci nie mógłby nic poradzić. Mamy dowody, że Stanisław August nie szczędził kosztów, był nawet rozrzutny, gdy chodziło o dobroć monety, zda się, że mennictwo było jego ulubionem dziecięciem, które troskliwie pielęgnował i z bólem rozstał się z nim.

Konkludując stwierdzić musimy, że Stanisław August nie zawiódł pokładanych w nim nadziei, uczynił dla mennictwa wszystko co tylko mógł i potrafił i dał krajowi dobrą monetę jakiej nawet zagranicą nie było, a przytem najwspanialszą, jaką kiedykolwiek Polska posiadała.

Mennica krakowska.

Mennica miedziana w Krakowie rozpoczęła swe czynności 1 września 1765. Przedsiębiorcą był Paweł bar. v. Gartenberg, lecz kontrakt na własne nazwisko otrzymał dopiero 3 stycznia 1766 r. Inspektorem mennicy był Konstanty Jabłonowski, probierzem Ferdynand Heindel, intendentem Soldadyni, pisarzem Jan Krystyan Mehlig. Mennica mieściła się na zamku krakowskim (ob. »Grundrys«). Jabłonowski otrzymał instrukcye od komisyi menniczej 27 sierpnia, a 1 września doniósł o rozpoczęciu bicia groszy, narzekając przy tej sposobności na lokal menniczy jako ciemny i dla swego celu nieodpowiedni.

Pierwszy transport miedzianej monety został wysłany z Krakowa 18 stycznia 1766 r. Zawierał 40.000 zł. w trojakach i groszach zamkniętych w 40 beczkach, które posłał Jabłonowski przez furmana Jakóba Semerysa. Miedź nabywano w Wiedniu w blaszkach, lecz już 31 sierpnia 1767 r. Jabłonowski skarżył się, że fabryka wiedeńska przysyła blaszki nader ciężkie i brakowane, wobec czego radził sprowadzać miedź z Węgier i wycinać z niej blaszki w mennicy krakowskiej. W tymże roku 24 maja przesłał Jabłonowski Komisyi pierwszy wykaz wybitej monety w czasie od 1 września 1765 r. do 30 kwietnia 1767 r.; wybito w tym czasie 1,723.672 zł. w trojakach, a 607.923$^{1}/_{2}$ zł. w groszach. Kiedy Kraków został zajęty przez konfederacyę barską, wówczas i mennica dostała się w ręce konfederatów.

Jabłonowski w raporcie z 20 sierpnia 1768 r. donosi, że konfederaci zabrali z kasy menniczej 2996 zł. w srebrze, a następnie miedzianą monetę za kwitami powoli wybierali, gdy zaś wreszcie i tej zabrakło, wówczas nakazano przebicie na monetę zapasu blaszek, znajdujących się w magazynie. Z tego materyału wybito na rzecz konfederacyi 150.246 zł. W tymże raporcie zawiadamia Jabłonowski, że po opuszczeniu miasta przez konfederatów pozostało jeszcze w mennicy nieco gotówki i materyału, który spodziewa się przebić w ciągu tygodnia i na tem czynności mennicy zakończyć. Ostatnim aktem, do mennicy krakowskiej się odnoszącym jest raport Jabłonowskiego, pisany już w Warszawie 1 września t. r., w któ-

rym inspektor mennicy donosi Komisyi, że przywiózł Wisłą z Krakowa wszystkie machiny i instrumenty mennicze, które tymczasem na Pradze zostały złożone. Razem z raportem przedstawił komisyi rachunki, a między nimi summaryusz trzyletniego bicia monety miedzianej w mennicy krakowskiej od 1 września 1765 do 20 sierpnia 1768 r., który to dzień stanowi przeto datę zamknięcia mennicy.

Mennica grodzieńska.

Ponieważ nowe pieniądze nie dochodziły do Litwy wskutek trudności transportu, zaproponowano otwarcie mennicy w Grodnie. Z protokołu komisyi Rzpltej Skarbu W. X. L. z dnia 16 lipca widać, że projekt był bardzo chętnie przyjęty i rozpoczęto nawet budowę mennicy. Jednakże 10 grudnia 1768 r. Komisya skarbu litewsk. obawiając się, aby Litwa nie została zalana monetą miedzianą, wobec przerwania bicia srebrnej monety, otwarcia men nicy w Grodnie zaniechała, dopóki prawem przepisana ilość srebra wybita nie będzie. Gartenberg, widząc korzyści, jakie osiągnąć może na mennicy grodzieńskiej, wystąpił z własnym projektem za otwarciem tej mennicy, jednak od komisyi Skarbu litewsk. otrzymał 11 stycznia 1769 r. rezolucyę odmowną. Tolkmit pisze 3 lutego 1872 r., że rewidując rachunki Gartenberga, znalazł w nich kwotę 34.410 zł., wydanych na zakupno machin i instrumentów dla mennicy grodzieńskiej i sądzi, że komisya mennicza wydatku tego może nie przyjąć, ponieważ Gartenberg, będąc wcześnie poinformowany, że projekt, co do mennicy grodzieńskiej nie przyjdzie do skutku, miał czas na cofnięcie zakupna tych narzędzi. Jak z powyższych danych wynika, mennica w Grodnie czynną nie była i żadnego okazu numizmatyce polskiej nie dostarczyła.

Mennica gdańska.

Mennica ta pracowała od r. 1764—1766 pod kierunkiem Oeckermanna, którego następcą został w 1767 Fryderyk Ludwik Stüber. W następnym roku mennica została zamknięta, a czynności swe podjęła na nowo dopiero w r. 1793, bijąc szelągi z literami CLM, nieznanego dotychczas mincarza. Na monetach gdańskich popiersie królewskie wyobrażone jest w koronie, gdy na wybijanych w Polsce jest bez niej.

Mennica toruńska.

Kierownikiem tej mennicy był S. Brückmann, i bił w niej w latach 1764—1766 szelągi, trojaki i szóstaki. Monetę toruńską starał się Gdańsk wszelkimi sposobami zdyskredytować, również w Prusiech była prześladowaną. W r. 1766 zamknięto mennicę toruńską na zawsze. Monety toruńskie mają również popiersie królewskie w koronie.

Monety Księstwa Kurlandzkiego.

W czasie rządów Stanisława Augusta panuje w lennej Kurlandyi dwóch książąt. Pierwszy Ernest Jan otrzymał inwestyturę na to księstwo w Warszawie 20 marca 1739. Od roku 1740 pozostawał na wygnaniu, a po powrocie objął rządy 23 czerwca 1763. W sześć lat później 23 czerwca 1769 r zrzekł się tronu na rzecz najstarszego syna Piotra, który panował do 1795 r., poczem księstwo do Rosyi przyłączone zostało. Monety obu książąt bite były w Mitawie. Mincarzami byli Jan Fryderyk Schmickert i Justus Karol Schröder, których inicyały znane są z lat 1764 i 1765, oprócz nich pojawia się na monetach kurlandzkich litera G, która oznacza prawdopodobnie Graefensteina.

DOKUMENTY.

Nr. 1. *1764, 7 maja. Konstytucya sejmowa.*

O mennicy y monecie.

Gdy widzimy iak ciężką iest Kraiowi ruiną narzut zagranicznych rozmaitych a fałszywych monet, których wykorzenić bez własnej narodowey nie możemy, przeto zlecamy tymże ustanowionym Radom Ekonomicznym oboyga narodow, aby sprowadziwszy do siebie ludzi w materyi menniczney biegłych y znayomość doskonałą maiących, z niemiż o sposobach skutecznieyszych, a pożytek narodowi y dobroć monety przynoszących naradziwszy się, poukładane w tey mierze proiekta Stanom Rzpltey na pierwszym da Bog Seymie *ad trutinam* podały, które te sposoby nietylko się ściągac maią ku otwarciu gor Olkuskich, lecz oraz ku wynalezieniu srodkow iak naydoskonalszych, abyśmy iak nayrychley do nowey, własney, a dobrey przyisc mogli monety.

Taz oraz Rada tak Koronna iakoy W. X. Lit. ma zapobiegać wprowadzeniu zagranicznych złych pieniędzy, ktore iako kurencyi żadney mieć nie mogą, na skarb Rzeczypospol. do stopienia zabrane być zawsze powinny. Ustanowienie przy tym waloru y kurrencyi monety uniwersałami Wielm. Podskarbich wielkich oboyga narodow opisane y ogłoszone, ztwierdzamy, y aby skutek swoy powszechnie miało, nakazuiemy.

Volumina Legum. Tom VII. 76—77.

Nr. 2. *1764, 27 sierpnia. Konstytucya sejmowa.*

Gory Olkuskie aby się stały pożyteczne dla Rzeczypospolitey, potrzebuią kosztownego opatrzenia, na które ieżeli pierwsze nieuchronne nakłady założyć podeymie się Kompania iaka, chociaż y z Cudzoziemskich kapitalistów złożona, tymże na tychże samych Gorach, nie obciążaiąc żadne inne dochody Rzeczypospolitey, obwaruiemy iako naymocniey bespieczeństwo założonych Summ. To się ma rozumieć o erygowaniu Mennicy, gdy *Jus cudendae monetae* od Przodka Naszego Zygmunta trzeciego Stanom Rzeczypospolitey ustąpione, też stany nam znowu powierzaią; z tym obowiązkiem, aby pod dozorem, *et sub responsione* Kommissyi Skarbowey dla wygody publiczney pieniądze dobre w Mennicy Naszey bite były.

Akt Elekcyi Roku Tysiąc Siedmset Sześćdziesiątego Czwartego, miesiąca Sierpnia, Dnia dwudziestego siodmego.

Nr. 3. *1764, 6...*

Puncta zur polnischen Münze.

Interrogatoria.	
1. Wer die Münze anlegen will?	D. M. Baron von Stain Ex mit die Wohl bekanten Bauquiers Schweigger.
2. Was solcher vor Caution vor sich und Seine Compagnie prestire.	2. Mann erbietet sich, annehmliche Caution zu prestiren, besonders aber wollen entrepreneurs an der Krohne zum voraus erlegen, den 12-ten theil des Betrags des Schlageschatzes, von die aljährlich auszumünzende Summa, und diese eine jede Monath, zum voraus bezahlen.
3. Ob der Entrepreneur sie zu sein eigen Geld und Vorschuss gebe?	3. Die Entrepreneurs gebrauchen hiezu ihre eigene Capitalien, ohne vorschusss von der Krohne.
4. Ob der Entrepreneur die hinlängliche Gelder zu Einrichtung der Münze habe, und dieselbe auch über sich nehmen wolle.	4. Die Entrpreneurs werden auf ihre eigene Kosten, das Münz Haus, und dessen Einrichtung über sich nehmen und

5. Ob derselbe hiezu keinen Vorschuss nöthig habe und verlange?

6. In was vor Münz Sorte der Entpreneur Geld szlagen wolle? und was vor Nutzen aus dieser Münze vor das Land entsprissen könne, nach den jetzt roullirenden Münz Sorten.

7. Wie viel prosentum der Entrepreneur dem Landes Herrn vor die Concession hie zu zahlen wolle.

8. Auf wie lange er die Münze entrepreniren wolle? und was er vor diesezeit vor Caution leiste.

9. Wie viel er alle Jahre in Summa schlagen wolle? und wo die Münze angelegt werden solle?

10. Was er vor Sicherheiten von der Krone zu diesem Münz wesen verlange.

11. Ob derselbe das jezt im Lande roullirende frembde Geld in Gold so wohl als Silber annehmen wolle? und wie hoch!

12. Ob der Entrepreneur auch Kupferne Münze schlagen, und wie viel er vor Sich davon haben wolle, und welcher Nutzen hieraus vor die Krone entstehen würde?

5. hiezu keinen Vorschus verlangen werden.

6. Nach den Russischen schroht und Korn die Münze zu schlagen wäre wegen der Speciee-len nach barschaft dass beste Mittel, und dem ganzen Polnischen Reiche sehr Vortheilhaft! in frischen Andenken ist noch, wie ser das die Länder durch die Intrignen der Juden mit ausprägung geringhaltige Münze sind mitgenommen worden, dieses eingesehen, und um dem ferneren übel vor zu beygen haben die Landes Herrlichkeiten nicht allein denen Juden alle Action in Münz wesen benommen, sondern auch unter der Direction gewissenhafte Leute, einen schweren Münz-fuss, nach der Laage Ihrer Reiche und Länder angenommen; da demnach das Königreich Pohlen dermassen Sitiuret, und Grösten theil mit Nach-baren umgeben die sich an einen schweren Münz-fuss halten, so ist es das Haupt und sämtliche Glieder zu träglich eingleiches zu thun, den hier aus unter andere unzähliche Vortheile, den ganzen Lande zu flisset

1) Dass ein jeder die ausländischen Waaren, viel wohlfeiler im preiss bekant

2) wann schwere und gute Münze in Reiche gemünzet werden, so ist der ausländer verbunden gegen die producten, die er aus dem Reiche haben will solche mit eben dergleichen zu bezahlen, mangel dessen aber

3) gegen gering haltige, mit Verlust daran die schwere im Reiche übliche ein zu wechseln.

7. Fünf prosentum schlageschatz, würde man an den Landes Herrn geben können, solte aber derselbe gering haltigere Münze haben wollen, so würde man dem szlage schatz verhöheren.

8. Auf zehn Jahr würde man die Münze entrepreniren, und allemal das Equivalent des Jährlichen schlage-schatzes, mit eine Mth zum voraus erlegen wie in § 2 bemerkt, oder auch in andere von Entrepreneurs zur verlangende, und in reden bestehende sicherheit.

9. Eine und Eine halbe, oder zwei Milionen Thaler in Silber und Gold, oder so viel als das Reich zu der Roullance nöthig hat, und in Warschau die Münze anzulegen.

10. Die Sicherheit würde bestehen denen Entrepreneurs, auf alle Wege, und in allen fällen zuschätzen und ihnen gegen beleidiger mit der aller paratesten Execution an händen zu gehen.

11. Die Entrepreneurs würden alles frembde Geld, nach eine mit der Krohne zu errichtende Devalvacions Tabelle, annehmen und prompte bezahlen,

12. Die Entrepreneurs werden auch alle zu benöthigende Kupfer Münze im ganzen Reiche, zu Warschau schlagen gegen eine Vergeltung von 7 pc Netto nach abzug aller unkosten und der Nutzen für die Krohne wäre, je nach dem... die selbe die Münze im wehrt sätzte, wenigstens würde selbige 50 pc nutzen haben können.

besonderer §

In dem ganzen Reiche wird weder Directe

noch indirecte einige andere Münze, ausser diese angelegt, es sei den dass solche von gegenwärtige entrepreneurs dependiret.

St. Petersbg d. 6... 1764.

Georg Wilhelm Schweigger et Söhne.

Ze zbioru autora.

Nr. 4. *1764, 30 września. O mennicy Elbląskiej.*

Es wird von mir verlanget von der Müntz ausspräguug, einen Proiect zu machen, welch ich nicht mehr als gerne Thäte, da ichs aber nicht zur verlässig mit wahrheit thun kann ohne dass eine Müntz gehet, welches aldann mit gründlicher Wahrheit machen kann, weil mann alsdan Proben verfertigen könte, auf solchen Fuss wie die Cronpohlen befehlen thut, so ergehet meine unterthänige Vorstellung dahin weil ich hier in erfahrung gelobet habe, dass die Scheyde Müntzen von Polnischen gs: und Schilligs so wenig sein, dass mann nicht aus einem Szostageten erst... erhalten könne geschweige noch aus eine polnischen Gulden stück gewechselt bekommen könte. So meinte ich in Unterthänigkeit mann könte einen Anfang damit machen auf folgende art:

1. Da in Elbing eine folstänge Münze wäre ausser kleinen Reparation zu thun, welches bestehet die Schmoltz Ofen von neuen auf zusetzen nebst den glüofen.

2. So könte eines höhen befohlos, an Elbingschen Rath und Bürgermeister ergehen, dass sie der Cron Pohlen die Elbingsche Müntze auf ein Jahr oder halb Jahr zur Schaide Müntze einräumten.

3. Wann die Cron Pohlen obiges Stadt finden liesse so könte die Cron Pohlen auf folgende art mich alhier Monatliche Gage regulieren, wie auch zum Eijde ziehen, als die Cron Pohlen ihre Müntz Inspector da ich dann nicht mehr als Schuldig und verflicht bin die Cron Pohlen von Heller und Schilling rechnung abzulegen habe wie auch die Cron Pohlen Nutzen und fortheil suchen muss, so baldt die Crohn Pohlen verlanget etwa alle Monath oder zweij Monath wie es die Cron Pohlen befohlen Thut, zu behubiges anfang erkaufung an Schmeltz Tiegeln et Kohlen und Holz wie auch die ausszahlung an die Müntz Cente muss der Müntz Lieferant, welchen die Cron Pohlen Distiniren oder ernennen Vorschuss erlegen, welches nachgehends mit der Scheijde Müntze den Müntz Lieferanten wieder abtragen könnte, so dass ich nach meiner aussrechnung die Cron Pohlen auf 3. Milionen auf ein Jahr Vortheil hätte, wann die polnische Kupferne auf den Fuss gemacht würde, dass in Loth Kupfer 4. pohl. gr. aussgepräget wurden.

Diese Scheijde Müntze kann ich allein ohne Müntzmeister verfertigen ausser das mir die Cron Pohlen einen Müntz Schreiber zur Hülfe geben, ich erbitte in Tiefester Demmuth in gnädige Resulution ich ersterbe übrigens in Devotion.

Ew. Cron Pohlen unterthänigster Diener. I. H. Dürkoop Müntz — Secretarie.

Warschau d. 30-ten September 1764.

Z papierów JW. IMc Stolnika kor.

Nr. 5. *1764, 30 września. Excerpt z listu Pana Dyrkoppa, pisany w Warszawie d. 30 września 1764.*

Ponieważ żadna Mennica nie jest otwarta, żądanego odemnie Projektu do bicia pieniędzy podać nie mogę. Tym czasem uwazywszy niedostatek Groszow y Szelągow Polskich w tey mierze następujący podaję sposob.

1) Mennica w Elblągu, procz wystawienia niektorych Piecow inszey reparacyi niepotrzebująca, mogłaby od Rzeczypospolitey na poł albo na cały rok być najęta, do bicia tey drobney monety.

2) Podjąłbym się przy miesięczney pensyi, po wykonaney o wierności mojey przysiędze, mieć nad tym inspekcyę; obeszłoby się bez Maystra Mennicy, byleby tylko Pisarz jeden do pomocy był mi dodany.

3) Ordynowany od Rzeczypospolitey Liverant do przystawienia Drew, Węgli, Tygli do szmelcowania, potrzebną musi zaliczyć Summę.

Tym sposobem według mego wyrachowania, gdyby do czterech Groszy łut miedzi wychodził, Rzeczpospolita mogłaby wiednym Roku na 300,000 dobrey Monety profitować.

Dürkoop powtarza prozbę aby:

1) tym ciężarem Mennica Elbląska choć na rok była zazywana na kursie Pieniędzy, aby Krol JMc. uznał pożytek z tego;

2) iż to tym prędziey bydz mogło ile ze Lywranci wszelki na siebie biorą wydatek.

Wspomina, iż za rekwizycyą JW. P. Podsk: kor: sprowadził 12 Czeladnikow, ktorzy mu już 130 talerow kosztuią y ze Meister od Minnicy do 19 ieno brał 3 Talery na Tydzien.

Iz mu sustentacya tych Ludzi ciężka, y ze się w tym prawda adressował do X. Jmci Skarbnika, lecz spodziewa się od Krola Jmci ratunku y dyspozycyi względem Załozenia tey Mennicy.

Z papierów IWIM. pana Stolnika koron.

Nr. 6. *1764? Promemoria do Kommissyi IRMci Menniczney podane.*

Lubo Austrya Saxonia y Prussy Brandenburskie rownie iako y Szląsk y Marchia Brandenburska Polszcze niewymowną szkodę zadaią wykupywaniem pieniędzy, y wyprowadzaniem Srebra; będzie temu iednak dopiero mozna przez to poradzic, kiedy sami podłą Monetę do Mennicy sprowadzając Cenę Srebra, pomiarkowaną podług w Wiedniu, Dreznie, y w Berlinie Srebro płaci, ustanowiemy, y nad wszelkie y naysurowsze Uniwersały nayskutecznieyszym to będzie sposobem zabronienia, aby Srebro z Kraiu nie wychodziło. Lecz do utrzymania tey raz ustanowioney ceny, iako y samo dla mennicy tuteyszey naywiększą będą przeszkodą miasta Ius monetandi po sobie maiące; czego osobliwie Gdansk przy handlu, w ktorym obfituie, obawiac się kaze, y mamy to iuz po nim doswiadczenie co na Elblągu dokazał, kiedy Elblągowi lubo rowne z owym ma prawo, lubo lepszą bił monetę, przez przewyszszaiącą moc Gdanska, y zabronienie kursu Monety Elbląskiey, do tego przyszło, ze Mennicę swą zamknąć, y tak mówiąc z prawa swego ustąpić musiał.

Od lat 90 poprzestano już bic w Polszcze monetę, y przez to zaginęła pamięc w iakiey Lidze moneta powinna byc bita, samo od miast pruskich ktore podług udzielonego onym Przywileiu, miałyby brac pro regulamine Ligę iaką Rzplta ustanowiła. A ze ta Liga znikła, za cudzoziemską monetą, którą Polska kontentować się musiała, toby tez według słusznosci Miasta Pruskie były miały albo cale poprzestac bicia monety, albo się szczegulnie trzymac Ligi owey, która przed stoma lat uchwalona była. Lecz to się nie stało, y owszem Miasta poszły za przykładem Panstw postronnych, ktore podłey monety się chwytały częścią z racyi woyny, iako Krol pruski częścią dla wielkich Kontrybucyy, iako Xiąze Meklenburski, częścią z gwałtowney potrzeby iako inni mnieysi Xiązeta niemiecy, ze ich Panstwa ogarnione były cudzym woyskiem, a zadną z tych wszystkich przycisnione nie będąc, szczegulnie z chciwosci korzystania, a z wielką utratą dla swych własnych mieszczan y poddanych co rok rownie, wspomione Panstwa, Ligę ponizały, i biciem niesprawiedliwym Monety pieniędzmy Rzppltey, ktora z onemy handle swe prowadzi, zbogacały się.

Wszelkie inne Kraie, po zakonczoney woynie, temu złemu u siebie Poprawą Mnnnic swych pozabiegały, iako tez y u nas od czasu ostatniego Seymu, iak Rzplta tylko zdała tę moc IKMsci, pieczołowitosc iest wszelka na ugruntowanie dobrey monety, y takowemu tez staraniu nic nie jest na przeszkodzie, iak szczegulnie Miasto Gdansk przez to, ze nie tylko chwalebne postronnych Panstw postępki nie nasladuie, ale tez ze z niesprawiedliwey chuci, dla przymuszenia swych prowentow nie przestaiąc bicia Pieniędzy według swobodney Ligi, cenę przez to srebra w Polszcze, z uszczerbkiem Dobra pospolitego w gorsze zbyt utrzymanie, ile gdyby Grzywna Kolonska Feynsilbru w Gdansku przy monecie tegoz miasta cenę ma bezprawną, y daleko większą niz co się w Berlinie, w Wiedniu y w Dreźnie opłaca, a zatym przez handel, ktory z całey Polski do Gdanska się zciąga naywięcey tym miastem Srebra z kraiu wychodzi.

Iak dalece się nalezy lub y mozna dac odpor skuteczny temu złemu, ktore w wnętrznosciach naszych grasuie, y daleko więcey nam szkody czyni niz co cudzoziemskie nam zadawaią kraie, to do wyzsey podaię Kognicyi.

Lecz pytac by się trzeba, czy tez

1) Gdansk, z racyi, ze uwodząc się za niesprawiedliwym zyskiem z zgubą Rzeczypospolitey co raz iak chciał odmienną Ligę sobie sam obierał, nie zawinił na utratę Prawa swego bicia monety, ktorym nie szafował iak by się było nalezało podług nadania?

Lub tez

2) Czyby przynaymniey, nie zasłuzył na Kommissyą, y na poeny, daiąc rachunek z swego postępku, cum inhibitione onemuz zeby pro futuro nie wazył się dobierac podług swey woli iaką chcąc Ligę; y zeby maiąc bic monetę szczegulnie się Ligi odtąd trzymał, ktora w Polszcze ustanowiona będzie?

Tym dopiero sposobem przestanie przewozenia y przekupowania Srebra, y Cena onego daley nie będzie swobodną.

Nr. 7. *1765, 10 stycznia.*

Reskrypt I. K. Mci Pana naszego miłościwego W. W. Urodzonym Komisarzom in ordine do interesów samej tylko mennicy własnych naznaczonym dany:

Stanisław August z Bożej łaski itd. Oznaymuiemy tym reskryptem naszym komu o tym wiedzieć należy, iż lubo stany Rzeczypospolitej zkonfederowane na konwokacyi generalnej warszawskiey prospicendo bono publico, oraz uważając straty krajowe z złey z zagranicy in viscera regni wchodzącey monety wypływające, otwarcie własnej mennicy postanowiły i radom ekonomicznym obojga narodów proiecta eo fine formować zaleciły, gdy jednak na potym na Seymie szczęśliwej Elekcyi

naszey artykułem osobnym pactorum conventorum, Konstytucyą Seymu coronationis roboratorum, Ius Cudendae Monetae nam zostało powierzone; my znając potrzebę, aby to publiczne żądanie dłużey w nadziei nie osychało i aby jaknayrychlej utilitati publicae dogodziło, umyśliliśmy in ordine rozpoczęcia dzieła takowego postanowić Komissyę samey tylko mennicy interesom własną, a do niej przybrać osoby, w których sposobność do spraw menniczych dokładność i wierność są nam dobrze znajome. Iakoż ninieyszym reskryptem naszym postanawiamy pod prezydencyą od nas wyznaczonych Wielmożnych Andrzeja Zamojskiego Koronnego i Xięcia Michała Czartoryskiego Litewskiego, kanclerzów Wielkich, za Współkomisarzów Wielmożnego Antoniego Przeździeckiego, Podkanclerzego Litewskiego i urodzonych Augusta Moszyńskiego, s olnika kor.; Iana Borcha Podkomorzego Infl.; Alexandra Unruha; Starostę Zelgniewskiego, którzy z komisyą Skarbową oboyga narodów względem dobroci i waloru monety według opisu prawa, znosić się będą. Ci zaś Wielmożni Urodzeni Komissarze nasi w roku tysiąc siedemsetnym sześćdziesiątym piątym, miesiącu styczniu dwunastego dnia przysięgę przed nami według podanej roty super fideli officij administratione wychowawszy, rady swoie zacząć w mieście naszym Warszawie i przynajmniej dwa razy w tydzień będąc pridie od prezydenta, lub w niebytności jego, od pierwszego in ordine Kommissarza uwiadomieni zjeżdżać się, sessye swoie o potrzebach Menniczych absentia nonnulorum non obstante, odprawować i rezultata rad swoich nam na piśmie do aprobaty podawać powinni będą. Na co dla lepszey wagi reskryptem do dalszey woli naszey ręką własną podpisawszy, pieczęcią koronną i W. X. Lit. przycisnąć kazaliśmy.

Dan w Warszawie dnia X miesiąca Stycznia Roku Pańskiego MDCCLXV Panowania naszego pierwszego roku. (Cancel. Nr. 1 Dokum. kom. I. K. M. mennicznej).

Stanisław August, król.

Zapiski numizmatyczne Nr. 12 Rok 1887.

Nr. 8. *1765, 24 stycznia. Projekty Barucha. Promemoria.*

Entwurf derer Bedingungen mit welchen ich endesbenannter die Müntzung der Kupfer Scheide-Münze zu übernehmen mich ancheischig mache.

1) Müssen mir die Müntzhauser in Thoren und Elbing, nach dem inventario mit allen Geräthsschaften übergeben werden.

2) So baldig ich solche in Empfang genommen, so wird alles untersuchet, was daran entweder schadhaft oder gar fehlet, alles dieses setze ich in gehörigen und brauchbaren Stande, und da ich nach Endigung meiner entrepriese, und commission, die Müntzhäuser mit dem gantzen inventario, in unbeschädigtem Stande abzugeben schuldig bin, so werde alles dasjenige so zur reperatur, und Auschaffung der Münz geräthschaften, ausgebe, bey der Abgabe der Pachte abziehen, und laut producierte Beläge liquidieren.

3) Da ein ℔ Kupfer 2 Tynfe, oder 2 pol. fl. 16 pol. grosch. Kosten Transport, Leuthe, Holz, Kohlen, etc. sich auf — 14 — belaufen im Feuer aber 6 procento einschmelzen, so erhellet hieraus, dass so ferne ich aus einem ℔ 4 fl. 8 gr. pohlnisch — oder 128, pohlnische gros. müntzen soll ich an Pachte nicht mehr als 1 pohl. fl. von jedem ℔ zahlen können wozu mich auch erklähre.

4) Es ist zwar bei allen Münz entrepriesen üblich dem entrepreneur einen vorschuss zuzugestehen, ich aber verlange bey gegenwärtigen Umständen und friedfertigen Zeiten nicht den geringsten Vorschub, auser die völlige Zollfreyheit in Ansehung der Einfuhre des Kupfers, solten sich aber nicht zum voraus einzusehende Umstände ereignen die unumgängl. erforden würden, dass ich um einen willkührlichen Vorschub bitten solte in solchem Falle verobligiere mich hinlängliche Bürgschaft zu stellen.

5) Alle Handwerker, Handlanger, Materialen etc. Fourniere und zahle ich auf meine Kosten, dagegen aber wird die erstere in Stande Setzung der Müntzhäuser und des inventary completierung wie obengemeldet, aus der Pacht Summa, so wohl als die Sallerierung derer Müntz Directors und Inspectors so Sr. Königl. Majestät und der Erlauchten Republique hohes Bestes beobachten Guthgethan, und dargereichet.

6) Bey jede 1000 ℔ Kupfer so ich aus müntze zahle dem pacht Einnehmer, oder dem der die Anweisung auf mich hat 1000 pohlnische fl. doch mache mich für die obenangeführte Ausgaben vors erste bezahlt.

7) In besagten beyden Münzhäuser, zu Thoren und Elbing, übernehme vors erste 100 bis 150000 ℔ auszumüntzen. Solte mir anvertrauet werden in Bramberg oder einen andern begwehmen Orthe müntzhäuser auf Pachtkosten zu errichten, so übernehme nach Proportion bis 1000000 ℔ auszumüntzten, doch müssen alle obberührte Bedingungen beybehalten werden und ich bey meinen vorrechten bleiben.

8) Um den Credit, oder die Gültigkeit des Geldes zu befördern, so wäre es nöthig dass die Pachte nehmlich die 1000 pol. fl. so ich von jede 1000 ℔ ausgemüntzten Kupfer zahle, in eben dem Gelde so ich aus müntze acceptieret werden.

9) Wenn eine Silbermüntzung solte angeleget werden, so würde solche allenfals nach vorgehender Verabredung und getroffenen Bedingungen übernehmen zu welchem Ende mir das vorrecht ausbitte

eine Feinerey anzulegen, um nehmlich das Kupfer zur Scheide müntze anzuwenden, das feine Silber aber zu denen würdigen Species aufzubehalten.

10) Schlüsslich müsten mir wegen des hohen Schutzes gegen alle Unfälle, oder andere nicht voraus einzusehende Verfolgungen nachdrückliche Sicherheiten und Patente ertheilet werden.

Warschau d. 24-ten Iannuarij A-o 1765. Baruch.

W zbiorze autora.

Nr. 8 a. *1765. Proiekta Barucha.*

1-mo w Warszawie, Lublinie, Lwowie, Poznaniu, Bydgoszczy, Wilnie y Mınsku zakłada się mieysce bicia monety, aby te miasta sądów Jurisdykcyą zaszczycone dały dozor według sprawiedliwey proby bicia monety.

2-o Nim, tym generalnie Miastom przyidzie do tego, tymczasem w szczegulności Miasta Toruń y Elbląg maiące gotowe do tego officiny, mogą pozwolić dla Rzeczypospolitey bicia monety.

3-tio W złocie, Srebrze y miedzi maią bydz pieniędze.

Złoto zaś przy starym gatunkowaniu ma bydz dodawane, iak stare czerwone złote. Srebro zaś ma bydź gatunkowane na Probę Tynfowi Krola Kazimierza, lub podług ustawy Convocationis Seymu Cesarza Rzymskiego z Xiążętami Niemieckiemi postanowioney ponieważ ten Metal raz do gory drugi raz na doł idzie, albo według gatunkowania Srebra Moskiewskiego.

4-to Miedziane szelągi podług Kazimierzowskiey kurrencyi maią bydz wyciągane.

Jeżeli te cztery Punkta będą akordowane tego proiektu wynalazcy, tedy nie tylko przyzwoita, y obfita kurrencya Monety wzwyż wspomionego metalu napełni dostatecznie Obydwa Narody, ale też Nayiaśniejszy Krol Jego Mść może mieć w Superacie do Skarbu swego kilka Millionów corocznie importowanych z tey Mennicy.

Gdziekolwiek ten Autor bić będzie monetę, żąda, aby pod imieniem y dozorem iakiego szlachcica znacznego Possessora, tę otwierał y sprawował robotę, upewniając, że iako Liwerant bez żadnego uszkodzenia Rzeczypospolitey Krolewski interes będzie promowował.

Z papierów IWIMC pana Stolnika Kor.

Nr. 9. *1765, 8 marca. Contract für den Juden Baruch, vermöge dessen derselbe 25.000 ℔ Cöllnischen Gewichts Kupfer zur Scheide-Müntze auszumintzen gehalten ist.*

Kund und zu wissen. Demnach E. Königl. Müntz-Commission, dem Königl. Schatze, und dem publico zum Besten für nöthig befunden, dassallhier in Warschau eine Quantitaet Kupferner Scheide-Müntzen ausgemüntzet würde; der Jude Baruch aber, zu Konstantynow in Podlachien Sasshaft, solches Werk zu unternehmen und auszuführen sich angebothen; als stehet gedachte Königl. Müntz-Commission selbigen hierüber folgenden, mit ihm verabredeten Contract zu;

1-mo. Es gestattet nemlich E. Königl. Müntz-Commission bemeldtem Baruch, fürs erste 25.000 ℔ sage fünf und zwanzig tausend Pfund Köllnischen Gewichts Kupfer, laut ihm zu ertheilender Probe, aufs baldigste auszumüntzen also und dergestalt, das ein Pfund Kupfer ermeldeten Gewichts höher nicht, als auf vier polit. Gulden ausgemüntzet werde.

2-do. Werden aus solchen 25000 ℔ Kupfer 5000 ℔ an Schillingen, 7500 ℔ an Groschen und 12000 Pf. an Drei Groschen Stücken von dem Contrahenten, und zwar laut dem Gepräge auszuschlagen sein, wir E. Königl. Müntz-Commission ihm hiezu die Vorschrift ertheilen wird.

3-tio. Dagegen soll der Jude Baruch für diese ihm ertheilte freiheit, 30.000 gl. Sage Dreissig Tausend Gulden polnisch, als den zu Ihro Maiestät des Königes Nutzen ausfallenden Schlag-Schatz, an die Cassa der Königl. Müntz-Commission, und zwar Termin weisse, nehmlich iedesmal, als derselbe 5000 ℔ Kupfer ausgeschlagen, 6000 gd. sage Sechstausend Gulden zu errichten gehalten sein. Welchen Schlage Schatz denn selbiger in eben den ausgeschlagene Müntz-Sorten zahlen, und ihm solcher auch in der Art angenommen werden soll.

4-to. Zum Behuf dessen erbiethet sich E. Königl. Müntz Commission, allhier in Warschau eine Müntz Stätte anzuweissen, wo der Jude Baruch diese Ausmüntzung am bequemsten betreiben kan.

5) Die zu sothaner Ausmüntzung nöthigen Werke und Instrumenten wird E. Königl. Müntz Commission gleichfals dem Contrahenten beizuschaffen bedacht sein, oder aber, wenn selbiger solche selbst beizuschaffen sollte, so werden ihm die darauf verwandten unternehmen Unkosten, laut beglaubter Berechnung von der Summe des Schlag-Schatzes zu bonificieren sein. Alle übrigen Ausgaben und Unkosten so an Arbeitsleuten und bei Vorfällen, sie mögen sein, welche es wollen, zu verwenden sind, ist Contrahente von dem seinigen zu bestreiten verbunden.

6-to. Wird mehrerer Glaubwürdigkeit und accuratesse wegen, von E. Königl. Müntz-Commission, bei solcher Müntz-Stätte ein beschwornes Müntz-Aufseher bestellet werden, an welchen der Contrahent so weit gewiessen sein soll, dass er kein Quantum rohes Kupfer, es sei so gering es wolle, ausmüntze, bevor selbiges nicht erwehnter Müntz Aufseher abgewogen und probiret; desgleichen soll die gefertigte Müntze ebenfals von demselben Müntzaufseher abgewogen und probiret werden; in

welcher Absicht die ausgeschlagnen Müntz-Sorten Centner weisse in Fässer zu schlagen sind, da zugleich der Contrahente zu iedem Centner, über das völlige Gewicht, zwei Müntz-Stücke beilegen lassen wird, welche nochmals in einer versiegelten Fahr Büchse, nebst dem dabei geschriebene dato, aufgehoben werden sollen.

7-mo. Diesemnach wird der Contrahente auch von den ausgemüntzten Sorten nicht das geringste aus der Müntze zu schaffen, oder iemanden es sei den Arbeitern, oder wenn es wolle, was auszuzahlen sich unterstehen konnen, bevor solche nicht von dem Müntz Aufseher zur Stelle überwogen und probat befunden sind; darüber der Contrahente iedesmal ein Certificat von dem Müntz-Aufseher, unter Benennung des Quantum und des Tages da solches abgewogen und probiret worden, abzunehmen sind zu erheben hat.

8-o. Der Stempel wird, im Fall die Arbeit ruhet, oder zu Ende gehet, der Müntz-Aufseher in seiner Verwahrung haben, so wie denn auch der Contrahente alle abgenutzten, oder unter der Arbeit zerbrochnen Stempel eben demselben Aufseher zuzustellen, und abzuliefern gehalten ist.

9-o. Demnächst giebt E. Königl. Müntz-Commission dem Contrahenten die Verzieherung, die Sachen dahin einzuleiten, dass das Kupfer, und alle andere zur Ausmüntzung nöthigen Stücke und Werkzeuge, aller Arten in den Gräntzen von Pohlen, und dem Gross-Herzog-Thum Litthanen zollfrei passiren.

10-mo. Dem Contrahenten wird hiebei freigegeben, das zu seiner Ausmüntzung nöthige Quantum Kupfer wie er es für sich am gelegensten haben kan, es sei in Platen in Spleisen oder in Stücklung kommen zu lassen, oder herbei zu bringen; iedoch allezeit mit dem Bedinge, dass das Kupfer von dem Gehalt un der Güte sei, als die Probe austrägt, welche ihm dazu von E. Königl. Müntz-Commission gegeben werden wird.

11-mo. Betrefend die Iurisdiction wird Contrahente nebst seinen Leuten in Causis facti et Contractu allewege unter die ordentlichen Gross Marschalls Gerichte gehören; im übrigen aber lediglich von E. Königl. Müntz-Commission, so viel es das Müntz Wessen betrift, dependiren, und sich desfals alles Schutzes, Beistandes, und aller Protection zu gewärtigen haben.

12-to. Wenn demnach Contrahente alle obstehende Punkte und Conditiones willig und von freien Stücken angenommen, und sich darauf ohne einigen Wiederspruch eingelassen, auch sich aller und ieden Exceptionen Rechtens, als das Ubertriebnen der Vervortheilung, anders verabredter und anders verschriebner Dinge, oder sie haben sonst Nahmen, wie sie wollen, sich schlechter dings begeben, und überhaupt weiter keine bonification, oder irgend einen Regress wegen Sothanen Contracts an E. Königl. Müntz-Commission und den Königl. Schatz zu suchen sich erkläret, vielmehr auf alles dieses, aufs solemneste renunciret hat, als ist zu Urkund dessen demselben gegenwärtiger Pacht-Contract mit Unterzeichnung und Insiegel E. Königl. Müntz-Commission ausgegeben worden.

Warschau, d. 1 Martii 1765.

Andrzej Zamoyski Supremus Regni Cancellarius, Commissionis Monetariae praeses. — Michael Pr. Czartoryski Supr. M. D. Lit. Cancellarius. — Augustus Moszyński Dapifer Regni Ioannes de Borch Succamerarius Ducatus Livoniae. (L. S.).

Contract für den Juden Baruch vermöge dessen derselbe 2500 ℔ Cöllnischen Gewicht Kupfer zur Scheide-Müntze auszumüntzen gehalten ist.

Gottfried Heinrich Harnak.

Dass ich Endesbenannter, wie in allem vollkommen und von Wort zu Wort, mit vorstehender Abschrift, gleichlautendes Exemplar dieses meines Contracts, mit E. Königl. Müntz-Commission unterschrift und beigedrucktem Insiegel überkommen, denselben Contract wohlbedächtig und so willig angenommen, als frei und ungezwungen ich solchen für mich verabredet und bedingen habe, und selbigen in allen seinen Punkten Conditionen, Einschränkungen und Clausule, getreulich, ohne Arglist noch Gefährde, auf das genaueste zu erfüllen so schuldig, als im gegenseitigen Fall, und so fern ich dawieder handelte mit allem meinem Haab und Guth dafür zu stehen und zu haften, verbunden bin, solches bezeuge hierdurch, und habe darüber, zu mehrerer Beglaubigung dessen, diessen gegenwärtigen Revers eigenhändig unterschrieben und untersiegelt.

Warschau, d. 8-ten Martii 1765. Baruch.

Przetłumaczony z niemieckiego na polski Kontrakt dla starozakonnego Barucha, mocą którego tenże 25,000 kolonskiej wagi miedzi ma wybić.

Czyni się wiadomo komu o tym wiedzieć należy. Iż Kommisya IKMci Menniczna uznawszy potrzebę założenia Mennicy tu w Warszawie na bicie Monety drobney miedzianey dla wygody powszechney y Skarbu IKMci, a że się Starozakonny Baruch Obywatel miasta Konstantynowa w Podlasiu situowanego na takowe Opus podiął, tedy Kommissya IKMci Menniczna umowiwszy się z nim Kontrakt onemu na to podaie w punktach następujących:

1. Kommissya IKMci Menniczna pozwala pomienionemu Baruchowi, wybić na Monetę pro prae-

senti y w iaknaykrotszym czasie 25,000 funt. dico Dwadzieścia pięć Tysięcy Funtów Wagi kolonskiey Miedzi, podług proby Miedzi, którą Kommissya IKMci Menniczna onemu poda, a to w ten sposob Monetę bić powinien, żeby z Funta Miedzi Wagi namienioney więcey nie wybiiał, jak tylko Zł. polskich cztery.

2. Z takowych 25.000 Funtów Miedzi Kontrahent wybiie 5.000 funt. szelągami, 7.500 funt. Groszami a 12.000 funt. Trzygroszowkamy y jakim Stemplem kazdy gatunek bity byc ma, na to preskrypcyę od Kommissyi IKMci Menniczney odbierze.

3. E contra Starozakonny Baruch od tey onemu daney wolnosci Zł. polsk. 30.000, dico Trzydzieści tysięcy pozytku IKMci oddać powinien y takową Summę do Kassy Kommissyi IKMci Menniczney zapłaci ratami, to iest, iak wiele razy 5.000 funt. Miedzi dobiie, tyle razy Złpolsk. wypłaci tąż samą Monetą, którą wybiie y tąż samą Monetą też każda rata onemu z Kassy IKMci Menniczej przyjętą być ma.

4. Kommisya IKMci Menniczna z swoiey strony obliguie się nabyć lub upatrzyć tu w Warszawie Budynek zgodny, gdzieby Starozakonny Baruch Mincę swoią iaknaywygodniey mieć mógł.

5. Machiny y Instrumenta, do takowego bicia Monety potrzebne Kommissya IKMci Menniczna bierze na się przystawić Kontrahentowi, alboli też, gdyby sam Kontrahent one przystawił, koszta założone, za weryfikowanym rachunkiem onemu przyymuie w summie, ktorą do Skarbu IKMci płacić powinien. Wszelkie zaś inne Expensa y Koszta przy takowey Mincy czy to na robotnika, czy na iakie inne potrzeby wychodzące, Kontrahent na się bierze y z swego własnego grosza opłacać ma.

6. Dla lepszey zas wiary y punktualności, Kommissya IKMci Menniczna do takowej Mincy poprzysięgłego Attendenta Menniczego przystawi, ktoremu Kontrahent tak dalece będzie subordynowany, że bynaymnieysze Quantum Miedzi wybić na Monetę, prędzey się nie odwazy, poki pomieniony Attendent Menniczny Miedz nie przewazy y wyprobuie, a rownym tez sposobem Monetę wybitą takoz tenze sam Attendent Menniczny przewazyc y wyprobowac ma; a dla tym łatwieyszego przewazenia sposobu, Kontrahent wyrobioną Monetę Cetnarami do Beczek złozy, przydawszy do kazdego Cetnara zupełney wagi dwie Sztuki monety wybitey, ktore te dwie sztuki na potym przypisem daty zapieczętowaney puszki dane, y konserwowane być maią.

7. Przeto tez y Kontrahent z Monety nowowybitey ani bynaymnieyszą sztukę z Mincy Swey roznosic, lub czy to robotnikom czy komukolwiek innemu oną co opłacac nie ma poty, póki Attendent Menniczny oną nie przewazy y wyprobuie, a dla tym lepszey pewności tez co raz gdy to sie stanie Kontrachent Attestacyę od tegoż Attendenta Mennicznego, z wyrazeniem wiele y ktorego dnia co iest przewazono y wyprobowano, odbierac powinien.

8. Przy zakonczeniu Roboty, albo tez ile razy robota spoczywac będzie, Attendent Menniczny Sztemple do siebie odebrac powinien, iako tez y Kontrahent kazdy ztępiony lub przy robocie nadwerezony Sztempel, do rąk temuz Attendentowi Mennicznemu odda y przywroci.

9. Kommissya IKMci Menniczna daie oraz z siebie Assekuracyę Kontrahentowi, że wyiednać zechce, aby Miedz y wszelkie do Mnicy potrzebne Sztuki warsztatowe y Instrumenta, w całey granicy polskiey y X. Litt. od cła wolne były.

10. Pozwala się takoz Kontrahentowi zprowadzac miedz na wybicie swego Kwantum, w iakieykolwiek sztukach dla siebie naylepiey miec może, czy to bryłamy, czy to Płatamy, czy tez przysposobionymy iuż na Monetę blaszkami, z tą jednak zawsze kondycyą, aby Miedz waznosc y dobroc w sobie miała podług podaney od Kommissyi IKMci Menniczney proby.

11. Co się tycze iurisdykcyi, Kontrahent z Ludzmi Swemi należec będzie in Causis facti et Contraktu szczegulnie do Sądow Marszałkowskich; w innych wszelkich okolicznosciach Monetę i Mennicę zachodzących od Kommissyi IKMci Menniczney dependowac ma, y pomocą y protekcyą iey zaszczycony będzie.

12. Ze tedy Kontrahent wszystkie wyz wyrazone Punkta y Kondycye dobrowolnie na się y bez wszelkiey kontradykcyi y mowy przyymuie ani tez ullum beneficium Juris cuius cunq nominis aut tituli, Sobie nie reserwuiąc indemnizacyi zadney z racyi tego Kontraktu, u Kommissyi IKMci Menniczney, ani u Skarbu IKMci domagać ani jakieykolwiek pretensyi rościć deklaruie, owszem temu wszystkiemu solenniter reunucrando do tegoz Kontraktu obliguie się, więc dla większey wiary y wagi nmieyszy Kontrakt z podpisem y zaprzyciśnieniem pieczęci Kommisyi IKMci Menniczey onemuz iest wydany.

Datt w Warszawie dnia 1 Marca 1765.

Kontrakt Starozakonnemu Baruchowi dany na wybicie Monety Miedzianey 25.000 Funtów kolonskiej Wagi. Gotfryd Henr. Harnak.

Ja niżey na podpisie wyrazony zeznaię tym moim Skryptem ninieyszym obligacyynym danym na to, iż odebrawszy rownie y słowo w słowo z wyz wyrażoną Duplikatą Kontraktu mego się zgadzaiący, z podpisem y pieczęcią prześw. Kommisyi IKMci Menniczney mnie wydany Kontrakt, dobrowolnie się nan y chętnie submittuie, swą własną wolą y bez żadnego przymuszenia umowiwszy go sobie, w wszystkich Punktach Kondycyach y Clausulach, wiernie i podciwie y z punktualnością tenze Kontrakt wypełnić deklaruię się być powinnym pod zaręką wszelkiego mego maiątku y Sub-

stancyi, gdy takowemu obowiązku memu, zadosyc nie uczynię, a dla lepszey wiary y wagi Skript takowy na się dany podpieczętowawszy własną ręką podpisuię.

Datt w Warszawie dnia 8 Marca 1765. Baruch (L. S).

Ze zbioru autora.

Nr. 10. *1765, 22 lutego. Punkta dla Kontrahencyi Mennicy Torunskiey, z Resolucyą przeszw. Kommissyi IKmci Menniczney z niemiecka przetłumaczone.*

Approbatur. Mennica z wszelkiemi w niey znayduiącemi się Warsztatami ma byc puszczona sub taxa za Kontraktem salva restitutone wszystkiego in statu eodem.

Approbatur. Reparacyę tak Mennicy y Machin Pars Contrahens na się przyymuiąc, oraz o Srebro, y co do Mennicy potrzeba, starac się będzie.

Approbatur. Ludzie iednak w robocie przy Mennicy będący, exceptis solis Causis Criminalibus, in aliis omnibus a captivatione, et similibus coercitionis mediis, poniewaz przez to robota w Mennicy byłaby opozniona, liberi byc maią.

Approbatur, hac cum conditione, aby Materyały wszelkie do Mennicy wchodzące, iako to Srebro, Miedz, Zelazo, Stala, Węgle, drwa, drzewo Weynstein Szmelctygle etc. od Akcyzy wolne były.

Nie tak, ale postępuie się roczney Summy Kontraktowey Trzy tysiące Złotych polsk. na rok, zwłaszcza kiedy miasto y ten dla siebie miec będzie awantaz, raz ze Moneta Mieyska kurs będzie miała na całą Polskę, a potym tez ze konsumcya w Miescie za załozeniem Krolewskiey Mennicy, będzie znacznieysza.

Approbatur z tą kondycyą, aby nie kto inny, tylko Mincarze Królewscy takową Summę wybili, y ze Miasto na to swoie Srebro przystawi, y od bicia tey Summy zapłaci; profit zas z wybicia tey Summy zostanie się Miastu.

Approbatur.

Approbatur.

O tym ieszcze mowic nie mozna; pro praesenti iednak potrzebny jest Kontrakt przynaymniey na Lat trzy, ktory successu temporis Iego Krolewskiey Mosci ponowic wolno będzie.

Ze zas z doszłych relacyy y rapportow patet, iz Mennica Torunska zbyt iest mała na dostarczenie y wydanie znacznego Quantum Nowey Monety w pewnym pomiarkowanym czasie; przeto Kommissya IKMci Menniczna Szlachetnemu Magistratowi Miasta Torunia radzi, gdyby dla rozpostrzenia Mieysca przyległe przy Mennicy Kamienice na się zakupił, od ktorych tez, osobliwsze y podług proporcyi Summy wyłozoney przypadaiąca Kontraktowe, Krom tego, co wyzey wyrazono, płacone byc ma.

Nad Ludzmi przy Mennicy służącemi, in Causis facti et ex Contractu, ktore się ziawią między onemi y Ludzmi mieyskiemi, miasto sobie reserwuie Iurisdykcyę. Z Osob zas swych ciz Ludzie do IMsw Dyrektorow Mennicy należec będą.

Iakoz nie będą wolni ab oneribus publicis, iako to Poglownego, Akcyzy mieyskiey, ani tez pod pretextem słuzby zywnosci zkądkolwiek do Miasta wprowadzac, lub iakimkolwiek sposobem Mieszczanom y Obywatelom w handlu y rzemiosłach na przeszkodzie być nie powinni.

Ze zas trudno naznaczyc Summę Kontraktową, więc ogułem ieden pro Cent od Monety Srebrney, a dwa pro Centa od Monety Miedziadzioney co wybita będzie, płacono byc ma.

Tudziez wolno byc ma miastu, wybic w tuteyszey Mennicy swym kosztem co rok Dziesięc Tysięcy Talarow Currant tey samey Ligi, ktorey bedzie Moneta Krolewska, a to pod obrazem IKMci, pana Naszego Miłosciwego y herbem Mieyskim.

Takowym pieniądzom Mieyskim ma byc kurs dany w Koronie polskiey, y w iakim walorze są bite, w tym tez Kurs swoy miec maią nieodmienny.

Za doysciem Kontraktu, probierz w słuzbie iuz mieyskiey aby przy Mennicy był konserwowany, y aby pensya onemu wyznaczona była doprasza się, a po zakonczonym Kontrakcie do tegoz Probierza Miasto ma byc nayblizsze.

Tandem informacyi się Miasto doprasza przez iak długi czas ta Kontrahencya trwac ma; oraz aby za umowionym Kontraktem, nim ieszcze do Konsistencyi przydzie, wolno było kommunikowac pomnieyszym Stanom Mieyskim Punkta, na ktorych zasadzony będzie.

Nr. 11. *1765, 8 marca. Pro memoria (o mennicy toruńskiej).*

Mimo wszelkiej gotowosci y ochoty z ktorą Szlachetny Magistrat Miasta Torunia, bierze się do przysługi IKMci obsecundanto intenta Nayj. Pana o biciu Monety, zdaje się iednak że z punktow od przesw. Kom. IKMci Menniczney Miastu Toruniowi podanych wynikaią pewne okolicznosci, ktore ugładzic i ułatwic wprzod się nalezy nim miasto finalnie do proiektowaney Kontrahencyi Mennicy swey przystąpic moze. Na co ziszcze Punkta promownie następuiące:

1) Uwazaiąc szczegulnie y szacuiąc co budynek Menniczny y znayduiące się w nim instrumenta kosztuią, miastu zadnym sposobem na 3000 zł. monety polskiey kontraktowego Quandum zadosyc byc nie moze. Zaczym tez zaraz z początku praesupponuiąc, iz corocznie przynaymniey na milion Złotych wybito będzie pieniędzy, na ieden procent z wybitey summy się godzić chciało, aby wyszło przynaymniey na Summę 10000 złotych. Iuz iednak y 2000 Talarami, lub 6000 zł. pruskiemi się kontentowac gotowo, ktorych dostąpic spodziewa sie ile iako prowizyi należącey do Summy zas złpolskich 3000 lub złpruskich 1500 ledwie co prowizyą czyni od 30000 y zadney proporcyi nie ma naprzeciw kapitałowi wyłozonemu.

2) Doprasza się tez ieszcze, aby nikt z Ludzi przy Mennicy będących pod zadnym praetextem libertacyi ani za zadnym faworem handlu ani rzemiosła nie miał wolnego ani tez komukolwiek z mieyskich obywatelow na to nie dawał protekcyi.

3) Wszelkie casus fortuitos, iako ognia y inne szkody przypadkowe bierze na się Skarb IKMci.

4) Miasto maiąc Ius praesidii, trudno by mu było puszczac do miasta zołnierza naprowadzonego naprzykład do Warty przy Mennicy. Lecz z swoich własnych zołnierzy mieyskich submittuie się podac łudzi co potrzeba będzie; quo casu sprawiedliwey retrybucyi się doprasza zołdu na nich należącego. Finalnie powinienem przepraszac za zgodne zdanie miast pruskich na punkta, które Przes. Kommissya Menniczna do nich podała ieszcze non subsecutum są nad tym między sobą dotąd w korespondencyi, y co czasu więcey zabiera, niz co same sobie zycą. Ad interim szlachetny Magistrat miasta Torunia sam poprzedzaiąc licencyi uzywa do remonstrowania, iz nie zdawałoby się aby 5 groszowa lub dziesięc groszowski kurs swoy miec mogły owszem aby te dotąd Szostaki i Troiaki bite były doprasza się z racyi nie tylko łatwieyszego rachunku, ale tez ze Sąmsiedztwo e. gr. Prussy Brandenburskie y Szląsk z ktoremi się kupczy Szostaki y Troiaki u siebie ma w kurrencyi.

Samuel Geret, sekretarz miasta Torunia u Dworu rezyduiący w Warszawie dnia 8 Marca 1765

W zbiorze autora.

Nr. 12. *1765, 9 marca. Respons na Pro Memoria IMs Pana Gereta Sekretarza Torunia Miasta Kontrahencyi Mennicy Torunskiey.*

Trudności, o ktore się zdaie ieszcze opierac finalna umowa Kontraktu z Miastem Toruniem względem Mennicy tameczney może ułatwi Resolucya następuiąca, ktorą się podaie na Promemoria IMs Pana Gereta, Sekretarza Miasta tegoż.

Ad 1-mum. Postępuie Kommissya IKMs. Menniczna rocznego Quantum od iedyney Mennicy 3000 Zł. pruskich, y zpodziewa się ze Miasto tą Summą się kontentować będzie, ile gdy swą zyczliwosc dla interesu i usługi IKMci oswiadcza, a przytym tez swe awantaze będzie miała, kiedy pieniądze ktore Miasto wybiie w Mennicy Krolewskiey kurs swoy miec będą; znaczna liczba robotników przy Mennicy Krolewskiej służących, profitu przyczyni miastu przez konsumcyę y pomnozenie wszelakiego odbytu, a oraz y miarkuiąc się z procentu ktoregoby miasto pretendować mogło ad proportionem co wystawienie Mennicy owemu kosztowało, postąpione tu 3000 złpr. takowy Proiekt zapewne daleko przewyższaią. To się mowi o kontrahencyi iednego tylko budynku Menniczego. Co zas do Instrumentow y rzemiosł, ktore się znayduią w Mennicy nayprzod mało iest onych, y pono trzy razy było dla potrzeby Krolewskiey Mennicy kosztem Krolewskim będzie trzeba przysposobic krom tego iednak deklaruie się y własne Mieyskie Instrumenta nie tylko kosztem krolewskim reparowac, ale tez y one po zkonczeniu bicia monety in statu quo Miastu przystawic.

Ad 2-um. Zgoda.

Ad 3-um. Skarb IKMci zastępuie szczegolnie Casus fortuitos Ognia, ktorym by Robotnicy krolewscy Menniczni winni byli.

Ad 4-tum. Nie miałoby miasto się czego obawiac względem kilka zołniezy krolewskich co potrzeba było dla warty przy Mennicy, poki pieniądze w niey na Krola IMci bite będą. Ieżeli iednak zostaie przy swoim zdaniu, ze lubo y mała kommenda czyniłaby praejudicium Iuri Praesidii Mieyskiemu, Kommissya IKMci obliguie się wyiednac u Krola IKMci dla Miasta Reversalia in ordine podania pewnosci, ze Warta ta Menniczna bynaymniey Miastu ratione Iuris praesidii praejudicare nie ma. Oprocz tego Warta takowa nie wynosiłaby nad ludzi 10 lub 15 y ciby po przedmieściach rozlokowani byli że tylko byłoby w miescie coraz stawało, coby na luzowanie warty codziennie potrzeba było.

Finalnie Kommissya IKMci Menniczna wszelkie obmyśli sposoby aby moneta pro futuro nie na Tynfy, ale na złote polskie się zachowała, y zeby kurs ten szedł przez wszystkie prowincye Rzpltey

tudziez zeby mediante Coequatione Monetae był rowno przyięty y w pogranicznych państwach podług takowey płacy płacony moneta na 10 lub 15 groszy wynosząca, y inne takowe subdiwizya oney naypodobnieysze są do Złotego polskiego.
Datt w Warszawie dnia 9 Marca 1765.
Extradidi et Actis Com. Regiae Monetariae Godofr. Henr. Harnak Regens Cancell. CRM.
Ze zbiorów autora.

Nr. 13. *1765, 22 marca. Reposicya na Replikę Szlachetnego Magistratu Miasta Toruuia, sub data 21 praesentis podaną.*

Kommissya IKMci Menniczna zeszle podług żądania Szlachetnego Magistratu, primis miesiąca następuiącego Osobę do miasta Torunia upełnomocnioną dla rozpatrzenia się na mieyscu, y dla ułozenia Kontraktu mediante Inventatione, całey mennicy, y tez od daty podpisanego kontraktu opłacenie kontraktowego Quantum currere ma.
Potrzebna iednak iest wprzod explikacya miasta w tym punkcie kiedy wyraza iakoby tylko budynek menniczny cum exceptione Instrumentow y Rzemiosł do niego nalezących miał byc kontraktem puszczony; ile gdy iedno przy drugim byc powinno, y podobnieysza by rzecz była, zeby y Budynek y Instrumenta Menniczne za iedną y tą samą Quotą kontraktową szły.
Dozwala się Szlachetnemu Magistratowi, iz Zolnierz Krolewski nie ma byc uzyty do Warty przy Mennicy; y Kommissya IKMci Menniczna przyymuie deklaracyę ze Zolnierz Mieyski oną odprawiac ma.
Na woli będzie Szlachetnego Magistratu, czy to Srebro na wybicie coroczne 30000 złotych sam zechce przystawic, czyli tez one nabyc u Liwranta Mennicy Krolewskiego. Datt w Warszawie, dnia 22 Marca 1765.
Extradidi et Actis Commissionis Regiae Monetariae Godofr. Henr. Harnah Reg Com. Reg Monetariae.
Ze zbioru autora.

Nr. 14. *1765, 30 marca. Komisya .Skarbu poleca sprowadzenie instrumentów menniczych z Bydgoszczy.*

Działo się w Warszawie na Kommisyi Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego w Interessach Ekonomicznych według prawa odprawiącey się, Dnia Trzydziestego Miesiąca Marca Roku Pańskiego Tysiącznego, Siedmsetnego Szescdziesiątego piątego.
Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego daie Dyspozycyą IMci panu Lasockiemu Superintendentowi prowincyi Kujawskiej, Azeby wszelkie Instrumenta y Rzeczy do Mennicy nalezące, w Bydgoszczy znayduiące się Zesłanemu od Kommissyi Iego Krolewskiej Mości Menniczney, za daniem Rewersu y spisaniem Regestru wydane były, który Rewers y Regestr do Kommissyi swoiey nieodwłocznie odesłane bydz maią.

Z protokołu Ekonomicznego Kommissyi Rzpltey Skarbu koronnego wyięto y wypisano L. Ostaszewski.
Do wydania Instrumentów Menniczych z Bydgoszczy. Dyspozycya 1765 w Warszawie na Kommissyi Rzpltey Skar. Koron.
Ze zbioru autora.

Nr. 15. *1765, 16 kwietnia. W sprawie sprowadzenia instrumentów z Gdańska. Pro memoria.*

Kommissya IKMci Menniczna reqviruie u Kommissyi Rzpltey Skarbu Koronnego o Paszport dla wolnego transportu Instrumentow do Mennicy Krolewskiey potrzebnych, ktore z Gdanska tu do Warszawy wodą zprowadzone byc maią. Ze zas nie wiadomo, wiele wszystkich pakow będzie, zaczym Kommissya Rzpltej Skarbowa dołozyc oraz w paszporcie aby na pierwszey Komorze Celney na ktorey te rzeczy staną, paki okazane zapieczętowane pieczęcią Skarbową a za przybyciem onych tu do Warszawy taz Kommissya Rpltey Skarbowa raczy napotym ordynowac pisarza Skarbowego dla uczynienia rewizyi y weryfikacyi iak dalece to są tylko Instrumenta do Mennicy należące.
Datum w Warszawie, dnia 16 Miesiąca Kwietnia, Roku 1765.
Andrzey Zamoyski Kanclerz Wielki Koronny Prezyduiący Komissyi Menniczney IKMci.
Ze zbiorów autora.

Nr. 16. *1765, 17 kwietnia. Raport wicedyrektora mennicy Schultza.*

W ostatnieyszym Rapporcie moim miałem honor doniesienia, iż mowiłem z roznemy Kupcamy względem Prenumeraty, którą sobie Skarb IKMci miec zyczy na Intratę z Portorium pochodzącą; Znayduie się tedy pewny Kupiec na Imie Andrzey Schopenhauer (człowiek y Kredytu wielkiego,

y iak dalece rozumiem, substancyi nie małey): ktory deklaruie ratione Portorii 200,000 Zł. dobrej Monety załozyc, domawiaiąc się na to pokornie kondycyy następujących:

1) Aby prześw. Kommissya IKMci menniczna ubezpieczaiąc go na wszelkie niepomyslne przypadki Smierci etc Oblig onemu na załozoną Summę dała z zapisem Ewikcyi, y ze inqvantumby Portorium tyle nie wynosiło, residuitas onemu in Spatio roku iednego powrocona byc ma.

2) Aby Talery Bite Krzyzowe, z Portorium dochodzące wyzszą ceną oprocz Zł 5, gr 6 tuteyszey kurencyi sobie rachowac nie był powinien.

3) Aby Skarb IKMsci ratione tych załozonych 200,000 Zł 6 pro Centu Prowizyi, co uczyni Zł 12000, onemu postąpił.

4) Doprasza się dozwolenia y upełnomocnienia, aby za kwitamy swemy podług swey potrzeby directe z Komory phalgedowey odbierac Talery bite Krzyzowe az do wylikwidowania Summy załozoney 200,000 Zł. y Prowizyi Zł. 12,000.

Spodziewac się mozna, iż za dalszą umową gdy temu potrzeba będzie moze do 15, lub 30,000 Zł. postąpi nad deklarowaną tu Summę, y z Prowizyi tez co ustąpi. Talery Krzyzowe teraz płacą Zł. 5 gr 8 lecz pono upadną ze tedy mało co na tym punkcie od niego utargowac będzie mozna.

Z puszczy Białowiezkiey iako tu słychac znaczne Partye Drzewa na skarb Krolewski wodą zpuszczaią, na które takoz Kontrakt wziąwszy, Praenumeratę znaczną chętnieby postąpił.

Schultz.

Ze zbiorów autora. (Tłumaczenie z oryginału niem.)

Nr. 17. *1765, 18 kwietnia. Polecenie Komisyi Skarbu kor. w sprawie instrumentów menniczych.*

Działo się w Warszawie na Kommissyi Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego w Interesach Ekonomicznych według Prawa odprawuiącey się. Dnia Osmnastego miesiąca Kwietnia, Roku pańskiego Tysiącznego, Siedmsetnego, Sześcdziesiątego Piątego

Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego na Requizycyą Kommissyi Iego Krolewskiey Mosci Menniczney dnia Szesnastego miesiąca kwietnia Roku teraznieyszego podaną zaleca IPanu Lasockiemu Superintendentowi prowincyi Kujawskiey dispozycyą do Pisarzow Prowincyi Swoiey nieodwłocznie wydać, azeby paki z Instrumentami mennicznemi pod Adressem Kommissyi Iego Królewskiey Mosci Menniczney z Gdańska prowadzic miane, na Komorach Celnych rewidowane nie były, ale tylko Pieczęcią Skarbową zapieczętowane per remissam do Warszawy expedyowane.

Z Protokołu Ekonomicznego Kommissyi Rzplt. Skarbu Koronnego wyięto y wypisano.

L. Ostaszewski.

Ze zbiorów autora.

Nr. 18. *1765, 27 kwietnia. Vortrag lub Projekt WJMci pana Starosty Zelgniewskiego do Przesw. Kommisyi IKMsci Menniczney dany.*

Miasto Torun deklarowawszy iuz ustąpic mennicy Swey y za nadgrodą, ze się onemu pozwoli wybic w Mennicy Królewskiej corocznie 300000 Zł Dobrey Monety, łozyłoby na dostarczenie tey Summy 715 grzywien Wagi kolonskiey, ktorych wybicie czyniłoby kosztu Czerw Zł $79^{1}/_{3}$. Z konsideracyi tak małego expensu rozumiałbym rzeczą byc pozyteczną gdyby Kontrakt z tym miastem trzyletni w tey mierze był umowiony i zawarty.

1) IKMsc pozwala miastu Toruniowi, tu w Mennicy Warszawskiey według Ligi dopiero ustanowioney, lecz pod stęplem miejskim wybic Summę Zł pr. 30.000; y bierze na się koszta wybicia tej Summy; Miastu zas albo in natura Srebra do tey Summy nalezącego dodawac, alboli tez u Mennicy tutayszey one nabyc wolno byc ma.

Addatur, A za Edyktem Kommissyi Rzpltey Skarbowey takowym pieniądzom tu w Warszawie pod Stemplem corocznie Torunskim wybitym w Polszcze kurs dany będzie.

2) Z Swey strony miasto Torun obliguie się zadney u siebie nie bić monety, poki corocznie będzie miało z Mennicy krolewskiey pomienione 30.000 zł. prus. a tym czasem tez uzyczyc swoich Ludzi przy Mennicy maiących, dla założenia Mennicy tutejszey, ktorzy po zakonczeniu trzech lat Miastu powroceni byc maią.

Addatur. Iz Ludzie Torunscy Menniczni, poki tu robic będą, z Skarbu IKMsci płaceni byc maią.

Datt w Warszawie dnia 22 kwietnia 1765.

Aleksander von Unruh.

Ze zbiorów autora.

Nr. 19. *1765, 3 maja. Pełnomocnictwo Samuela Gereta, sekretarza toruńskiego.*

Coram Sacra Regia Maiestate Domino Nostro Clementissimo nec non Universis et Singulis quorum interest, inprimis vero Illustrissimae in re monetaria Varsaviae constitutae Commissioni Regiae attestamur Nos Prae Consules et Consules Civitatis Thorunensis, quod quum Sacra Regia Maiestas, Dominus Noster Clementissimus literis die 17-ma mensis Martii anni 1763 gratiosissime ad Nos datis clementissime nobis commendare dignata fuerit, ut designatae in re monetaria authoritate Regia Commissioni Varsaviae habendae per plenipotentem nostrum interesse non omitteremus; Nos gratiosissimae Regiae voluntati morem gerentes, tam nostro, quam reliquorum Civitatis huius Ordinum nomine Nobili Samueli Geret, Secretario negotia Civitatis huius Varsaviae in aula Regia curanti speciale hoc mandatum dederimus, praesentiumq vigore damus, ut coram praedicta Illustrissima Commissione Regia Civitatis huius nomine compareat, ea, quae ipsi in re monetaria proponentur, audiat, de iis ad nos referat, et quae de his relatione ad nos facta, mens ordinum huius Civitatis praesentibus erit, vigore dandae Jpsi Instructionis Illustrissimae Commissioni Regiae decenter exponat. In quorum fidem Sigillum Civitatis praesentibus est appressum. Datum Thorunii die 3-tio Mensis Mai A-o 1765.

G. Feldner Secrius mp.

Ze zbiorów autora.

Nr. 20. *1764, 14 maja. Points a proposer a la Commission des Monnoios pour la Séance du* 14 *Mai 1765.*

Reponse.	Comme on a débatu dans les Seances précedentes toute sorte de Propositions relatives à la Monnoie pour pouvoir former un Plan géneral, il en résulte les Propositions suivantes a decider finalement.
Il faut attendre son arrivée.	1-o. Si le Comte Boltza sera accepte pour Entrepreneur,
Il paroit plus convenable que l'entreprise soit à frais et profit communs; et les conditions seront reglées a sout arrivée.	2-mo. S'il fera l'entreprise pour son Compte. ou de moitié avec Sa Majesté, et si en ce Cas iln'ya rien a changer aux Conditions.
Alors on cherchera d'autres moiens et on eu choisira les plus convenables.	3-o. Quel parti l'ou prendra au Cas que le Cte Boltza ne puisse venir ou accepter les Conditions.
Elles paroissent acceptables quant — au gros; le reste sera également reglé à son arrivée.	4-o. Si l'on doit accepter les propositions de Mr Gartenberg.
Pour un Million et demi de florins de Pologne la premiére année; aprés on jugera conbien il en faudra pour la continuation.	5-o. Combien il faut faire de Monnoie de Duivre la premiere Anneé.
Les requisitions pui etaient dues et convenables aiant eté faites à Sa Maj. de Roi de Prusse et à S. le Duc de Courlande,.... ils n'ont pas envoié, et qu'... n'envoient ulterieurement des Delegués de leur part pas moins la Commission de la Monoie pourra et..... decider sur le pié de la monsie, se concertant la dessus avec la Commission du Tresor de la Republique.	6-o. S'il faut attendre la Réponse du Roi de Prusse, et du Duc de Courlande pour décider le Pied de la Monnoie.
La Decision positive sur le pié de la Monoie reste encor en-reserve.	7-o. Si le pied de la Monnoie doit être décide avant l'arrivée du Cte Boltza.
La Decision sur cet article reste pareillement en reserve; par consequent aussi celle sur la quantité des Especes, soit en billon soit en grosses Especes.	8-o. Au cas qu'on décide le pied de la Monnoie avant l'arrivée du C-te Boltza, s'il est apropos de décider la qantité de chacune des Especęs soit en Billon, soit en grosses Especes.
Ceci reste pareillement en suspend.	9-o. Quel est le pied de la Monnoie, s'il est tel qu'il est proposé sur la Tabelle, sçavoir le Marc fui en grosses Especes à 14 Ecus, et le Billon a 16 Ecus, ou bien sans faire de Billon toutes les Especes également a 14 Ecus $^1/_2$ Decision finale sur ce sujet.
Cette question reste aussi en suspend.	10-o. Si la Commission prend la résolution de determiner la quantité des Especes, il est nécessaire de sçavoir si la proportion sera gardée entre les grosses Especes et le Billon; comme un adix, ou comme un a six.

On vent avoir les avis des Villes de Prusse sur le taux tant du billon, que de grosses Especes et sou Excellence Mgr Le Grand-Chancellier de la Couronne dira aux Secretaires de ces Villes, d'ecrive aux Magistrats, qu'ils envoient là dessus leurs avis en detail.

Ces propositions seront mises par ecrit, et S. E. Le Grand-Chancellier de la Couronne les envera aux dites Villes.

Ces Villes etant à la sujetion du Roi et de la Republique, les loix prescrivent les moiens pour les contraindre de s'y conformer.

Si elles abusent de leurs droits, La Commission du Tresor de la Republique, a tout le droit de prohiber le cours de leur monoie dans le pais.

Quand les points ci-dessus seront decidés, alors ou aura soin de se fiscer sur les Moiens necessaires pour avoir l'argent du Pais.

Il paroit qu'il y auroit de grandes difficultes, de faire une nouvelle reductions des dites Especes; mais on proposera à la Commission du Tresor de la Republ. de publier un nouvel Universal, relatif à cet objet.

Reponse ad 17 et 18.

Ces Articles se rapportent au Memoire à donnera la Commission du Tresor de la Republique.

On avisera là dessus lorsqu'il en sera tems.

Repons ad 20 et 21.

Lorsqu'il en sera tems, la Commission de la Monoie avisera à ces Articles dans le Memoire à donner á la Commission du Tresor de la Republique.

Cet Article se rapporte à celui qui ce — dessus, au sujet du quel ou a fait reponse, que les moyens d'attirer l'argent dans la Monoie seront fixés dans le tems, que lds autres points seront reglés.

Des quel'on aura trouvé des fonds sufisants, on établira les Comtoirs de change dans les principales Villes.

11-o. Il semble qu'on ne peut admettre les Deputées des Villes de Prusse que lors que ces Articles seront prémierement décidés, du moins en partie.

12-o. Il paroit nécessaire demettre par écrit les propositions qu'on fera aux dittes Villes.

13-o. Au Cas que ces Villes ne veuillent s'y conformer, quels sont les moyens pour les y contraindre.

14-o. Si nous sommes en Droit de deffendre par tout le pais le Cours deleur Monnoie au cas qu'elles abusent de leurs Droits.

15-o. Quls sont les Moyens pour l'argent du Pais.

16-o. Si l'ou peut faire une Reduction des Especes qui se sont introduites aprés la publication des Universaux.

17-o. S'il ne vaut pas mieux leur oter le Cours lors qu'on aura déja fabriqué une quantite suffisante de Nouvelles Especes.

18-o. S'il n'est pas convenable d'oter presentement le Cours a quelques nouvelles Especes qui s'introduisent.

19-o. Il sera peut-être necessaire lors qu'on otera le Cours aux Especes courantes de ne le pas faire a la fois, mais de décrier l'une aprés l'autre en fixant les termes.

20-o. Si les deux Commissions ont le pouvoir de fixer le prix de l'argent qu'on sera forcé de portex a la Monnoie puis qu'on lui aura ote' le Cours.

21-o. S'il n'est pas plus a propos de publier une simple invitation de la part de la Commission des Monnoies a chaque particulier de porter ses Especes aux Comptoirs établis dans le Roiaume ou l'on lui paiera du Marc fin a commencer du titre trois jusqu'an titre cinq inclusivement . . . . $4^1/_3$
Depuis le titre 5 jusqu'an titre huit inclusivement . . . . $4^5/_{12}$
Depuis huit jusqu'a doure inclusivement . $4^1/_2$

22-o. Comme cette Invitation ainsi que differents Contracts faits avec les Iuifs du Pais pour livrer de l'argent a la Monnoie attirera des Sommes considerables a Varsovie, il est nécessaire an Cas que le C-te Boltza n'envoie pas des fonds assé a tems pour les acquerir, que la Commission des Monnoies détermine les Moijens pour paier cet Argent livré, afin que Personne ne soit degouté.

23 o. Iout retard dans l'acquisition de l'argent courant étant nuisible au Pais en égard a l'exportation qui s'eu fait, il paroit nècessaire que la Commission établisse des Bureaux de Change dans les principales Villes.

C est un Article à arranger avec la Chambre du Tresor Roial.

24-o. Comme tout le Pais souffrira de la refonte des Especes, il est impossible que Sa Majesté n'y perde a proportion, soit que ses révenus soient portés de la Caisse a la Monnoie, soit qu'ils passent par la Monnoie avant d'entrer dans ses Caisses, il paroit donc que pour fournir de l'ouvrage sufisament à l'Hotel des Monnoies, il seroit apropos que l'on donna Ordre aux Réceveurs de Prusse, des Salines, et a ceux qui sont le plus prés de Varsovie de porter l'argent a la Monnoie, d'on il leur sera delivré une Quitance sur la Somme, la quelle Somme apres avoir été refondui et misse au taux de la Nouvelle Monnoie sera remise aux Caisses de Sa Majesté.

Ze zbiorów autora.

Nr. 21. *1765, 30 czerwca. Conditions aux quelles S. E. Mgr. le Comte Moszynski séngage a prendre L'Hotel de la Monnoie.*

1-o. Qu'il Lui sera permis de s'associer qui bon Lui semblera.

2-o. Que le Marc fin sera monnoié à 14 E. 4 gr. et le Billon á 16 Ecus.

3-o. Qu'il paiera à Sa Majeste 4 Gros par Marc de Droit Seigneurial tant de grosses Especes, que du Billon.

4-o. Que les florins seront au titre 8 et le Billon au titre 6.

5-o. Qu'il ne séngage pas pour une Somme fixe, mais de faire le double de ce qu'il obtiendra d'Argent courant dans le pais, à 79 fl. ou 13 Ecus 4 gr. le marc.

6-o. Que sur chaque 7 Marcs en grosses Especes il fera un Marc en Billon à 16 Ecus.

7-o. Les fraix des Officiers et Ouvriers seront à sa Charge, mais comme les Batimens et Machines restent au Roi, ce sera Sa Majesté qui en portera les fraix.

8-o. Il séngage de ne pas debiter plus d'especes dans les Pais étrangers, que ce qu'il aura prouvé avoir tiré d'argent étranger.

9-o. Il séngage de commencer la fabrication au 1 Septembre de cette année.

10-o. Qu'il sera le Maitre du debit, et disposera du fond sans que Personne sous tel Pretexte, que ce soit ose y toucher; Sur quoi Sa Majesté et la Commission des Monnoies donneront des surétes suffisantes.

11-o. Que le Droit Seigneurial sera paié toutes les Demi-Annés en Ducats au titre d'Hollande, sous l'empreinte de Sa Majesté.

12-o. Qu'il lui sera permis de faire les Plaques sur une Monnoie etrangere, qui arriveront cachetées, et dont on essaiera tant de pieces, qu'on voudra, avant qu'on y mette le Coin à Varsovie.

13-o. Qu'il ne sera tenu de faire que 150.000 E. en Ecus à 13 Lots 6 grains.

14-o. Qu'il fera son possible pour faire 60 Millions dans deux Ans.

15-o. Qu'on ôtera le Cours des Especes par terme et selon les diferentes Qualités.

16-o. Que la Commission des Monnoies veillera à ce qu'il ne soit pas fait de fraude, selon la Contume usitée dans les autres Hotels de Monnoies, et qu⁰ à cet effet le Directeur, Sous-Directeur, le Contre-Essaieur seront paiés par Sa Majesté.

I'approuve en plein tout ce que ci dessus ce 30 Iuin, 1765 à Varsovie Stanislaus Anguste Roy.

Tymże kondycyom przydane są ieszcze do approbaty IKMci punkta następuiące:

1) że JWJM pan Graff Moszynski qua kontrahent Mennicy JKMci nad szescdziesiąt szesc millionów zł pol. wybić nie powinien.

2) że Srebra feynowac nie będzie, y iezeliby feynował za pozytkiem to będzie Nayj. Pana.

3) że pieniądze teraznieyszego kursu z kraju wysyłac nie będzie, dla feynowania onych za granicą.

Czytane kondycye podpisem ręki Nay. Pana approbowane za któremy JWJM Pan Graff Moszyński Stolnik bierze na się Mennicę JKMci przetłumaczona z francuska na Polskie których tenor talis.

1) Wolno mu będzie dobrać sobie pro Socio Contractus kogo mu się podoba,

2) grzywna feynsilbru wybita będzie na Talerow 14 groszy 4 drobnemy zas pieniędzmy na Talerow 16.

3) na prowent do Skarbu JKMci submituie się płacić po groszy 4 od grzywny wybitey czy to wybita będzie na grubą czy na drobną monetę.

4) Złotówki będą Proby 8 drobne pieniądze Proby 6,

5) nie obliguie się do wybicia pewney ustanowioney Summy lecz wybic powinien będzie jeszcze raz tylo co nabędzie Krajowey Srebrney monety w cenie 79 zł lub Talerow 13 groszy 4 za Grzywnę,

6) zeby naprzeciw siedmiu Grzywien grubey Monety wybito iedną Grzywnę do 16 Talarów,

7) płatę officyalistow y Rzemiosł bierze na się, zabudowania zas y Machiny ze są Krolewskie, kosztem JKMsci wystawione być powinne,

8) obliguie się, zagranicę nie wysyłac więcey pieniędzy iak tylko co dowiedzie ze Srebra nabył z Kraiow zagranicznych,

9) obliguie się zacząc bic Monetę 1-ma Septembr teraznieyszego roku,

10) wolnosc będzie miał wszelką w rozprzedaniu monety y w disponowaniu Kapitałem tak ze nikt pod zadnym pretextem się onego tykac nie będzie w czym IKMs y Kommissya Menniczna sponsyą dadzą ewinkuiącą,

11) nalezytosc do Skarbu JKMci co pułroku opłacac będzie Czerw. Złotemy wybitemy pod Stemplem JKMci podług proby Czerwonych Złotych Holenderskich,

12) wolno mu będzie zprowadzic z zagraniczney Mennicy blaszki pieniężne ktore pod pieczęcią do Warszawy przystawione będą nim poydą pod stempel z onych wprzod wyprobować,

13) nie powinien więcey wybic Talerami nad Talerow 150.000 Proby trzynastey y granow 6.

14) starania co moznosci dołozy, aby wybił Millionow 60 in spatio dwoch lat,

15) Kurs teraznieyszey Monety nie razem lecz od czasu do czasu y podług roznych monety gatunków zniesiony byc powinien.

16) Kommissya Menniczna iako to iest zwyczay przy Mennicach dozor miec będzie, aby oszukanstwa ani fałszu nie było w Monecie a zatym Dyrektor, Vice-Dyrektor, y Probierz Przystawa (Contre Gwardeyn zwany) Salaria swe brac będą z Skarbu IKMci.

Wyz wyrazone Kondycyę zupełnie approbuię, w Warszawie dnia 30 Iuni 1765.

St. Aug.

Tymze kondycyom przydane są ieszcze do Approbaty JKMci punkta następuiące:

1) ze JW.IM. Pan Graff Moszynski qua Kontrahent Mennicy IKMci nad Szescdziesiąt szesc Millionow zł. pol. wybic nie powinien.

2) ze srebra feynować nie będzie, y iezeliby feynował za pozytkiem to będzie Naj. Pana.

3) ze pieniądze teraźnieyszego kursu z kraju wysyłac nie będzie dla feynowania onych za granicą.

Ze zbiorów autora.

(Uwaga: Dokumenty, odnoszące się do działalności menniczej Gartenberga, znajdują się w Zapiskach numizmatycznych, Kraków, 1880—88).

Nr. 22. *1765, 3 lipca. Dzierżawa domu na mennicę.*

Między JW. Jmc Xiędzem Załuskim Biskupem Kijowskim ziedney, a JW Jmc panem Kazimierzem Karasiem Kasztelanem Wizkim Dworu Nayiasnieyszego Stanisława Augusta Krola polskiego Marszałkiem y umocowanym plenipotentem in rem tegoż Nayiasnieyszego pana czyniącym z drugiey strony staie kontract w sposob takowy że rzeczony JWJmc Xiądz Biskup Kijowski mając plac oparkaniony na Ulicę Polubska zwaną wychodzący między pałacami ziedney pałacu JWW Przebendowskich z drugiej Strony przedtym Pałacu JW Xięcia Jmc Biskupa Warmińskiego a teraz do Nayiasnieyszego Króla Jmc należącego sytuowany; y na nim budowę Maneż zwaną do pałacu Swego czyli Biblioteki należące, tedy takowy plac przyległy oraz wspomnianą Budowę Maneż w takiey rownosci naszerz iak tasz budowa w poprzek stoi od sciany do sciany obydwoch sąsiedzkich pałacow a wzdłuż aż do Ulicy extenduiący się, nic Sobie na tymże placu Całym wyżey determinowanym y w Budowie nierezerwując, y owszem Mur przedzielaiący takowy plac od reszty zatylnego począwszy od Maneżu do pałacu Przebendowskich Swym Sumptem wystawić deklaruiąc dla potrzeby Mennicy y tamże oney lokowanie w pietnastolotnią possessyą poczynaiącą się od Swięta S-o Jana Chrzciciela roku teraznieyszego a kończyć się maiącą da Bóg w Roku 1771 wypuszcza y oddaie, ato za Summę na każdy rok po czerwonych złotych Trzysta pięćdziesiąt ustanowioną ktorą to summę Czerw. złott. 350, co rok od Kommissyi Menniczney punktualnie odbierać będzie, iakoż że y na rok teraznieyszy konczący się w Roku Tysiącznym Siedmsetnym Szescdziesiątym Szostym tę kwotę 350 zupełnie odebrał, więc kassę Menniczną kwituie oraz tenże JWJmc Xiądz Biskup Budowy swey Maneżu na Mennicę akkomodowanie iako tez wszelkiey budowy natym że placu do Mennicy potrzebney pozwala: Po wyisciu zaś czasu pietnastoletniey possessyi wszelkie budowy które natym placu wystawione będą podług Taxy y zeznania Ceny ich, zapłacić Sam, lub Jego następcy obligowani będą. A że wyiazd Biblioteki wypuszczeniem takowego placu na Mennicę iest y będzie zatamowany, więc Kassa Menniczna Nayiasnieyszego Króla Jm obowięzuje się Mostek w Ulicy od wyiazdu do Ulicy polubskiey swym Sumptem iakonayprędzey wystawić. Wszelkie podatki, które się z mieysca placu tego dziś ponoszą przez Kassę Menniczną odtąd opłacane będą. Wymiar na Szerz y Dłuż z opisaniem Inwentarza y Maneżu, iak przedtym znaydował się wraz z delineacyą nastąpi nieodwłocznie y ten obiedwie Strony podpiszą. Któren to kontrakt Strony obiedwie we wszystkim Sobie zyiscić y dotrzymać Sub Vadio pięciu Set Czerwonych złotych popartem Contravenientem succurrendo Submittnią się y on dla większey wagi y waloru Rękami własnemi podpisuią. Dan w Warszawie Dnia 3 Julij 1765.

Niżey na podpisie wyrazony Mocą plenipotencyi od Nayiasnieyszego Stanisława Augusta Króla Jm. polskiego sobie daney według którey kontrakt pietnastoletniey tenuty o plac do Biblioteki JW.

Jmę Xiędza Załuskiego Biskupa Kijowskiego należący, dla potrzeby Kommissyi Menniczney z tymże JWJmc Xiędzem Roku tego zawarłem; Daię ten rewerss temusz JWJmę Xiędzu Biskupowi Kijowskiemu w niektorych punktach do kontraktu wspomnionego referuiący się w niektórych zaś to iest nastempuiących obiasniaiący iakoto: względem Budowy lub Murowania na przerzeczonym Placu Arędownym. Że cokolwiek Kommissya Menniczna Nayiasniejszego Króla Jmę natymże Placu wystawi lub wymuruie a ta budowa lub murowanie będzie z emolumentem mieysca y prowent napotym przynosząca, tedy tylko tę budowę Drewnianą lub murowaną po skonczonym pietnastoletniey possesyi czasie JW.Jmc Xiądz Biskup Kijowski lub gdyby niezył Prawo od niego maiący podług Taxy zapłacić winni będą; inne zaś Murowanie y do potrzeby Menniczney Samej czynione melioramenta bonifikacyi żadney podlegać niebędą. Nader rzeczonym kontraktem JW.Jmc Xiądz Biskup chociasz się obligował Parkan Murowany ten Plac rozdzielaiący swym Sumptem wystawić ze y tego Parkanu Murowanie Kommissya Menniczna bez wszelkiey bonifikacyi expensow na Siebie bierze, oswiadcza. Któren to Skrypt obiasniaiący y melioruiący kontrakt Arędowny dla większey wagi ręką własną podpisuię. Dan w Warszawie 15 8-bris A-o Dni 1765.

Ze zbiorów autora.

Nr. 23. *16 lipca, 1765. Excerpt. z Protokułu Kommissyi Rzeczypospolytey Skarbu Wielkiego Xięstwa Lytewskiego.*

Rezolucya ad Dezideria Kommissyi Menniczney JKMci. Roku Tysiąc Siedmsett Sześdziessiątt piątego, Mca Julij Szesnastego Dnia.

Nie może tylko błogosławić Narod Szczęslywe Panowanje JEgo Krolewskiey Mości Pana Naszego Młwego, pod ktorym przychodzą Mieszkańcom, te wszystkie Zyski, ktore Pokój y Sprawiedlywość rozkrzewiać zwykły. Będzie niepozlednim Kraiowym zyskiem, gdy bicie dobrej Monety, każdego powszechności Maiątek ubezpieczać będzie. Na ten koniec dokładne Starania Kommissyi Menniczney, JEgo Krolewskiey Mci wielbi Kommissya Skarbu W-o X-a Ltt-o y w Proiekcie Sprawiedlywey Ligi Monety, niemoże tylko Gorlywości Obywatelską upatrować.

Wybicie iednego Millyona Monety miedzianey zda się być dostatecznym, dla wygody krain. Na Miedź do Mennicy potrzebną skoro zaydzie odezwa, zwyrażeniem wielości Metalu, Paszport dany będzie, iako iuż to się uczyniło in Martio.

Nie zaniedba Kommissya Skarbu Wielkiego Xięstwa Lyttewskiego, mocno Przełożonym na Komorach zalecić, aby przynaymniey co kwartał zupełnie Informowały Kommissyą o kursie Monet zagranicą, y o ich odmianie y Redukcyach.

Uniwersał iaki wydany będzie przyłącza się in Copia, który że nie przymusza Prowincyą W-o X-a Ltt-o, aby Pruskie Szostaki po Dwanaście Groszy, y Dwa Szelągi przyimowała, ta iest przyczyna, że po Większey Części Osoblywie na Rusi, żadna inna, oprocz dawney Starey nie ma Kursu Moneta. Na innych zaś mieyscach mimo dawne Podskarbinskie Uniwersały, Nikt Nowego Szostaka, brać nie chce iak tylko po Dziesięć Groszy. Przymusić do tego Kray, iest rzecz nie podobna, ani Sprawiedliwa, gdy publicum w tym swoim uporze. iasny Zysk y Proffit upatruie.

Wszem w Obec, y każdemu z osobna komu o tym wiedzieć należy, mianowicie JOswieconym, JWielmoznym Senatorom, Dygnitarzom, Urzędnikom Ziemskim, Grodzkim, y wszystkim Obywatelom W-o X-a Ltt-o, tudzież Jchm. Panom Super intendentom, pisarzom, Kassierom, Rewizorom, Strażnikom Cełł Rzeczypospolytey, JEgo Krolewskiey Mości; oraz Szlachetnym Burmistrzom, Radcom, Woytom, Zwierzchności w Dobrach Krolewskich, Duchownych y Ziemskich maiącym, Kupcom Wexlarzom Żydom Karaimom wiadomo czyni. Jz gdy wynikaiąca, z Zdrzodła Łakomstwa, Ludzi przewrotność, potrafiła z krain dawniey, Dobrą Starą wyciągnąć Monetę. A na iey mieysce mnostwo Fałszywey, po całym Tym rozrzuciła Krolestwie, na ten Czas czułość Podskarbich Koronnych, y Wielkiego Xzięswa Lytewskiego, nie mogąc inaczey zahamować złego, uzyć musiała dotklywego Sposobu Redukcyi Monet; przez którą ukazała Obywatelom, iż w zmyśloney postaci Mnogich pieniędzy prawdziwe Krain Ubostwo, y zguba kryła się. Doswiadczyły na ten Czas z Szkodą powszechną Obywatele, iż Lyczno rachuiąc Dostatki nagle umnieyszony, ledwo nie do trzeciey Części znalezli swoy Maiątek, Widok ten sam potrzebną Obywatelom, w podobnym razie być powinienby nauką, gdyby iednak Obowiązkom Urzędowym Prawem włożonym, dosyć się uczyniło, gdyby podobnego Pierwszemu nie przyszło doświadczać nieukontentowania Kommissyi Rzeczypospolytey Skarbu Wielkiego Xięstwa Lytewskiego, wszystkich wpowszechności ostrzega, aby nowey zagraniczney Monety iako podeyrzanej Mianowicie Szostakow, z koronami, y bez Koron Nowych lśniących się, małością, y Wagą od Dawnych różniących się w Stemplu nie wyraźnych, nikt przyimować, y za Towary swoie iakieżkolwiek brać nie ważył się. Takie albowiem iako Fałszywe, y wnętrzney ważności nie maiące nie chibnie Redukowane być musiały by.

Ubezpieczaiąc zaś Całość Krain, przeciwko tym, którzy dla niegodziwego zysku, smielyby pokryiomu wprowadzać, Nową Fałszywą Monetę. Nie tylko Officyalystom Celnym Skarbu W-o X-a Ltt-o sub Amissione Officij przykazuie, aby wszystkie wozy Kupieckie, y iakiegokolwiek Stanu y Kondycyi, nawet Pocztą iadących Nemine excepto, Kolasy, Paki, Juki, Kufry z Zagranicę przychodzące na Ko-

morach wiernie y pilnie Rewidowały, y znalezione Nowe Fałszywe zagraniczne Monety, tak w Srebrze, iako y Miedziane, lecz żadnego wzglendu zabierały, y na Skarb Konfiskowały. Ale oraz Miłością Dobrą Publycznego oblyguią Jaśnie Wielmoznych Woiewodow, Starostow, Grodowych, y pogranicznych y Jch Urzędy, iakoż Miasta Portowe, Składne, y pograniczne, aby Czyniąc zadość prawu Annorum Tysiąc Pieńcsett piendziesiątego, Tysiąc Piencsett pięđziesiątt Osmego, Tysiąc Sześćsett Dwudziestego, Tysiąc Sześćset Trzydziestego Trzeciego Czułą mieli pilność. aby Nowey zagraniczney Fałszywej Monety nie wprowadzono, a kogo by w tym winnego Postrzegły, y zatrzymaly połowe skonfiskowanych pieniędzy, otrzymaią tak, iako y kużdy Delator, iakieykolwiek Kondycyi y Narodu, chodzby y Zydowskiego, który na komorach o przeieżdżaiącym, y wiozącym Nową do Krain Monetę; doniesie y ostrzeże Summy Skonfiskowaney połowe dostanie. A Jako Ruwno dla Krain byłoby Szkodą, gdyby Moneta Srebrna dobra z Krain wyprowadzona była, tak stosuiąc się do Praw Annorum Tysiąc piencsett Pięđziesiątego Tysiąc Sześćsett Dwudziestego Trzeciego, Tysiąc Sześćsett Trzydziestego Trzeciego pilne baczenie zaleca, aby nikt Srebrney Dobrey monety tak Starey iako też Dawnej zagraniczney Podskarbińskiemi Uniwersałami wyznaczoney, a pro Currenti od Krain przyiętey, ani topionego Srebra zagranice wywozić nie ważył się. A dla dopilnowania tego iako koździ iadący ścisłey Rewizyi, na pogranicznych komorach podlegać ma tak gdyby wywoził dobrą Srebrną iako wyżey opisaną Monetę lub Topione Srebro Konfiskacyi nie uchronnej podpadać będzie. Jadąc iednak za Granicę dla wygody Expensu podróżnego nie więcej, iak Sto Złotych mieć mogą przy sobie monety, tu kurs maiącey. Gdy by zaś niekarność nie ośmielała zufałych do przestemstwa praw ostrzega, Jż przeciwko wszystkim Tym którzyby ważyly się Monety nowe zagraniczne przywozić, a Dobre Dawne wywozić, y Ustawom Niniejszym sprzeciwiać się, Surowość praw w tey mierze ustawionych, ściśle do Exekucyi przyprowadzoną będzie. Gdyby na Ostatek maiący Ludzie do Sprzedania Srebra, przy zachowaniu Prawa, w słusznym zbyciu onych, swoią miely wygodę; ogłasza, Jż gdy dla uszczenslywienia Kraiu, przez rozmnożenie dobrey Monety Mennica w Warszawie założona przyzwoite Czyni Starania, przeto kużdy maiący Srebro do przedania, gdy ie sam Nim inne blyzsze będą wyznaczone Mieysca; zawiezie, Cenę taką iaka iest w Gdańsku, lub innych pogranicznych państwach w Złocie lub w dobrey Monecie odbierze nie zawodnie; Co aby wszystkim wiadomym było po Woiewodztwach powiatowych, Grodom y Magistratom, publikować Zaleca. Datt w Grodnie. M. Brzostowski.

Szymon Zawistowski Rgnt Kr. Skar. W. X. Lit. Pieczęć Komisyi Rzeczypospolitej Skarbu W. X. L. roku 1765.

Ze zbiorów autora.

Nr. 24. 1765. *Memoryał Konst. Jabłonowskiego do komisyi menniczej z prośbą o instrukcye.*

Pro Memoria do Przeswiętney Kommissyi Menniczney.

Zebym się proznuiącym niewydawał w oczach Przeswiętney Kommissyi, mam honor z nayględszą submissyą niżey wyrażone podać remonstracye:

1. Uważaiąc że Mennica miedziana nader potrzebna w kraju, y pozytek oczywisty y prętki obiecuiąca odważam się Przeswiętney Kommissyi remonstrować że o tey iak naypierwey y naypilniey pomysleć potrzeba y przyzwoite wynaleść szrodki, aby iak nayprędzey do Exekucyi przyprowadzona być mogła.

2. Zapatruiąc się bowiem na kroki Zyda Barocha, wątpię żeby Kontraktu dotrzymał, ponieważ od tey Miedzi, ktorą rozumiał małym kosztem sprowadzic ieżeli oną wodą do Krolewca ciągnąc będzie wielkie cło w Kwidzynie płacić będzie musiał, a ieżeli na osi, to y tak niewyidzie na swoie, z tych racyi może Kontraktu odstąpić.

3. Ktokolwiek z Entreprenerow będzie miał od Prz: Komissyi pozwolenie bicia monety nigdzie tańszey y lepszey niedostanie miedzi iak w Węgrzech bo oney snadne sprowadzenie z Krakowa wodą.

4. To sprowadzenie trzeba aby wczesne było, poki woda donośna y podczas lata nalezało by uczynić prowizyą na Całą Zimę.

5. Tym czasem nalezało by myślić o wszelkiey gotowosci, y Instrumentach potrzebnych do tey mennicy Instrumentach.

6. Sprowadzone przez Zyda z Konskich Zelaza na Klipenwerk bardzo zle zrobione, jezeli tak wszystko Iego Slusarz zle rozumie iak te machiny obstalował niemozna się spuscić na Iego robotę Machin potrzebnych do Mennicy, ktore, że wszelako Krol IMci P. M. bonifikować Entreprenerowi ma, na coż by się potym przydały, gdyby miały być ladaco zrobione. Więc aby były takowe Machiny na potym ad usum Krolewskiey Mennicy, lepiey kazać zaraz one przez doskonałego Artystę adaptować.

7. Znalezione w Krasinskich Pałacu chociaż zardzewiałe Instrumenta, mogą ieszcze w mennicy służyć, widziałem one ze rdzy wymoczone, naprawiwszy ie, zazywane być mogą. Sprowadzony z Gdańska Werkmeister obiecuie ze Swoiemi Slusarzami tak te Instrumenta, iako tez y Żelaza z Konskich do pory przyprowadzić byle mu dodano schraubstakow y pilnikow.

8 Maiąc tedy iakąkolwiek gotowość Jnquantum by Entrepreneur nierychło ziachał, mozna by tym

czasem choć niezwielkim profitem dla samey okupacyi y utrzymania Rzemięsnikow; szelągi zacząc walcować, inaczey Rzemięsnicy niemaiąc nic do czynienia mogą się poroschodzić.

9. Wspomniany Werkmeister Gdański assekuruie ze choc by z kupowaney starey w Warszawie miedzi bez zadney straty y szkody monetę miedziana bić można, ma ztąd experyencyą, bo Rok w Gdansku a połczwarta Roku w Toruniu taką monetę bił. Jezeli się ten Proiekt Przeswiętney Kommissyi podoba, obliguię się wszelkiego z moiey funkcyi przyłożyć Starania że w krotce Szelągowa Moneta bądz może.

10. W podanym 15. Memoryale Suplikowałem do Przeswiętszey Komissyi o Instrukcyą y Patent a będąc na zawołaniu od dnia przysięgi moiey do Rozkazow Prz: Komissyi, y dyspozycye WoJMci Pana General Dyrektora pełniąc smiem y naynizszą Submissyą powtorzyć moię iak naypokornieyszą Suplikę o tę Łaskę, ktorą gdy otrzymam ze wszelkim usiłowaniem starać się będę stać się godnym Protekcyi Przeswiętney Kommissyi.

Constantin Iabłonowski, OLiet: y poprzysięgły Inspektor Men: Kr:

Nr. 25. *1765, 27 sierpnia. Kopia Instrukcyi IMci Panu Obrystleytnantowi Iabłonowskiemu, qua Inspektorowi Mennicy JKMsci Miedzianey daney.*

Kommissya JKMści Menniczna.

Z Władzy y Zwierzchności Sobie circa rem monetalem powierzoney udziela JMsci Panu Obrystleytnantowi Konstantemu Iabłonowskiemu, qua Inspektorowi przy Mennicy JKMsci Miedzianey postanowionemu, Instrukcyą niniejszą, podług ktorey Funkcyą Swą sprawować powinien.

§ 1. Co, za kazdym Transportem Miedzi do Mennicy przybędzie, to pomieniony IMsc Pan Inspektor, Konstanty Iabłonowski przy obecności Osoby, która od Rzeczypospolitey takoz do tey Mennicy dla dozoru przy Monecie potrzebnego, przystawiona będzie, przewazy y tez z wyrazeniem Quantitatis Attestacyą do Komory Celney, z podpisem ręki swey y przy pieczęci Menniczney na to dac powinien będzie, ze to była Miedz do Mennicy IKMci należąca.

§ 2. Miedz zprowadzoną w blaszkach na Monetę przysposobionych, postrzegac powinien, aby była w sobie czysta, y bez przysady zadnego podleyszego Metallu.

§ 3. Wagę Menniczną, ktorą Prześw. Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego wyprobowac da, w osobliwszym u siebie y scisłym zachowaniu miec będzie; a takową tez wagą za kazdym transportem, z ktoreykolwiek mu się podoba faski Funt Wagi kolonskiey odwazywszy obserwowac powinien, aby Blaszek Miedzianych

Z Trzech groszowek, sztuk Czterdziesci
Z Groszow, sztuk Sto Dwadziescia
Z Szelągow Sztuk Trzysta Szescdziesiąt,

wynosiły na Funt pomieniony; ani nad tę wyrazoną Liczbę blaszek takowych więcey się na Grzywnę kolonską miescic nie powinno, iak w Trzygroszowkach Sztuka iedna, w Groszach Sztuk dwie, a w Szelągach sztuk sześć, tak dalece, ze które blachy tyle dowazać nie będą, zadnym sposobem wybite byc nie mają, lecz zarzucone; A po zupełnym wybiciu ustanowioney Summy, plus y Minus wszystkiego co wybito, iedno z drugim porachuie, tak ze co na ryczałtowey Summie przyrosnie, to na Skarb JKMci przypadac ma.

§ 4. Wszelkie partye zprowadzonych blaszek Miedzianych odebrawszy do rąk swych, po uczynioney w wyzwyrazony sposob probie; napotym dla wybicia onych na Monetę, do Warsztatów Sam wydawac ma, a po wybiciu przerachowawszy one, odwazy y dopiero na Wory, paki y Faski, w ktorych ta nowowybita Moneta złożona będzie, pieczęc Menniczną połozy, na znak wolney exportacyi takowey Monety z Mennicy. Quantum zas wybitych pieniędzy, onych gatunki, y iak wiele wazyły, za kazdym razem w Regestra zanotuie.

§ 5. Co Miesiąc Extrakt z odebraney do Mennicy Miedzi, y wybitych z niey pieniędzy do Kommissyi IKMsci Menniczney zsyłać powinien będzie.

§ 6. JWIMsci panu Moszynskiemu Stolnikowi Koronnemu, lub tez in Societate z onym będącemu, WIMsc panu Baronowi de Gartenberg, takoz kwity z odebraney do Mennicy Miedzi, wyrazaiąc iak dalece w sobie czysta, y w blaszkach wazna była; tudziez y kwity z wybitych co Miesiąc pieniędzy wydawać ma, eo fine, aby IMsc przy pułrocznych rachunkach Proweniencyi na Skarb JKMsci przypadaiącey, one produkowac, y dowodzic mogli, wiele Summ co raz wybito.

§ 7. IMsc pan Inspektor w Inwentarz porządny zapisywac ma wszelkie Warsztaty y Machiny, które Entreprenerowie dla Mennicy sprawią, y Rachunki Summ na to wyłożonych attestacyą Swą weryfikowac powinien.

§ 8. Przy wszelkim zabudowaniu, dla wygody Mennicy Miedzianey załozonym Inspekcyę takoz miec, y kwity z zaszłego Expensu budowniczego, podpisem swym weryfikować ma; a co Miesiąc Extraktem, na iak wiele koszt takowy wynosi, do przesw. Kommissyi Menniczney rapportować powinien.

§ 9. We wszystkim co się tycze Interesu Mennicznego sekretu dotrzymac, y nikomu co wyia-

wic powinien; takoz bez opowiedzi u Kommissyi Menniczney JKMsci, y bez pozwolenia iey od Mennicy się oddalic nie ma, owszem pilnym byc przy Funkcyi Swey powinien.

§ 10. Za takowe swe usługi oprocz Stancyi y Drew na Opał wolnych, roczney dla Siebie pensyi miec będzie Zł pol. 4000 począwszy a 1 Aprilis roku teraznieyszego, y co Miesiąc za Kwitem swym z Kassy IKMsci odbierze Zł 333 gr. 10, a względem Swey Funkcyi, wszelka onemu Protekcya od wynaleznych przez kogokolwiek napasci y aggrawacyy, dana byc ma.

§ 11. Inquantumby tez successu temporis Kommissya IKMsci Menniczna za rzecz potrzebną uznała poprawic, lub y odmienic w czym Instrukcyę niniejszą, to takowym tez dispozycyom punktualnie zadosyc czynic; owo zgoła wszystko, coby w Instrukcyi wyrazono nie było, a zciągałoby na pozytek Usługi IKMsci, to IMsc pan Inspektor secundum posse suum y iako to wiernemu przystoi słudze JKMści, podług wykonanego Swego ma Funkcyę Iuramentu, chętnie postrzegac powinien, byc ma. Datum w Warszawie, dnia 27 Miesiąca Sierpnia Roku 1765.

Andrzey Zamoyski Kanclerz Wielki koronny Kommissyi Menniczney IKMci prezyduiący.

Copiam hanc de Verbo ad verbum cum Originali concordare testor G. W. Harnak Rgns Cancell. Comm. S. R. M. Moneta.

Ze zbiorów autora.

Nr. 26. *1765. 8 września. Instrukcya dozorcy mennicy.*

8 września 1765. Instrukcya Ipana Czempnińskiego kontrolera i Dozorcy Mennicy.

1. Powinien bydź zawsze przytomny w Mennicy Iego król. Mości przy topieniu y wylewaniu Metalów i takowe Metalle wiele ich in Quantitate et Qualitate będzie w Reyestr porządnie zapisywać.

2. Regestr takowy oprócz Probierskiego na każdey kadencyi komisyi z raportem wiele i iakowey Monety wybito, produkować powinien.

3. Praktyk żadnych z Urzędnikami y ludźmi Menniczemi na szkodę Rzeczyptej czynić nie ma.

4. W czemby widział defekt lub szkodliwą dla Rzeczypospolitej inkonweniencyę w biciu Monety donieść powinien, nie uwodząc się faworem ani darem etiam ab ultro offerentibus.

5. Wybitey monety w Mennicy y ztamtąd wychodzącey wielość y jakowość die ad die w regestr wpisywać ma.

6. Uważać obowiązany, aby Monety według ustanowionej próby przez komisyę y uznania przez probierza w dobrym gatunku bite były.

7. Cokolwiek mu od komisyi zlecone będzie wiernie wykonać ma, od nikogo nie dependując.

Który to IPan Czempiński przysięgę na zachowanie tych punktów y wierność urzędu swego wykonał.

Zapiski numizmatyczne Nr 12 1884, str. 209.

Nr 7. *1765, 11 września. Memoryał Jabłonowskiego do Komisyi menniczej.*

Pro Memoria Do Przeświętney Komissyi Menniczney.

Niżey wyrażony Suplikuiący do Przeswiętney Komissyi o przydanie pisarza do mennicy Miedzianey, dla wyexplikowania potrzeby trzymania onego, nizey wyrazone do Łaskawey Trutyny z nayglębszą Submissyą podaie reflekxye.

1) Miedz do Mennicy w Sztuczkach przystawiona, nie może być tak accurate preparowana, aby nad funt kolonski niewynosiło więcey sztuk iak 4 pol Zł, bo zdoswiadczenia w iednym fnncie znayduie się czasem mniey sztuk dwie, czasem więcey sztuk dwie .

2) JM panu Entreprenerowi pozwolono w Kontrakcie ze ieżeli by w funcie kolon. w trzech groszowych sztukach sztuka 1 w groszowy 2 a w szelągach 6 znaydowało się tedy Inspektor takowey miedzi brakowac niepowinien. Iednak Superata na profit N Krola IMc. obracac się ma.

3) Ta superata nie z każdego funta osobno ale dopiero z ryczałtowych Summ wyrachowana byc ma.

Do Liczenia takowych Summ potrzeba Człowieka, aby oka w liczeniu niespuscił y pióro ustawicznie w ręku trzymał.

Od Iakiey zas attencyi inne Inspektora powinności zawsze odrywać mogą, ad bonam też fidem trudno się na Rachmistrza Jm pana Entrepreneura spuszczać.

4) Procz tego Protokuł Regestrow y Rachunkow dla Mennicy po niemiecku dla Przeswiętney Kommissyi po polsku trzymany byc musi.

5) Dyaryusz czyli Journal tak przychodzącey iako wychodzącey z Mennic miedzi y innych wszystkich przypadaiących Interessow.

6) Inwentarz Sprawionych do Mennicy Instrumentow, które Imc pan Entrepreneur na Conto N Krola Imc sprawiac lub naprawiac będzie spisowany byc powinien, do tego ieżeli ręka Inspektora sama nie wystarczy musi manualistę trzymac.

7) In Casu Choroby na Inspektora na kogoż się spuscić, ieżeli nie będzie miał do pióra Officyalisty poprzysięzonego? Z tych przyczyn Przeswiętna Kommissya łaskawie zwazyc raczy, że nieuni-

kniona wyciąga potrzeba, takiego przydac Officyalistę, ile że ta Mennica w Krakowie odległa od Przesw. Kommissyi będzie. Aże Ostatnia z dwunastu beczek w sztuczkach na grosze przywiezionych wybiia się, będzie czas do Krakowa spieszyć się Inspektorowi iak prętko IMpan Eutrepreneur da znac że będzie miał mieysce y gotowość do bicia Monety.

Suplikuie więc Inspektor Mennicy Miedzianey do przeswiętney Kommissyi o decysyą ratione tego Officyalisty tudziez o approbacyą wagi y funta kolonskiego, pieczęci Menniczney do Attestacyi y kwitow potrzebney.

Iako tez o zupełną Informacyą do kogo się tam adressować ma w przypadaiących iakich nagłych okolicznosciach et in authoritati funkcyi swoiey. Czeka za tym, iako y w dalszych Rozkazach Przeswiętney Kommissyi, Łaskawey Resolucyi.

Z najgłębszą Submissyą Constant. Jabłonowski Inspector Men. Miedzi. IKMsci m. p.

Ze zbiorów autora.

Nr. 28. *1765, 13 września. List króla do magistratu gdańskiego w sprawie instrumentów menniczych.*

Stanislaus Angustus, Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae Kijoviae, Wolhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae Smolensciae Severiae, Czernichoviaeque.

Nobilibus et Spectabilibus Burggrabio, Prae Consuli Consulibus totique Magistratui Civitatis Nostrae Gedanensis, fideliter Nobis dilectis, Gratiam Nostram Regiam. Nobiles et Spectabiles fideliter Nobis dilecti. Quod cum Nos publici Commodi causa varia Metalla resque alias pro usu Officinae Nostrae Monetariae hui Varsaviam Gedano transmittendas, ab ea parte portorii, quae ad Nostrum Aerarium efigi debet, liberas mediante hoc Nostro Rescripto faciamus, sperandum profecto Nobis est et Fidelitates Vestras ultro a portorio aliisq cuiuscunq generis Teloneis ab his rebus exigendis recessuras, vigore datae iam a Fidelitatibus Vris Commissioni Nostrae Monetariae, hac in re declarationis, et mediante ab hacce Nostra Commissione super his rebus Attestato.

Datum Varsaviae die XIII Mensis Septembris Anno Domini MDCCLXV, Regni vero Nostri Secundo. Stanislaus Augustus Rex L. S.

Ze zbiorów autora.

Nr 29. *1765, 1 listopada. List Jabłonowskiego w sprawie menniczej.*

Jasnie Wielmozny Panie

Panie y Dobrodzieju.

Raportowałem Przeswietney Kommissyi przeszłą pocztą że 21 8bris, miałem zacząć iedną Machiną pregować grosze, iako też zacząłem, ale zaraz drugiego dnia naylepszy z Pregmeistrow strącił kawał palca, a to z tey przyczyny, że sklep który sobie JMpan Gartenberg obrał na Pregarnią, iest bardzo Ciemny, będący między czterema Kuchniami, niema na Swoię długość tylko dwie strony z których Swiatło oswieca dwie machiny a inne muszą być lampami Oswiecone ile teraz na krótkim dniu w Zimie, to iest Interes y szkoda JPana Gartenberga. Co się zas tycze Interesu Nay: Krola pana mego M: to z funkcyi moiey iako wierny Sługa mam sobie za powinność remonstrować JWWM panu Dobrodziejowi y Całey Przeswiętney Kommissyi ze to mieysce nieprzyzwoite, niewygodne. na Pregarnią zamknięcia bezpiecznego mieć niemogące. Gdy się swego czasu kontrakt JM panu Entreprenerowi skonczy, machiny które tyle Nayi. pana kosztować będą poydą w roszypkę. Upatrzyłem Ja tu w Zamku Szopę Sklepioną, w którey by mogła być Pregarnia o 10 lub 12nastu okien na gorze mogły by bydz Stancye dla Ludzi, które to mieysce wyreparowawszy, mogły by Machiny być w Zamknięciu nieporuszane z swego mieysca, y kazdego czasu ad usum kiedy by tego potrzeba wyciągała gotowe y sposobne, byłby to Wiekopomny monument Mennicy I:K:Mci, ale że w tey Szopie Ipan Ryszewicz Pisarz Dobr IKMci ma swoie drwa y kolaskę, trzeba ażebym miał wyrazny Rozkaz od Dworu abym tę szopę pod moię Dyspozycyą odebrał. Lepiey by ieszcze było żeby Mennica IKMci w miescie lokowana była tu Domy nie są tak drogie iak w Warszawie, bo po iak naydłuższym Day Boże panowaniu y Dom y Instrumenta zostały by się królew. Familij, a w Zamku y Machiny y Expens budowania przepadnie bez zadney od Rzeczypospolitey obligacyi.

Listy które miałem za Instancyą przeswiętney Komissyi od Dworu przez JWgo Mci Xiędza Podkanclerzego pisane do JWWielmoznych Wielopolskich nie zastały żadnego w Krakowie, iednak Schildwacha iednego do Mennicy wyprosiłem na Sędziu Grodzkim krakowskim. Jaśnie Osw. Xiąże IM. Biskup krak. nie pozwolił w Swięta robić ktorych iest ieszcze więcey na Zamku Krakowskim niżeli w Całey Polszcze z racyi że w kościele Zamkowym wiele Reliquiow depositum iest, y tak w dzień przeniesienia S. Stanisława nierobiono, nazaiutrz zaraz w dzien S. Wacława Xięża zakazali Robotnikom robić y klątwą grożono. Jednak ja z wielką pokorą otrzymałem tę Rezolucyą od JW Xięcia Jm. Biskupa krakow. ze jezeli z Nunciatury Komissya Menniczna wyrobi sobie Licencyą, tedy y Konsistorz krakowski nie będzie przeciwny a iezeli ieszcze z Rzymu Abolicya Swiąt nastąpi to niepotrzeba tak wiele się kłaniać.

Kopia Grundryssu

Gdzie mennica JKMci w Zamku
Krakowskim iest lokowana

1.2.3. Stancye na dole JWPana
Susceptanta który one naymuie
od JWPana Ryszewicza Pisarza
Dóbr Krakowskich JKMci.
4.5 Stancye wzwyż pomienionego
JMci Pana Ryszewicza Pisarza D.
6. Starostwo
7. Podworze należące do Starostwa
8 Iurysdykcya Zamkowa
9 Wieża Panieńska nazwana
10 Wieża Senatorska nazwana
Stancye na pierwszym piętrze 1.2.3 należące od
JMcPanu Rudnickiemu Podrzęcy Krakowskiemu
ustąpione są do Mennicy, bo sam w nich nie mieszka
że tey zimy do mieszkania nie mogą być adoptowane

Plan mennicy krakowskiej.

Znalazłem tu Dokumenta Mennicznych przywileiow od krolow polskich ab Anno 1526 usq ad annum 1666tum ktorych Summaryusz mam honor z naygłębszą submissyą kommunikować JW.WMc panu Dobrodziejowi, iezeli się podoba JWPanu abym się starał one per Copiam dostać czekam w tym Rozkazu Panskiego, Tymi Dokumentami można by Komissyi Skarbowey dowieść że krolowie dawali przywileie Roznym Jchmciom Entreprenerom do bicia Monety, kassowali dawną, Woiewodztwa musiały Srebra przystawiać do Mennicy za Uniwersałem krolewskim nie referuiąc się bynaymniej do Komissyi Skarbowey. Stancyi w Zamku dla zimna miec nie mogę a tak pensyą moię krwawym potym wysłużę, bo czy w Zamku stać będę, muszę Wiktu w miescie szukac, a w miescie stojąc codzien na Kalwaryą kosci dzwigać będę musiał. Rapport tego Miesiąca do Przeświętney Kommissyi posyłam, niewiele się wybiło dla wzwyż wymienionego przypadku. Ludzi więcey z Saxonij y IM Pana Barona Gartenberga co moment wyglądam.

Sam mię składam pod nogi panskie totalnie się protekcyi JWielmoznego pana oddaiąc, mam honor wyznawać się z nieskonczoną wdzięcznoscią y naygłębszym Respektem

Jasnie Wielmoznego WWMpana y Dobrodzieja Naynizszym sługą Constan: Jabłonowskl Königl. Kupfer Münstr. Inspector m. p,

P. S. Kopią Grundryssa sytuacyi Mennicy mam honor prezentować

Z Krakowa 1. 9bris 1765.

Ze zbiorów autora.

Nr. 30. *1765, 12 listopada. List Jabłonowskiego w sprawie mennicy.*

Monsieur Le Regent!

Doniosłem Raportem Przeszłego Miesiąca Przeswiętney Kommissyi, że Kommissya Skarbowa przydała za Probierza do Mennicy miedzianey Krakowskiey, kotlarza Mieszczanina tuteyszego. Na co dotych czas Rezolucyi czekam. Ten Kotlarz ma w Swoiey Instrukcyi 1mo Zeby był przy laniu miedzi y z tygla probę brał, a my tu miedzi nietopiemy. 2do Ma doglądac wagi, a ieżeli by na funt Kolonski, mniey albo więcey iak 120 sztuczek, albo opłatkow groszowych wchodziło, tedy ma tę miedz zabrac y stopić; trzeba tedy żeby Kommissya Skarbowa wyperswadować sobie dała ze Sztuczka groszowa nie może tak być justowana ażeby w niey iednego lub pułtoru assu niebrakowało. Dla tego WJmc pan Entrepreneur ma w Swoiey Koncessyi Superatę pozwoloną, iak moia Instrukcya Opiewa, y wyraznie dokłada, iak grosze, Trzygroszaki, y Szelągi, na wagę wypadać maią.

Żeby tedy opacznych Rapportów niebyło i zamięszania niepotrzebnego między Przeświętnemi Kommissyami upraszam WMC pana D. Łaski, ażebyś ex munero Suo przypomniał Przeświętney Kommissyi mennicznej, czyli mam pozwolić probować temu Przyiętemu probierzowi, czyli mam Informować tego Kotlarza o Instrukcyi moiey, de Statu et pede mennicy miedzianey IKMci, iako też o koncessyi Wlmc panu Entreprenerowi daney, bo inaczey on będzie inszy Rapport czynił do Kommissyi Skarbowey a la inakszy do Przeswiętney Kommissyi Menniczney. Na co czekam Rezolucyi y Rozkazu od Przeswiętney Komissyi Mennicznej bez ktorego nikomu się niedam tchnąć monety królewskiey, boby mi się zdało abrogare Prerogatywie Samey Komissyi Przeswiętney Menniczney, żeby Partykularny Człowiek od Skarbu miał władzę, zabierać miedź z Mennicy Krolewskiey na Monetę destinowaną. Sam mnie Łaskawemu Sercu WWMc pana Dobrodz. oddaję etant pour jamais avec un estime parfait et Consideration.

Monsier Votre tres humble et tres Obeissant Serviteur Constantin de Jabłonowski Inspecteur de la mon. en Cuivre.

De Cracovie le 12 9bris 1765.

Ze zbiorów autora.

Nr. 31. *1765, 13 listopada. Reskrypt Komisyi menniczej do Jabłonowskiego.*

Kommissya IKMsci Menniczna, posyłaiąc IMsc. Panu Obryslaytnantowi Jabłonowskiemu, Inspektorowi Mennicy IKMsci Miedzianey przyłączony Excerpt z Memoryału Kommissyi Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego, zaleca onemu, aby wyrażonemu w tym Memoryale, Ferdynandowi Hendlowi, probierzowi z Strony Skarbu Koronnego do dozoru y brania Proby z nowey Miedzianey Monety ustanowionemu, iak wiele razy potrzeba będzie, y według zdania Iego Proby brac pozwolił. Oraz temuz IMsc panu Inspektorowi Mennicy IKMsci Miedzianey intymuie, aby Monetę nową, poki przez Uniwersał Kommissyi Skarbowey Rzeczypospolitey Publico obwieszczona nie będzie, (o czym Swego czasu informowany byc ma) ani tez potym daley, bez wziętey wprzod przez probierza Skarbowego Proby, in cursum z Mennicy nie wydawał.

Datum w Warszawie, dnia 13 miesiąca Listopada, roku 1765.

Reskrypt Prześw. Kommissyi IKMci Menniczney do IMsc pana Jabłonowskiego Inspektora Mennicy Miedzianey.

Ze zbiorów autora.

Nr. 32. *1765, 23 listopada. List Jabłonowskiego w sprawie mennicy.*

Jaśnie Wielmożny panie, Panie y Dobrodzieju.

W podanych Rapportach Miesięcznych z krakowskiey Mennicy, dopraszałem się Przeswiętney Komissyi o pospieszenie Uniwersału dla Currencyi nowobitey w Krakowie Monety. Zamiast tego tak nader nagłego Sukkursu, otrzymałem Ordynans od przeswiętnej Kommissyi expressé mi Intimuiący, abym monety nowey (poki przez Uniwersał Kommissyi Skarbowey Rzpltey obwieszczona nie będzie) nie wydawał in Cursum.

Wiadomo JWWM. panu Dobrodziejowi że Ludziom w Mennicy Robiącym płacić trzeba, inszych pieniędzy tu brać nie chcę tylko złotowki z Laurami, ktorych iuż nie mozna dostać, więc temi się Im pieniędzmi płaci, iakie się robią. Inaczey, Jeżeli Komissya Skarbowa przedłuży Uniwersał mennica niemaiąc czym placić musi przestać. Z drugiey Strony Assygnacye przychodzą do Mennicy od Skarbu IKMci na płacenie Robotnikow w Górach Minerały kopiących, y Tym trzeba indispensabiliter płacić. Niewiedząc tedy iak Sobie w tym Punkcie postąpic y będąc w niebezpieczenstwie zaciągnięcia Sobie Inwidyi z której strony. Uciekam się z głębokim upadnieniem do Stop Pańskich Suplikuiąc Łaski JW.WMc pana Dobrodzieja iako Pierwszego Mego Protektora o Łaskawą w tym Rezolucyą. Dawniejszą pocztą miałem honor JWWM. panu Dobrodziejowi posłac Summaryusz przywileiow y Uniwersałow względem Mennic Dawnych Krolow polskich, które p. Copiam iuz zebrałem wszystkie, kiedy one mam przysłac czekam Pańskiego Rozkazu.

Oddaię mię Wielkiey Protekcyi JWMc pana Dobrodzieja maiąc honor zaszczycac się z naygłębszym Respektem y Submissyą Jaśnie Wielmoznego WMPana Dobrodzieja naynizszym Sługą Connst. Jabłonowski Inspecteur de la Monn. en Cuivre m. p.

Le 23 de Novembre 1765 de Cracovie.

Według Ordynansu Przeswiętney Komissyi probierza z Strony Rzpltey do Mennicy wprowadziłem, y uczyniwszy z nim Probę przeszłey poczty odesłałem, ale on do kommisyi Skarbowey ieszcze o tym Rapportu nieuczynił bo niewie do kogo się ma adressować iak powiada.

Ze zbiorów autora.

Nr. 33. *1765, 10 grudnia. Doniesienie Komisyi skarbowej do Komisyi menniczej.*

Doniesienie prześw. kom. Skarbowej Rzpltej od kommissyi IKr. M. Menniczey. Komyssya I. K. Mci Menniczna, roztrząsnąwszy pilnie y pracowicie różne podane sobie in materia rei monetariae projekta y plany tudzież wynikające z nich pro publico commodo et incommodo bacznie rozważywszy, a pro norma operacyi swoich wziąwszy z jednej strony traktaty dawne między królem Polskim Zygmuntem I, a cesarzem Chrześciańskim zawarte, i przez następców ich na tron aż do czasów króla Iana IIIgo Successive ponawiane, jako też prawa Rztej o Mennicy y Monecie confirmiter do tychże traktatów stanowione; z drugiej zaś proporcyę ceny między złotem a srebrem localitati kraju przyzwoitą, ultimarum resultatum conferencyi swoich w niżej opisanych wyraża punktach.

1) Żeby bonitas intrinseca et extrinseca monety naszej ni w czym najlepszey teraz w sąsiedzkich państwach nie ustąpiła, mają bydź wszystkie niżej wyrażone species srebrnej monety, nie tylko co do próby srebra y wagi, Imperialnym równe, ale też quoad individua specierum! (Sola effigie Principis et inscriptione unicata:) per omnia conformes mianowicie:

Talary mają bydź proby trzynastey, gramów sześć, których ad normam Konwencyi Rzeszy Niemieckiey z Grzywny Kolońskiey feynu ma się wybić sztuk dziesięć.

Półtalarków teyże proby jak talary z grzywny kolońskiej feynu ma być wybito sztuk dwadzieścia.

Ćwiartki próby 10tej, których z grzywny feynu ma być wybitych sztuk czterdzieści.

Species cztero-groszowkom Imperyi per omnia równe, ósmą część talara bitego wynoszące (które dla dystynkcyi od złotych polskich idealnych, et in utriusseco valore mniejszych siedmnastkami nazwać chcemy) mają bydz proby 8mej gramów 12, y takich siedmnastek z grzywny kolonskiej feynu ma się wybić sztuk 80.

Półsiedmnastki dwugroszówkom Imperialnym per omnia równe, mają bydź proby 7mej, których z grzywny kolońskiej feynu sztuk 160 wybije się.

Ćwierćsiedmnastki groszakom Imperialnym per omnia równe mają bydź proby 5tej, gramów 16 których z grzywny kolońskiej feynu ma się wybić sztuk 320.

Każda ex supradictis speciebus propter fidem publicam ma mieć na sobie wyrażenie, wiele takich sztuk z Grzywny kolońskiej feynu wybito: Talary, y półtalarki, Ćwiartki, Siedmnastki mają bydź z obrączką i co do sztuki akuratnie ważone; Półsiedmnastki zaś y ćwierćsiedmnastki będą bez obrączek. A lubo y te będą co do sztuk nie mniey pilnie ważone, jednak defectus minuti primar partium co do wagi individui harum specierum, przykładem wszystkich najdoskonalszych mennic może tolerare, byle na grzywnie całej nie było notabilis jako o tym niżey.

We wszystkich najdoskonalszych mennicach zapobiegają malitiosis adinventionibus, które in defraudationem Publici, praetextu erroris wśliznąć się mogłyby. Z tym jednak wszystkim indulgendo inevitatilibus imperfectionibus, do których uchronienia się zmysły ludzkie są wystarczającemi, admittitur wszędy in re monetaria remedium duplicis generis, jedno co do proby srebra, drugie co do wagi.

Ad constituendum certum titulum srebra w monecie trzeba najpierwej probować metal, gdy z tygla ma wychodzić y na ów czas powinien bydź metal nieco podlejszy proby w Talarach i Półtalarkach na pół grama in reliquis minoribus speciebus na gramów dwa. Gdy potem po szrotowaniu metala na sztuki, każdej monecie proporcyonalne, te blaszki idą do bielenia. Weynsteyn trawiąc miedź in superficie tych blaszek, nie tylko pozór białości im daje, ale też probę srebra poprawuje, w większych gatunkach mniey, w mniejszych więcey, że każda species do przepisanej próby przyjść powinnaby. Że jednak tey poprawy gradum ad ultimam exactitudinem przywieść nie podobna, przeto niedostatek na pół grana, proby vitiare nie powinien; y na tym zalega remedium co do proby srebra, w wszystkich krajach acceptabile.

Remedium co do wagi ztąd wynika, że choćby każda sztuka z osobna jak najpilniey ważona była, gdy ich więcej w kupie waży się, cokolwiek różnicy w wadze pokazać się może, przeto na Talarach i półtalarach niedostatek jedney ćwierci na 100 sztuk; Na Ćwiartkach iednej trzeciny na sto sztuk, w siedmnastkach dwie ćwierci na sto sztuk, a w niższych dwu gatunkach jednej sztuki na sto tolerare należy, żeby ob has minutissimo defectus gotowej monety nie przetapiać, coby zaś hoc concessibile remedium przewyższać miało, to exnunc do tygla wrócić się powinno.

Z tego wszystkiego co do utroque remedio opisało się infertur, że Potissima pars massae monetalis powinna ile można najbliżej accedere ad praescriptum wyżej opisanego regulamentu, y że te remedia do przepisanych granic in aliquot a parte monety cierpiane bydź mogą; owszem żeby te remedia pro viritamento prywatnym zyskom nie służyły, waruje się żeby wszystkie jakiekolwiek bydź mogą, ex ceteroque remedio pożytki, osobliwie w rachunkach przez officyalistów menniczych, królowi Imć. podane były.

2) Wiele zalega na tym Rzptej, aby ta dobra bo z najlepszą we wszystkim opracowana moneta: (jakiej od wieków nie miała:) ad commercium internum facilitandum w kraju na zawsze zachowaną była; do tego niedostatek srebrnego kruszczu w Polszcze odległość od tych krajów, z których srebro do Polski przybywać mogłoby, a zatem trudność y koszt dla sprowadzenia jego; sąsiedztwo nasze z Tureckim Państwem, w którym srebro popłaca, są w kupie motiva plus quam sufficientia, ażeby srebro u nas nieco drożej niż w Niemczech względem złota szacowane było. Przeto tę za najprzyzwoitszą localitate kraju ewaluacyą Czerwonego złotego uznajemy, aby Czerwony złoty hollenderski tak przy obieraniu publicznych podatków, jako też przy płaceniu stipendiorum militarium był szacowany na siedmnastek szesnaście y $^{3}/_{8}$ siedmnastki; albo co jest iednym, dwa talary bite y trzy ćwierci siedmnastki.

Proporcya taka między złotem y srebrem ubezpieczy na zawsze krajową monetę od wykupienia za złoto. Porównanie zaś Talara Polskiego z Imperyalnym, a zatym zbliżenie ceny jego do ceny Talara Hollenderskiego ułatwi dla kraju commercium extercium, że Czerwony złoty do należytey z Talarem hollenderskim Ewaluacyi przywiodłszy, z równą łatwością Złoto y Talary według potrzeby każdego mieć będziemy. — Złoto taniej niż dotąd brać, Talary mieczowe, krzyżowe y bankowe, choć od naszych lepsze w równej z naszemi kurrencyi przyjmować, do Turek zaś z znaczną korzyścią wydawać będziemy. — Ubezpieczywszy krajową monetę od wykupienia za granicę, y otworzywszy przystęp samym tylko Talarom bitym hollenderskim, zabieży się wczas przyszły tym wszystkim utratom, jakie kray w ostatnich latach poniósł przez wprowadzenie drobney złey monety, do której wprowadzenia pokazał drogę niedostatek własney ad commercium internum potrzebney monety. Do innych pożytków z tego postanowienia wypływających ten jeszcze accedit, że przez małe poniżenie ceny złota y powiększenie species srebrney monety tak publiczne jako y publiczne dochody znacznie pomnożą się.

3) Według wyż wyrażonej planty siedmnastka groszy 30 ad proportionem nowo bitej miedzianej monety zawierać w sobie miałaby. Lubo wzwyż wyrażone ułożenie monety naszym zdaniem byłoby najlepsze, jednak gdy essencyalną jest publiczna potrzeba, żeby nowa dobra moneta nie odwłocznie była bita, a do bicia wzwyż wyrażoney monety sposobności hic et nunc nie znajduje się, przeto przychylamy się do tej ewaluacyi, żeby na czerwony złoty siedmnastek 1647 ośmiu a na siedmnastkę 32 grosze rachowało się.

Gdy IKMPan nasz miłościwy z oycowskiego pieczołowania około dobra pospolitego wszelkie projekta bicie szkodliwych publico billonów doradzające, łaskawie odrzucić raczył, dla ułacylidowania w kraju interni commeracij, za rzecz potrzebną uznajemy, aby dla wygody tak koronnych prowincyi iako y W. X. Lit. wybicie in spatio dwóch lat czterech milionów Złotych w monecie miedzianey nastąpić mogło, a przytym dawnych szelągów, a dopiero wszelkiej miedzianey potrzebney monety Cursus przez uniwersał był zabroniony.

Działo się w Warszawie d. 10 Grudnia roku pańskiego 1765.

Rkp. Bibl. Czartor. 740, str. 163.

Nr. 34. *1766, 9 stycznia. Uniwersał o nowo wychodzącej z mennicy krakowskiej miedzianej monecie.*

Komisya Skarbu kor. zawiadamia, że z mennicy krakowskiej wychodzić będą szelągi, grosze i trojaki w proporcyonalnej kwocie. Z funta kolońskiego czystej miedzi wybitych będzie 120 groszy.

Dawna zagraniczna miedziana moneta, która była dotąd w obiegu pod stemplem polskim, a mianowicie szelągi, będą miały kurs do 1 września t. r. i będą liczone po 4 na grosz. Kursu innej cudzoziemskiej monety zakazuje się. O nowej srebrnej monecie, już w aktualnej bicia egzekucyi zostającej, po uregulowaniu z komisyą menniczą potrzebnych ustaw, wydanym zostanie uniwersał[1]).

Przedruk u Zagórskiego. Dok. LIII.

Nr. 35. *1766, 10 lutego. Uniwersał ogłaszający bieg nowej z mennicy królewskiej w Warszawie wychodzącej srebrnej monety, z oznaczeniem jej stosunku do dawnej.*

Komisya Skarbu koronnego przedstawia stosunki monetarne w Polsce od czasów Jana Kazimierza, oraz sposoby, których używano dla uregulowania spraw monetarnych. Zaznacza dalej, że sejm konwokacyjny w r. 1764 uznał za najdoskonalszy sposób na wykorzenienie złej monety zagranicznej wprowadzenie nowej własnej, a dobrej monety. Komisya mennicza ustanowiona po elekcyi, przedstawiła po rocznej prawie pracy dnia 10 grudnia 1765 Komisyi Skarbu koronnego projekt ordynacyi nowej monety, który uzyskał aprobatę na sesyi z dnia 14 grudnia. Według nowej ordynacyi będą bite: 1) Talary próby 13 i 6 grenów, według konwencyi Rzeszy niemieckiej, 10 sztuk z grzywny kolońskiej czystego srebra, 2) półtalarów z tejże próby i grzywny sztuk 20, 3) ćwiartek próby 10 sztuk 40, 4) czterogroszówek, ósmą część talara bitego wynoszących i równających się co do wartości 30 nowo bitym groszom miedzianym, 8 proby grenów 12 sztuk 80, 5) dwugroszy srebrnych 7 próby sztuk 160, 6) pojedynczych groszy srebrnych próby 5 grenów 16 sztuk 320. W ten sposób na czerwony złoty holenderski talarów bitych 2 i groszy srebrnych 3, albo 67 pojedynczych srebrnych groszy rachować się ma. Talar bity równa się co do wartości 8 czterogroszówkom, 16 dwugroszówkom, albo 32 groszom. Zawiadamiając o tem zaleca Komisya, aby powyższa moneta, wychodząca z mennicy srebrnej w Warszawie, we wszystkich wypłatach bez żadnego ograniczenia używaną była. Zakazuje natomiast kursu złotówek i szóstaków zagranicznych od 1 września t. r., a dozwala na obieg innej cudzoziemskiej monety srebrnej w uniwersałach Wessla podskarbiego kor. z dnia 12 sierpnia i 19 października 1761 wymienionej, a to, ażeby nie narażać ogółu na straty, jakieby wyniknąć mogły, gdyby wszelką cudzoziemską monetę wywołano z obiegu. Komisya upewnia, że przed 1 września żadna kasacya innych monet nie nastąpi. Zakazuje wywożenia srebra i srebrnej monety za granicę, jakoteż wprowawadzenia wszelkiej zagranicznej srebrnej monety, oprócz talarów hiszpańskich, holenderskich i bankowych, półtalarków i ćwiartek, pod karami w poprzednich konstytucyach ustanowionemi. Natomiast ktoby chciał pozbyć się srebra lub jakiejkolwiek srebrnej monety, może otrzymać za to w mennicy warszawskiej zapłatę czerwonymi złotymi holenderskimi lub nową monetę srebrną polską. Nadto ustanawia się rządowe kantory wymiany w Krakowie, w Poznaniu, we Lwowie i w Brodach.

Przedruk u Zagórskiego dok. Nr. LIII. B.

Nr. 36. *1766, 15 lutego. Komisya Skarbu koronnego mianuje Saldadyniego dozorcą mennicy krakowskiej w miejsce Ferdynanda Hendla.*

Kommissya Rzeczypospolitej Skarbu koronnego.

Ponieważ pan Ferdynand Hendel dawniey od Kommissyi Swoiey, Mennicy krakowskiey z Strony Skarbu koronnego wyznaczony Dozorca, z tego Obowiązku wymawia się; przeto dozor, aby Moneta nowa dobra bita była, prawem zlecony, w nieustannym chcąc mieć zachowaniu na miejsce odstępuiącego, Intendentem Monety Miedzianey Mennicy Krakowskiey, z Strony Skarbu Koronnego Im pana Saldadyniego Radcę y mieszczanina Krakowskiego postanowiła, onemuż instrukcyę wydała; o czym Kommissya Skarbu Koronnego, Kommissyi I. Kr. Mci Menniczney ninieysze czyniąc doniesienie, oraz daney temuż nowo ustanowionemu Intendentowi Instrukcyi kommunikuiąc, żąda od teyże Kommissyi I. Kr. Mci Menniczney zalecenia Dozorcom Mennicy Krakowskiey, aby tenże IPan Saldadyni z Strony Rzpltey monety miedzianey postanowiony Intendent w odbywaniu powinności y Obowiązków Urzędu Swego, w Mennicy Krakowskiey wraz z Subalternem Swoim Żadnego trudnienia nieodnosił.

Datum w Warszawie na Sessyi Dnia 15 miesiąca Lutego Roku Pańskiego 1766.

Ignacy Twardowski W-da kaliski prezyduiący.

Ze zbiorów autora.

Nr. 37. *1766, 15 lutego. Instrukcya Panu Franciszkowi Soldadyniemu Radcy y Mieszczaninowi Krakowskiemu Intendentowi Skarbu Koronnego Miedzianey Monety w Krakowie ustanowionemu.*

Ponieważ Kommissya Rzeczypltey Skarbu Koronnego za Intendenta monety Miedzianey w Krakowie Pana Franciszka Soldadyniego wyznacza za Instrumentem na tę funkcyą danym więc w Men-

---

[1]) Zarząd skarbu publicznego tak w Koronie, jak w Litwie wyłącznie dotąd przy podskarbim wielkim każdego z tych narodów zostający przeszedł w moc uchwały sejmowej 1764 r. od 1 sierpnia t. r. (Vol. Leg. VII. s. 27) na Komisye skarbowe, składające się pod przewodnictwem wielkich podskarbich, z podskarbich nadwornych i pewnej liczby członków z senatu i stanu rycerskiego na Sejmach wybieranych.

nicy IE. K. Mci w Krakowie, pokazać ten Instrument powinien, aby mu wiara dana była, jako jest na wyrażoną funkcyą ustanowiony, którey zadosyć aby uczynił, niżey wyrażone punkta podaie.

1-mo. Ile razy Miedz do Mennicy sprowadzona będzie, powinien się znaydować przy przewożeniu Iey, y w Regestr umyslne do tego trzymany konnotować, jak wiele, y którego dnia, miesiąca, Roku, Specyfikować.

2-do. Uważac powinien aby miedz była czysta, bez przysady iakiego Podleyszego Metalu, y w miesiąc Kommissyi Oznaymować, iak wiele wybito, trzechgroszowek, Groszowek, y szelągow, y z tychże Probę wziętą, podług modelu który ztąd był posłany Panu Ferdynandowi Hendlowi, przysyłać ma Kommissyi. Lubo zas jest ustanowienie aby z funta kolonskey wagi miedzianych blaszek dobrey miedzi, niewięcey iak 120 groszy, to iest w Trzechgroszowkach Sztuk 40 w Groszowkach sztuk 120 w szelągach sztuk 360 wybitych było, lecz że niepodobna aby zawsze raz wraz, tak się wybiło; ale czasem mniey cokolwiek czasem więcey, a zatym w ogólności zda się, ze jedne drugim funtom w biciu nadgradzaią, jednakże takowa Ustanawia się proporcya, aby w Trzechgroszowkach sztuka jedna, w Groszowkach dwie, w szelągach szesc sztuk nad opis wyzey wyrazony z Grzywny kolonskiey przyimowane były. Gdyby zas więcey się znaydowało, bydz znowu powinny przetopione, y w proporcyi ustanowionej wybite z Funta kolonskiego. Gdyby zas zawsze miało więcey wybiianych znaydowac się groszy, a nie mniey, donieść kommissyi powinien aby zapobiegła temu uszczerbkowi, który to funt zweryfikowany z funtem Kommissyi menniczney, pod Pieczęciami tak kommissyi Skarbowej iako też Kommissyi menniczney iest już do Krakowa posłany.

3-tio. Kiedy z Mennic będą wydawane Pieniądze konnotować będzie u siebie w Regestra, jak wiele w jakowych Gatunkach wyszło, ktorego dnia y to w Raporcie miesięcznym kommissyi donosic będzie.

4-to. Tenże pan Soldadyni Intendent odbierac ma każdego miesiąca certificatum podpisane od IPa Iabłonowskiego Inspektora Mennicy Miedzianey, jak wiele wybito pieniędzy y w iakowych Gatunkach, które Certificata z Raportami Swemi Kommissyi odsyłac będzie.

5-to. Postanowiony Intendent według tego iaknaypilniey wszystko wykonywac powinien z dokładnym dozorem, y nieodwłocznym doniesieniem, gdyby iakowe zachodziły nieprzewidziane prętkiey Rezolucyi od Kommissyi i potrzebuiące okolicznosci. A ze do tey funkcyi, dobierze sobie Subalterna, więc za niego zawsze odpowiadać powinien.

6-to. Ażeby Kommissya Skarbu Koronnego pewnieysza była wykonywania obowiązków wyrazonych pan Intendent w Grodzie w przytomności JP. Superintendenta lub pisarza Skarbu koronnego ma wykonac Iurament na tę Rotę:

Ia N. przysięgam P-u Bogu wszechmogącemu, w Troycy Swiętey Iedynemu, iz maiąc Urząd Intendencyi miedzianey Monety od Kommissyi Rzeczpltey Skarbu koronnego konferowany, według Instrukcyi sobie daney, we wszystkim wiernie y poczciwie sprawować się będę. Zadnym faworem ani nienawiścią lub obietnicami uwodzic się nie będę y cokolwiek mi od kommissyi będzie powierzone, wszystko sprawiedliwie wypełnię, tak mi Boze dopomoz.

Działo się w Warszawie na Sessyi Kommissyi Rzeczypltej Skarbu Koronnego Dnia 15 Lutego 1766 Roku.

Concordat cum Originali Ignacy Twardowski W-da kaliski prezyduiący.

Ze zbiorów autora.

Nr. 38. *1766, 3 czerwca. Raport Jabłonowskiego do Komisyi menniczej.*

Rapport Do Przeświętney Kommissyi Mennicznej.

Zwazywszy przyczynę dla czego Trzygroszowe blaszki, chociaż z dobrey Węgerskiey miedzi niewybiiały się wyraznie y stęple się na nich tępiły, kazałem Piecyk zbudowac do wygrzewania onych, teraz daleko pięknieysze y okazalsze z pod Stępla wychodzą, A ponieważ od miesiąca Nowy Stępel odmienny Portret prezentuie, Pospolstwo rozumie, ze te Trzygroszowki za Granicą bite, więc Suplikuię z naygłębszą Submissyą do Przeswiętney Kommissyi o Dyspozycyą na to, ażebym Authoritate Dozoru łaskawie mi powierzonego, mogł w Krakowie ogłosić kazać, y gazetą tuteyszą Publicum o tym obwiescić dla uniknienia ustawicznego szemrania.

Z Saxonii nadszedł Transport roznych Machin do Fabryki Spiskiey destynowanych, przy ktorych znayduią się trzy Prassy które tu w Krakowie na mieysce zepsutych albo Reperacyi podpadaiących zazywane będą. Jak prętko specyfikacyą ceny onych od W. JMc. pana Entreprenera dostanę, w Inwentarz zapisać nieomieszkam.

Co doniosłszy wszelkich Rozkazow od Przeswiętney Kommissyi z naygłębszym oczekuię Respektem. —

Const. Iabłonowski.

Z Mennicy ♀ Krakowskiey 3 Iunij 1766. Ao. IK. Mci Menn: ♀ Krak. Inspector mp.

Ze zbiorów autora.

Nr. 39. *1766, 4 czerwca. Uniwersał oznaczający cenę, po jakiej moneta obca dotąd w obiegu będąca, za nową z mennicy królewskiej wychodzącą wymieniona być ma 4 Czerwca 1766 roku.*

Kommissya Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego i t. d. wynalazłszy szacunek wewnętrzny monet obcych po porównaniu ich z szacunkiem nowey monety, z mennicy IK. MCI ad Ligam Imperii wychodzącej, obwieszcza iż wszystkie Tynfy Saskie pod literą T i małe główki zwane każdy grosz 28 miedzianych nowych, to jest srebrnych groszy 3 i miedzianych nowych $5^1/_2$ szacunku w sobie zawieraią; których na ośmnaście złotych dawnych polskich, czyli na czerwony złoty ieden ważny, sztuk 17, trzy srebrne grosze i cztery grosze miedziane nowe liczyć należy. Gatunki zaś imie Wrocławskich mające, każdy po groszy nowych miedzianych 10, to iest grosz srebrny jeden i groszy miedzianych dwa i pół, w sobie waloru maią; których Wrocławskich na czerwony złoty ważny, czyli na ośmnaście Złotych dawnych polskich, sztuk 50 i groszy nowych miedzianych dwa i pół rachować się powinno. Inne zaś rodzaie monet pod nazwiskiem Berlinek i Bąków kursujące, każdy po groszy 7 i pół miedzianych nowych, czyli grosz ieden srebrny ceny w sobie utrzymują; których Bąków czyli Berlinków na czerwony złoty jeden ważny, czyli na złotych ośmnaście dawnych polskich, sztuk 67 liczyć się ma. Takowe więc porównanie do wewnętrznego szacunku monet uczynione, a ztąd postanowienie kurrencyi wyrażonym gatunkom, że dopiero dnia pierwszego miesiąca Września roku teraźniejszego swój początek i skutek brać powinno, Kommissya ustanawia. Z tym wyraźnym ostrzeżeniem, czyli uniwersału Kommissyi swojej dnia 10 Lutego w roku teraźniejszym nastąpionego ponowieniem, iż od dnia pierwszego miesiąca Września, to jest inclusive tylko ostatniego dnia Sierpnia Roku teraz biegnącego, tak gatunki wyżej wzmiankowane, teraz oszacowane, iako złotówki i szostaki, w swojej kurrencyi, jak dotąd zupełney zostawać winny.

Po dniu zaś ostatnim Sierpnia skończonym, a zaraz dnia zaczynającego się pierwszego Września, złotówki i szostaki oraz zagraniczna miedziana moneta, iako skassowane, kurrencyi żadnej nigdzie mieć nie będą. — Od którego to dnia i czasu, aby zwyż wyrażone gatunki, iako to Saskie wszystkie Tynfy pod literą T i małe główki, tudzież Wrocławskie nazwane, oraz Bąki i Berlinki, tak w publicznych IK. Mci i Rzeczypospolitej podatkach, prowentach, iako prywatnych dochodach, także w wszelkich wydatkach publicznych i prywatnych, od każdego, podług wyżey postanowionej do czasu kurrencyi, wartości i porownania, brane i przyimowane były. Kommissya mieć chce i naznacza. A że w tak licznym rodzaiu zagranicznych monet, kraj cały napełniających, iuż wyżey porównanych, nieiakie dyferencye wewnętrznej wartości znaydować się mogą; więc ktobykolwiek z obywatelow rozumiał mieć lepsze niektóre z tych gatunków sztuki, wolne tychże ma stopienie i na swój pożytek (z kraiu iednak nie wywożąc) obrocenie. Dla wygody zaś publiczney każdego z obywatelów Kommissya Skarbu Koronnego donosi przyrzeczenie Kommissyi IK. Mci menniczney, iż na dostawienie każdemu potrzebuiącemu monety srebrney nowey Polskiey, Kantory zmieniaiące w miastach Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lwowie, Kamieńcu podolskim, Zamościu, Dubnie, Brodach, Dybowie i Puławach ustanowione będą, w których Liwranci attestata Kommissyi Menniczey maiący, lub monety podług porównania ninieyszego odmieniać, lub srebra stopione podług ceny przy uniwersale dawnieyszym, w tabelli wyrażoney, złotem lub nową monetą kupować będą i t. d. — Który to uniwersał, aby niezawodney każdego doszedł wiadomości, po miastach, parafiach i innych mieyscach zwyczaynych publikować i do akt każdego grodu sposobem oblaty podać officyalistom Skarbu Koronnego zleca.

Dan w Warszawie dnia 4. Miesiąca Czerwca Roku 1766.

(Z Czasopisma pod tytułem »Wiadomości Warszawskie« z r. 1766 wychodzącego. Nr. 52 i 53. Zagórski LIII C).

Nr. 40. *1766, 31 lipca. Urywek raportu Jabłonowskiego z mennicy krakowskiej.*

W tym miesiącu taki tu odbyt na Miedzianą monetę, ktora się zmienia po 19 f. za obrączkowy Czerwony Zł., że prawie Mennica wystarczyć kassie nie może. — Jeżeli z Wiednia na Trzygroszowki nie nadeydą Blaszki, Mennica kilka dni pauzować będzie musiała. — W tym przyszłym tygodniu Grosze się skończą.

Z Fabryki Starostwa Spiskiego Blaszek spodziewać się nie mogę chyba po Swiętym Michale.

Co doniosłszy Przeswiętney kommissyi, czekam szelkich Rozkazów z naygłębszym Respectem.

Const. Jabłonowski IKM. Men: Miedz. Krak. Inspector.

Z Krakowskiej Mennicy d. 31 Julij 1766 An.

Ze zbiorów autora.

Nr. 41. *1766, 29 listopada. Konstytucye Sejmu w sprawie monety.*

Ustawa waloru y Kursu monet w Kraiach Rzeczypospolitey, y sposob płacenia Summ w Prowincyach Koronnych, na Seymie Walnym Ordynaryinym w Warszawie na Sessyi dnia 17 Listopada 1766 roku uchwalona.

Rozliczne in *Volumine Legum* o Mennicy y Monecie Konstytucye wyznaczone *eo fine* Kommissye, y włożone niepoiednokrotnie na Poprzednikow Naszych Krolow Polskich *circa Pacta Conventa*,

względem wynalezienia skutecznego sposobu do otworzenia Mennicy obowiązki, są iawnym dowodem, iak wielką Rzplita uznała potrzebę własney dobrey Monety, a bezskuteczność tych usilności pokazała, iak wielkie do wykonania tego tak potrzebnego dla wygody Krain dzieła zachodziły trudności. Początkowym tych trudności zrzodłem było odstąpienie od wewnętrznego Srebrney Monety ze Złotem szacunku, gdy Rzeczpospolita w pośrzod woiennych ciężarow, z upodlenia Monety pomnożenia dochodow publicznych w Roku 1654, szukać zaczęła; a zatym nieuchronne Srebra za złą Monetę kupowanego podrożenie, dalszey Monety deteryoracyi, było powodem. Takowa Monety Kraiowey ze Złotem zagranicznym w szacunku nierowność, przez poniżenie Ceny Towarow Kraiowych, y podrożenie zagranicznych, acz znaczne przyniosła straty; te iednak nie tak długo były dolegliwemi; gdy bowiem dla niedostatku Srebra, mała kwota Tynfow y Szostakow za Panowania Iana Kazimierza, Michała, y Jana III Krolow Predecessorow Naszych wybita, dostarczyć nie mogła potrzebom wewewnętrznego y zagranicznego handlu; Wielka za czasem liczba dobrey postronney Monety w Talarach, Pułtalarkach, y Cwiartkach Hiszpańskich y Holenderskich z handlu zagranicznego w kray Nasz napłynęła, ktorey obfitość y proporcyonalnie według owych czasow umiarkowana Jey z Czerwonemi Złotemi Kurrencya *aequilibrium* tych dwoch naydroższych Metalow, długo w Narodzie utrzymywała. Nierownie większych szkod była przyczyną Kurrencya Monet na Seymie Traktatowym 1717. doczeŝnie tylko approbowana, a potym pożytecznym dla handluiących zwyczaiem utrzymana, którzy taniey Złoto w Portowych Miastach biorąc, drożey ie w Kraiu udawali.

Ta albowiem Kurrencya przez podwyższenie Ceny Złota, y poniżenie *ultra modum* Talarowey Monety, wzruszywszy zachowaną we wszystkich rządnych Kraiach między Srebrem a Złotem proporcyą, dała pochop zagranicznym do wykupienia nayprzód za Złoto naywiększey części Talarowey y inney dobrey Monety, po ktorey znacznym ubytku odkryła się niedostateczność Kraiowey Monety na drobnieysze wydatki y odmienienie Złota w tak obszernym Kraiu niedostarczaiącey.

Ten Monety niedostatek otworzył drogę do wprowadzenia zagraniczney Monety, a powab obłudney *ex quantitate numerica* korzyści, dopomogł do wykupienia ostatka dobrey Monety y znaczney części Złota, tak dalece: że zła a coraz gorsza Moneta gwałtownym wylewem Kray cały napełniła.

A lubo przezorne WW. Podskarbich Oboyga Narodow zabiegi przez ogłoszoną Redukcyą dalszemu zagranicznych Monet wpłynieniu tamę założyć usiłowały; przecię chciwych lichwiarzow wynalazkiem lepsze redukowanych Monet gatunki za gorsze pod podobnym Stęplem bite, wykupione y z Kraiu wyprowadzone były.

Tym ostatnim na cały Narod uciskiem pobudzone Zkonfederowane Rzeczypospolitey Stany na Seymie Konwokacyjnym Roku 1764tego postanowiły: aby po skończonym Bezkrolewiu wszelka zagraniczna Moneta przez bicie dobrey Kraiowey Monety wykorzeniona była. Żeby zaś ta zbawienna dla Dobra pospolitego ustawa prędszy skutek wzięła, też Zkonfederowane Rzeczypospolitey Stany, pokładaiąc zupełną ufność w Oycowskiey Naszey około Dobra pospolitego staranności, *Jus cudendae Monetae* niegdyś od Predecessora Naszego Zygmunta III. Rzeczypospolitey ustąpione, Nam zupełnie samym do dni życia powierzyły. Zaczym My zawdzięczaiąc tę Stanow Rzeczypospolitey na miłości ku Nam ugruntowaną ufność, oraz chcąc iak nayprędzey zapobiedz dalszym miłey Oyczyzny Naszey stratom, zaraz po Seymie szczęśliwey Koronacyi Naszey myśli y usiłowania nasze do tego iak naypilniey obrociliśmy: żeby Rzeczpospolita dobrą, y z naylepszemi w sąsiedzkich Państwach Monetami porownaną, opatrzona być mogła.

Do uporządzenia tak trudnego wszędy, a w Państwie Naszym tym trudnieyszego Dzieła, że blisko od wieku Rzecz Menniczna cale zaniedbana była; staraliśmy się wybrać z Narodu Mężow cnotą y żarliwością o Dobro pospolite wsławionych, a przytym w handlowey y Menniczney umiejętności biegłych, ktorzy po długim, rozmyślnym y uważnym naradzeniu się, plantę całego Mennicznego Dzieła Kommissyom Rzeczypospolitey Skarbow Koronnego y Litewskiego podali, a Obie Kommissye Skarbowe nalazłszy onę Narodowi na zawsze pożyteczną, mocą obowiązku Prawem na siebie włożonego przez Uniwersały swoie we wszystkich Grodach Aktykowane, *Koronny* pod datą Dnia 10 miesiąca Lutego Roku 1766 w Warszawie, a Litewski pod datą Dnia 9 Augusta Roku 1766 w Grodnie zupełnie approbowały.

Nielitowaliśmy zatym dalszey Pracy y znacznych nakładów dla sprowadzenia z Cudzych Kraiów ludzi umieiętnych, y wszelkiego gatunku Rzemieslnikow, owszem *cum sacrificio* należących Nam *ex jure monetandi* pożytkow, postaraliśmy się zafundować porządną do prędkiego opatrzenia Krain nowemi pieniędzmi zdatną, y w niczym naylepszym w Europie nieustępuiącą Mennicę, która gdy iuż w zupełnym znaiduie się porządku. Więc wszelka Moneta w Mennicach Naszych bita, aby tym łatwiejszą w Kraiu miała Kurrencyą. za zgodą Wszech Stanow, naprzód Dyspozycye wszelkie Oboyga Kommissyi Skarbowych, względem ustanowienia gatunkow nowey Monety, tudzież wagi, proby, y porownania ich Kursu przeciw Czerwonym Złotym Holenderskim, iako też Redukcye Monet zagranicznych *in toto* approbuiemy; oraz to *pro Lege positiva* mieć chcemy: aby w Mennicach Naszych z Grzywny Kolońskiej Feynu po Ośmdziesiąt bito Czterogroszowek, ktorym to Czterogroszowkom odtąd Imię Złotego naznaczamy. A takich Złotych Szesnaście y trzy Grosze Srebrne na Czerwony Złoty, Ośm Złotych na Talarbity, Cztery Grosze Srebrne na Złoty, a Groszy Nowych Miedzianych trzydzieści także na Złoty rachować się ma. Żadne insze Gatunki Monet w Mennicach Naszych bite być nie maią, iako tylko Czerwone Złote podług proby y wagi Prowincyi Holenderskiey. W srebrnej zaś Monecie Talary

bite proby trzynastey y sześć Granow, Sztuk dziesięć z Grzywny Feynu. Połtalarki proby także trzynastey y Sześć Granow sztuk Dwadzieścia z grzywny Feynu. Czwiartki, to iest Dwozłotowki proby Dziesiątey, sztuk Czterdzieści z Grzywny Feynu. Złotowki proby Osmey granow Dwanaście, sztuk Ośmdziesiąt z Grzywny Feynu. Pułzłotowki proby Siodmey, sztuk Sto Sześćdziesiąt z Grzywny Feynu. Grosze Srebrne proby Piątey granow Szesnaście, sztuk Trzysta dwadzieścia z Grzywny Feynu. W Monecie Miedzianey Trzygroszowki, Groszowki, Pułgroszowki, Szelągi po Złotych Czterych z funta miedzi, wagi także Kolońskiej.

Ktora to nowa Moneta, aby podług wyż opisaney Ustawy po całey Koronie Polskiey y w Wielkim Xięstwie Litewskim *cum Annexis Provinciis* od każdego brana była, pod rygorem kary na nieposłusznych Prawu ściągaiącey się, nakazuiemy.

Osobliwie zaś J. Wielmożnemu Xciu JMci Kurlandzkiemu Zalecamy, a Miastom Naszym Pruskim *sub rigorosa Animadversione* w Sądach Naszych Zadwornych przykazuiemy: aby żadney Monety nie bili, któraby nie była *in pondere, grano, specie et valore, per omnia conformis,* y kurs teraz ustanowiony we wszystkim zachowywali.

A że Kommissye Skarbowe Oboyga Narodow przy Redukcyi zagranicznych Monet, Tynfów y Szostaków Polskich, iako prawem Autoryzowanych, dotknąć nie mogły; więc wziąwszy w uwagę: iż y ta Moneta waloru wnętrznego niema, a zatym równey z nową Monetą kurrencyi mieć nie powinna; Przeto Tynfy Stare Polskie do Groszy nowych Miedzianych dwudziestu siedmiu, a Szostaki do groszy dziesięciu redukuiemy. O czym Kommissye Skarbowe Oboyga Narodow zaraz z Warszawy przez Uniwersały swoie *Publicum* obwieścić maią, oraz tymże Kommissyom Skarbowym moc zupełną daiemy: aby wszystkie Monet Zagranicznych gatunki, *post primam Septembris Anno* 1767 mô ieden po drugim, podług potrzeby, y rekwizycyi Kommissyi Naszey Menniczney, kassowali pułrokiem przed Terminem Kassaty przez Uniwersały swoie *publicum* obwieściwszy.

Nadto tymże Kommissyom Skarbowym Oboyga Narodow zalecamy: aby odtąd wszystkie publiczne dochody, tak w redukowan ch Monet gatunkach, iako y w nowey Monecie, Złoty nowy, to iest cztery grosze Srebrne za dawny Złoty rachuiąc odbierały, y zarowno wszystkie pensye, zapłatę Woysku, y inne wydatki w podobnym rachunku wypłacały.

Żeby zaś na potrzebnych do bicia nowey Monety Materyałach w Mennicy Naszey nie zbywało, y żeby tym prędzey Moneta w całym Kraiu *Uniformis* stała się, tudzież aby nowa Moneta prędzey po całym Kraiu rozeyść się mogła, Obie Kommissye Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego y Wielkiego Xięstwa Litewsk., dochody wszelkie publiczne tak w redukowanych Monetach, iako i Talarach lub Czerwonych Złotych Holenderskich y nowej Monecie odbierać, redukowane Monety dla topienia do Mennicy Naszej odsyłać, Złota teyże Mennicy na skupienie Materyałów podług potrzeby dodawać maią, a Mennica Nasza za Złoto, według wyżey opisanego kursu, tudzież y za topione Srebro, podług proby, wagi, y taxy Menniczney przez Kommissye Skarbowe approbowaney, płacić nową Monetą powinna będzie.

A gdy według teraznieyszego porownania Monet *in valore intrinseco*, Czerwony Złoty, który podług Konstytucy. Anni 1717 szedł dotąd w Złotych Polskich Ośmnastu, teraz iest zniżony do Złotych Polskich Szesnastu y groszy dwudziestu dwoch y puł; przeto zachowuiąc całość Kontraktów y wszelkich Transakcyi, według Konstytucyi Anni 1726. Monetę w Kontraktach wyrażoną, a walor w Krolestwie idący ostrzegaiącey, deklaruiemy: iż Debitorowie opłacaiąc Summy tak Duchowne iako y Swieckie, nawet y od Kupcow na Skrypta lub wexle zaciągnione, chociażby w Opisie tylko *Numerica species* Czerwonych Złotych była wyrażona, też Summy Monetą w Kontrakcie opisaną; a walorem teraz ustanowionym to iest: dopłacaiąc do każdego Czerwonego Złotego po pięć groszy Srebrnych, a za dawny Złoty każdy Monetą pożyczony, teraźnieyszy Złoty, to iest Cztery grosze Srebrne oddaiąc, wypłacać powinni będą; wyiąwszy Summy *in specie* Złotem assekurowane między Kupcami z handlu lub kredytu wynikaiące, lub Kupcom za Towary należące, które *ad proportionem* Złota, nie Monety, rachowane były.

Summy in *Terminis satisfactorijs ex mente Decretorum et Transactionum*, y wszelkich obligow *juste et legaliter* w Grodach reponowane, Pieczęciami Grodzkiemi zapieczętowane, *praevia Iuratoria Comprobatione*, iako z pod Pieczęci nietykane, y niefruktyfikowały, aby przez tych, komu należą podniesione były, *praesenti Lege* waruiemy.

A że Moneta zagraniczna y dawna Kraiowa iest iuż *ad valorem intrinsecum* redukowana; przeto zagraniczna dopoki w czasie przez Kommissyą Skarbową skassowana nie będzie, a Kraiowa do dalszey Dyspozycyi Rzeczypospolitey zostawiona, według Redukcyi swoich z tąż łatwością iak Nowa brane być maią.

Volumina legum T. VII, str. 449.

Konstytucye Seymu Walnego Ordynaryinego w Warszawie Roku Pańskiego MDCCLXVI dnia 6 października złożonego przedłużony do 29 listopada.

Redukcya Szostaków Zagranicznych w Wielkim Xięstwie Litewskim.

Lubo Kommissya Skarbowa W. Xięstwa Litewskiego, przy redukowaniu Monet Zagranicznych zapatrzywszy się na lepsze gatunki Szostakow, wszystkie zarowno po groszy Ośm y dwa Szelągi ota-

xowała; Że iednak między temi Szostakami nayduie się wiele waloru tego niedochodzących; Więc zapobiegaiąc aby lepsze podleyszemi wykupowane nie były, wszystkie Szostaki zagraniczne do groszy Ośmiu redukuiemy, co szkody przynieść nikomu nie może, gdyż każdy lepsze gatunki maiący, przy topieniu ich *superstuum valoris* we srebrze naydzie.

A tym redukowanym Szostakom doczesną tylko w Wielkim Xięstwie Litewskim kurrencyą pozwalamy, którą to Redukcyą Wielmożny Podskarbi Litewski z przytomnemi tu Kommissarzami Skarbowemi przez Uniwersały swoie *exnunc* w Prowincyi Wielkiego Xięstwa Litewskiego publikować zalecą.

Volumina Legum T. VIII 523.

Konstytucye Seymu Walnego Ordynaryjnego w Warszawie Roku Pańskiego MDCCLXVI dnia 6 października złożonego przedłużony do 29 listopada.

Materye Status.

Liga, kurs, y walor wewnętrzny kraiowey monety, nie będą mogły bydź odmienione na wolnym Seymie, tylko za iednomyślnością, ani żadna redukcya, iako też podwyższenie teyże monety, nie będą mogły bydź uczynione, tylko za takąż iednomyślnością na wolnym Seymie. Monety także zagraniczne za dobre od Kommissyi Skarbowey uznane, także *sine unanimitate* redukowane bydź nie mogą.

Vol. leg. T. VII 602.

Nr. 42. *1767, 31 stycznia. Urywek z raportu Jabłonowskiego z mennicy krakowskiej.*

...a prima Februarii zacznie się bić dziewięcioma Machinami... Aresztant który pieniądze fałszywe Cynowe tu w Krakowie robił posłany iest do Warszawy.

Co doniosłszy czekam wszelkich Rozkazow z Naygłębszym Respektem.

Z Mennicy Krakowskiej. Constant Jabłonowski
31 Jannuary 1767 Ao. I. K. M. M. M. Inspector.

Ze zbiorów autora.

Nr. 43. *1767, 23 marca. Urywek z raportu Jabłonowskiego do komisyi menniczne j.*

Wiadomość z Gazet rozgłosiła że nowe szelągi y puł szelągi iuż aktualnie pokazuią się. Inspector Monety Miedzianey o zadney o tym od Przeświętney Kommissyi nie wiedzący Dyspozycyi ani od W-o JM pana Entreprenera zadnym nadgłoszeniem nieawertowany, Suplikuie do Przeswiętney Kommissyi w tym Punkcie o Informacyą aby wiedział iak ma assekurować Publicum zeby znowu nierozumiano (osobliwie w tym tu kraiu) ze to nie krolewska Moneta lecz za Granicą imitowana.

Iako odmiana Stępla Trzechgroszowego, to mniemanie, w wielu miasteczkach tuteyszey Okolicy sprawiło, ze iuż onych dla tey rozności powielu mieyscach brać niechcą, osobliwie w Tarnowie w Dobrach IO Xney Sanguszki JM pan Bogusławski Pisarz Komory Opatowiec, oznaymił nic że miał o to wielką kłutnią, lecz assekurowany moim upewnieniem ze ta Moneta w Krakowie bita, miał się referować w tey Sprawie do Kommissyi Skarbowej.

Ia tym czasem zabiegaiąc Perturbationem Currencyi y pomięszaniu Pospolstwa, Rozumiem ze niewykroczyłem przeciwko Przyzwoitości, gdy od Magistratu Krakowskiego requirowałem aby w Targowe dni ogłoszono y upewniono Publicum, że chociaz pod Dwoiakiem Stęplem ta Moneta się pokazuie, niegdzie indziey iednak tylko w Krakowie w Mennicy I-o Kr Mci wybita. Lecz iako iuż w niektorych okolicznościach doznałem od wspomnianego Magistratu nieprzychylney dla Interesu Menniczego Łatwości, tak y teraz wątpię o doskonałey y zupełnej na moie Postulata Satisfakcyi, Jeżeli Przeświętna Kommissya dla dalszych Inkoweniencyi nie raczy Authoritatem Funkcyi moiey poprzeć wyraźnym Nay: Pana Mandatem usitato more et antiqua Praxi Przywilejow od Nayiasnieyszych Monarchow Polskich, nalezącym ad rem Monetaria Dozorcom nadanych, Vigore Mandatu Sigismundi III 28 Martij Februarij Anno 1625-to wydanego. Pewna y nieomylna Konsequencya ze względem tey nowo stanowiącey się Monety nigdy Między Ludźmi niebędzie uspokoienia.

Ze zbiorów autora.

Nr. 44. *1767, 24 maja. Raport (Jabłonowskiego).*

Do Przeswiętney Kommissyi Menniczney I. K. M.

Za łaskawym pozwoleniem Przeswiętney Kommissyi znayduiący się tu w Warszawie Inspektor Mennicy Krakowskiej iak naypokorniey donosi, Iż pod dozorem Iego a 1-ma Septembr. Anni 1765 usq ad 30-ma Aprilis Anni 1767 wybito Monety miedzianey

1723672 zł. pol. w Trzechgroszowkach
607923½ zł. pol. w 1-groszowkach
2331595½ zł. pol. — Summa wybita y wydana z Mennicy Krakowskiey

15781 zł. pol. — Minus niedoliczyło się w Summie Trzegroszowek z przyczyny ze sztuczki tylko po 38 po 39 ważyły na funt koloński. A że w Sztuczkach groszowych na Remedium, tylko 2 Sztuczki wyznaczone, trudno tedy fabryce ugodzic aby się Plus groszowych Blaszek, Minus Trzechgroszowych nadgrodziło, zdałoby się, aby to Remedium cokolwiek powiększone było, ile ze w Mennicy Krakowskiey przeważaiących Blaszek nad 120 na funt Kolonski stopic w Krakowie nie można, a ztąd Officium Krolewskie z Intendentem Rzpltey, częste miewa kłutnie.

2. A poniewaz WJmc Pan Entreprener zyczy sobie robotę Mennicy Krakowskiey pospieszyc, ktora się nie moze stac bez przyczynienia Ludzi y rossprzestrzenienia mieysca, więc iak naypokorniey Suplikuie Inspektor Men. Miedz: aby IMPan Modzelski pallestrant z kollegami Swemi wstąpił z dwoch Izdebek, ktore nullo titulo nec iure w poszrod Mennicy occupuie, a Menniczni ludzie ustawiczne kłutnie y napasci od wzwyż pomienionych Ich Msciów cierpią, a aby na to mieysce potrzebni do mennicy ludzie lokowani bydz mogli.

3. Drzwi z kuchni JM. P. Ryszewicza pisarza Wielkorząd: prowentowego Ekonomij krakow.: na podwórko (gdzie Mennica Drwa Swoie składa) wychodzące, przez ktore się wiele nieochędostwa dzieie, roschod niepomiarkowany Drew, codziennie swary y niesnaski między niemcami Robotnikami y Służebnemi Imp. Ryszewiczowey, aby te Drzwi zamurować wolno było Inspektor y cała Mennica Krakowska iak naypokorniey doprasza się.

4. A gdy w Mennicy Warszawskiey także grosze biią się, Inspektor z naygłębszą submissyą smie remonstrowac, aby iednakowy był stempel Warszawski y Krakowskiey Mennicy, a to dla uniknienia in publico iakiego zamięszania, iak był przykład z Trzechgroszowek. Jednak aby znak Warszawskiey albo Krakowskiey Mennicy aby tylko samym Officyalistom wiadomy był, do Decyzyi Przeświętney Kommisyi podaie.

5. Excerpt przytym Mandatu Krola Stephana kommunikuie się ktory był na Zydow wydany po wszystkich Synagogach, aby ex debito et antiqua Consvetudine Srebra do Mennicy według proporcyi każdey Synagogi do Mennic Krolewskich przystawiali, A że teraznieyszych Czasow Zydzi tak wiele monety za granicę wywieźli y tęz monetę na Haftki do sukien swoich potopili nic przyzwoitszego aby te Haftki Mennicy IKM. oddali, było u mnie w Krakowie kilku Zydow, którzy się ofiarowali do Exekucyi to dzieło przyprowadzić, aby tylko Prz. Kommissia wysadziła Poborcę cum plena Authoritate innych Zydow do Exekucyi teyże Kontrybucyi Stanowienia, Jeżeli by się Nayiasnieysz. Panu y Przesw: komissyi podobał ninieyszy Proiekt, tedy proponuiący poda sposob osobnym Promemoria, iak takową Exekucyą, do skutku przyprowadzic.

Z naygłębszy Respektem. Datt dnia 24 Maia 1767.

Const. Jabłonowski, IKM. M. M. Inspektor.

Ze zbiorów autora.

Nr. 45 *1767, 5 lipca. Pro memoria (Jabłonowskiego).*

Do Przeswiętney Kommissyi IKMci Menniczney.

1. Na podane do Kancellaryi Przeswiętney Kommissyi Rachunki, tak wybitey w Krakowskiey Mennicy przez pułtora lata Monety, iako tez na Originalne kupieckich Auszugow, y expensy na Rzemieslnikow koło budowli y reparatury robiących Testimonia, z naygłębszą Submissyą doprasza się Inspector Monety Miedz: dla swoiey in tempore legitymacyi o Generalny Kwit od Prz. Kommissyi.

2. Inspector Menn. Krakowskiey Sam ieden tylko będący z Pisarzem przy Mennicy wraz z Muntz Meistra y Inspektora officium pełniący, z nieustanną aplikacyą pilnuiący Interessu IKMci Nayiasnieyszego Pana Miłosciwego, staraiący się usilnie o wszystko co się tylko do exekucyi może przyprowadzic, z czego dotychczas Przeswiętna Kommissya Łaskawe pokazała ukontentowanie, iednak wyznaczoną od Niey pensyą 666²/³ Talerow niewystarczaiący, maiąc niektóre nieuchronne dla Mennicznego Interesu expensa; suplikował do Nayiasnieyszego Pana o Augmentacyą Swego Solarium, y otrzymał Łaskawą Dyspozycyą udania się do Przeswiętney Kommissyi od ktorey Suplikuiący z naygłębszą Submissyą Czeka szczodrobliwego wyznaczenia y pomnożenia onemu pensyi proporcyonalney pracy y Funkcyi Iego.

3. Mehlig Pisarz w Mennicy Krakowskiey także iak naypokornieyszą zanosi do Przeświętney Kommissyi Suplikę aby wyznaczone od Prze: Kommissyi 6 # na Miesiąc z Kassy W-o Imc Pana Entreprenera in natura płacone onemu były. Datum w Warszawie 5 Julij 1767 Anno.

Constant. Iabłonowski IKM. M. Mney Inspektor.

Ze zbiorów autora.

Nr. 46. *1767, 4 sierpnia. Rapport (Jabłonowskiego).*

Do przeswiętney Kommissyi Mennicznej IKM.

Wyrachowany a 1-ma Iulij usq ad ultimam Ejusd 1767. Extrakt z Regestrow Mennicy Krakowskiey posyłaiąc Przeswiętney Kommissyi donoszę z Naygłębszą Submissyą.

1-mo. Ze iak prętko stanąłem w Krakowie przerewidowałem wszystkie Xięgi, tak Facyendy Menniczney iako też y Reyestra Kassy Wlmc Pana Entreprenera, gdzie znayduię dokumentalnie że a 1-ma Maij Kassa y iednego Czerwonego Złotego do tego czasu niezmieniła, a to dla tego ze w Miescie co raz więcey dawano miedzianą Monetą za Czerwony Złoty, az do 21 fl. A gdym przyczynę tego Między Wexlarzami y Kupcami examinował, wyznali wszyscy ze gdy Wlhmc panowie Szlachta Intraty z Dobr monetą miedzianą odebrali a na Konfederacyę onym koniecznie Złota potrzeba było, tak kazali Ekonomom czerwone Złote kupować, Wexlarze y kupcy pomiarkowawszy onych tę wynaglaiącą potrzebę wyciągnęli na zmieniaiących co chcieli. Lecz za moim przybyciem Wexlarzom Surowo pogroziłem, y zaraz po 19 f. tylko za # zmieniali a dzisiaj niedaią więcey iak 18 f y gr. 9 albo 6.

2. W Sobotę przeszłą to iest 1-ma Augusti przy wyliczaniu reszty Summy w Miesiącu Iulij wybitey, Jeden z tych, co w ładunki liczone pieniądze wsypuie Imieniem Nicolaus Schallert, schował 7 Ładunków to iest 126 f. napełnionych, między Ładunki prozne pod Stołem leżące, a gdy często ten ukryty Depozyt proznemi ładunkami przykrywał, y Swemu Pomocnikowi tych pod stołem proznych Ładunków, ruszać niedał, w tym Müntz Schreiber Mehlig postrzegłszy, Iego podeyrzaną pilność przy tym Stole, począł Sam te ładunki wygarniać między ktoremi znalazł naypierwey ieden Ładunek na wierzchu swieżo schowany y przykryty, potym gdy wszystkie ładunki z pod Stołu wygarnąc kazał, znalazło się 6 Ładunków pełnych ułożonych y innemi papierami przykrytych. A gdy mi o tym znać dano, Sam tę rzecz w Liczbiarni examinowałem, pokazała się wina na Schallerta, zaraz kazałem onego y z Iego Kamratem aresztować, Lecz w poniedziałek 3 Augusti, gdy się przy Inkwizycyi do ktorey zaprosiłem Jm pana Sołdadymi Radnego Krakowskiego oczywiście po długim examinie przez Swiadkow wyprowadziło, że nie kto inny tylko pomięniony Schallert, to złodzieystwo popełnił, wszelako iednak uporczywie zapierał się bez żadney pozorney Exkuzy, udaiąc tylko że niewinny.

Z drugiej Strony gdy swiadkowie poprzysiąc chcieli iako pomocnik Jego niewinny tak onego uwolniłem, a Szalerta, okuć kazałem, iak sobie mam daley postąpić z tym delinqentem, czekam w tym Rezolucyi Przeswiętney Kommissyi z Nayglębszym Respektem. Datt w Krakowie 4 Augusti 1767.

Z Krakowskiej Mennicy 4 Augusti 1767. Const. Iabłonowski IKM. M. M. Inspector mp.

Ze zbiorów autora.

Nr. 47. *1767, 3 paźdz. Rapport (Jabłonowskiego).*

Do Przeswiętney Kommissyi Menniczney IKMci.

Wybitey Monety a 1-ma usq ad ultimum Septembris 1767 y Extract z Regestrow Mennicy Krakowskiey posyłaiąc z nayglębszą Submissyą donoszę Przeswiętney Komissyi iż Aresztant za ukradzione w Siedmiu ładunkach 126 f 1-ma Augusti An. Curren. do więzienia wsadzony za wywiedzioną przez przysięgłych Swiadkow Inkwizycyą dzis publicznie y przykładnie na sto kanczugow osądzony, skarany, y z Mennicy wypędzony.

Na końcu przeszłego Miesiąca miedzi mi brakowało, lecz w tym tygodniu 150 Cetnar przybyło Dalszych Rozkazow czekam.

Z Nayglębszym Respektem Constan. Jabłonowski IKM. Mon. Qney Inspector mp.

Z Krakowskiey Mennicy IKMci d. 3 Octobr 1767.

Ze zbiorów autora.

Nr. 48. *1768, 30 kwietnia. Rapport (Jabłonowskiego).*

Do Przeswiętney Komissyi Menniczney IKMci.

Wyrachowaną Tabellę y Extrakt z Regestrow Mennicy Krakowskiey a 1-ma Aprilis usq ad ultima ejusd. posyłam do Kancellaryi Przeswiętney Kommissyi.

73332	Zł p.	w Groszach
26165	»	w Szelągach
99497	Zł p.	Summa wybita
537	Z p.	Minus niedoliczyło się.

A że ta ogłoszona Barska Konfederacya y Wwdztwie Krakowskim porusza do szemrania y generalnego postrachu y tu nawet niezmierne w Okolicy pomięszanie y trwogę między Ludzmi czyni, Broń Boże iakiey niespodzianey Inwazyi; Suplikuię Przeświętney Kommissyi o naydostatecznieyszą Instrukcyą iak się w takowym razie zachować mam?

Czekaiący wszelkich Rozkazow z nayglębszym Respektem

Constant. Jabłonowski IKM. Men: Kr: Inspector.

Z Mennicy Krakow. d. 30 Aprilis 1768. r.

Ze zbiorów autora.

Nr. 49. *1768, 20 sierpnia. Rapport (Jabłonowskiego). Do Przeswiętney Kommissyi IKMci Menniczney.*

Dotąd do powinnych moich czynienia Rapportow Przeswiętney Kommissyi, miałem zatamowaną drogę przez wszczętą tu a 21 Iunij Anni Curren Konfederacyą y Zamknięcie Krakowa, teraz gdy za Providencyą Boga Naywyższego uwolnieni od wielkiego ucisku zostaliśmy, mam honor z Naygłębszą Submissyą Przeswiętney Kommissyi donieść, iako czasu tego ut Supra taz Konfederacya nayprzod do Kassyi IKMci Menniczney Impet swoy obrociła Officyalistow do przysięgi przymusiła y gotową iaką znalazłszy Summę w Srebrney Monecie to iest 2996 f. zabrała, a miedzianą monetę za kwitami powoli wybierała a tey gdy iuz niestało, z Blaszek w Magazynie znayduiących się za Dyspozycyą Marszałka y Konsiliarzow Konfederacyi, kontynuacyą wybicia nakazano, przy ktorym Successive z Summ swiezo wybitey miedzianey Monety iako kwity dane Informowac będą, Summa 150246 Zł. pol: in usum teyze Konfederacyi poszła.

Po szczęsliwym zas dobyciu Miasta y Zamku przecięż utrzymalismy do Skarbu Barełek 22, w groszowkach y pułgroszowkach y w Kassie in paratis 815 f. insuper ieszcze w dziewiąciu Barełkach Blaszek pułgroszowych 24. Centnarow do wybiania zostaie, dlaczego spodziewamy się że w przyszłym tygodniu Operacya mennicza się zakonczy, nieomieszkam powinne y z zaległych Miesięcy Extrakty y Rachunek pułroczney faciendy przesłać. A teraz mię Przeswiętney Kommisyi oddaiąc czekam teskliwie Dyspozycyi, gdzie mię do usług dalszych łaskawie destynować raczy z naywinnieyszym y naygłębszym Respektem.

Constan: Jabłonowski IKM. Men. krak. Inspector m. p.

Z Mennicy Krakowskiey 20 Augusti 1768 A.

Ze zbiorów autora.

Nr. 50. *1768, 1 listopada. Rapport (Jabłonowskiego).*

Do Przeswiętney Kommissyi Menniczney IKMc.

1. Przytomna Tabella reprezentuie Przeświętney Kommissyi Sumaryusz trzyletniego bicia monety miedzianey w Mennicy Krakowskiey a 1-ma Septemb. 1765 Anni usq ad 20 Augusti 1768.

2. Donoszę oraz z naygłębszą Submissyą Przeswiętney Kommissyi ze z wszystkiemi Machinami y Instrumentami z Krakowa przypłynąłem tu do Warszawy, ktore tym czasem na Pradze złożone.

3. Rachunki ostatniego pułroku a 1-ma Martij usq ad ultim; Augusti, Anni Curren. 1768 wraz z Regestrami Trzyletniemi oddałem ad Archivum Rei Monetariae.

4. A iako za pierwsze połtoraroku za Łaskawą Instancyą Przeswiętney Kommissyi, od Nayiasnieyszego Pana Miłosciwego, kwitowany byłem z Rachunkow podanych, tak y teraz aby Przesw. Komissya podobnyż kwit dla Inspektora Miedzianey Monety wyiednać raczyła z naygłębszą Submissyą iak naypokorniey Suplikuię.

5. Gdzie daley taż Mennica Miedziana dysponowana ma bydz? Czekam Rozkazow Przeswiętney Kommissyi z Naywinnieyszym Respektem.

Z krakowskiey Mennicy de Dtt w Warszawie 1-ma Novemb. 1768 podany.

Constant: Jabłonowski IKM. Mon♀ney Inspector m. p.

Ze zbiorów autora.

Nr. 51. *1768. Uwagi w Interesie Mennicznym.*

Od pierwszych początkow Otwarcia Mennicy IKMsc Pan Nasz Miłościwy, Kommissyi Swey Menniczney zawsze iaknaystateczniey zalecał, aby w ustanowieniu y uiszczeniu dobrey krajowey Monety szczegulnie dobro y ucalenie Oyczyzny za cel Obrad swoich miała, a bynaymniey się nie zapatrywała na pomnozenie pozytku dla Skarbu IKMsci; ktora tez prawdziwie Oycowska pieczołowitosc IKMsci y nigdy nie dosc wychwalona szczodrobliwosc Panska, tak scisle iest uskuteczniona, ze Skarb IKMsci przez to samo iuż nie małą utratę y szkodę ponosi.

Z tey to, iedynie na uszczęsliwienie Oyczyzny zmierzaiącey starannosci, y zeby kray przez dobrą Monetę był uczęstnikiem tey szczęsliwosci, IKMsc tez na potym approbował Ustawę Menniczną, podług ktorey kazdy Obywatel odbieraiąc Summy szacunek swoy wewnętrzny w sobie maiące, wiekuiście iest ubezpieczonym, ze na swey substancyi żadney nie ma utraty; a tego bez uymy pozytku Krolewskiego, przy biciu Monety, dokazać nigdy nie mozna.

Nie było dośc na tey opatrzności IKMsci trzeba było jeszcze nabyc Pałac na ulokowanie Mennicy, naiąć place, zakupić z zagranicy wszelkie Machiny Menniczne, zprowadzić z obcych krajow rzemieslnika y Ludzi, w trybie Mennicznym biegłych, postąpić onym salaria znaczne, y za drogę onym płacić, y tym powabem wyprowadzic onych z swey oyczyzny y z słuzby cudzoziemskiey; na ostatku trzeba było ieszcze rozpocząc fabrykę tak obszerną, iaka byc powinna dla Mennicy, ktora więcey iak na Million Złotych w iednym tygodniu biciem dostarczac może, na co wszystko, lubo Millionowe koszta potrzebne były, IKMc expensu nie załował, czyniąc to zadnym innym, tylko tym dla dobra publicznego celem, aby kazdy Obywatel w szczególności był bezpieczny od oszukanstwa, Commercium aby przyszło do pory swoiey, y aby ziednał sobie wdzięczność tym większą u Narodu, im dłu-

zey Narod, y iuz prawie przez wiek cały, szkodliwe skutki podłey Monety, z utratą połowy Substancyi Swey, ponosił, y z wszystkich Narodow naypozniey w szkodzie się swoiey rozeznał.

Iest to Axioma po całym swiecie wiadome, że Srebrna Moneta iest pieniędzmy, Czerwony Złoty zas towarem, ktorego się dokupić trzeba; iako tez y to jest istotną prawdą, ze za dobrą Srebrną Monetę po wszystkich kraiach miec mozna złota, lecz za Złoto nie wszędzie dostanie dobrey Srebrney Monety. Z tąd tedy naturalna ta wypływa konsequencya, iż w kazdym dobrze się rządzącym panstwie wszelkie obroty y nayskutecznieysze sposoby zazywane być powinne na to, aby wprawic Monetę Krajową w naywiększy, iak tylko byc moze kredyt.

U nas w Polszcze te Axioma, z racyy o ktorych mowie zbytby obszernym było, wspak się bierze: przeto tez nikt ani pomysli o sposobach przyzwoitych dla sprawienia Kredytu Monecie Naszey lubo, co do Ligi y wagi, naylepszym w całym swiecie, rowney. Nierozeznanie owszem y złośc ziednoczywszy się nayzbawienniejsze dzieło zatłumiły. Milczeniem omiiam owe prawo, ktore do kazdego Czerwonego Złotego po pięc groszy Srebrnych dopłacac kaze; niech kazdy w sprawiedliwosci się kochaiący o tym sądzi. Dosc mi na tym, namienic, że te prawo iest contrarium tego, co się nalezało stanowic, dla zalecenia y wzmozenia kursu dobrey Monety.

Przypominam tu iednak o zwyczaiu w kazdym kraiu praktykowanym, że wszelkie podatki, czy to na Woysko, czy do kass Cywilnych przypadaiące z powodu wyzpomionego Axioma, nie w inney, iak tylko w Srebrney Kraiowey Monecie płacone byc powinny, y nie inaczey płacone byc muszą Nie mowię iuz o tym, co się w Polszcze przy kassach Cywilnych, w początkach Nowey Monety działo. Lecz Hybernę y inne podobne podatki, Woysko, lubo otwarta iest Mennica, po całym bezmal kraju w Złocie tylko odbiera, ktore z nayuciążliwszą utratą Obywatela zakupowac muszą, przez co naturalnie cena Złota w gorę idzie; cena zaś Krajowey Monety ponizoną zostaie, tak dalece ze są przykłady z Szlachty, ktorzy obawiaiąc się dalszego tey Monety w kursie poniżenia, brac iey w dobrach swoich zakazali.

Manifest, przez poddanych IOXciu IKMsci Marszałka Wielkiego Koronnego, przeciwko pewnemu Officyalistowi Krolewskiemu, że w Bochni za Sol krajowey Monety przyiąc nie chciał, w tych czasach zaniesiony, iest dowodem, iak dalece nieumiejętność y złość, w interesie od trzech lat wiadomym, się zapomina.

Istotna iednak dobroc Monety, y rzecz sama w sobie sprawiedliwa, mimo wszelkie przeszkody, y przeciwienstwa, tyle przemogła, ze przy tych niespokoynych czasach w iedney Koronie polskiey, na Trzydzieści Millionów Monety Nowey wybito, gdy ani Ziemie Pruskie, do tego się nie przyłozyły, ani tez W-ie X-wo Litt-ie (lubo osobliwie oraz dla potrzeby tey Prowincyi Mennica iest ufundowana by naymnieyszey rzeczy nie dopomogło. Dwoiste owe Redukcye, przedłuzono a na nic się zdaiąca Kassacya Szostakow, bo dotąd ieszcze w Litwie kursuią; y ze Kommissya Skarbu W-o X-o Litt. lubo z obowiązku prawa, Summy do Skarbu Rzppltey wpływające, dla przetopienia do Mennicy podac powinna, takowemu obowiązkowi nie uczyniła zadosyć; te to są przyczyny między innemy nayprynсypalnieysze, ktore złą konsequencyą dla kraju, Utratę dla Skarbu IKMsci, y opieszałość Mennicy, za sobą pociągnęły.

Z tych tedy wszystkich wyzwyrazonych przyczyn, z ktorychby iuz dosc było na iedney, do zastanowienia mennicznych Operacyy w ktorymkolwiek kraju; a że oraz niebezpieczenstwo po traktach nie dopuszcza, aby Materyał z redukowanych y kassowanych Monet do Mennicy, dla dopełnienia pierwszych pięciudziesiąt Millionow, był zprowadzony; IKMść z Oycowskiey ku Oyczyznie Miłosci, deklaruie cum Sacrificio swoich pozytkow, postradac nawet zysku z Monety Miedzianey pochodzącego, aby dla dobra publicznego drugie pięcdziesiąt Millionow, iuz nie z krajowych podłych monet, lecz z srebra Zagranicznego, mogły byc wybite; przy ktorych tez powoli owe niedostawiaiące piecdziesiąt Millionow z Materyału podłey w kraju kursuącey Monety dopełnione będą.

Takowe tak chwalebne przedsięwzięcie ponosi przeciwienstwa, którychby się spodziewac nie nalezało. Allegują Prawo, ktoremu się nikt nie zprzeciwia; y ze się prawu zadosyc stanie, na to dała rewers od siebie Osoba, ktora na zakład swey rzetelnosci, dosc znaczne ma posesye w Polszcze. Nie pomniemy iednak, ze owszem taz sama inobservantia Praw z strony tych, ktorzy prawo allegują, zprowadziła Interes Menniczny do tey potrzeby, ze prawie z przymusu się chwyta tego sposobu.

Bo gdyby Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu W-o X-a Litt. za przykładem koronney, Monety podłe była odsyłała do topienia (co z obowiązku prawa czynic powinna, a iednak nie czyniła); y żeby exportacya za granicę redukowanych y zkassowanych Monet, z większym rygorem była postrzegana, przykładnosc takowa byłaby oraz skutek swoy sprawiła u Obywatelow krajowych.

Byłby się brał każdy do oddania Summ swoich do Mennicy, y Mennica byłaby iuż do tego czasu nierownie więcey wybiła, iak te Dwadziescia Millionow, ktorych nie dostaie. Lecz oprocz IO X-cia IKMsci Woiewody Ruskiego, zaden Obywatel percepty z dobr swoich do Mennicy nie przystawił.

W takowych tedy okolicznosciach podaie się każdey imparcyalney y Dobro Oyczyzny kochaiącey Osobie do uwagi; co moze byc dla kraju zbawiennieyszym? albo utrzymac Operacyą Menniczną (ciężkim kosztem wszczętą) w porze swoiey, adhibito temperamento, ktorego po części gwałtowne przyczyny doradzaią, y gdy IKMsc z postradaniem wszelkich pozytkow, do utrzymania oney się przykłada; albo, zeby Mennica exnunc bicia poprzestała, y zamknięta była?

Ieżeli ma byc utrzymana Mennica mediante temperamento; postrzegana będzie scisle proporcya prawem przepisana, przy biciu Monety Miedzianey y tych drugich pięciudziesiąt Millionow, ktore sposobione będą z Srebra Zagranicznego, na co się Antreprener Rewersem swym obliguie; przy tey Operacyi oraz owe Dwadziescia Millionow, z ktorych do pierwszego Kontraktu nie dostaie, z Materyału Monet podłych, w kraju kursuiących, powoli dokonczone będą, y tym sposobem, nie przerywaiąc dzieła Mennicznego, prawu się ze wszystkich miar zadosyć stanie. Ieżeli zaś Mennica ma byc zawarta, to iuż cały założony koszt IKMości, na wielkie dla kraju nieszczęście, daremnie ginie; a skoro kray, przy niedostatku własney dobrey monety, podłą z postrony na nowo napchany będzie, y ze Rossyyskiey y Austryackiey Miedzianey Monety (ktorym przez Litwę y Małopolskę otwarta zawsze zostanie droga) się nabierze, tedy iuż bez nadziei wzmozenia się, dotkliwszą utratę, iak nigdy przez iawną Woynę, poniesie; y cięszko tym będzie odpowiadac za to Rzeczypospolitey, którzy maiąc przełozone sobie sposoby do zapobiezenia takowey klęski, lubo z iak naypunktualniejszą prawnoscią zgadzaiące się, uporczywie odrzucili, nie chciawszy zwazyc, ze w kazdych okolicznosciaeh owe Summum jus. Summam znaczy injuriam.

Załuiąc napotym iuz nie wczas, zyczyc będą, Ludzi, tylo staraniem y kosztem IKMsci zprowadzonych, którychby teraz odprawiono. nazad do kraju przywabic. Zadna dusza nie powróci do niewdzięczney roboty, gdzie upór y nieumnieiętnosc znosić, y przy iaknaystatecznieyszey rzetelnosci Sentymentach obawiac się trzeba naysprawiedliwszemu człowiekowi, aby przez tysięczne złe pomowy na dobrym swym imieniu nie szwankował.

Ze zbiorów autora.

Nr. 52. *1768, 5 marca. Konstytucya sejmowa w sprawie monety.*

Ponieważ niektórzy nie chcą brać nowej dobrej monety, nie wierząc jej dobroci lub obawiając się jej przebicia, i dlatego płacą drożej za złoto, przeto postanawia się, że konstytucya z r. 1766 co do gatunków srebrnej monety, ich próby i wagi, pozostanie nienaruszoną i nakazuje się, aby ta moneta, jakoteż i redukowana według prawa z 1766 r., z równą łatwością jak złoto na całym obszarze Rzpltej przyjmowana była. Złoty pruski rachuje się po 2 złp. Wolno będzie komisyom ekonomicznym przy wypłatach dawać $^1/_{10}$ część sumy w miedzi. Inne monety kurs w kraju mające należy oddawać do mennicy na stopienie. Aby kupcy nie mieli trudności w nabywaniu monety krajowej dla opłacenia cła na granicy, przeto pozwala się na wywóz tej monety za granicę i jej przywóz, jednak należy na komorach pogranicznych przeprowadzać rewizyę. Aprobuje się kasacyę monet zagranicznych, dokonaną uniwersałami Komisyi ekonomicznych. Ponieważ ma się doprowadzić monetę srebrną do wysokości 100 milionów, a miedzianą do 12 milionów, przeto, aby bicia miedzianej nie przyspieszano, postanawia się, że nie pierwej będzie wolno wybić 6 milionów w miedzi, aż wybije się 50 milionów w srebrze i tak należy postępować w dalszym ciągu bicia. Tynfom i szóstakom polskim potwierdza się kurs, jaki im nadała redukcya z 1766 r.

Vol. leg. VII. 635.

Nr. 53. *1768, 10 grudnia. Rezolucya Komisyi Skarbowej w sprawie mennicy grodzieńskiej.*

Na Doniesienie Przeswietney Kommissyi JE-o Kr. Mci Menniczney, od Kommissyi Rzpltey Skarbu W-o X-a Litt-go Rezolucya.

Pożytki krajowe, które z Obfitości własney dobrey Monety wypływają, są nader jawne... I Nadzieja Prowincyi W-o X-a Litt, iż tych oczekiwanych Publicznych pozytkow uczestniczką będzie, tym bardziey cieszyła Kommissyą Skarbu Wo X-a Litt-o im blizszy nadspieszających skutkow ukazywał się iey widok w rozpoczętey y budującey się Fabryce Menniczney w Grodnie.

Spodziewała się albowiem: Jż Mennica JE-o Kr. Mci sposobi się w Litwie bić Srebrną y Miedzianą Monetę w wymierzoney Prawem Proporcyi.

Lecz gdy Kommissya Skarbu W-o X-a Litt-o z jedney strony; w przysłanym od Przeświętney Kommissyi JE. Kr. Mci Menniczney, de die . Xbris Roku teraźnieyszego, Doniesieniu, czyta; Jż Mennica JE Kr. Mci dla Krytycznych Okoliczności, y dla niebeśpieczęstwa Transportu Srebra, bicie Monety w Grodnie niejuż Srebrney, ale tylko samey Miedzianey chce rozpocząć; z drugiej Strony: Gdy Kommissya Skarbowa W-o X-a Littwgo ma sobie kommunikowanym od Przeswiętney Kommissyi Rzpltey Skarbu Koronnego de die 3 Mca y Roku teraznieyszych; Jz Mennice JE-o Kr. Mci Koronne do Ostatniego dnia, Listopada Roku idącego, niewybiwszy Monety Srebrney, tylko zł 29,600.540$^1/_2$ Już wybiły Miedzianey zł 5,000,509 gr 13$^1/_2$. A zatym z Prawa przepisu, mało co do dopełnienia, pozwolonego Seymem Miedzianey Monety Quantum, niedostaje. A do assekurowanych kontraktem pięciudziesiąt Millionow, Siedmkroć Stu Tysięcy Srebrney, jeszcze Dwudziestu Dwoch Millionow, Dwuchkroć Siedmiudziesiąt Dziewiącu tysięcy, Siedmiudziesiąt Dziewięciu Złotych polskich brakuje przez tak znaczną dysproporcyą nietylko Prawu, y kontraktowym Umowom zadość by się nieuczyniło; Ale też Zasypania Miedzianemi Kapitałami waloru zadnego niemającemi wyniknełoby niebezpieczęstwo; Jak iuż się daje widzieć w zagęszczeniu do tego Stopnia w samey Prowincyi Xięstwa Littego Miedzianey Monety (choć iey ieszcze Mennica niebije) iż 19 do 20 Złotych Groszami, za Czerwony Złoty dostać można.

Więc w tych okolicznościach Kommissya Rzpltey Skarbu W-o X-a Litt-o czując włożony na siebie Obowiązek, Dozoru Mennic wzglendem Exekucyi Prawa w biciu Monet; Niemoże, tylko do tegoz Prawa, y swoich Obowiązkow, swoje stosować Rezolucye. Y przeto takowe Przeswiętney Kommissyi JE-o Kr. Mci Menniczney czyni Oswiadczenie;

Iż concordanter z Kommissyą Skarbu Koronnego, bić Monetę Miedzianą w Grodnie nie moze pozwolić wprzody, az z strony Mennic JE-o Kr. Mci niestanie się zadość Prawom, względem wybicia Massy Monety Srebrney w gatunkach opisanych, wyruwnywający Proporcyom wybitey Monety Miedzianey, podług pierwszego rozporządzenia.

Wchodzi Kommissya Skarbu W-o X-a Litt-o w ten wzgląd; iż zarobek na Monecie Miedzianey Kontraktującemu, ułatwić moze Operacye około Monety Srebrney; lecz ma y tę uwagę: ze Prawo nie bez waznych przyczyn, proporcyą w biciu Monet Obudwoch, ostrzegło; I gdyby po wybiciu Monety miedzianey, nieprzyszło dla jakowych przypadkow do wybicia Srebrney Monety, y do opatrzenia ją Prowincyi W-o X-a Litt-o byłaby pewna szkoda bez powrotu, tak dla Skarbu J-o Kr. Mci, iako dla Skarbu Rzpltey y dla całey Prowincyi W-o X a Litt. ktorych całosci postrzegać; Kommissya Skarbowa z Urzędu Swoiego y z Prawa jest w ścisłym Obowiązku.

Z tego powodu ponawia Ostrzeżenie; Jz niewprzod w Grodnie rozpocząć bić monetę miedzianą pozwoli, Aż przody na tymze mieyscu znaczne Quantum Monety Srebrney, Servatâ proportione w prawie praescriptâ wybite będzie. Dla dostarczenia Materyałów, czyniłaby Kommissya Skarbu W-o X-a Litt-o chętnie nakazaną Prawem Zamianę; Lecz tę sprawiedliwą przekłada trudność, Jz Skarb W-o X-a Litt. po większey Części nie miewa importowanych do kassy Skarbowej Dochodow, ale na nie w kancellaryach ulokowane, wydaje Regimentom y Chorągwiom Concedente Lege Assygnacye; Reszta zaś ledwo ku końcu kadencyi do Kassy wpływa. Z tych tedy przyczyn, wyraźney specyfikacyi wieleby odmienić mogła? wypisac tantisper nie jest w sposobach. Żądanie więc przekłada swoje, ażeby znaczne Quantum w nowey Srebrney Monecie, jak nayprędzey dostarczone było do Grodna, dla zmieniania Importancyi, ktore zagraniczną lub Starą Monetą lub Złotem wpływać do Kassy będą, w Ratach przyszłych, ktorego jeżeliby się niedoczekała, Kommissya Skarbowa, przymuszona będzie wydawac y expensować destynowaną na Zamianę Monetę.

Pro reliquo Kommissya Skarbu W-o X-a Litt. żąda uwiadomienia, czyli, y iak prętko, Mennica JKMci do bicia Monety Srebrney w Grodnie przysposobioną będzie? Aby Kommissya wcześnie mogła uczynić starania o Ludzi do dozoru potrzebnych.

Datt w Grodnie na Sessyi Radney Roku Tysiąc Siedmset Sześćdziesiąt Osmego Mca Grudnia Dziesiątego Dnia.

Jozef Niesiołowski Kasztel: Nowogr. prezydujący A. Tyzenhauz.

Stefan Olendski Kom. W. X. Lit. Michał Korwin Kossakowski pisarz. Jerzy z Hanusa Leparski Pods. Jan Wołkonicki Stolnik. Zenon Wysłouch P. W. B. Kommisarz Sk. Bernard Szwykowski komisarz Sk. W. X. L.

Szym. Zawistowski Rgnt Komm. Rzpltey Skarbu W X Littgo.

Ze zbiorów autora.

Nr. 54. *1769, 4 stycznia. Memoryał Gartenberga w sprawie mennicy grodzieńskiej.*

Memoryał ode Mnie Piotra Mikołaia Barona de Gartenberg Sadogurskiego, Administratora Mennic IKMsc, z powodu Rezolucyi do Przeswietney Kommissyi Rzeczypospolitey Skarbu W-o X-a Litt do Przeswietney Kommissyi IKMsc Menniczney, daney sub data, dnia Dziesiątego Miesiąca Grudnia, roku Tysiąc Siedmset Szescdziesiątego Osmego.

Przezorne y rozsądne Uwagi, które Przeswietna Kommissya Skarbu W-o X-a Litt wyraza w Rezolucyi Swoiey de data, dnia 10 Miesiąca Grudnia, 1768 zapobiegaiąc niebezpieczenstwu, aby Kray nie był zasypany Miedzianą Monetą, za upośledzeniem bicia Monety Srebrney, są równie chwalebne y ufundowane ma prawie wymierzaiącym proporcyą, w ktorey obydwa Monet gatunki bite byc powinny; A ze Kommissyi IKMsc Menniczney Dyspozycye y usiłowania zmierzaią, y z samego początku zmierzały na ten sam koniec, do ktorego zciąga żądanie Przeswietney Kommissyi Skarbowey (dowodem iest tego proporcya ułożona podług pierwszego rozporządzenia, nim ieszcze prawo o niey było) Administracya Mennic IKMsc nie ubliża konformowaniu się z powinnosci Zdaniom Oboyga przeswietnych Kommissyy. Nie byłoby zadney disquizycyi, lub bynaymnieyszego powątpienia o postrzeganiu scisłym wyznaczoney prawem proporcyi, gdyby szczęsliwsze czasy były domagały chęci, Administracyi Menniczney y gotowosci, w ktorey się miała, dla punktualnego ziszczenia Kontraktu pierwszego. Lecz iako naysnadnieysze z pozoru przedsięwzięcia niezprzezwyciężonym często podpadaią przeszkodom, tak y tego doznała Operacya Menniczna. Trafiła na czasy trudnosci pełne, dla nabycia Materyału z kursuiącey w kraju Monety, do wybicia pierwszych Millionów destynowaney; y iuż niedopiero, dla niebezpieczenstwa po traktach *żaden Liwrant Summy do Mennicy prowadzic nie wazy się.* Nie Administracyi tedy, lecz niespokoynym czasom, y zatamowaniu wpływania Materyału do Mennicy przypisywac trzeba tę niepomyslnosc, ze z pierwszego ułozenia Quantum Monety Srebrney dotąd nie iest dokonczone; a skoro będzie zazyty sposob do naprowadzenia Materyału, Mennica iaknaynacznieysze Summy bez zwłoki czasu dostarczac potrafi. Administracya Mennic IKMsc na to

podała ten sposób; aby z Srebra z zagranicy zakupionego Moneta bita była; ktora to Operacya dwoiaki ma po sobie awantaz, że nietylko iuz niewątpliwie Kray potrzebną Monetą będzie opatrzony, ale tez że Monety w kraju kursuiące podłe łatwie do Mennicy będą mogły byc zamienione, z ktorych resztuiąca z pierwszego ułozenia Summa dopełniona będzie; y to uznawszy Przeswietna Kommissya IKMsci Menniczna podczas, gdy się zapatrywała na zawiłą situacyą w ktorey się interes Menniczny za pierwszym Kontraktem znayduie, obawiaiąc się oraz, aby, z niewymowną dla kraju szkodą, nadal nie przyszło, cale poprzestac zaczętego Mennicznego dzieła, przychyliła się do tey propozycyi Administracyi Menniczney, a IKMsc Pan Nasz Miłościwy projekt takowy lubo kosztowny, z Oycowskiey ku Rzeczypospolitey Miłosci, z postradaniem całego na Skarb Iego należącego zysku, nietylko z Monety Srebrney, ktora w tey mierze bita będzie, ale tez y z Mennicy Miedzianey (bo mnieyszym kosztem imprezy tey dokazac nie można) łaskawie approbowac raczył. W takowych okolicznościach, gdy Administracya oraz radziła Otwarcie czym prędzey Mennicy w Grodnie z tych przyczyn, iz przez cały czas Menniczney Operacyi, z Monet podłych w W-m X-ie Litt. kursuiących, prawie nic do Mennicy IKMsci dla przetopienia nie wpłynęło, a że oprocz wygody, ktorą Prowincya Litewska z Nowey Monety miec będzie, upoprzedzona będzie Exportacya za granicę podłey Monety, którą taz prowincya Litewska iest zarzucona; Kommissya IKMsci Menniczna nadgłosiła się z tym przedsięwzięciem u Przeswietney Kommisssyi Rzpltey Skarbu W-o X-a Litt. ostatnim doniesieniem Swoim, upewniaiąc Oną, ze lubo w tych czasach Moneta tylko Miedziana w Grodnie bita będzie, z Warszawy iednak Srebrna Moneta w gotowych Summach y w nalezytey proporcyi do Miedzianey, odsyłana ma byc do Litwy. Lecz Przeswietna Kommissya Skarbowa W-o X-a Litt., daiąc Swą rezolucyą na takowe Doniesienie, oprocz ostrzegania, aby proporcya prawem nakazana dopełniona była, dopomina się, aby razem z Monetą Miedzianą w Grodnie była bita Moneta Srebrna, na ktore to dwie kategorye Administracya Mennic IKMsci, z rozkazu Przeswietney Kommissyi Menniczney, dostateczną z siebie daie explikacyą.

Naprzod, co do bicia Srebrney Monety w Grodnie, nie wątpi, iż Przeswietna Kommissya IKMsci Menniczna, przez dalsze remonstracye swoie ułatwi sobie Przeswietną Kommissyą Skarbu WX-a Litt w tym punkcie, ile gdy nie tylko Transport Srebra zagranicznego do Grodna w tych czasach iest niebezpieczny, ale tez ze nowych trzebaby z zagranicy zprowadzac Ludzi y Rzemieslnikow, y drugie tyle w Grodnie co w Warszawie miec y wystawiac Instrumentow, Machin i Budynkow. a przez to większych ieszcze Skarbowi IKMsc przymnozyc kosztow, bez zadnego istotnego dla kraju pozytku. Wszak y Konstytucya Anni 1767 ustanawiaiąc proporcyą Monety Miedzianey z Srebrną, nie wyznaczyła Miejsc, na ktorych maią byc bite, a zatym te prawo nie przeszkadza, aby Miedziana w Grodnie, a Srebrna w Warszawie była bita Moneta, rownie iako dotąd Srebrna w Warszawie, a Miedziana w Krakowie bita była. Co się zaś tycze pieczołowitosci, ktorą Przeswietna kommissya Skarbu W-o X-a Litt okazuie w tym, aby proporcya prawem okryślona, przy biciu z teraznieyszego ułozenia Monety Srebrney y Miedzianey, zachowana była, jako ta ostroznosc z wszelkich miar iest sprawiedliwą, tak tez Administracya Mennic IKMc deklaruie, zacząwszy od pierwszych dni roku teraznieyszego 1769 wybic w Warszawie Dwadziescia pięc Millionow Złotych polskich w Srebrney Monecie, przez czas, poki Trzy Milliony Złotych polskich w Monecie Miedzianey w Grodnie bite będą; y z zachowaniem takowey proporcyi prawem wskazaney, przyrzeka y obliguie się, nie wybić pierwey pułtora Milliona w Monecie Miedzianey, az poki Dwanascie Millionow i pięc kroć sto tysięcy Złotych polskich w Srebrney Monecie dokonczone będą; ktorym tez sposobem y drugie pułtora Milliona w Monecie Miedzianey niewprzod wybiie, az gdy korresponduiące tey Summie, w ustanowioney proporcyi, drugie Dwanascie Millionow y pięćkroć Sto Tysięcy Złotych polskich w Srebrney Monecie wprzody dokonczy; a gdy przyydzie do bicia Miedzianey, naowczas maiąc w Grodnie Kantor przy Mennicy, srebrną Monetę, którą w Warszawie z zagranicznego srebra wybiie, successive y nieodwłocznie do tegoz kantoru, y tak daley do Litwy odsyłac obowiązuie się. Przydaie iednak ieszcze tę konsideracyą, iz konstytucya postanawiaiąc wybicie drugich 50 Millionow, nie waruie, zeby nie pierwey była bita Miedziana Moneta, az Srebrna wybita będzie, lecz wyraznie stanowi, *iz nie pierwey bicie Trzech Millionow w Miedzianey Monecie ma byc dokonczone, poki korresponduiąca Iey w ułozoney wyz proporcyi Summa 25 Millionow w Srebrney Monecie będzie dopełniona.* Toć nie zaczęcie, lecz dokonczenia bicia trzech Millionow Miedzianey Monety, tamuie ta konstytucya przed biciem Srebrney. Dla czego do tey ut supra wielości, moze być, według tenoru tey konstytucyi zaczęta bicie Monety Miedzianey; zwłaszcza gdy nie ma innego sposobu do bicia Monety z Srebra zagranicznego w drogiey cenie Zakupionego, iak tylko ieden z zysku na Monecie Miedzianey. Zeby zas Przeswietna Kommissya Skarbowa była uwiadomiona, wiele z Srebra zagranicznego wybito będzie pieniędzy; Administracya Mennic IKMsc co kwartał przez Przeswietną Kommissyą Menniczną Oną na przypadaiących w Grodnie kadencyach i Interkadencyach informowac submittuie się; jako tez y dozor Kommissyi Rzpltey Skarbu Koronnego przy Mennicy, doskonale w tym, co do Ligi y wagi Monety należy, Prześwietną Kommisyą Skarbu W-o X. Litt ubezpiecza.

Z takowego tedy rozporządzenia taz Przeswietna Kommissya Rzpltey Skarbu W-o X-a Litt. będąc pewną, że prawu Zadosyc się stanie, ma sobie oraz przełozony sposob, ktorym za przybywa-

niem do Mennicy Materyału z podłey zamienioney Monety, resztujące takoz z pierwszego ułozenia Quantum Monety Srebrney, do proporcyi wybitey iuż Miedzianej wyruwnane będzie. Datum w Warszawie, dnia 4 Miesiąca Stycznia, roku 1769.

Piotr Mikoł. Sadogurski Baron de Gartenberg.

Ze zbiorów autora.

Nr. 55. *1769. 11 stycznia. Rezolucya Komisyi na memoryał Gartenberga.*

Na Memoryał Jmpana Piotra Barona de Gartenberg Sadogurskiego Administratora Mennic Jego Królewskiey Mosci Rezolucya od Kommissyi Rzeczypospolitey Skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

Przyczyny determinuiące Obydwie kommissye Narodowe ku zabronieniu bicia Monety Miedzianey, poty poki przepisane prawem Srebrney Monety quantum przez Administracyą Mennic Jego krolewskiey Mości pana Miłościwego dopełnione nie będzie, są iawne z Memoryałow w tey rzeczy pisanych, więc powtarzac one w nowym pisaniu nie iest potrzebą. Uznanym to iest, iż bicie w kraju Monety Srebrney dobrey, y miara oney wydatkom kraiu wystarczaiące pozyteczne są kraiowi. Lecz y to niemniey iest przeswiadczonym, ze ten kraiowy pozytek wtenczas iest ocalonym, gdy wybicie Monety Srebrney trzyma się scisle proporcyi bicia Monety Miedzianey, szczegolnie na zysk Mennicom pozwolony. A skoro ta proporcya iest przestompiona wielością *Miedzi pewny i bliski kraiu następnie upadek.*

Ten przewiduiąc Przeswiętna Kommissya Skarbu koronnego, przekonawszy się, Jż gdy Summa pięciudziesiąt Millionow Siedmiukroc Stotysięcy Złotych Srebrney Monety w Mennicy Warszawskiey, większą połową podług praw niedopełniona, a pozwolone pod kondycyami w tymże prawie opisanemi Miedzianey Monety Contingens, za mało w nie iest dokonczone, y kray nią iest zasypany, nietylko bicie Monety miedzianey w koronnych Mennicach zakazała, ale tez z przysięzoney Oyczyznie Wiary Kommissyą Skarbową Litewską ostrzedz o tym raczyła.

Do ktorey stosuiąc się kommissya Litewska wyraziła Przeswiętney Kommissyi Mennic Jego Krolewskiey Mosci powody, które Ją do zabronienia bicia Miedzianey w Grodnie Monety determinowały. Teraz zas gdy nowym Memoryałem Administracya Mennic Jego Krolewskiey Mosci przez Jmc. pana Piotra Barona de Gartenberg Sadogurskiego Kommissyi Skarbowey Litewskiey podanym. Otwarcia teyże Mennicy w Grodnie *rekwiruie?*

Więc zdało się Kommissyi Skarbowej Wielkiego Xięstwa Litewskiego te ad contenta dać Rezolucyą. Wchodzi w te przyczyny Jmci pana Administratora Generalnego Mennic Jego Krolewskiey Mosci Kommissya. Jż Mennica Miedziana dla tego iest dozwolona, ażeby profitem z Oney wypadaiącym ułatwione było Srebra Zagranicznego zakupienie; na bicie monety Srebrney w proporcyi prawem opisaney. Lecz widzi oraz y to, że gdy środki do tego zakupienia Srebra są dopełnione y użyte. Skutek niedopełnia spodziewanych Obietnic, kiedy gdy Miedziana Moneta, iuż jest mało co nie do Sześciu Millionow dobita, połowy niniejszey przyrzeczonego w Srebrze kapitału kray niema.

Prowincya Xięstwa Litewskiego niezbytek złey Zagraniczney Monety, ale niedostatek wszystkich cierzpi, ile że większa część Jey Skarbu wychodzi co w Rok do prowincyi koronnych. Więc gdyby otwarcie Mennicy Miedzianey w Grodnie było pozwolone, reszta tey, jaka iest Monety Srebrney, Miedzianą z Mennicy wykupionaby y zamieniona została, tak iżby ten Metal żadney wnętrzney wartosci niemaiący, Obrociłby się w kapitał kraiu y zniszczyłby prowincyą, ktora teraz ledwo kilkanascie Millionow wszystkich Monet liczy w sobie kursuiących. Upewnia Kommissyą Skarbową w swoim Memoryale Jmc pan Administrator Generalny Mennic Jego Krolewskiey Mosci iz skoro w Grodnie Moneta Miedziana pocznie być wybijaną tak wraz natychmiast tyle monety Srebrney Gotowey Mennica Warszawska dostarczy do Grodna ile oney do proporcyi z miedzianą prawo wyciąga.

Te upewnienia z Strony chęci uiszczenia się w nich Jmci pana Administratora są niewątpliwe, y niezawodne. Ale że są y bydz mogą tymże nieprzezwyciężonym przypadkom y niebespieczenstwom podległe, ktore dotychczas transporta Srebra z Zagranicy do Litwy przeszkadzały, y ktore Sam Jmść pan Administrator Generalny wymienia. Więc się na nich wspierać Kommissya niemoże, bo któż poręczy? że te krytyczne Czasy pod ktoremi Kray stęka prętko ominą y ułatwią Transport tak wielkiego do Litwy kapitału. Wprzod zas dopuszczać wybicia Monety miedzianey, niezachowana w Warszawskiey Mennicy dla roznych przeszkod nieradzi proporcya.

Drogość Srebra za Granicą kupowanego wyproporcyowaną iest zyskiem wypływaiącym z monety miedzianey, ten ieżeli nie był, lub nie jest dostarczaiącym na dopełnienie pierwszych pięciudziesiąt Millionow w Mennicy Warszawskiey. Więc jawnie ostrzega, Jż podobnie drugich pięciudziesiąt Millionow dostarczyć nie zdoła.

Ztąd iaka wyniknęłaby dla Narodu Szkoda! probować byłoby zbytnim.

Jeszcze y ta Reflexsya — Reflexya uwagi iest godna Jż prowincya Litewska lubo ieszcze otworzoney niema Mennicy w Grodnie, Obfitoscią iednak Monety nowey Miedzianey, tak iest zasypana ze za Czerwony Złoty Dziewiętnaście aż do Dwudziestu Złotych w miedzi dostać można, czegoz się nie ma obawiać? skoroby bić tę monetę pozwoliła.

Z tych tedy przyczyn w obydwuch memoryałach wypisanych zdało się kommissyi swoim urzędowym zakazem wstrzymać otwarcia mennicy y bicie Monety w Grodnie. Actum w Grodnie Roku

Tysiąc Siedmset szescdziesiąt Dziewiątego Miesiąca Januarij Jedynastego Dnia na Sessyi Rady Ekonomiczney Kommissyi Skarbu Litewskiego.

Józef Niesiołowski Kaszt. Nowogr., prezyduiący.

Ze zbiorów autora.

Nr. 56. *1769, 11 stycznia. Zakaz wstrzymuiący Otwarcie Mennicy w Grodnie.*

Roku Tysiąc Siedmset szescdziesiąt Dziewiątego Miesiąca January Jedynastego Dnia.

Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu Wiel. X-a Litt Maiąc sobie kommunikowanym przez doniesienie sub Die Tertia Decembris Roku Tysiąc Siedmset Szescdziesiąt Osmego Przeswietnej Kommissyi Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego, Jż w mennicach Miedzianych koronnych Jego Królewskiej Mości pana naszego Miłosiernego na pozwolone prawem sześć Millionow Złotych Miedzianey Monety względem pięciudziesiąt Millionow Siedmiukroc Stu tysięcy Złotych monety srebrney iuż wybito Miedzianey monety pięc Millionow sto Osmdziesiąt Osm tysięcy Szescset Dwadziescia trzy Zlotych, a Srebrney niewybito, tylko Dwadziescia Osm Millionow Czterykroc dwadzieścia tysięcy Dziewięćset Dwadziescia Jeden Złotych, a będąc przez to przeswiadczoną o tak znaczney dyfferencyi w niezastosowaniu proporcyi ustanowioney, wybicia Oboiey monety, Jako w dawnych rezolucyach swoich iedney sub Die Decima Decembris Roku Tysiąc Siedmset Szescdziesiąt Osmego na Memoryał Przeswiętney Kommissyi Jego Krolewskiey Mosci Menniczney, Drugiey sub Die undecima Januarij Roku teraznieyszego Tysiąc siedmset Szescdziesiąt Dziewiątego na Memoryał Jmc pana Gartenberga Sadogurskiego Administratora Menniczego ostrzegła, iż bic monetę Miedzianą w Grodnie nie pozwoli az poki nie stanie się zadość prawom narodowym, względem bicia monet przepisanym, tak gdy Juryzdykcyą swoią na tey kadencyi w czasie prawnym konczy, a zapobiegaiąc szkodzie publiczney oraz czyniąc dosyć obowiązkom swoim ninieyszym wyraznym zakazem zaleca, aby Mennica w Grodnie Funduiąca się bicia Monety tak miedzianey iako srebrney Decyzyą kommissyi naszey zabronionego nierozpoczynała.

Actum w Grodnie na Sesyi Radney Kommissyi Skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego z protokułu Ekonomicznego Kommissyi Skarbu LW wydano y wypisano.

Szym. Zawistowski Rgnt kom. Skar. WXL.

Ze zbiorów autora.

Nr. 57. *1769, 6 czerwca. Memoryal Gartenberga do komisyi menniczej.*

An Eine Erlauchte Müntz Commission.

Unterthänig Gehorsamstes pro Memoria!

Den Revers welchen Eine Erlauchte Müntz-Commission mir bei Unternehmung einer anderweiten Ausmüntzung von 50 Millionen Silber Geld aus fremden Silber und 6 Millionen Kupfer Geld zur Unterschrift gnädigst haben vorlegen lassen, finde von einem so strengen Inhalt, dass annoch aus folgenden Uhrsachen, dessen Limitation gehorsamst zu ersuchen, genötiget bin.

1) Sind die Münz Geschäfte die Quantitat und Qualitat der auszumünzenden Sorten betrefend denen Beamten Ihre Majestät des Königs und der Erlauchten Respublique lediglich anvertrauet, welche denn auch responsable bleiben, wenn zum projuditz der Gesetze, im Schrott um Korn, das geringste vorgenommen werden solte.

2) Ubernehme, wie bis hero geschehen mit meinen eignen Fonds die Anschaffung des zur Ausmüntzung benöthigten Silbers und Kupfers wie die Münz Maneuvres zu dirigiren, wobei weder Ihre Majestät der König, noch die Erlauchte Respublique einen Heller risquiren.

3) Ist aus der Entreprise selbst ein solcher Vortheil nicht zu erhalten, das ich einen Revers, durch welchen ich mein Zeitliches Vermögen, unschuldig bei dem Verbrechen oder üblen Gesinnung eines dritten, gäntzlich verlieren könnte, demselben entgegen setzen solte.

4) Die Unsicherheit im Reiche ist endlich so gross, dass, bevor das Ende derselben zu übersehen, ich unmöglich in eine Verbindung von der gantzen Summa derer 50 Millionen Silber Geld, aus fremden Silber zu schlagen entrizen (?) darf: dahero vielmehr nur von 4 Millionen Silber und 500000 pf: Kupfer Geld, unter dem proportionirlichen Genuss der mir accordirten Vortheile, anzufangen, und in solcher proportion, wenn die Zeitläufe es erlauben, fortzufahren, mich anheischig machen kann. — Wie dieses die Gründe sind, welche mich abhalten, den mir vorgelegten Revers zu unterschreiben, so unterwinde mich in dem Zutrauen der Einsichtsvollen Gerechtigkeit Einer Erlauchten Münz Commission einen andern Revers, welcher nach der Lage der Sache und der mir aufgetragenen Münze Geschäfte abgefasset ist, unterthänig zu überreichen und dabei zu versichern, dass nach dessen erfolgten Genehmigung, um den Beifall. Ihre Majestät des Königes und des hohen Collegii zu gewinnen, und das, Beste des Vaterlandes zu bewürken, meine äussersten Kräfte anstrengen und alsobald, so wohl die Silber als auch Kupfer Münze in möglichste Bewegung setzen werde.

Międzyboz den 6 Juny 1769.

Peter Nicol: B: v: Gartenberg Sadogórski.

Ze zbiorów autora.

Nr. 58. *1769, 22 czerwca. Zobowiązanie Gartenberga w sprawie kontraktu menniczego.*

Ja niżey na podpisie wyrażony Administrator Mennic JKMci, zeznaię tym osobliwszym Assekuracyynym y Obligacyynym Skryptem moim, danym na to; Iż proponowawszy Projekt do Nowego Kontraktu Mennicznego na wybicie pieciudziesiąt Millionów Złotych w Srebrney Monecie z Srebra z za granicy zprowadzonego, a oraz drugich sześciu Millionów Złotych w Monecie Miedzianey, skoro takowy Kontrakt z Woli y Approbacyi JKMci mnię podany będzie, obowiązuię się y przyrzekam pomienioną Summę pięcdziesiąt Millionów Monety Srebrney a sześć Millionów Monety Miedzianey wybic w ten następujący sposob. Naprzód konformuiąc się do konstytucyi 1767 aby bicia Monety Miedzianey przed Srebrną nie pospieszano, a zeby publicum w tym ubezpieczone było, całą kontraktową summę na pewne małe porcye rozłozyc, y raz po raz, iak dalece niespokoyne w kraju czasy, a pochodzące ztąd po traktach niebezpieczenstwa na przeszkodzie nie będą, iednostaynie tylko pięckroc Sto Tysięcy Złotych w Miedzianey Monecie, przy Czterech Millionach Sto Szescdziesiąt Szesc Tysięcy Szescdziesiąt szeŝc Złotych y Dwadzieścia groszy w Monecie Srebrney wybic, a tak Successide az do dopełnienia całey Summy postępywać obliguie się. Biorąc tedy na wzor proporcyą, w ktorey podług Prawa Moneta Miedziana przy Srebrney bita byc powinna nie tylko proporcyą takowę scisle zachowywac ale tez y pomienioną Ustawę roku 1767 literalnie wypełniać y przy biciu każdey porcyi to postrzegać powinien będę, że nieprzód 500000 Złotych w Miedzianey Monecie dokończę, aż poki korresponduiąca onym Summa 4166.666 zł. 20 groszy w Srebrney Monecie wybita nie będzie. Gdyby zas quo casu biciem Srebrney Monety się opozniono, to na owczas się wstrzymam biciem Miedzianey Monety, aż do wystawienia proporcyonalney w Srebrney Monecie Summy a inquantumby proporcyonalna y do pięciukroc Sto Tysięcy Złotych Monety Miedzianey należąca Summa Cztery Milliony Sto Szescdziesiąt Szesc Tysięcy, Szescset Szescdziesiąt Szesc Złotych, a Groszy Dwadziescia w Srebrney Monecie, in Spatio Czterech Miesięcy dopełniona nie była, koszt Menniczny rachując po trzy Złote od kazdey niedobitey Grzywny Feynu z swoiey własney Substancyi opłacić obliguię się. Wszystko to rozumieć się ma o wybiciu Pięciudziesiąt Millionów Złotych Srebrney Monety z Srebra z zagranicy zakupionego; co zas z kraju Materyału, w Monetach podłych redukowanych lub zkassowanych do Mennicy przybędzie, to przy tym samym Nowym kontrakcie, na dopełnienie z pierwszego ułozenia Summy Pięciudziesiąt Millionów y Siedmiukroć Sta Tysięcy Złotych obrocono y zachowano byc ma. Za takowym tedy wyzopisanym porządkiem punktualnie się sprawować powinien będę pod dozorem Directorii Mennic JKMci z iedney, a inspekcyą Gwardyena Przeswietney Kommissyi Rzpltey Skarbu Koronnego z drugiey strony. A in casum Contrarentionis nie tylko gotowe inwentarzami opisane Materyały Menniczne, ktore się w ręku Prześw. Kommissyi Menniczney w zastaw podaię, ale tez od rzędow Mennicznych oddalonym byc, y kontrakt do Rąk JKMci oddać submittuię się. Na co wszystko daiąc Skrypt owy ninieyszy Assekuracyyny, przy przyciśnieniu pieczęci moiey, własną ręką podpisuię.

Dath w Międzybożu, dnia 22 Iunii 1769.

Ze zbiorów autora.

Nr. 59. *1770, 1 lipca. Doniesienie z mennicy warszawskiej w sprawach menniczych.*

Doniesienie z Mennicy Warszawskiey J: K: MCi Do Jasnie Oswieconey Kommissyi Skarbu Koronnego Panom y Dobrodziejom moim Die I-ma Jullij Ao 1770:

Od Początku bicia Monety to jest ab Ao 1766: usq. ad Ao 1770: Die 30: Junij Wybitą w Mennicy J: K: MCi — Summe Srebney Monety Złotych 31,259,309: 15 gr. — Item w Miedzianey Monecie Summe 6,395,217: 27½ gr. — Item w Złocie Summe 177,717: 15 gr. — Summa Summar 37,832,244: 27½ gr.

Do Uwagi.

No 1-mo. Pierwszy kontrakt zawarty z JMCP: Gartemberg Opiewa aby Wybił Srebney Monetey Summe Złotych 50,700,000: — Item w Miedzianey Monecie Summe 6,000,000: —

To jest takowa Proporcya na 8: Złotych 13½ gr. Srębney Monetey — Na przeciwko 1: Złotemu — Międzianey Monetey.

No 2-do. Podług bowiem ostatni Konstytucyi Uchwaloną Wybić w Srebney Monecie Złotych Summe 100,000,000: — Item w Miedzianey Monecie 12,000,000: —

Więc była Proporcya na 8: Złotych 10 gr. Srebney Monetey — Na Przeciwko 1: Złotemu — Miedzianey Monetey.

A że JMCPan Gartemberg podług swego pierwszego kontraktu Zadosyć Nieuczynił, Wybiwszy Srebney Monetey Summe Złotych 31,259,309: 15 gr. — Więc brakuie do pierwszego kontraktu 19,440,690: 15 gr. — Ut Supra Summa 50,700,000: —

Przy biciu Międzianey Monecie jüsz kontrakt był naruszony ato w dwojaki Sposob jako się pokazuie nizey.

1-mo. Kiedy JP: Gartemberg wprzod wybił Summe Złot: 6,000,000: Miedzi Niewybiwszy w proporcyi Nalezytey determinowaney Summy Srębney Monetey.

2-do. Oprocz jusz Wybitych 6: Millionów Miedzianey Monetey de Novo dobił takowey Summe 395,217: 27½ gr.

No. 4-to. Poniewasz dopiero w Srębny Monecie wybił 31,259,309: 15 gr. — a W Miedzianey dobił Summe 6,395,217: 27 gr. — a Zatym takowa Znayduie się Proporcya między tymi dwoyga Summami to jest Złotych 4: gr. 26⅝ Srebney Monety — Na przeciwko 1: Złotemu Miedziany Monetey.

No 5-to. Kiedy na przeciwko Wybitey Srebney Monecie 31,259,309: 15 gr. — Powinien Wybic W Miedzianey Monecie Summe tylko 3,699,326: 15 gr. a Zatym podług uczynionego Kontraktu w Monecie Miedzianey wybił Więcey Summe 2,300,673: 15 gr. Mniey bowiem w Srębnej Monecie Summe 19,440,690: 15 gr.

No 6-to. Y oprocz 6: Millionow Miedzianey Monetey w kontrakcie pierwszym pozwoloney dobił jeszcze Summe 395,217: 27½ gr. O Ktorey to Summie W pierwszym Kontrakcie wzmianki niemasz.

No. Kiedy bowiem JP: Gartemberg podług Prawa Seymowego ma się Regulować, to powinien dotych pozwolonych 100,000,000: S: M: — odciągnowszy Summe ktorą jusz wybił 31,259,309: 15 — Dobić jeszczę Srębney Monetey Summe 68,740,690: 15 — A na pozwoloney Summie Międzianey Monetey 12,000,000: — Odtrąciwszy Summe którą jusz Wybił 6,395,217: 27½ — Dobić Międzianey Monetey Summe 5,604,782: 2½. Tosz dopiero będzie proporcya na Złotych 12: gr. 8: Jn Circa Srębney Monetey: na przeciw 1: Złotemu Międzianey Monetey.

Gdy JMCP: Gartemberg podług od Siebie daney Jn Scripto Umowey Kontraktowey, w Międzianey Monecie wybic Ząda 500,000: — a naprzeciw takowey W 10: części Proporcyi Srebney niewybiję 5,000,000: — Lub tesz biąrąc 12 Proporcyą — Niewybije 6,000,000: — To powinien Obserwuiąc 10: Proporcyą jeszczę wybic Srebney 4,371,610: — Biorąc bowiem 12: Proporcyą powinien Wybic 5,371,610: —

A tak podług 10: Proporcyi biorąc brakuiący Summy W Srebney Monecie powinien Zapłacić do Skarbu Ko Summe 218,580: — a biorąc 12: Proporcyą 268,580: —

Jn Spacio dwoch naydali Miesięcy Summa będzie wybita Monetey Międzianey 500,000: — Gdysz takowey jusz tylko brakuię 104,782: 2½ gr., a Chcąc wrowney Proporcyi bić Srebną Monetę to Ledwie Jn Spacjo trzech Lat wystarczy, zwłaszcza, gdy tak małą kwotę bic będą jak tymi CZasy.

Jeżeli tedy JMCP: Gartemberg pierwszemu Kontraktowi podług ktorego Wybic Miał Summe Srebney Monety 50,700,000: — Podług Ustanowiony Proporcionate niedobił Summy 19,440,691: — a Jusz Sześć Millionów Monetey Międzianey Wybił; Nic Szłusznieyszego, aby za kaszdą Grzywnę Niedobitego Srebra rachuiąc podług Opisu po 4 zł. od Grzywny na Summie 19: Millionow Zapłacił Kary Summe zł. 972,034: —

Antoni de Frysse Controleur Exparte Skarbu Ko w Męnicy J: K: MCi.
A. Schröder Gen: P: Reip.

Ze zbiorów autora.

Nr. 60. *1775. Konstytucya sejmowa p. t.: »Utrzymanie pedis monetarii«.*

Ponieważ pes monetarius ustanowiony konstytucyą roku 1766 potwierdzony na Seymie 1768 nie mogłby być odmieniony bez widoczney szkody Rzpltey; przeto ustawy względem monety tak przerzeczoną konstytucyą 1766 pod tytułem: Ustawa waloru, y kursu monet w kraiach Rzpltey, iako na Seymie 1768 pod tytułem: Ubespieczenie nowey kraiowey monety uczynione, w mocy ich utrzymuiemy, y one reassumuiemy. A że podniesienie bezprawne czerwonego złotego, przeciwko ustawom tym, do złotych ośmnastu monetą kraiową, to iest: pięcią groszami srebrnemi, albo złotym iednym, y groszami pułosma miedzianemi, wyżey nad walor iego wewnętrzny, y nad cenę wyznaczoną mu konstytucyą 1766 respective do kursu, który ma w monetach pogranicznych, dało okazyą do wywiezienia z Panstw naszych wielkiey części kraiowey monety za złoto, z znacznym uszkodzeniem krolestwa: dla tego utrzymuiąc kurs legalny czerwonego złotego Hollenderskiego po złotych Polskich szesnaście, y groszy srebrnych trzy, monety naszey kraiowey, to iest: po złotych szesnaście y groszy dwadzieścia dwa y puł miedzianych, podług konstytucyi 1766, niemniey sądziemy potrzebne wstrzymanie eksportacyi z krain monety naszey srebrney, y uchylaiąc w tym dyspozycyą Seymową 1768 stanowiemy: aby odtąd nikt monety tey za granicę Państw naszych nie wywoził, pod winą konfiskacyi wywożoney Summy, y obrocenia tych konfiskat na trzy części, to iest: iednę do skarbu Rzeczypospolitey, drugą do nas króla, a trzecią delatorowi, czego dopilnowanie Kommissyom Skarbowym oboyga narodow zlecamy. Względem monet zagranicznych w kraiu przeciwko prawu kursuiących, dawnieysze tymże Kommissyom Skarbowym Seymowe lat 1766 y 1768 zlecenia ponawiamy: dawnieyszym zaś kraiowym monetom, które nie są pod stęplem naszym, y za Panowania naszego wybite, tylko do roku ieszcze kursu w teraznieyszym walorze w W. X. Lit. dozwalamy; a potym gdy te wszystkie wspomnione monety do mennicy naszey oddawane będą, taż mennica nasza walor ich wewnętrzny, podług sprawiedliwey ewaluacyi przez Kommissye Skarbowe ogłosić mianey, odciągnąwszy tylko koszt na stępel, monetą kraiową płacić będzie, a dla łatwieyszego monet tych na monetę kraiową zamienienia; taż mennica nasza ustanowi kantory swoie per Provincias w miastach pryncypalnych, lub

w tych, które tak dla wygody publiczney, iak dla bespieczeństwa kantorow, sposobnieysze zdać się będą. — Względem monety miedzianey postanawiamy, ażeby odtąd w mennicy naszey do ośmiu złotych bić się maiących monetą srebrną, bity był dziewiąty złoty monetą miedzianą. Co się zaś tycze zapisow zaszłych po konstytucyi roku 1766 te aby ad tenorem tranzakcyi, y iak się kto opisał, uspokoione były, stanowiemy. A co należy do zapisow uczynionych przed konstytucyą 1766 a dotąd nieuspokoionych, te według konstytucyi W. X. Lit. na tymże Seymie 1766 pod tytułem: Sposob płacenia Summ, to iest czerwone złote za czerwone złote, a talery bite za talery bite, uspakaiane być maią.

Vol. Leg. T. VIII, str. 200.

Nr. 61. *1776. 31 października. Konstytucya sejmowa p. t.: »Materyały do mennicy Jego krolewskiey Mci«.*

Lubo konstytucya 1775 sub tit: Ustanowienie cła generalnego, którą niewzruszoną mieć chcemy, opłatę od wszystkich nemine excepto takowego cła naznaczyła; iednak gdy dzieło mennicy naszey iedynie dla dobra publicznego odprawia się, niesłuszną byłoby rzeczą, ażeby materyały z obcych kraiow do niey nieodbicie potrzebne, podatek opłacały, ustanawiamy: ażeby odtąd mennica nasza sprowadzaiąc miedzi, stale, żelaza, tartaru, tyglow do szmelcowania y innych potrzeb swoich, na komorach pogranicznych cło generalne podług taryff ostatnich zaspokoiwszy, kwity za to Kommissyom naszym Skarbu oboyga narodow w Warszawie, lub w Grodnie zaprzysiężone prezentowała, a na ten czas wyrażoną na nich summę cła opłaconego na powrót odebrała, y wzaiemnie z tego Kommissye Skarbowe kwitowała.

Vol. Leg. T. VIII, 905.

Nr. 62. *1786, 2 października. Konstytucya sejmowa p. t.: »Ostrzeżenie względem kursu złota y monety«.*

Dogadzając potrzebie y wygodzie publiczney kurs Czerwonego złotego w Koronie y w Xięstwie Litewskim odtąd do Złotych Polskich ośmnastu podnosimy; a względem Monety Srebrney, zlecamy Kommissyom Oboyga Narodów, aby zniosłszy się między sobą, oraz z Kommissyą Menniczą, kurs teyże Monety Srebrney do ligi Monet krajów zagranicznych z Nami sąsiadujących, in tractu dwuch miesięcy wyproporcyonowały, *nihil quidquam derogando* dobrowolnym Opisom y Dekretom.

Vol. Leg. IX. 36.

Nr. 63. *1787, 22 stycznia. List króla do kanclerza Małachowskiego w sprawie monety.*

§ 1. Wiadomo iest, że Król, od zaczęcia traktowania w materyi menniczney po ostatnim Seymie jednostaynie w tym był y iest do tych czas zdaniu, że wszelka odmiana jakakolwiek, czyli w walorze wewnętrznym, czyli w Kursie Monety Srebrney Polskiey od 20 lat bitey byłaby szkodliwą dla Kraju, y dla tego życzy, aby iey nie czynić.

§ 2. Że dotąd ponosił król coroczną Stratę swoią znaczną y publico wiadomą w Fabrykacyi teyże Monety. Dla tego, było niektórych zdaniem, aby pięćkroć Sto tysięcy złotych polskich waloru w miedzianey monecie wybito zostało: ponieważ ostatnie Prawo 1786. zdaie się nieograniczoną y w tym zostawować moc Kommissyom.

§ 3. Jeżeliby zaś zdawało się, że prawo dawniejsze do Dziewiątego Grosza wiążące facultatem monetandi miedzianych pieniędzy, nie może bydź dyspensowane, Król y dziś deklaruie: że woli trwale swoią stratę ponosić, niżeli dla tey przyczyny odmiany wprowadzać szkodliwe, jako iest w pierwszym Paragrafie powiedziano.

§ 4. Jeżeli mimo to królewskie oświadczenie Kommissya Skarbowa Koronna zechce koniecznie postanowić odmiany jakie w kursie lub walorze wewnętrznym, Król każe Mennicy Swoiey takowym postanowieniom podlegać, ale wcześnie ostrzega, że ani przed dziś żyjącym Narodem, ani przed potomnością winy na siebie brać nie będzie za wyniknąć mogące ztąd szkodliwości.

§ 5. Bo jeżeli o to idzie, aby moneta nasza srebrna tak ta, która ieszcze iest w kraju naszym, jako y odtąd bitą być maiąca, nie wychodziła za Granice; na to mogą się wynaleść sposoby bez naruszenia ani Kursu, ani waloru aktualnego monety naszey srebrney.

Stanisław August Krol die 22 Stycznia 1787.

Ze zbiorów autora.

Nr. 64. *1787, 15 marca. Uniwersał Komisyi skarbu koronnego donoszący o zniżeniu stopy menniczej.*

Komisya wspomina, że z 40 dotychczas wybitych milionów większą część wywieziono za granicę do obcych mennic. Wobec tego uchwalił zeszły sejm, aby podnieść wartość dukata do 18 zł., a monetę do zagranicznych państw stosować. Stosując się do tej uchwały wprowadza Komisya nową stopę, według której z grzywny kolońskiej czystego srebra wybijać się będzie zł. 83 gr. 15 w nastę-

pujących gatunkach: talary próby 13, sztuk $10^{7}/_{16}$ z grzywny, czworozłotówki pr. 13, sztuk $20^{7}/_{8}$, dwuzłotówki pr. 9 łutów 11 granów, $41^{3}/_{4}$ sztuk, złotówki pr. 8 ł. 6 gr. $83^{1}/_{2}$ sztuk, półzłotówki pr. 6 ł. 12 gr. 167 sztuk [1]), dziesięciogroszówki pr. 6 sztuk $250^{1}/_{2}$ z grzywny. Zostawia się kurs polskiej monety, dotychczas wybijanej, podług ceny oznaczonej. Za 80 zł. w dawnych talarach wypłaci mennica $83^{1}/_{2}$ zł., półzłotówek i groszy mennica do wymiany przyjmować nie będzie. Srebro krajowe kupować będzie mennica nie taniej, jak po 81 zł., 15 gr. za grzywnę kolońską. Zabrania się wreszcie wywozu krajowej monety.

Przedruk u Zagórskiego Dok. nr. LIV.

Nr. 65. *1794, 13 czerwca. Uniwersał względem bicia monety na stopę nowo ustanowioną.*

Rada Naywyższa Narodowa. Przeświadczył się cały Naród na sejmie 1786, że moneta krajowa od 1764 do 1786 w mennicy bita, w dobroci i walorze monety państw ościennych przewyższająca, prawie ze wszystkiem przez wychód jej za granicę wyginęła, a na to miejsce kraj nasz obcemi monetami, dobroci krajowej monety nie korrespondującemi, zarzucony został. Czemu zapobiegając sejm 1786 roku, ustanowienie ligi mennicznej stosownej do Państw sąsiedzkich Kommissyi Skarbu polecił. Prawo to przywodząc do skutku, Kommisya ligę monety do Złp. $83^{1}/_{2}$ z Grzywny Kolońskiej bić się maiących oznaczyła. Lecz skoro środek ten niedość jest mocną tamą wychodowi monety z Państw Rzeczypospolitej, ościenne bowiem mennice, jako to: Rossyjska 86, a Pruska $84^{1}/_{2}$ z Grzywny Kolońskiej bijąc, lepszą naszą monetę nawozem swoich, a wywozem naszej wygubiają; przeto zapobiegając zniszczeniu przez ten sposób bogactw krajowych, *ligę monety do Złp.* $84^{1}/_{2}$ *z Grzywny kolońskiej bic się mającej stanowi.* Monetę w tej wartości wybijaną mieć chce w sztukach 6 zł., 2 zł., 1 zł. i 10 gr. Upatrując oraz, jako miedź dotąd bita przez swój ciężar przykrość w przewozie i noszeniu, osobliwie wojskowym w marszach sprawuje, dla zapobieżenia tej niewygodzie wstrzymując dalsze bicie miedzi, drobne pieniądze srebrne, czyli billony zwane, w sztukach 6 groszy miedzianych walor mieć mających, w proporcyi $^{1}/_{4}$ części względem zwykłych courrant pieniędzy, bić nakazuje; a to pod stemplem z jednej strony Rzeczypospolitej, a z drugiej z napisem »6 groszy miedzianych« i z wyrażeniem roku. Dan na Sessyi Rady Narodowej dnia 13 Czerwca 1784 r. Ign. Potocki. Prezydujący.

Zagórski Dok. nr. LV.

Nr. 66. *Spis osób należących do komisyi menniczej i urzędników menniczych.*

Mennica Warszawska.

Komisya mennicza.

Prezydenci: Zamojski Andrzej, kanclerz W. K. 1765—87; Małachowski Hiacynt, kancl. W. K. 1787—94.

Asessorowie: Czartoryski Michał, Kanclerz W. X. Lit. 1765—74; Borch Jan, Wojewoda Xięst. Inflants. (podkomorzy inflan.). 1765—75; Przeździecki Antoni, podkancl. W. X. Lit. 1765—76; Moszyński August, stol. Wiel. kor. (podskar. W. litew.) 1765—82; Unrug Aleksander, Starosta Żeglniewski (jener. dyrek. men.) 1765—94; Bieliński Stanisław, Starosta Garwoliński 1766—72; Potocki Józef, pisarz litewski 1766—92; Chreptowicz Joachim, podkanc. w. ks. litews. 1775—94; Moszyński Fryderyk 1783—94; Dzieduszycki, pisarz litewski 1787—94; Bronikowski Samuel, Szambelan królewski 1788—94.

Administratorzy [1]): Gartenberg Piotr Mikołaj Baron, administrator srebrnej i entreprener miedzianej mennicy 1766—72.

Plenipotenci Gartenberga: Burger Krystyan Emanuel 1765—70; Drost I. S. 1770—72; Unrug Aleks. star. żegl. 1772—92.

Zastępca Unruga: Partenstein Antoni 1772—74; Schroeder Antoni z prawem zasiadań w dyr. 1794—95.

Dyrektorzy: Unrug Aleks. (starosta Żeglniewski) 1765—94; Nofock Jan Antoni 1794; Goszczyński Starosta 1794; Nieborowski Jan 1794; Chevalier Antoni 1794.

Vice-Dyrektorzy: Schultz Hyacent Filip 1765—66; Moszyński August 1766—86; Unrug Maurycy, asessor 1792—94.

Regenci: Harnack G. H. 1765—71; zastępca Jabłonowski Konstanty 1771—79; Bronikowski Samuel 1779—86; Połworowski 1786—92; Dobek 1792—94.

Inspektorzy: Jabłonowski Konstanty 1768—88; Regulski Jan 1788—94.

Urzędnicy skarbowi, probierze: Schroeder Antoni 1765—94.

Kontrolerzy: Czempiński 1765—68; Fryze Antoni 1768—88; Fryze syn 1788—94.

Pomocnicy probierzy: Unger 1765—67; Horszkowski Jacek 1767—82; Helms Zacharyasz 1782—87.

Kasyerzy: Schraeger 1765—66; Mehlig Karol Adolf 1766—91; Herz Krystyan Henryk 1791—95.

---

[1]) Nie były bite.

[1]) W r. 1776. Gartenberg był asesorem komisyi skarbowej.

Rachmistrze: Albani 1765—66; Gutman Krystyan Adolf 1766—89; Gruno 1789—94.
Rachmistrz monet miedzianych: Frank.
Sekretarze: Hawart 1765—69; Lingenau 1769—94; Gottlieb od 15 Lut. 1766 do 27 Maja 1766; Berisch Henryk Adolf 1766.
Kalkulatorzy: Jabłoński 1765—67; Tollimit 1767—78; Quien 1778—81; Morgenroth Ferdynand 1781—88; Wichliński 1788—95.
Burgrabiowie: Dacmert Józef 1765—66; Polenz Jan Henryk 1766—84; Lehman 1785—95.
Mincarze: Sylm Fryder. Wilh. (znak na monetach F. S.) 1765—68; Schroeder Justus Karol (znak na monetach I. S.) 1768—72; Partenstein Antoni (znak na monetach A. P.) 1771—74; Brenn Efraim (znak na monetach E. B.) 1774—92; Mehlig Karol Adolf 1792—94; Meglin Jan 1794—95.
Probierze: Partenstein Antoni 1765—74; Stockman Jan Krystyan 1774—94.
Rytownicy: Dubut (także de Bût i Du Bût zwany) 1765; Holzhaeusser Jan Filip (znak na monetach I. P. H.) 1764 92; Reichel Jan Jakób 1792—95.
Pomocnicy rytowników: Abraham.

1) Mennica Krakowska.

Przedsiębiorcy mennicy Miedzianej: Baruch, żyd konstantynowski 1765; Gartenberg Piotr Mikołaj Baron 1765—68.
Inspektor: Jabłonowski Konst. pułk. 1765—68.
Pisarz: Mehlig Krystyan 1765—67.
Probierz: Hendel Ferdynand 1765—66.
Intendent: Soldadyni 1766—68.
Rytownicy: Bracia Ludewig.

2) Mennica Grodzieńska (nie była czynną).

Rendant: Drost Jan Seweryn 1772.
Probierz: Brenn Efraim 1772.
Kasyer: Loewe Jan 1772.
Rytownik: Greiffenstein 1772.
Asystent: Stockman Jan Kryst. 1772.

Zapiski numizmatyczne. Kraków.

Spis dokumentów.

1) 1764, 7 maja, Konstytucya o mennicy i monecie.
2) 1764, 27 sierpnia. Konstytucya sejmowa.
3) 1764, 6... Puncta zur polnischen Münze.
4) 1764, 30 września. O mennicy elbląskiej (Dürkoop).
5) 1764, 30 września. Excerpt z listu Pana Dyrkoopa.
6) bez daty (1764?) Pro memoria do Komisyi IKMci Menniczncj podane.
7) 1765, 10 stycznia. Reskrypt IKMci Pana naszego miłościwego WW. Urodzonym Komisarzom in ordine do interesów samej tylko mennicy własnych naznaczonym dany.
8) 1765, 24 stycznia. Projekty Barucha.
8a) 1765. Projekty Barucha.
9) 1765, 8 marca. Contract für den Juden Baruch.
10) 1765, 22 lutego. Punkta dla kontrahencyi mennicy toruńskiej.
11) 1765, 8 marca. Pro memoria (o mennicy toruńskiej).
12) 1765, 9 marca. Respons na pro memoria I. M. Pana Gereta, sekretarza Torunia.
13) 1765, 13 marca. Reposicya na replikę szlachetnego magistratu miasta Torunia.
14) 1765, 30 marca. Komisya Skarbu poleca sprowadzenie instrumentów menniczych z Bydgoszczy.
15) 1765, 16 kwietnia. W sprawie sprowadzenia instrumentów z Gdańska.
16) 1765, 17 kwietnia. Raport wicedyrektora mennicy Schultza.
17) 1765, 18 kwietnia. Polecenie Komisyi Skarbu kor. w sprawie instrumentów menniczych.
18) 1765, 27 kwietnia. Vortrag lub projekt IMci pana Starosty żelgniewskiego do Prześw. Komisyi IKMci mennicznej dany.
19) 1765, 3 maja. Pełnomocnictwo Samuela Gereta, sekretarza magistratu toruńskiego.
20) 1765, 14 maja. Points à proposer a la Commission des Monnoies pour la Séance du 14 Mai 1765.
21) 1765, 30 czerwca. Conditions aux quelles S. E. Mgr le Comte Moszyński s'engage à prendre l'Hotel de la Monnoie.

22) 1765, 3 lipca. Dzierżawa domu na mennicę.
23) 1765, 16 lipca. Except z protokołu komisyi Skarbu lit.
24) 1765. — Memoryał Konstantego Jabłonowskiego do Komisyi menniczej z prośbą o instrukcye.
25) 1765, 27 sierpnia. Kopia instrukcyi danej Jabłonowskiemu przez Komisyę menniczą.
26) 1765, 8 września. Instrukcya dozorcy mennicy.
27) 1765, 11 września. Memoryał Jabłonowskiego do Komisyi menniczej.
28) 1765, 13 września. List króla do magistratu gdańskiego w sprawie instrumentów menniczych.
29) 1765, 1 listopada. List Jabłonowskiego w sprawie menniczej.
30) 1765, 12 listopada. List Jabłonowskiego w sprawie mennicy krakowskiej.
31) 1765, 13 listopada. Reskrypt komisyi menniczej do Jabłonowskiego.
32) 1765, 23 listopada. List Jabłonowskiego w sprawie mennicy.
33) 1765, 10 grudnia. Doniesienie Komisyi skarbowej do komisyi menniczej.
34) 1766, 9 stycznia. Uniwersał o nowo wychodzącej z mennicy krakowskiej miedzianej monecie.
35) 1766, 10 lutego. Uniwersał ogłaszający bieg nowej z mennicy królewskiej w Warszawie wychodzącej srebrnej monety z oznaczeniem jej stosunku do dawnej.
36) 1766, 15 lutego. Komisya Skarbu kor. mianuje Franciszka Saldadyniego dozorcą mennicy krakowskiej w miejsce Ferdynanda Hendla.
37) 1766, 15 lutego. Instrukcya panu Franciszkowi Saldadyniemu, Radcy i mieszczaninowi krakowskiemu, intendentowi Skarbu kor., miedzianej monety w Krakowie ustanowionemu.
38) 1766, 3 czerwca. Raport Jabłonowskiego do Komisyi menniczej.
39) 1766, 4 czerwca. Uniwersał oznaczający cenę, po jakiej moneta obca dotąd w biegu będąca za nową z mennicy królewskiej wychodzącą wymienioną być może.
40) 1766, 31 lipca. Urywek raportu Jabłonowskiego z mennicy krakowskiej.
41) 1766, 29 listopada. Konstytucye sejmu w sprawie monety.
42) 1767, 31 stycznia. Urywek raportu Jabłonowskiego z mennicy krakowskiej.
43) 1767, 23 marca. Urywek z raportu Jabłonowskiego do komisyi menniczej.
44) 1767, 24 maja. Rapport (Jabłonowskiego) do Prześwietnej Kommissyi Mennicznej I. K. M.
45) 1767, 5 lipca Pro memoria (Jabłonowskiego) do komisyi menniczej.
46) 1767, 4 sierpnia. Raport (Jabłonowskiego) do Komisyi menniczej.
47) 1767, 3 października. Raport (Jabłonowskiego) do Komisyi menniczej.
48) 1767, 30 kwietnia. Raport j. w.
49) 1768, 20 sierpnia. Raport j. w.
50) 1768, 1 listopada. Raport j. w.
51) 1768.... Uwagi o interesie menniczym.
52) 1768, 5 marca. Konstytucya sejmowa w sprawie monety.
53) 1768, 10 grudnia. Rezolucye Komisyi skarbowej w sprawie mennicy grodzieńskiej.
54) 1769, 4 stycznia. Memoryał Gartenberga w sprawie mennicy grodzieńskiej.
55) 1769, 11 stycznia. Rezolucya Komisyi na memoryał Gartenberga.
56) 1769, 11 stycznia. Zakaz wstrzymujący otwarcie mennicy w Grodnie.
57) 1769, 6 czerwca. Memoryał Gartenberga do Komisyi menniczej.
58) 1769, 22 czerwca. Zobowiązanie Gartenberga w sprawie kontraktu menniczego.
59) 1770, 1 lipca. Doniesienie z mennicy warszawskiej w sprawach menniczych.
60) 1775, Konstytucya sejmowa p. t.: »Utrzymanie pedis monetarii«.
61) 1776, 31 października. Konstytucya sejmowa p. t.: »Materyały do mennicy Jego królewskiej Mści«.
62) 1786, 2 października. Konstytucya sejmowa p. t.: »Ostrzeżenie względem kursu złota i monety«.
63) 1787, 22 stycznia. List króla do kanclerza Małachowskiego w sprawie monety.
64) 1787, 15 marca. Uniwersał Komisyi Skarbu kor. donoszący o zniżeniu stopy menniczej.
65) 1794, 13 czerwca. Uniwersał względem bicia monety na stopę nowo ustanowioną.
66) Spis osób należących do Komisyi menniczej i urzędników menniczych.

Z. N. P.

Stopy mennicze.

1) Monęty bite podług stopy konwencyjnej 1766—1786.

Nazwa monety	Ilość sztuk z grz. kol. brutto	czystej	Próba		Wartość w złotych	Wybito	
Dukaty	67	$68^{22}/_{283}$	23 kar.	7 gr.	16 zł 22 gr. $1^{1}/_{2}$ szel.		
Talary	$8^{1}/_{3}$	10	13 łut.	6 »	8 »		
Półtalary	$16^{2}/_{3}$	20	13 »	6 »	4 »		
2 zł. (8 dobrych groszy)	25	40	10 »	—	2 »		
1 zł. (4 » »)	$43^{1}/_{3}$	80	8 »	12 gr.	1 »		
$^{1}/_{2}$ zł. (2 dobrych groszy)	70	160	7 łut		15 gr.		
1 dobry grosz (srebrnik)	$117^{7}/_{9}$	320	5 »	16 »	$7^{1}/_{2}$ »		
Miedź z kolońskiego funta 4 złote							
Trojaki	40					w złocie	1,779.246 zł. 7 gr $1^{1}/_{2}$ sz.
Grosze	120					w srebrze	43,798.830 » 7 » $1^{1}/_{2}$ »
$^{1}/_{2}$ grosze	240					w miedzi	7,839.382 » 24 » $1^{1}/_{2}$ »
Szelągi	360						

2) Monety bite podług stopy menniczej od 1787—1794.

Dukaty	67	$68^{52}/_{283}$	23 kar.	7 grn.	18 zł.		
Talary	$8^{123}/_{256}$	$10^{7}/_{16}$	13 łut.		8 »		
Półtalary	$16^{123}/_{128}$	$20^{7}/_{8}$	13 łut.		4 »		
2 złote (8 dobr. gr.)	$25^{91}/_{1152}$	$41^{3}/_{4}$	9 łut.	11 »	2 »		
1 złot. (4 » »)	$43^{47}/_{96}$	$83^{1}/_{2}$	8 »	6 »	1 »		
$^{1}/_{2}$ »	$69^{7}/_{12}$	167	6 »	12 »	15 gr.		
$^{1}/_{3}$ »	$93^{15}/_{16}$	$250^{1}/_{2}$	6 »		10 gr.		
						w złocie	1,799,550
						w srebrze	30,566.548
						w miedzi	4,020.178

3) Mońety bite podług stopy menniczej od 1794—96.

Czerwone złote potr.							
Stanislas d'or	$18^{266}/_{283}$	$22^{206}/_{283}$	20 kar.		54 zł.		
Czerw. zł. półtoraczne	$37^{249}/_{283}$	$45^{129}/_{283}$	20 »		27 »		

3) Monety bite podług stopy menniczej od 1794—96.

Dukaty	67	$68^{52}/_{283}$	23 kar.	7 gr.	18 zł.		
Talary	$9^{31}/_{192}$	$14^{1}/_{12}$	11 łutów		6 »		
2-złotówki	$25^{11}/_{128}$	$42^{1}/_{4}$	9 »	9 »	2 »		
Złotówki	$43^{61}/_{144}$	$84^{1}/_{2}$	8 »	4 »	1 »		
10-groszówki	$94^{35}/_{192}$	$253^{1}/_{2}$	5 »	17 »	10 gr.		
6-groszówki	$147^{21}/_{32}$	673	3 »	9 »	6 »		
						w złocie	604.432
						w srebrze	7,123.356
						w miedzi	19.030 18 gr.
							97,550553 zł. 27 gr. $1^{1}/_{2}$ szel.

Dr Max. Kirmis: Handbuch der poln. Münzkunde. Posen 1892.

Objaśnienia skróceń i znaków mincarskich znajdujących się na monetach bitych za panowania Stanisława Augusta.

AP. PA znaczy Antoni Partenstein gwardayn generalny 1765—74.
CI. » Constantin Jabłonowski inspektor mennicy krakowskiej do r. 1768, mennicy warszawskiej do r. 1788.
CLM » ? mincarz gdański.
CVRL » Curlandiae.
DG » Dei Gratia.
EB » Efraim Brenn, mincarz 1774—1792.
F » Fecit
FLS » Fryderyk Ludwik Stieber, mincarz gdański 1760—67.
FS » Fryderyk Sylm, Mincarz warszawski 1765—67.
G » Gartenberg, administrator i entreprener mennic.
G » Gartenberg, administrator mennic Krakowskiej i Warszawskiej 1765—1772.
G » Graefenstein, mincarz w Mitawie.
ICS » Justus Carl Schröder, mincarz w Mitawie 1764—65.
IFS » Jan Fryderyk Schmickert, mincarz w Mitawie 1764—65.
IPH » Ian Philip Holzhaeusser, rytownik warszawski 1764—92.
IS » Justyn Schröder, mincarz warszawski 1768—1772.
KON » Königlich
L » Lenpold, rytownik drezdeński 1765—70.
LIT. LITU, LITHU znaczy Lithuaniae.
LIVON znaczy Livonia.
M. D. L. znaczy Magnus Dux Lithuaniae.
M. V. znaczy Monetaria Varsoviensis.
MW. W. M. znaczy Mennica Warszawska, Warszawska Mennica.
RE. OE znaczy Rudolf Ernest Oeckermann, mincarz gdański 1760—66.
RP. znaczy Regni Poloniae.
S. znaczy Stieller, rytownik drezdeński.
SARP znaczy Stanislaus Augustus Rex Poloniae.
SEM znaczy Semigalliae.
S. g. S. o. Strona główna, Strona odwrotna.
SB znaczy Brückmann, mincarz toruński 1764—68.
V. G. znaczy von Gartenberg (Sadogórski).
W. X. L. znaczy Wielki Książe Litewski.
Z. B. Ł. znaczy z Bożej Łaski.
♀.... znaczy Cuprea.

Opis monet.

Srebro Szóstak. $^{1}/_{3}$ Tynfa.

Nr. 1. S. g. Głowa Stanisława Augusta, otoczona napisem: STANISLAUS AUG. D. G REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich (Ciołek) okolona gałązkami laurowemi i napisem: 200. EX. MARCA. PURA. COL. 1766. Pod wieńcem litery F S i liczba wartości 6 (groszy srebrnych).

Ort-Tynf.

Nr. 2. S. g. Głowa Stanisława Augusta, otoczona napisem: STANISLAUS AUG. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich. Wokoło tarczy wieniec palmowy pięć razy przewiązany wstęgą z zawieszonym na niej orderem Orła Białego. Pod wieńcem litery F S i liczba wartości 18 (groszy srebrnych) Napis w otoku: 66 $^{2}/_{3}$ EX MARCA PURA COL. 1766.[1]).

Szelągi (1767, 1768, 1776, 1792).

Nr. 3. S. g. Pod koroną monogram Stanisława Augusta, złożony z liter S. A. R. Po obydwóch jego stronach rok 17—67. S. o. Napis w czterech wierszach: * I * | SOLID | R. P. | G.

Nr. 4. Bez oznaczenia roku; monogram jak Nr. 3.

Nr. 5. Rok 17—68 [2]).

Nr. 6. S. g. Monogram wydłużony. S. o. Po literze G. (kropka).

Nr. 7. S. g. Monogram duży szeroki. S. o. napisy większemi literami.

Nr. 8. Bez oznaczenia roku; monogram jak Nr. 7.

Nr. 9. S. g. Rok 17—76. S. o. Litery E. B.

Nr. 10. S. g. Rok 17—92. S. o. Litery M. V.[3]).

Półgrosze miedziane z lat 1766—68, 1775—77, 1780—82, 1786—1792.

Nr. 11. S. g. Pod koroną monogram Stanisława Augusta, po obydwóch jego stronach rok 17—66. S. o. Napis w czterech wierszach: * $\frac{1}{2}$ * | GROSSUS | REG. POL. | G

---

[1]) Monety Nr. 1 i 2 były bite na próbę tylko w 1766 r. nie zyskały przyzwolenia na zamienienie ich w rzeczywistą monetę.

[2]) Bez litery G na str. odwrotnej — w zbiorze hr. Czapskiego w Krakowie.

[3]) Zagórski a za nim Bayer wspominają o szelągu 1775 r. Nadmieniamy, żeśmy takiego szeląga nie widzieli i prawdopodobnie wcale bity nie był.

Nr. 12 Rok 17—67.
Nr. 13. Rok 17—68.
Nr. 14. Rok 17—68. Monogram duży szeroki.
Nr. 15. Rok 17—75. S. o. Litery E. B.
Nr. 16. Rok 17—76.
Nr. 17. Rok 17—77.
Nr. 18. Rok 17—80.
Nr. 19. Rok 17—81.
Nr. 20. Rok 17—82.

Nr. 21. S. g. Rok 17—86. S. o. Napis w pięciu wierszach: POL | GROSZA | Z MIEDZI : KRAIOW: | E. B.

Nr. 22. S. g. Rok 17—92. S. o. Napis w czterech wierszach: * ½ * | GROSSUS | REG: POL: | M. V.

Grosze miedziane 1765—1795.

Nr. 23. S. g. Pod gwiazdką napis w pięciu wierszach: STA: | NISLAVS. | AVG: REX. | POL. M. D. L. | 1765. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich otoczona wieńcem drobnych podwójnych listków i napisem: GROSSVS. POLONICVS.[1]).

Nr. 24. S. g. Pod koroną monogram Stanisława Augusta; po obydwóch jego stronach rok 17—65. S. o. Pod koroną pięciopolowa tarcza z herbami, bez wieńca. Napis w otoku: I. GROSSVS. REG. POL. M. D. L.[2]).

Nr. 25. S. g. Pod koroną monogram królewski. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami otoczona wieńcem z podwójnych i potrójnych listków bez jagódek oraz napisem I. GROSSVS REG. POL: M. D. L: Pod wieńcem litera mincarska *G*.

Nr. 26. S. g. Monogram królewski z koroną, a po obu stronach rok 17—65. S. o. Korona; pod nią okrągła pięciopolowa tarcza w otoczeniu wieńca z 4 jagódkami pojedynczemi; napis z drobnych liter ułożony.

Nr. 27. S. g. Monogram królewski. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami po 1 i 4 wiązaniach.

Nr. 28. S. g. Monogram królewski S. o. Wieniec z 6-a jagódkami. Napis otokowy większemi literami.

Nr. 29. S. g. Monogram królewski. S. o. Wieniec z podwójnemi jagódkami.

Nr. 30. S. g. Monogram królewski. S. o. Pod wieńcem bez jagódek litera G. Napis otokowy z drobnych liter.

Nr. 31. S. g. Monogram królewski S. o. Wieniec z 4-a jagódkami.

Nr. 32. S. g. W monogramie litery A R ostro zakończone. S. o. Pod wieńcem z drobnych listków litera *G*.

Nr. 33. S. g. Monogram szeroki; po roku 17—65 (kropka). S. o. Wieniec z podłużnych listków.

Nr. 34. S. g. Pod wysoką koroną w monogramie litera S styka się z literą R. S. o. Wieniec z drobnych listków.

---

[1]) Jedyny egzemplarz próbny połyskowy, pochodzący ze zbiorów barona Lessera, znajduje się w zbiorach hrabiego Sobańskiego w Guzowie.

[2]) Z muzeum imienia hr. Czapskiego w Krakowie.

Egzemplarz zaledwie średnio zachowany. Okazy próbne znane w jednym lub kilku egzemplarzach, bywają zwykle doskonale zachowane, odznaczają się starannem wykończeniem i ostrością stempla czego o powyższym powiedzieć nie można. To też prędzej za falsyfikat niż za grosz próbny uważać go należy. (*Przyp. autora*).

Nr. 35. S. g. Pod płaską koroną monogram szeroki, po roku kropka (17—65.) S. o. Pod tarczą litery V. G.

Nr. 36. S. g. Pod dużą koroną monogram szeroki, ozdobnie zakończony. S. o. Wieniec z długich podwójnych i potrójnych listków. Pod tarczą litera *G.*

Nr. 37. S. g. Pod dużą koroną monogram szeroki ozdobnie zakończony. S. o. Wieniec z 2-a jagódkami.

Nr. 38. S. g. Pod płaską koroną monogram mały z literą R poziomo zakończoną. Pod monogramem litery V. G. po roku kropka. S. o. Wieniec z drobnych listków z 2-a jagódkami. Na tarczy orły szerokie.

Nr. 39. S. g. Pod małą koroną monogram z wysuniętą do góry literą R. S. o. Wieniec szeroko zakończony z 2-a żołędziami i 2-a jagódkami. Na tarczy orły podłużne.

Nr. 40. S. g. Pod dużą koroną monogram szeroki; po roku kropka. S. o. Wieniec z 2-a żołędziami i 2-a jagódkami.

Nr. 41. S. g. Pod koroną płaską monogram szeroki. S. o. Wieniec z drobnych listków z 2-a żołędziami i 2-a jagódkami.

Nr. 42. S. g. Pod niewielką koroną monogram szeroki. S. o. Wieniec z pojedynczych, podwójnych i potrójnych listków.

Nr. 43. Pod dużą koroną monogram u góry wązki, a u dołu szeroki. S. o. Wieniec z pojedynczych, podwójnych i potrójnych listków. Na tarczy orły szerokie.

Nr. 44. S. g. Monogram mały szeroki. S. o. Wieniec z długich listków, na tarczy orły szerokie.

Nr. 45. S. g. Pod niewielką koroną monogram wydłużony mały; po jego stronach rok 17—66. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami, otoczona wieńcem z podwójnych i potrójnych listków, pod tarczą litera *G.*

Nr. 46. S. g W monogramie u góry związane z sobą litery S. R. S. o. Wieniec otoczony napisem; pośrodku tarcza z koroną u góry.

Nr. 47. S. g. Monogram wązki wydłużony S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 48. S. g. Monogram duży wydłużony S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 49. S. g. W drobnym monogramie litera S wydłużona [1]). S. o. wieniec bez jagódek.

Nr. 50. S. g. Monogram mały — po roku 17—66 kropka [2]). S. o. Wieniec z pojedynczych, podwójnych i potrójnych listków bez jagódek.

Nr. 51. S. g. W monogramie litera R splata się z S i A. S. o. Wieniec z długich listków bez jagódek.

Nr. 52. S. g. Monogram mały, po obu jego stronach rok o mniejszych cyfrach. S. o. Wieniec z drobnych listków z 2-a jagódkami.

Nr. 53. S. g. Monogram duży, wydłużony; cyfry roku większe. S. o. Wieniec z drobnych listków z 4-a jagódkami, z których 3 pochylone w stronę tarczy, a czwarta w stronę napisu otokowego. Orły na tarczy podłużne [3]).

Nr. 54. S. g. Monogram z cienkich liter ułożony; litera R nie przechodzi za linię pionową tejże litery. S. o. Na tarczy orły szerokie; wieniec z 4-a jagódkami, napis otokowy z drobnych liter.

Nr. 55. W monogramie zakończenie liter zakręcone do środka; cyfry roku grube. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami, napis otokowy z większych liter ułożony.

Nr. 56. S. g. W monogramie pod koroną splecione ze sobą litery S R. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami pochylonemi w stronę tarczy. Na tarczy herby małe.

---

[1]) Ze zbioru autora.

[2]) Ze zbioru autora.

[3]) W latach 1766 groszy z kropkami po roku więcej nie spotykamy.

Nr. 57. S. g. Pod małą koroną monogram wydłużony. S. o. Pod małą koroną tarcza z szerokimi orłami otoczona wieńcem z 6-a jagódkami chylącemi się w stronę napisu otokowego.

Nr. 58. S. g. Pod wysoką koroną monogram mały szeroki. S. o. Pod wysoką koroną tarcza otoczona wieńcem z 6-a jagódkami. W napisie otokowym GROSSUS.

Nr. 59. S. g. Pod dużą koroną monogram szeroki. S. o. Wieniec z długich listków bez jagódek. W napisie otokowym: GROSSVS.

Nr. 60. S. g. Pod dużą koroną monogram szeroki. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami; napis otokowy z drobniejszych liter ułożony.

Nr. 61. S. g. Pod dużą koroną monogram szeroki. S. o. Pod tarczą litera G.

Nr. 62. S. g. Pod małą koroną monogram duży. S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 63. S. g. Monogram krótki. S. o. Wieniec bez jagódek, napis otokowy z drobnych liter ułożony.

Nr. 64. S. g. Monogram krótki. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 65. S. g. Monogram krótki S. o. Wieniec z 4-a jagódkami; napis otokowy z większych liter złożony.

Nr. 66. S. g. Monogram wydłużony. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami, napis otokowy z drobnych liter ułożony.

Nr. 67. S. g. Pod koroną monogram mały, po obu jego stronach rok 17—67. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami, otoczona wieńcem z 4-a jagódkami. Pod tarczą litera *G*. Napis w otoku I. GROSSVS. REG: POL: M: D: L:

Nr. 68. S. g. Monogram mały. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami (po pierwszych i czwartych wiązaniach).

Nr. 69. S. g. Monogram mały. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami (co jedno i trzy wiązania).

Nr. 70. S. g. Monogram mały S. o. Wieniec z 4-a jagódkami (co dwa i trzy wiązania).

Nr. 71. S. g. Monogram mały, po roku . (kropka). S. o. Tarcza z lekka owalna wokoło niej wieniec z 6-a jagódkami (co jedno trzy i cztery wiązania).

Nr. 72. S. g. Monogram mały. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami pochylonemi w stronę napisu otokowego.

Nr. 73. S. g. Monogram mały, po roku . (kropka). S. o. Tarcza owalna, wieniec z 6-a jagódkami (co drugie, trzecie i czwarte wiązania).

Nr. 74. S. g. W monogramie litera S dłuższa niż w poprzednich. S. o. Tarcza okrągła. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 75. S. g. Monogram mały po roku . (kropka). S. o. Wieniec z 6-a jagódkami w napisie otokowym GROSSUS.

Nr. 76. S. g. Pod małą koroną monogram duży, S. o. Wieniec z 6-a jagódkami; w napisie otokowym GROSSVS.

Nr. 77. S. g. Monogram duży. S. o. W napisie otokowym GROSSUS.

Nr. 78. S. g. Monogram duży. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 79. S. g. Monogram duży. S. o. Wieniec z podłużnych listków z 8-a jagódkami.

Nr. 80. S. g. Pod wysoką koroną monogram mały szeroki. S. o. Wieniec z podłużnych listków z 8-a jagódkami.

Nr. 81. S. g. Monogram mały szeroki. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 82. S. g. Monogram duży. S. o. Wieniec z 8-a jagódkami.

Nr. 83. S. g. Pod wysoką koroną monogram mały szeroki. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 84. S. g. Monogram szeroki. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 85. S. g. Monogram szeroki. Wieniec bez jagódek, pod tarczą litera G. S. o. W napisie otokowym GROSSVS.

Nr. 86. S. g. Monogram duży z zakręconą literą R w górze. S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 87. S. g. Monogram duży szeroki. S. o. Wieniec z potrójnych listków bez jagódek.

Nr. 88. S. g. Monogram mały. S. o. Wieniec z pojedynczych, podwójnych i potrójnych listków. Napis otokowy z drobnych liter.

Nr. 89. S. g. Monogram mały o grubych barkach. S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 90. S. g. Pod płaską koroną monogram duży. S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 91. S. g. Monogram duży. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami [1]).

Nr. 92. S. g. Monogram duży. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami [2]).

Nr. 93. S. g. Pod wysoką koroną monogram szeroki, po obydwóch jego stronach rok 17—68. S. o. Pod koroną na tarczy owalnej orły duże. Wieniec z 6-a jagódkami pod tarczą litera *G*. W napisie otokowym GROSSVS.

Nr. 94. S. g. Monogram szeroki. S, o. Wieniec z 6-a jagódkami, w napisie otokowym: GROSSUS.

Nr. 95. S. g. Monogram mały. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 96. S. g. Pod wysoką koroną monogram szeroki. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 97. S. g. Monogram szeroki. S. o. Wieniec bez jagódek, pod tarczą litera G. W napisie otokowym: GROSSVS.

Nr. 98. S. g. Monogram duży szeroki. S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 99. S. g. Monogram b. duży i szeroki. S. o. Wieniec z trójlistków.

Nr. 100. S. g. Monogram z zakręconą literą R. S. o. Wieniec z podwójnych i potrójnych listków.

Nr. 101. Pod wysoką koroną monogram mały; po obu jego stronach rok 17—69. S. o. Na tarczy herby małe. W napisie otokowym GROSSUS. Wieniec z 6-a jagódkami pod tarczą litera *G*.

Nr. 102. S. g. Monogram królewski rok 17—70. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 103. S. g. Monogram królewski rok 17—71. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 104. S. g. Monogram królewski rok 17—72. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 105. S. g. Monogram królewski rok 17—72. S. o. Pod tarczą wieniec krótko związany i mała litera *G*.

Nr. 106. S. g. Monogram królewski rok 17—73. S. o. Pod tarczą litery A. P.

Nr. 107. S. g. Monogram królewski rok 17—74. S. o. Pod tarczą litery A. P.

Nr. 108. S. g. Monogram królewski rok 17—74. S. o. Pod tarczą litery E. B.

Nr. 109. S. g. Monogram królewski rok 17—75. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 110. S. g. Monogram królewski rok 17—75. S. o. Wieniec bez jagódek.

Nr. 111. S. g. Monogram królewski rok 17—76. S. o. Pod tarczą litery A. P. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 112. S. g. Monogram królewski rok 17—76. S. o. Pod tarczą litery E. B.

Nr. 113. S. g. Monogram królewski rok 17—77. S. o. Pod tarczą litery A. P.

Nr. 114. S. g. Monogram królewski rok 17—77. S. o. Pod tarczą litery E. B.

Nr. 115. S. g. Monogram królewski rok 17—77. Na tarczy nad ciołkiem brak korony.

Nr. 116. S. g. Monogram królewski rok 17—78. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami; w tarczy nad ciołkiem korona.

Nr. 117. S. g. Monogram królewski rok 17—79. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 118. S. g. Monogram królewski rok 17—80. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 119. S. g. Monogram królewski rok 17—81. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

Nr. 120. S. g. Monogram królewski rok 17—82. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.

---

[1]) Ze zbioru autora.

[2]) Bity w srebrze ze zbiorów hr. Czapskiego w Krakowie.

Nr. 121. S. g. Monogram królewski rok 17—83. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.
Nr. 122. S. g. Monogram królewski rok 17—84. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.
Nr. 123. S. g. Monogram królewski rok 17—85. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.
Nr. 124. S. g. Monogram królewski rok 17—86. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami.
Nr. 125. S. g. Monogram królewski rok 17—86. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami; napis w otoku polski: GROSZ Z MIEDZI KRAIOWEY.
Nr. 126. S. g. Monogram królewski rok 17—87, S. o. Napis w otoku łaciński: I. GROSSUS. REG: POL: M: D: L:
Nr. 127. S. g. Monogram królewski rok 17—87. S. o. W napisie otokowym; GROSUS (jedno S).
Nr. 128. S. g. Monogram królewski rok 17—87. S. o. Napis w otoku polski.
Nr. 129. S. g. Monogram królewski rok 17—88. S. o. Napis w otoku łaciński.
Nr. 130. S. g. Monogram królewski rok 17—88. S. o. Napis w otoku polski.
Nr. 131. S. g. Monogram królewski rok 17—89. S. o. Napis w otoku łaciński.
Nr. 132. S. g. Monogram królewski rok 17—90. S. o. Napis w otoku łaciński.
Nr. 133. S. g. Monogram królewski rok 17—91. S. o. Napis w otoku łaciński.
Nr. 134 S. g. Monogram królewski rok 17—91. S. o. Pod tarczą litery M. V.
Nr. 135. S. g. Monogram królewski rok 17—92. S. o. Pod tarczą litery E. B.
Nr. 136. S. g. Monogram królewski rok 17—92. S. o. Pod tarczą litery M. V.
Nr. 137. S. g. Monogram królewski rok 17—93. S. o. Pod tarczą litery M. V.
Nr. 138. S. g. Monogram królewski rok 17—94. S. o. Pod tarczą litery M. V.
Nr. 139. S. g. Monogram królewski rok 17—95. S. o. Pod tarczą litery M. V.[1]).

Trojaki miedziane 1765—1794.

Nr. 140. S. g. Popiersie młodzieńcze Stanisława Augusta otoczone napisem: STANISLAVS AVGVSTVS D. G. REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, okolona wieńcem i napisem: GROS III REG. POL. M. D. LIT. 1765 [2]).

Nr. 141. S. g. Popiersie w zbroi, włosy ufryzowane i wstęgą z tyłu przewiązane na piersiach order Orła Białego, dokoła biustu napis: STANISLAUS AUG: D: G: REX POL: M: D: L: S. o. Pod koroną tarcza z herbami, okolona wieńcem z jagódkami i napisem: GROSSVS POLON: TRIPLEX. 1765, pod tarczą litera *G*.

Nr. 142. S. g. Popiersie królewskie w zbroi w napisie otokowym po D. G. POL. M. D. L. po jednej tylko kropce. S. o. Wieniec z 8-a jagódkami rok 1766 o cyfrach małych.

Nr. 143. S. g. Popiersie królewskie w zbroi. S. o. Po dużych cyfrach roku 1766 . (kropka) Wieniec z 4-a jagódkami co 2 i 3 wiązania.

Nr. 144. S. g. Popiersie królewskie w zbroi: w napisie otokowym po AUG: D: G: POL: M: D: L: dwukropki. S. o. Wieniec z 4-a jagódkami co 3 i 4 wiązania; r. 1766.

Nr. 145. S. g. Popiersie królewskie w zbroi. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami co 2, 3 i 4 wiązania; r. 1766.

Nr. 146. S. g. Popiersie królewskie w zbroi. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami co 1, 2 i 3 wiązania; r. 1766 cyfry małe.

Nr. 147. S. g. Popiersie królewskie mniejsze od poprzednich. S. o. Wieniec z 6-a jagódkami co 1, 3 i 4 wiązania r. 1766.

---

[1]) Ze zbioru hr. Sobańskiego w Guzowie — egzemplarz pięknie zachowany.

[2]) Trzygroszak próbny ze zbiorów hr. Czapskiego w Krakowie i hr. Sobańskiego w Guzowie.

Nr. 148. S. g. Popiersie królewskie w zbroi, większe. S. o. Wieniec z listków krótkich z 6-a jagódkami; rok 1766 bez kropki.

Nr. 149. S. g. Popiersie królewskie w zbroi. S. o. Wieniec z krótkich liści z 8-a jagódkami. Pod tarczą litera *G* mała; r. 1766 cyfry większe.

Nr. 150. S. g. Popiersie królewskie w zbroi. S. o. Wieniec z 12-a jagódkami rok 1766.

Nr. 151. S. g. Popiersie królewskie w zbroi. S. o. Wieniec z 12-a jagódkami w odmiennym układzie.

Nr. 152. S. g. Popiersie królewskie w zbroi, w napisie otokowym: STANILAUS (omyłkowy) S. o. Napis otokowy z drobnych liter. Wieniec z 6-a jagódkami [1]).

Nr. 153. S. g. Głowa królewska, włosy rozpuszczone, napis otokowy prawidłowy. S. o. Herby na tarczy małe. Wieniec z 6-a jagódkami podwójnemi.

Nr. 154. S. g. Głowa królewska mniejsza. S. o. Pod szeroką koroną tarcza z herbami dużymi. Wieniec z długich liści z 8-a jagódkami rok 1766 [2]).

Nr. 155. S. g. Głowa królewska, włosy rozpuszczone. S. o. Wieniec z drobnych listków z 6-a jagódkami rok 1766.

Nr. 156. S. g. Głowa królewska. S. o. Pod tarczą litera G rok 1766.

Nr. 157. S. g. Głowa królewska. S. o. Pod wysoką koroną na tarczy orły szerokie r. 1766

Nr. 158. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją. S. o. Korona płaska. Wieniec z drobnych liści z jagódkami rok 1767.

Nr. 159. S. g. Głowa królewska z krótką szyją. S. o. Korona wysoka na tarczy orły szerokie r. 1767.

Nr. 160. S. g. Głowa królewska S. o. Wieniec z długich liści, w napisie otokowym: GROSSUS rok 1767.

Nr. 161. S. g. Głowa królewska. S. o. Wieniec z drobnych długich liści rok 1767 [3]).

Nr. 162. S. g. Głowa królewska. S. o. W napisie otokowym TRIPEX (omyłkowy) r. 1767.

Nr. 163. S. g. Głowa królewska S. o. Wieniec z drobnych liści rok 1768. Napis otokowy prawidłowy.

Nr. 164. S. g. Głowa królewska. S o. Wieniec z długich liści z 6-a jagódkami rok 1768.

Nr. 165. S. g. Głowa królewska. S. o. Na tarczy Pogonie małe rok 1769.

Nr. 166. S. g. Głowa królewska. S. o. Na tarczy Pogonie duże rok 1769.

Nr. 167. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1770.

Nr. 168. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1770. W napisie otokowym: TRILEX (omyłkowy).

Nr. 169. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1771 napis otokowy prawidłowy.

Nr. 170. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1772.

Nr. 171. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1772 pod tarczą litery A. P.

Nr. 172. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1773.

Nr. 173. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774.

Nr. 174. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774 bez zakończenia wieńca.

Nr. 175. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1775. Wieniec zakończony; pod tarczą litery E. B.

Nr. 176. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1776.

Nr. 177. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1777.

---

[1]) Od Nr. 140—151 w zbiorze autora.

[2]) » 154 » »

[3]) » » 160—161. » »

Nr. 178. S. g. Głowa królewska. S. o. Bita stemplem dwuzłotówki z napisem: XL. EX MARCA F.B. 8 GR. PURACOL. 1777[1]).

Nr. 179. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1778. Bita stemplem trzygroszaka (prawidłowo).

Nr. 180. S. g. Głowa królewska w napisie otokowym: STANILAUS (omyłkowy) S. o. Rok 1778.

Nr. 181. S. g. Głowa królewska; napisy w otoku prawidłowe. S. o. Rok 1779.

Nr. 182. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1780.

Nr. 183. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1781.

Nr. 184. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1782.

Nr. 185. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1783.

Nr. 186. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1784.

Nr. 187. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1785.

Nr. 188. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1786

Nr. 189. S. g. Głowa królewska. S. o. Napis w otoku: TROIAK Z MIEDZI KRAIOWEY. 1786.

Nr. 190. S g. Głowa królewska. S. o. Rok 1787. Napis w otoku łaciński.

Nr. 191. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1787. Napis w otoku polski.

Nr. 192. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1788. Napis w otoku łaciński.

Nr. 193. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1788. Napis w otoku polski[2]).

Nr. 194. S. g. Głowa królewska. S. o. W napisie otokowym: GROSSOS (omyłkowy).

Nr. 195. S. g. Głowa królewska. S. o. W napisie otokowym: POLOL (omyłkowy).

Nr. 196. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1789. Napis otokowy prawidłowy.

Nr. 197. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1790.

Nr. 198. S. g. W napisie otokowym STANISLUAS (omyłkowy). S. o. Rok 1790.

Nr. 199. S. g. Głowa królewska. Napis w otoku prawidłowy. S. o. Rok 1791.

Nr. 200. S. g. Głowa królewska. S. o. Napis w etoku: TROIAK Z MIEDZI KRAIOWEY. 1791.

Nr. 201. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1792. Napis w otoku łaciński. Pod tarczą litery E. B.

Nr. 202. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1792. Pod tarczą litery M. V.

Nr. 203. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1792. Napis w otoku polski. Pod tarczą litery M. W.

Nr. 204. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1792. Napis w otoku polski. Pod tarczą litery W. M.

Nr. 205. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1793. Napis w otoku łaciński.

Nr. 206. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1794. Napis w otoku łaciński[3]).

6 groszy (szóstaki bilonowe) 1794—1795.

Nr. 207. S. g. Pod koroną okrągła trzypolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczona napisem: STANISLAUS AUGUSTUS. S. o. Napis w trzech wierszach * 6 * | GROSZY | 1794.

Nr. 208. S. g. Na tarczy dolne pole szerokie. S. o. Rok o cyfrach dużych, czwórka ma wygląd trójkąta.

---

[1]) Ze zbioru G. Bisiera w Warszawie.

[2]) Z kropką i bez kropki po roku.

[3]) Bayer w skorowidzu zamieścił trojaka z 1795 r. Nadmieniamy, żeśmy go nigdy nie widzieli i nigdy o nim nie słyszeli.

Nr. 209. S. g. Na tarczy dolne pole szerokie. S. o. Cyfra wartości 6 mała, cyfry roku duże; po roku . (kropka).

Nr. 210. S. g. Korona nad tarczą mała. W otoku napis z małych liter. S. o. Cyfra wartości 6 zakręcona; rok 1794 małemi cyframi.

Nr. 211. S. g. Pod dużą koroną okrągła tarcza trzypolowa. Na tarczy dolnej pole małe, w napisie otokowym AUGUTUS (omyłkowy) S. o. Cyfry roku duże.

Nr. 212. S. g. Pod dużą koroną na tarczy dolne pole małe. Napis w otoku prawidłowy. S. o. Rok 1795.

Nr. 213. S. g. Na tarczy dolne pole małe. S. o. Rok ścieśniony.

Grosze srebrne (srebrniki) 1766—1782.

Nr. 214. S. g. W kwadracie pod szeroką koroną monogram królewski. S. o. Nad kwadratem wartość: 1. GR. W środku napis w pięciu wierszach: 320. | EX | MARCA | PURA COL | 1766. Pod kwadratem litery F. S.

Nr. 215. S. g. Monogram królewski pod małą koroną. S. o. Nad kwadratem liczba wartości: 1. GR. W środku napis w 5-ciu wierszach: 320 | EX | MARCA | PURACOL | 1766. Pod kwadratem litery F. S: po bokach: z lewej strony: M. D. L., z prawej R. POL.

Nr. 216. S g. Korona nad monogramem mała. S. o. Rok 1767.

Nr. 217. S. g. Korona nad monogramem płaska szeroka. S. o. Cyfry roku i litery F. S. większe.

Nr. 218. S. g. Korona wysoka. S. o. Cyfry roku i litery F. S. duże.

Nr. 219. S. g. Korona duża. S. o. Rok 1768.

Nr. 220. S. g. Korona płaska. S. o. Rok 1768 i litery I. S.

Nr. 221. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1772 i litery A. P.

Nr. 222. S. g. Pod małą koroną monogram królewski. S. o. Rok 1773 i litery A. P.

Nr. 223. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1774 i litery A. P.

Nr. 224. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1775 i litery E B.

Nr. 225. S: g. Monogram królewski. S. o. Rok 1776.

Nr. 226. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1777.

Nr. 227. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1778.

Nr. 228. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1779.

Nr. 229. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1780.

Nr. 230. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1881.

Nr. 231. S. g. Monogram królewski. S. o. Rok 1782.

10 groszy miedziane (Dziesięciogroszówki) 1787—1795.

Nr. 232. S. g. Pod koroną okrągła trzypolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich otoczona napisem: STAN: AUG: Z. B. L. KROL POL: W. X. L. S. o. Napis w sześciu wierszach: * 10 * | GR: MIEDZ: | 250½. | z GRZ: KOL: | 1787. | E. B.

Nr. 233. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1788.

Nr. 234. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1789.

Nr. 235. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1790.

Nr. 236. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1791.

Nr. 237. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1792 i litery M. W.

Nr. 238. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1792 i litery M. V.

Nr. 239. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1793 i litery M. W.

Nr. 240. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1794 i litery M. W.

Nr. 241. S. g. Tarcza z herbami i napisem otokowym. S. o. Rok 1795 i litery M. W.

2 grosze srebrne (półzłotki) 1766—1786.

Nr. 242. S. g. Pod koroną tarcza pięciopolowa, po bokach wygięta, z herbami Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich. Od dołu otoczona do połowy gałązkami: oliwną i palmową. W otoku napis: STANISLAUS AUG. D. G. REX. POL. M. D. L. S. o. Napis w 6-ciu wierszach: 2. GR. | CLX. EX. | MARCA | PURA. COL | 1766. | F. S.

Nr. 243. S. g. Tarcza mała. S. o. Rok 1766. Napisy szeroko rozstawione.

Nr. 244. S. g. Tarcza szeroka. S. o. Rok 1766.

Nr. 245. S. g. Tarcza u dołu wązka. S. o. Rok 1767.

Nr. 246. S. g. Tarcza szeroka. S. o. Rok 1767.

Nr. 247. S. g. Tarcza szeroka. S. o. Rok 1767. Cyfry roku szeroko rozstawione.

Nr. 248. S. g. Na tarczy herby małe. S. o. Rok 1768 i litery I. S.

Nr. 249. S. g. Wieniec z długich liści. S. o. Rok 1768 i litery I. S.

Nr. 250. S. g. Wieniec z długich gałązek i liści. S. o. Rok 1769.

Nr. 251. S. g. Wieniec z drobnych gałązek. S. o. Rok 1769.

Nr. 252. S. g. W wieńcu sześć listków. S. o. Rok 1770.

Nr. 253. S. g. Wieniec z krótkich listków poziomo związany. S. o. Rok 1770.

Nr. 254. S. g. Wieniec krótko związany. S. o. Rok 1771.

Nr. 255. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1771 szeroko rozstawiony.

Nr. 256. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1772 i litery I. S.

Nr. 257. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1772 i litery A. P.

Nr. 258. S. g. Wieniec szeroko związany. S. o. Rok 1773 i litery A. P.

Nr. 259. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1773 i litery P. A.

Nr. 260. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1774 i litery A. P.

Nr. 261. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1775 i litery E. B.

Nr. 262. S. g. Tarcza z herbami S. o. Rok 1775 z większych cyfr, napis MARCA ścieśniony.

Nr. 263. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1776.

Nr. 264. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1777.

Nr. 265. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1778.

Nr. 266. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1779.

Nr. 267. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1780.

Nr. 268. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1781.

Nr. 269. S. g. Tarcza z herbami. S. o. Rok 1782.

Nr. 270. S. g. Pod tarczą wieniec krótko zakończony. S. o. Rok 1785.

Nr. 271. S. g. Pod tarczą wieniec długo zakończony. S. o. Rok 1786.

4 grosze srebrne (złotówki) 1766—1795.

Nr. 272. S. g. Głowa królewska, włosy rozpuszczone, napis otokowy: STANISLAUS AUG. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, okolona wieńcem i napisem otokowym: LXXX. EX. MARCA. F. S. 4 GR. PURA. COL: 1766. Pod tarczą litery F. S.

Nr. 273. S. g. Głowa królewska. S. o. Na tarczy orły i pogonie duże.

Nr. 274. S. g. Głowa królewska. S. o. Wieniec z drobnych listków. Rok 1766.

Nr. 275. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1767.

Nr. 276. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1767 cyfry szeroko rozstawione.

Nr. 277. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1768 i litery I. S.

Nr. 278. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1769.

Nr. 279. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1771.
Nr. 280. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1772 i litery A. P.
Nr. 281. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1773.
Nr. 282. S g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774.
Nr. 283. S. g. Głowa królewska. S. o Rok 1775 i litery E. B.
Nr. 284. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1776.
Nr. 285. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1777.
Nr. 286. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1778.
Nr. 287. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1779.
Nr. 288. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1780.
Nr. 289. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1781.
Nr. 290. S. g. Głowa królewska. S o. Rok 1782.
Nr. 291. S. g. Głowa królewska z jednym lokiem na szyi. S o. Rok 1783.
Nr. 292. S. g. Głowa królewska z jednym lokiem na szyi. S. o. Rok 1784.
Nr. 293. S. g. Głowa królewska z jednym lokiem na szyi. S. o. Rok 1785.
Nr. 294. S. g Głowa królewska z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2-a lokami. S. o. Rok 1786.
Nr. 295. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją. S. o. Pod koroną pięciopolowa tarcza podłużna z herbami Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich — po bokach tarczy rok 17—87. W otoku napis: 83½ EX MARCA E. B. 4 GR. PURA COLON.
Nr. 296. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—88.
Nr. 297. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—89.
Nr. 298. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—90.
Nr. 299. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—91.
Nr. 300. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—92 i litery M. V.
Nr. 301. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—93.
Nr. 302. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—94.
Nr. 303. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—94 w napisie otokowym: 84½.
Nr. 304. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—95 w napisie otokowym: 84½.

8 groszy srebrnych (dwuzłotówki) 1766—1795.

Nr. 305. S. g. Głowa królewska z długą szyją otoczona napisem: STANISLAUS AUG. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczona wieńcem z zawieszonym na wstędze orderem Orła białego; pod związaniem wieńca litery F. S. W otoku napis: XL EX MARCA PURA COL. 1766.
Nr. 306. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1766 bez liter mincarza.
Nr. 307. S. g. Głowa królewska. S. o. Pod związaniem wieńca litery F. S.
Nr. 308. S. g. Głowa królewska. S. o. Gałązki wieńca zakończone krótko.
Nr. 309. S. g. Głowa królewska. S. o. Gałązki wieńca zakończone podłużnie.
Nr. 310. S. g. Głowa królewska. S. o. Na tarczy orły duże.
Nr. 311. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1767. Orły i Pogonie małe. W wieńcu z prawej strony za pierwszem wiązaniem wstęgą wieńca 3 listki.
Nr. 312. S. g. Głowa królewska. S. o. Na tarczy orły duże. Cyfry roku ścieśnione.
Nr. 313. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1768.
Nr. 314. S. g. Głowa królewska. S. o. Pod krótkiem zakończeniem wieńca litery I. S.
Nr. 315. S. g. Głowa królewska. S. o. Za pierwszem wiązaniem wstęgą wieńca z prawej strony tarczy, tylko po 2 listki.

Nr. 316. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1769. Z prawej strony wieńca 3 listki.

Nr. 317. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1770.

Nr. 318. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1770. Na tarczy herby małe.

Nr. 319. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1771. Na tarczy herby duże.

Nr. 320. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1772.

Nr. 321. S. g. Głowa królewska. S. o. Liczby roku ścieśnione.

Nr. 322. S g. Głowa królewska. S. o. 1772. Litery pod wieńcem A. P.

Nr. 323. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1773.

Nr. 324. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774.

Nr. 325. S. g. Głowa królewska. S. o. Liczby roku ścieśnione. Pod wieńcem litery E. B.

Nr. 326. S. g. Głowa królewska. S o. Rok 1775.

Nr. 327. S. g. W napisie otokowym: M. D G. S o. Rok 1775.

Nr. 328. S. g. Głowa królewska, napis prawidłowy. S. o. Rok 1776.

Nr. 329. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1777[1].

Nr. 330. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1778.

Nr. 331. S. g. Głowa królewska. S. o Rok 1779.

Nr. 332. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1780.

Nr. 333. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1781.

Nr. 334. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1782.

Nr. 335. S. g. Głowa królewska z jednym lokiem na szyi. S. o. Rok 1783.

Nr. 336. S. g. Głowa królewska z rozpuszczonymi włosami po obydwóch stronach szyi. S. o. Rok 1883[2].

Nr. 337. S. g. Głowa królewska z jednym lokiem na szyi. S. o. Rok 1784.

Nr. 338. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1785.

Nr. 339. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2-a lokami. S. o. Pod koroną tarcza podłużna z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich. Po bokach rok 17—87 u dołu wstęga z orderem Orła Białego. W otoku napis: $41^{3}/_{4}$ EX MARCA $\frac{\text{E. B.}}{\text{8 GR.}}$ PURA COLON:

Nr. 340. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—88 i pod tarczą litery E. B.

Nr. 341. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—89.

Nr. 342. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17 - 90.

Nr. 343. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—91.

Nr. 344. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—92.

Nr. 345. S g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—92 i pod tarczą litery M. V.

Nr. 346. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—93.

Nr. 347. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—94 na obrączce monety ozdobne listki

Nr. 348. S. g. Głowa królewska. S. o. W napisie otokowym $42^{1}/_{4}$, na obrączce monety. skośne karbowanie.

Nr. 349. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 17—95. W napisie otokowym $42^{1}/_{4}$.

Półtalary 1767—1792.

Nr. 350. S. g. Głowa królewska. Napis w otoku: STANISLAUS AUGUSTUS. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczona wieńcem w połowie laurowym i dębowym. Wieniec związany wstęgą, na której zawieszony order Orła Białego; po bokach orderu litery F. S. W otoku napis: XX EX MARCA PURA COLONIEN. 1767

[1]) W zbiorze H. Mańkowskiego znajduje się egz. bity w miedzi.

[2]) W zbiorze hr. Czapskiego w Krakowie.

Nr. 351. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1768. Pod tarczą litery I. S.

Nr. 352. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1768. Na obrączce monety liście.

Nr. 353. S. g. Głowa królewska mniejsza, włosy związane przepaską. S. o. Rok 1768 wieniec drobny.

Nr. 354. S. g. W napisie otokowym: M. D. LIT. S. o. Rok 1768. Wieniec szeroki.

Nr. 355. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1768. Wieniec z drobnych listków i gałązek.

Nr. 356. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1772. Pod tarczą litery A. P. Napis na obrączce***** FIDEI * PUBLICAE * PIGNUS.

Nr. 357. S. g. Głowa królewska; fryzura związana wstęgą krótko zakończoną. S. o. Jak Nr. 356.

Nr. 358. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1773.

Nr. 359. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774.

Nr. 360. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1775. Pod tarczą litery E. B.

Nr. 361. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1776.

Nr. 362. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1777.

Nr. 363. S. g. Głowa królewska; fryzura, związana wstęgą wyżej niż na poprzednich [1]). S. o. Rok 1777.

Nr. 364. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1778.

Nr. 365. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1779.

Nr. 366. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1780.

Nr. 367. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1781.

Nr. 368. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1782.

Nr. 369. S. g. Głowa królewska z lokiem na szyi. S. o. Rok 1783.

Nr. 370. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1784.

Nr. 371. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2-ma lokami. S. o. Pod koroną tarcza podłużna z herbami, opasana wstęgą z zawieszonym orderem Orła Białego; u dołu gałązki dębowe i palmowe; pod tarczą order Orła Białego i litery E. B. Napis w otoku: $20^7/_8$ EX MARCA PURA COLONIENS: 1788.

Nr. 372. Głowa królewska. S. o. Rok 1792, pod tarczą litery M. V.

Talary sześciozłotowe 1794—95.

Nr. 373. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2 lokami. W otoku: napis: STANISLAUS AUGUSTUS D. G. REX POLON: M. D. LIT. S. o. Pod koroną tarcza podłużna z herbami, opasana wstęgą z zawieszonym orderem Orła Białego. U spodu tarczy wieniec laurowo-dębowy niżej wartość: 6 zł. W otoku napis: $14^1/_{12}$ EX MARCA PUR: COLONIENS: 1794.

Nr. 374. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1795 [2]).

Talary ośmiozłotowe.

Nr. 375. S. g. Popiersie królewskie w zbroi, na której order Orła Białego. Pod ramieniem: MORIKOFER. F(ecit). W otoku napis: STANISLAUS AUGUSTUS D. G. REX POL. M. D. LITHU. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczona wieńcem z gałązek oliwnej i palmowej, okręconym wstęgą orderu Orła Białego, na której napis: PRO - FIDE - LEGE - ET - GREGE; u spodu zawieszony

---

[1]) Ze zbiorów hr. Sobańskiego w Guzowie.

[2]) Na obrączce monety skośne prążki. Nr. 373 i 374.

order. W otoku napis: TALERUS POLONICUS LXXXV. FLOR. POL. MARCA nad koroną rok MDCCLXV [1]).

Nr. 376. S. g. Na popiersiu królewskiem w zbroi zarzucony płaszcz gronostajowy, na nim order Orła Białego. W otoku napis: STANISLAVS AVGVSTVS. D. G. REX. POLONIAE. M. D. L. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami, otoczona wieńcem dębowo-oliwnym, okręconym wstęgą z napisami i wiszącym orderem Orła Białego. W otoku napis: TALERVS POLONICVS. LXXXIV. FLOR. POL. MARCA. Nad koroną rok MDCCLXVI [2]).

Nr. 377. S. g. Na popiersiu w zbroi. zarzucony płaszcz z pod którego zwiesza się order Orła Białego, poniżej ramienia litery I. P. H. (Jan Philip Holzhäuser). S. o. Pod koroną na podstawie owalna pięciopolowa tarcza z herbami, opasana wstęgą z napisem PRO FIDE LEGE ET GREGE. U spodu wstęga związana w kokardę i zawieszony na niej order Orła Białego; po bokach tarczy boginie pokoju i sprawiedliwości Pod podstawą litery F. S. W otoku napis: X EX MARCA PURA COLONIEN. 1766 [3]).

Nr. 378. S. g. Popiersie królewskie z włosami obficie spadającymi na barki. Piersi okryte zbroją i płaszczem gronostajowym, na którym zwiesza się order Orła Białego. W otoku napis: STANISLAUS AUGUSTUS D. G. REX POL. M. D. LITHU. S. o. Tarcza owalna z herbami, opasana wstęgą z napisem: PRO FIDE LEGE ET GREGE W dole wstęga związana w kokardę, z zawieszonym orderem Orła Białego. Po bokach tarczy boginie: pokoju i sprawiedliwości, pod podstawą litery F. S W otoku napis X EX MARCA PURA COLONIEN. 1766 [4]).

Nr. 379. S. g. Popiersie królewskie. S. o. Pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami otoczona wieńcem dębowo-laurowym, przewiązanym wstęgą, z napisem: PRO FIDE LEGE ET GREGE Pod tarczą order Orła Białego i litery F. S. W otoku napis: X EX MARCA PURA COLONIEN. 1766. Na obrączce monety ozdobne arabeski.

Nr. 380. S. g. Popiersie królewskie. S. o. Wieniec gruby. Po cyfrach roku szeroko rozstawionych brak . (kropki).

Nr. 381. S. g. Popiersie królewskie. S. o. W wieńcu z prawej strony od góry wystają 3 gałązki.

Nr. 382. S. g. Głowa królewska z przepaską. W otoku napis: STANISLAUS AUGUSTUS. D. G. REX POL. M. D. LITH. S. o. Rok 1768. Pod tarczą litery I. S. Na obrączce monety liście [5]).

Nr. 383. S. g. Głowa królewska, w napisie otokowym LITU. S. o. Rok 1768 Na obrączce monety napis: FIDEI PUBLICAE PIGNUS [6]).

Nr. 384. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1769.

Nr. 385. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1770.

Nr. 386. S. g. Głowa królewska. W otoku napis: LITU. S. o. Rok 1772.

Nr. 387. S. g. Głowa królewska. W otoku napis: LITU. S. o. Rok 1772 i litery A. P.

Nr. 388. S. g. Głowa królewska. W otoku napis: LITH. S. o. Rok 1773.

---

[1]) Talar próbny. Trzy bite w cynie znajdowały się w zbiorze hr. Morsztyna. Po nabyciu tego zbioru przez hr. Czapskiego jeden egzemplarz zatrzymał hr. Czapski dla siebie, a drugi odstąpił hr. Kazimierzowi Sobańskiemu w Guzowie. Oryginał ma się znajdować w Londyńskiem British Muzeum. O powyższem dowiedziałem się podczas bytności u śp. hr. Sobańskiego w Guzowie.

[2]) Ze zbioru hr. Potockiego w Krakowie.

[3]) Ze zbioru hr. Potockiego w Krakowie.

Uwagi do Nr. 375, 376, 377 i 378.

[4]) Talary ośmiozłotowe próbne przygotowane przed r. 1766. Stemple do nich były cięte przez znakomitych rzeźbiarzy londyńskiego Morihofera Nr. 375 i warszawskiego Jana Filipa Holzhaussera nie zostały jednak przyjęte przez Komisyę i nie były użyte za wyjątkiem S. g. Nr. 378 do wybijania talarów w r. 1766.

[5]) Ze zbioru hr. Czapskiego i hr. Potockiego w Krakowie.

[6]) Ze zbioru hr. Czapskiego w Krakowie i hr. Potockiego.

Nr. 389. S. o. Głowa królewska. W otoku napis: LITU. S. o. Wieniec szeroki, cyfry roku ścieśnione.

Nr. 390. S. g. Głowa królewska. W otoku napis: LITU. S. o. Rok 1774.

Nr. 391. S. g. Głowa królewska. W otoku napis: LITH. S. o. Rok 1775 i litery E. B.

Nr. 392. S. g. Głowa królewska. W otoku napis: LITU. S. o. Rok 1775. Wieniec z lewej strony od góry wygięty na zewnątrz.

Nr. 393. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1776.

Nr. 394. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1776. Wieniec od góry przechylony do korony.

Nr. 395. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: LITH. S. o. Rok 1777.

Nr. 396. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: LITU. S. o. Rok 1777.

Nr. 397. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: LITU. S. o. Rok 1778.

Nr. 398. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: LITH. S. o. Rok 1778.

Nr. 399. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: LITU. S. o. Rok. 1779.

Nr. 400. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: LITU. S. o. Rok 1779. Wienic gruby; po roku niema kropki.

Nr. 401. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1780.

Nr. 402. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1781.

Nr. 403. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1782.

Nr. 404. S. g. Głowa królewska z lokiem na szyi. Napis otokowy: STANISLAUS AUGUSTUS D. G. REX POLON. M. D. LITUAN. S. o. Rok 1783.

Nr. 405. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1784.

Nr. 406. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1785.

Nr. 407. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2 lokami. S. o. Pod koroną tarcza podłużna z herbami, opasana wstęgą, z zawieszonym orderem Orła Białego, a u dołu wieniec laurowo-dębowy, po bokach którego litery E. B. W otoku napis 10 $^{7}/_{16}$ EX MARCA PURA COLONIENS: 1788.

Nr. 408. S. g. Głowa królewska. S. o. Tarcza opasana wązką wstęgą, wieniec z prawej strony wydłużony.

Nr. 409. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1792 i pod tarczą litery M. V.

Nr. 410. S. g. Talar historyczny w kształcie medalu. Wieniec z liści dębowych z żołędziami. Napisy w otoku: GRATITUDO CONCIVIBUS EXEMPLUM POSTERITATI * W środku napis w 9-ciu wierszach: CIVIBUS | QUORUM PIETAS | CONIURATIONE DIE III | MAI. MDCCXCI OBRUTAM | ET DELETAM LIBERTA | TE POLONÂ TUERI | CONABATUR RESPU | BLICA RESUR | GENS. S. o. W otoku napis: 10 $^{7}/_{16}$ EX MARCA PURA COLONIENSI. 1793. * [1]).

Nr. 411. S. g. W wieńcu znaczna ilość żołędzi. S. o. Napis otokowy z większych, a środkowy z mniejszych liter.

Nr. 411 *a*. S. g. Wieniec i napisy jak Nr. 410. S. o. Wieniec i napisy jak Nr. 411. S. g. [2]).

Dukaty (czerwone złote) 1765—95.

Nr. 412. S. g. Popiersie królewskie z włosami obficie spadającymi na barki; piersi okryte zbroją i płaszczem gronostajowym, na którym zwiesza się order Orła Białego. Pod ramieniem litera L. Napis w otoku: STANISLAVS AVG: D: G: REX. M: D: L: S. o. Pod koroną pię-

---

[1]) Talary targowickie starego i nowego bicia — na egzemplarzach starego bicia Nr. 411. S. g. po III i MAI niema . (kropki). S. o. po COLONIENSI niema . w napisie otokowym po 7 . /$_{16}$ napis w 6 wierszach z drobnych liter ułożony. Nowego bicia bez napisu na obrączce po III . i MAI .

[2]) Bity w miedzi w zbiorze Wilhelma Bernsteina w Warszawie.

ciopolowa tarcza z herbami. Nad koroną napis: DVCAT POLON. Pod tarczą rok 1765 i litery F. S.

Nr. 413. S. g. Fryzura na głowie mniejsza, insygnia orderu małe, pod ramieniem litera M. S. o. Rok 1765.

Nr. 414. S. g. Popiersie królewskie małe z literą M na ramieniu. S. o. Korona i tarcza szerokie [1]).

Nr. 415. S. g. W środku promienistej gwiazdy orderu św. Stanisława ukoronowany monogram. S. o. Pod koroną pięciopolowa tarcza z herbami, okolona u dołu wieńcem i napisem otokowym: MON: AUR. POLONIC:; pod tarczą w środku order św. Stanisława, po bokach rok 17—66 i litery F. S.

Nr. 416. S. g. W środku promienistej gwiazdy orderu św. Stanisława monogram ukoronowany. S. o. Tarcza bez wieńca i bez orderu; litery F S

Nr. 417. S. g. Głowa królewska otoczona napisem: STANISLAUS AUG. D. G. REX POL M. D. L. S. o. W kwadracie napis w 4 wierszach: MON. AUR. | POLON. AD | LEG. IMP. | 1766. Pod kwadratem litery F. S.

Nr. 418. S. g. Głowa królewska. S o. W kwadracie, opasanym wieńcem z listków i gwiazdek napis w pięciu wierszach: MON. AUR | POLON. AD LEG IMP. | 1766 | F S

Nr. 419. S. g. Stojąca postać królewska w hiszpańskim stroju, z zarzuconym na ramionach płaszczem gronostajowym, na piersiach order Orła Białego; berło w prawej, jablko w lewej ręce. U boku miecz przypasany; pod figurą litery I. P. H. W otoku napis: STANISLAUS AUG D. G. REX POL. M. D. L. S. o. W kwadracie ozdobionym arabeskami napis w pięciu wierszach z drobnych liter: MON. AUR. | POLON. AD | LEG IMP. | 1766. | F S

Nr. 420. S. g. Po obu stronach postaci królewskiej rok 17—66. S o. W kwadracie ozdobionym odmiennemi arabeskami napis w pięciu wierszach: MONETA | AUREA | POLONI. | AD LEG. | IMPER. | Pod tarczą litery F. S. [2]).

Nr. 421. S. g. Figura stojąca. S. o. Bez liter pod tarczą.

Nr. 422. S. g. Figura stojąca. Rok 17—67. S. o. Pod tarczą litery F. S. [3]).

Nr. 423. S. g. Figura stojąca. Rok 17—67. S. o Bez liter pod tarczą.

Nr. 424. S. g. Figura stojąca. Rok 17—68. S. o. Pod tarczą litery F. S.

Nr. 425. S. g. Figura stojąca. Rok 17—70. S. o. Pod tarczą litery I. S.

Nr. 426. S. o. Figura stojąca. Rok 17—71. S. o. Pod tarczą litery I. S.

Nr. 427. S. g. Figura stojąca Rok 17—72. S. o. Pod tarczą litery I. S. [4]).

Nr. 428. S. g. Figura stojąca. Rok 17—72. S. o. Pod tarczą litery A. P. [5]).

Nr. 429. S. g Głowa królewska z przepaską i napisem otokowym: STANISLAUS. AUG. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. W tarczy napis w 6 wierszach: MONETA | AUREA | POLON. | AD | LEG. | IMPER. | 1772. Pod tarczą litery A. P.

Nr. 430. S. g. Zakończenie szyi odmienne. S. o. Rok 1772. Pod tarczą litery A. P.

Nr. 431. S. g. Głowa królewska S. o. Rok 1773.

Nr. 432. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774.

Nr. 433. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1774 i litery E. B. [6]).

Nr. 434. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1775 [7]).

---

[1]) Bity w miedzi w zbiorze hr. Czapskiego w Krakowie

[2]) W srebrze w zbiorze hr. Czapskiego w Krakowie.

[3]) W zbiorze hr. Czapskiego w Krakowie.

[4]) Bity w miedzi ze zbiorów hr. Potockiego w Krakowie.

[5]) Bity w miedzi ze zbiorów hr. Czapskiego w Krakowie.

[6]) Ze zbioru hr. Andrzeja Potockiego w Krakowie.

[7]) Ze zbioru hr. Czapskiego w Krakowie.

Nr. 435. S. o. Głowa królewska. S. o. Rok 1776.
Nr. 436. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1777.
Nr. 437. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1778 [1]).
Nr. 438. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1779.
Nr. 439. S. g. Głowa królewska. S. o. W wieńcu z liści napis w 5 wierszach: AUREUS NUMMUS | POLONIAE | ANNO | 1779. Pod wieńcem litery E. B.
Nr. 440. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1780.
Nr. 441. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1781.
Nr. 442. S. g. Głowa królewska. S. o Rok. 1782.
Nr. 443. S. g. Głowa królewska ze spadającym lokiem na szyję. S. o. Rok 1783.
Nr. 444. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1784.
Nr. 445. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1785.
Nr. 446. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2 lokami. S. o. Rok 1786.
Nr. 447. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1787.
Nr. 448. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1788.
Nr. 449. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1789.
Nr. 450. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1790.
Nr. 451. S. g. Głowa królewska z krótką szyją. S. o. Rok 1791.
Nr. 452. S. g. Głowa królewska z dłuższą szyją i lokami. S. o. Rok 1791.
Nr. 453. S. g. Głowa królewska z krótką szyją. S. o. Rok 1792.
Nr. 454. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1792 i litery M. V.
Nr. 455. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1793.
Nr. 456. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1794.
Nr. 457. S. g. Głowa królewska. S. o. Rok 1795.

$1^1/_2$ Dukata (czerwony złoty półtoraczny) 1794.

Nr. 458. S. g. Głowa królewska. S. o. Pod koroną 2 owalne tarcze z herbami Rzeczypospolitej, niżej herb Poniatowskich. Tarcze okolone wieńcem. W otoku napis: AUREUS POLONIAE $1^1/_2$. Nad koroną rok 1794.

3 Dukaty (czerwony złoty potrójny) 1794.

Nr. 459. S. g. Głowa z dłuższą szyją i rozdzielonymi 2 lokami. S. o. pod wieńcem wartość [2]).

Sztony pamiątkowe [3]).

Nr. 460. S. g. Głowa królewska otoczona napisem: STANISLAUS AUG: D: G: REX. POL. M: D: L: S. o. Napis w 9-ciu wierszach: AERE | PERENNIVS | AEVUM | SCEPTRA GERAT | PATRIAMQ : BEET | OF: (ficina) CR: (acoviensis) ♀. (cuprea) MON: (etae) | 17 IANUAR. | 1767. | C I.
Nr. 461. S. g. Głowa królewska. S. o. W siódmym wierszu VOVET.

[1]) Ze zbioru hr. Czapskiego w Krakowie.

[2]) Czerwone złote półtoraczne i potrójne ($1^1/_2$ i 3 Stanislasd'or). Były bite za rządów powstania narodowego w r. 1794 z naczyń i obrączek ślubnych do mennicy na ofiarę kraju zniesionych. Wybito podług ówczesnego rachunku półtoracznych: 8114 szt. potrójnych 5256 szt.

[3]) Sztony pamiątkowe; złote, srebrne i miedziane były bite w mennicy Krakowskiej z okazji rocznicy wstąpienia na tron Stanisława Augusta i dwuletniej rocznicy ustanowienia przez króla orderu S-go Stanisława ponieważ do strony głównej używane były stemple trojaków przeto powyższe sztony pomieszczamy.

Nr. 462. S. g. Głowa królewska. S. o. Napis w 6 wierszach: NOBIS | DIU | INTERSIS | OF: CR: ♀. MON. | 1767. | C. I.

Nr. 463. S. g. Głowa królewska. S. o. Napis w 8-miu wierszach: INSTIT: | ORD: S. STAN | 8 MAI. | CELEBRET PER | SAECVLA FESTVM | OF: CR: ♀. MON: | 1767. | C. I.

Nr. 464. S. g. Jak Nr. 463 lecz bity w srebrze.

Próby mennicze z 1771 [1]).

Próba srebrnika. $7^1/_2$ grosze.

Nr. 465. S. g. Pod koroną monogram z liter drukowanych. S. o. Napis w 4 wierszach: ET IN | PARVIS | PURUS | 1771 (i w drobnych częściach czysty [2]).

Nr. 466. S. g. Pod koroną monogram królewski z liter pisanych. S. o. Napis w 4 wierszach: ET | IN | PARVIS | PURUS | 1771 [3]).

Próba półzłotka.

Nr. 467. S. g. Pod koroną monogram z liter drukowanych. S. o. Salamandra w ogniu, nad nią napis: NON TIMET (nie lęka się) pod nią rok 1771 [4]).

Nr. 468. S g. Monogram królewski. S. o. Salamandra mniejsza.

Nr. 469. S. g. Monogram z liter pisanych. S. o. Salamandra większa [5]).

Nr. 470. S. g. Monogram królewski. S. o. Napis w 3 wierszach: FIDEM | SERVAT | (dochowuje wiary) 1771 pod rokiem gałązki.

Próba złotówki.

Nr. 471. S. g. Głowa królewska włosy z przepaską. W otoku napis: STANISLAUS AUG. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. pod napisem PROBATUS MELIOR (doświadczony lepszy) tygiel menniczy z łyżką do mieszania topiącego się w nim kruszcu, na dole 1771.

Próba dwuzłotówki.

Nr. 472. S. g. Głowa królewska. W napisie otokowym: STANISLAUS AUGUST. D. G. REX POL. M. D. L. S. o. Napis w półkolu: EXPERTUS CREDIT (doświadczony wierzy) niżej ręka tocząca pieniądz na kamieniu probierczym; pod kamieniem 1771 [6]).

Próba półtalara.

Nr. 473. S. g. Głowa królewska otoczona napisem: STANISLAUS AUGUSTUS. D. G. REX POLON. M. D. LITU. S. o. Napis w półkole VINCIT FRAUDEM. (pokonywa oszukaństwo) pod napisem piec menniczy, z którego wydostaje się żar z dymem, pod nim 1771.

Próba talara.

Nr. 474. S. g. Głowa królewska z przepaską. Pod szyją litery I. P. H. W otoku napis: STANISLAUS AUGUSTUS D. G. REX POLONIAE M. D. LITU S. o. Napis: DAT IUSTI PRETIUM (daje sprawiedliwą cenę) pod napisem waga niżej 1771.

---

[1]) Próby mennicze były bite z czystego srebra, rzeźbił je Jan Filip Holzhausser — projekt bicia takich pieniędzy nie doszedł do skutku.

[2]) W miedzi ze zbioru p. Kołtunowicza. Warszawa.

[3]) W miedzi » » » Kołtunowicza. Warszawa.

[4]) W miedzi » » » G. Bisiera. Warszawa.

[5]) W miedzi » » » hr. Sobańskiego w Guzowie.

[6]) W złocie ze zbioru hr. Sobańskiego w Guzowie.

Nr. 475. S. g. Głowa królewska, pod szyją litery I. P. H. W otoku napis: LITUA [1]. S. o. Napis DAT IUSTI PRETIUM pod napisem waga, niżej 1771.

Przypuszczalna próba dukata.

Nr. 476. S. g. Głowa królewska ze spadającym lokiem na szyję. W otoku napis: STANISLAUS AUG. D. G REX POL. M. D. L. S. o. Pod koroną pięciopolowa tarcza z herbami Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich. Po obydwu stronach tarczy rok 17—79. Pod tarczą wieniec i litery E. B [2].

Ciężarki dukatów.

Nr 477 S. g. Pod koroną tarcza podłużna z orłem, z pod tarczy widoczne na krzyż złożone klucz i miecz. S. o. Napis w 3 wierszach: *I* | DUCAT | 1767 [3].

Nr. 478. S. g. Tarcza podłużna z orłem. S. o. Napis w 5 wierszach: I | AUREI | NUMMI PONDUS | 1768. W otoku: 67 EX MARCA COLONIENSE.

Nr. 479. S. g. Orzeł trzymający w szponach klucz i miecz. S. o. Napisy: I DUKAT : : W otoku $72^1/_2$ ESSOW HOLLENDERSKICH.

Nr. 480. S g. Orzeł trzymający w szponach klucz i miecz. S. o. Napis w 5-u wierszach: I | AUREI NUMMI | PONDUS | 1791. W otoku: 67 EX MARCA COLONIENSE.

Nr. 481. S g. Ręka trzymająca wagę. W otoku napis: DAT JUSTI PRETIUM. 1791. S. o. Napisy I DUKAT. W otoku $72^1/_2$ ESSOW HOLLENDERSKICH [4].

Nr. 482. S. g. Jednostronna odbitka z herbem Litwy, dwoma kluczami i rokiem 1765 [5].

Monety miasta Gdańska.

Szelągi 1765—1793.

Nr. 483. S. g. Pod koroną monogram Stanisława Augusta, po obu jego stronach rok: 17—65. S. o. Napis: * SOLID | CIVITAT | GEDAN | pod napisem herb miasta, po bokach herbu litery RE | OE.

Nr 484 S. g Pod małą koroną monogram królewski. S. o.* SOLID | CIVITAT | GEDAN pod napisem herb miasta, po bokach litery R. E—OE.

Nr. 485. S. g W monogramie litera R nie dochodzi do pionowej linii litery A. S. o. Napis: * SOLID | CIVITAT | GEDAN | pod napisem herb miasta, po bokach litery R. E.—OE.

Nr. 486. S. g. początkowe cyfry roku małe. S o. napis:* SOLID | CIVITAT | GEDAN herb miasta i litery RE—OE.

Nr. 487. S. g. Monogram podłużny. S. o. Napis jak na poprzednich szelągach.

Nr. 488. S. g. Pod koroną monogram królewski; po obydwu jego stronach rok 17—66. S. o Napis:* SOLID | CIVITAT | GEDAN | pod napisem herb miasta i litery F. L. S [2].

Nr. 489. S. g. Monogram królewski liczby roku grube. S. o. Po literach F L S brak . (kropek).

Nr. 490. S. g. Monogram szeroki i długi. S. o. Napis: * SOLID | CIVITAT | GEDAN pod napisem herb miasta i litery F. L. S.

Nr. 491. S. g. Monogram z szerokich liter ułożony po obu jego stronach rok 17—93. S. o. Napis:* | SOLID | CIVITAT | GEDAN | Pod napisem herb miasta i litery CL—M.

---

[1] W złocie ze zbioru hr. Sobańskiego w Guzowie.
[2] W miedzi Neprosa w Warszawie.
[3] W srebrze » »
[4] Ze zbioru hr. Czapskiego w Krakowie.
[5] W złocie » » »

Trojaki 1765—1766.

Nr. 492. S. g. Pod koroną monogram królewski, po obydwóch jego stronach rok 17—65. S. o. Na podłużnej przez 2 lwy trzymanej tarczy herb miasta, pod nim litery R. E. OE. W otoku napis: GROSSVS. TRIPLEX. GEDANENSIS.

Nr. 493. S. g. Monogram królewski. S. o. Tarcza dłuższa po literach R E OE i w napisie otokowym brak . (kropek).

Nr. 494. S. g. Monogram królewski. S. o. Tarcza wązka podłużna pod tarczą R. E OE. W napisie otokowym: GROSSVS: TRIPLEX: GEDANENSIS.

Nr. 495. S. g. Monogram królewski. S. o. Tarcza wązka. W napisie otokowym i po literach R E OE niema . (kropek).

Nr. 496. S. g. Monogram królewski. S. o. Litery R[E] OE

Nr. 497. S. g. Monogram królewski. S. o. Tarcza krótka szeroka pod nią litery R. E. OE.

Nr. 498. S. g. Monogram królewski, po obydwuch jego stronach liczby roku 17—66. Pod tarczą litery F. L. S.

Nr. 499. S. g. Monogram królewski. S. o. Tarcza wązka.

Szóstaki 1764—65.

Nr. 500. S. g. Popiersie z koroną na głowie. Na piersiach order Orła Białego. W otoczeniu napis: STANISLAVS. AVG: D. G. REX. POL: M. D. L. R. P.*S. o. Na owalnej przez dwa lwy trzymanej tarczy herb miasta, nad tarczą liczba rzymska VI i wianek, pod tarczą litery R. E. OE. W otoku napis: MON: ARGENT: CIVITAT: GEDAN: 1764.

Nr. 501. S. g. Popiersie królewskie krótkie otoczone napisem: STANISL: AUG: D. G. REX. POL. M. D. L. R. P. Napis kończy się pod koroną. S. o. pod tarczą litery R. E. OE mniejsze, a w napisie otokowym: CIVIT. [1]).

Nr. 502. S. g. Popiersie królewskie długie. S. o. Po roku brak . (kropki).

Nr. 503. S. g. Popiersie małe. S. o Rok 1765. Pod tarczą litery R. E OE.

Nr. 504. S. g. Popiersie małe. S. o. Rok 1765. Pod tarczą litery R. E. OE szeroko rozstawione.

60 gr. Dwuzłotówka 1767.

Nr. 505. S. g. Ukoronowane popiersie królewskie, otoczone napisem: STANISLAVS AVGVST D. G. REX POL. M. D. L. R. P. S. o. Na podstawie 2 lwy trzymają owalną tarczę z herbami miasta, nad tarczą wianek z gałązek i listków, pod tarczą wartość: 60 GR. niżej litery F. L. S. W otoku napis: MON: ARGENT: CIVITAT: GEDANENSIS 1767 [2]).

Dukat 1765.

Nr. 506. S. g. Ukoronowane popiersie z napisem w otoku: STANISL. AVG. D G REX POL. M. D. L. R. P. S. o. Na podstawie 2 lwy trzymają owalną tarczę z herbami miasta; nad tarczą wianek z gałązek i listków, pod tarczą litery R. E. OE. W otoku napis: MON. AVREA CIVITAT GEDAN. 1765 [3]).

---

[1]) W złocie ze zbioru hr. Czapskiego w Krakowie.

[2]) Proba bita w ołowiu. Egzemplarz znajduje się w gdańskiem gimnazyum; należy do rzadkości.

[3]) Dukat taki w obiegu nie był. Jest tylko próbą menniczą do rzadkości należącą.

Monety miasta Torunia.

Szelągi 1765.

Nr. 507. S. g. Pod koroną monogram królewski, po obydwu jego stronach rok: 17—65. S. o. Napis:* | SOLID | CIVITAT | THORUN. Pod napisem herb miasta i dwie półgwiazdki (różyczki).

Nr. 508. S. g. Monogram królewski, cyfry roku większe. S. o. Herb miasta duży.

Nr. 509. S. g. Monogram królewski. S. o. Herb miasta szeroki.

Nr. 510. S. g. Pod dużą koroną monogram królewski. S. o. Napis z dużych liter.

Trojaki 1764—1765.

Nr. 511. S. g. Pod koroną monogram królewski, po obu jego stronach rok 17—64. S. o. Na tarczy przez anioła trzymanej herb miasta, po bokach tarczy litery: S—B. W otoku napis. GROSSVS TRIPLEX THORUNENSIS *

Nr. 512. S. g. Monogram mniejszy liczby roku odmienne, S. o. W napisie otokowym po THORUNENSIS .*

Nr. 513. S. g. Rok 17—65. S. o. Nad aniołem.*

Mr. 514. S. g. Monogram szeroki. S. o Nad aniołem.*

Nr. 515. S. g. W monogramie litera S krótka. S o, Nad aniołem (kropka).

Nr. 516. S. g. Monogram krótki. S. o. Nad aniołem. (kropka).

Nr. 517. S. g. Cyfry roku małe. S. o. Nad aniołem *

Nr. 518. S. g. Cyfry roku podłużne. S. o. Nad aniołem.*

Nr. 519. S. g Korona i monogram szerokie, cyfry roku duże. S. o. Nad aniołem.

Szóstaki 1765.

Nr. 520. S. g. Na ukoronowanej głowie królewskiej włosy z tyłu w warkocz związane. Głowa otoczona napisem: D. G. STANISL. AVG. R. POL. M. D. L R. P. S. o. Na ozdobnej podłużnej tarczy, przez anioła trzymanej, herb miasta. Po obu jego stronach rok 17—65, poniżej litery S. B., pod tarczą wartość VI, w otoku napis: MONETA. ARGENT CIVITA. THORUNENS* [1])

Nr. 521. S. g. W napisie otokowym: AVGV. S. o. Tarcza z herbem miasta i napisem otokowym, jak w poprzednim szóstaku.

Monety księstwa Kurlandzkiego.

Ernest Jan Biron 1739—1769.

Szelągi miedziane 1764.

Nr. 522. S. g. Popiersie księcia Ernesta Jana otoczone napisem: D. G. ERNEST. IOH. DVX. S. o. Pod koroną tarcza z Orłem i Pogonią, pod tarczą SOLID a w otoku: IN. LIV. CVRL. et. SEM. 1764.

Nr. 523. S. g. Głowa mała. Napis z większych liter. S. o. Pod koroną tarcza z herbami i napisem otokowym.

Nr. 524. S. g. Popiersie małe podłużne. S. o. Pod koroną tarcza z herbami i napisem otokowym.

Nr. 525. S. g. Popiersie duże. S. o. Napis w otoku z drobnych liter i rok szeroko rozstawiony pod SOLID. litery I. C. S.

---

[1]) Ze zbioru Wł. Kołtunowicza w Warszawie.

Nr. 526. S. g. Popiersie duże. S. o. Pod tarczą $\frac{\text{SOLID}}{\text{I. F. S.}}$ Rok 1764.

Nr. 527. S. g. Popiersie podłużne. S. o. Pod tarczą $\frac{\text{SOLID}}{\text{I. F. S.}}$.

Nr. 528. S. g. Popiersie szerokie. S. o. Pod tarczą $\frac{\text{SOLID}}{\text{I. F. S.}}$.

Nr. 529. S. g. Popiersie podłużne. S. o. Pod tarczą litery I. F. S. ścieśnione.

Nr. 530. S. g. Popiersie szerokie. S. o. Pod tarczą litery I. F. S. szeroko rozstawione.

Grosze bilonowe 1764.

Nr. 531. S. g. Pod koroną monogram z liter I. E. po obu jego stronach rok 17—64. S. o. Pod koroną tarcza dwupolowa z Orłem i Pogonią pod tarczą litery. ICS. W otoku napis: MON. ARGENT DVC. CVRLAND.

Nr. 532. S. g. Monogram szeroki. S. o. Jak Nr. 531 [1].

Trojaki srebrne 1764—1765.

Nr. 533. S. g. Popiersie otoczone napisem z małych liter: D. G. ERNEST. IOH. IN. L. C. et S. DVX. S. o. Pod koroną dwupolowa tarcza z Orłem i Pogonią pod tarczą wartość 3, niżej I. C. S. W otoku napis: MON. ARGENT. DVC: CVRLAND. 1764.

Nr. 534. S. g. Popiersie małe. S. o. Pod dużą koroną tarcza, po roku kropka.

Nr. 535. S. g. Popiersie podłużne. Pod ramieniem litera S. S. o. Napis w otoku z większych liter, po literach ICS brak kropki.

Nr. 536. Popiersie podłużne. Pod ramieniem litera S. S. o. Pod tarczą ozdobnie zakończoną I. $\overset{3}{\underset{C.}{S}}$.

Nr. 537. S. g. Popiersie większe. S. o. Pod tarczą litery. ICS.

Nr. 538. S. g. Popiersie bez litery pod ramieniem. S. o. Litery I. F. S. po roku.

Nr. 539. S. g. Popiersie podłużne. S. o. Rok 1765, Pod tarczą litery I. F. S.

Szóstaki srebrne 1764.

Nr. 540. S. g. Popiersie, pod ramieniem literka G. W około napis: D. G. ERNEST. IOH. IN. LIV. CVRL. et SEM. DVX. S. o. Pod koroną dwupolowa tarcza z Orłem i Pogonią pod nią liczba wartości VI niżej litery I. C. S. W otoku napis: MONETA. ARGENT. DVC: CVRLAND. 1764.

Nr. 541. S. g. Popiersie szerokie. S. o. Jak Nr. 540.

Nr. 542. S. g. Popiersie młodzieńcze bez literki pod ramieniem. S. o. Po roku 1764.

Nr. 543. S. g. Pod popiersiem literka G. S. o. jak Nr. 542 [2].

Nr. 544. S. g. Popiersie bez literki pod ramieniem [3].

Tynf = 18 groszy 1764.

Nr. 545. S. g. Popiersie, pod popiersiem litera G. S. o. Pod koroną ozdobna dwupolowa tarcza z Orłem i Pogonią; pod tarczą wartość 18, niżej litery I. C. S. Napis w otoku: MONETA. ARGENT. DVC: CVRLAND. 1764 [4].

Nr. 546. S. g. odbitka tylko str. odwr. pod tarczą 1. *T* i litery I. C. S. [5].

---

[1]) Ze zbiorów cesarskiego Ermitaża w Petersburgu.

[2]) » » p. Wilhelma Bernsteina w Warszawie.

[3]) » » » » » » odbitka tylko S. g. w czystem srebrze.

[4]) Ze zbiorów cesarskiego Ermitaża w Petersburgu.

[5]) » » p. Władysława Kołtunowicza w Warszawie.

Dukaty 1764.

547. S. g. Popiersie, z literą G pod ramieniem. S. o. Pod koroną dwupolowa tarcza z Orłem i Pogonią; pod tarczą litery I. C. S. W otoku napis: MONETA . AVREA . DVC . CVRLAND . 1764.

Nr. 548. S. g. Popiersie szerokie; pod ramieniem literka S. S. o. Tarcza ozdobna pod nią literki · ICS.

Piotr Biron 1769—1795.

Talary 1780.

Nr. 549. S. g. Głowa książęca, włosy z przodu do góry zaczesane, z tyłu wstęgą związane. W otoku napis: D. G. PETRUS IN LIV. CVRL. ET SEMGAL. DVX. S. o. Na krzyżu Burgundzkim pod koroną od góry wieńcem opasane dwie owalne tarcze z Orłem i Pogonią. Napis w otoku: MON. NOVA ARG. DUC. CVRL. AD NORMAM TAL. ALB. 1780 [1]).

Nr. 550. S. g. Głowa książęca W napisie tylko po literach D. i G. S. o. Korona nad tarczą szersza. Pod tarczami zakończenie wieńca długie i szerokie.

Dukaty 1780.

Nr. 551. S. g. Głowa książęca otoczona napisem D. G. PETRUS IN LIV. CURL. ET SEMG. DUX. S. o. Pod koroną wieńcem od góry opasane dwie owalne tarcze z Orłem i Pogonią. W otoku napis: MON . AUREA DUC CURL. AD LEGEM IMP. 1780.

Znaki mennicze.

Nr. 552. S. g. Na kwadratowej blaszce pod koroną okrągła pięciopolowa tarcza z herbami Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczona wieńcem laurowo-palmowym. Po bokach tarczy N 5. S. o. Napis w 4-ch wierszach: KÖN: POL: | MÜNTZ | ZEICHEN | I. S. [2]).

Nr. 553. S. g. Jak Nr. 552. S. o. Litery F. S. [3]).

Pieczęcie mennicze.

Nr. 554. S. g. Okrągła pieczęć komisyi menniczej. Pod koroną w ozdobnych arabeskach herby: Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczone napisem: SIGILUM .·. COMISSIONIS .·. MONET .·.

Nr. 555. S. g. Owalna pieczęć komisyi menniczej. Pod koroną herby Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich, otoczone napisem: PIECZĘĆ KOMMISIY MENNICZEY.

Nr. 556. S. g. Pod koroną na pięciopolowej tarczy herby Rzeczypospolitej i rodziny Poniatowskich. W około napis: KONIGL. POHLN ♀ MVNTZE. ZV. CRACAV.

Nr. 557. S. g. Pod koroną owalna tarcza z herbami i napisem: KON . POHL. MUNTZ: TRESOR ZU WARSCHAU.

Nr. 558. S. g. Pod koroną tarcze z herbami i napisem: KONIG. POHL. MUNTZ AMT ZU WARSCHAU.

---

[1]) Talarami Albertyńskimi, zwały się talary Brabanckie czyli Burgundzkie. Zyskały one w świecie handlowym wziętość i upowszechniły się w Rosyi.

[2]) Znaki dające prawo na wejście do mennicy. Znaki te były noszone na piersiach jak to wskazuje dziurka nad koroną. — Jakkolwiekbądź Nr. 552 nosi Nr. 5 a Nr. 553 Nr. 159 to ze względu na wcześniejsze wybijanie liter mincarskich F. S. a następnie liter I. S. Nr. 553 uważać należy za wcześniejszy.

[3]) Ze zbioru W-go G. Bisiera w Warszawie.

Sprostowanie omyłek.

Str	3	wiersz	10 z dołu		wydrukowano:	Ma sejmie	należy czytać:	Na sejmie.
»	11	»	7 z góry		» »	przestawiał	» »	przedstawiał
»	12	»	12 z dołu		» »	rozprządzenia	» »	rozporządzenia
»	21	»	23 »		» »	polit	» »	poln.
»	28	»	9 »	strona prawa	» »	fui	» »	fin.
»	»	»	10 »	» lewa	» »	pié de la monsie	» »	pied de la monoie.
»	»	»	16 »	» »	» »	pui etaient	» »	qui etoient.
»	»	»	21 »	» prawa	» »	Duivre	» »	cuivre.
»	»	»	27 »	» »	» »	l'ou	» »	l'on.
»	29	»	3 »	» »	» »	s'eu	» »	s'en.
»	»	»	3 z góry	» lewa	» »	sou	» »	son.
»	»	»	5 z dołu	» prawa	» »	iout	» »	Tout.
»	»	»	5 »	» lewa	» »	Ids	» »	les.
»	»	»	13 z góry	» prawa	» »	Quls	» »	Quels.
»	»	»	15 z dołu	» »	» »	doure	» »	douze.
»	»	»	17 »	» »	» »	jusqu'an	» »	jusqu'au.
»	»	»	18 z góry	» lewa	» »	fiscer	» »	fixer.
»	30	»	11 »	» prawa	» »	d'on	» »	d'ou.
»	40	»	14 z dołu		» »	ośmiu	» »	ośmin.
»	46	»	7 z góry		» »	publikowaś	» »	publikować.
»	»	»	23 z dołu		» »	nic	» »	mi.
»	47	»	9 z góry		» »	wstąpił	» »	ustąpił.
			z dołu na okładce		» »	des	» »	du.

Uwagi odnoszące się do opisu monet:

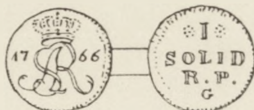
1). Nr. 25, 32, 36. 45, 67, 93, 101, 105, 141 wydrukowano: *G* (drukowane) powinno być *G* (duże pisane).

2). Po napisach otokowych: POL M. D L. S. O. pod tarczą litera G. SO. dwie ostatnie litery SO. oznaczają »Strona odwrotna« i nic wspólnego z napisami nie mają.

Uzupełnienie.

Tablica I. Przeglądając szczegółowo zbiory w cesarskim Ermitażu w Petersburgu, znalazłem szeląg 17—66 (jak Nr 3 lecz r. 17—66) o którym w dotychczasowych wydawnictwach numizmatycznych żadnej wzmianki nie spotkałem.

(przyp. autora).

W drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem J. Filipowskiego.

F. Dietrich sculp.

Widok Mennicy Królewskiéy w Warszawie. | Vue de la Monnaie Royale.

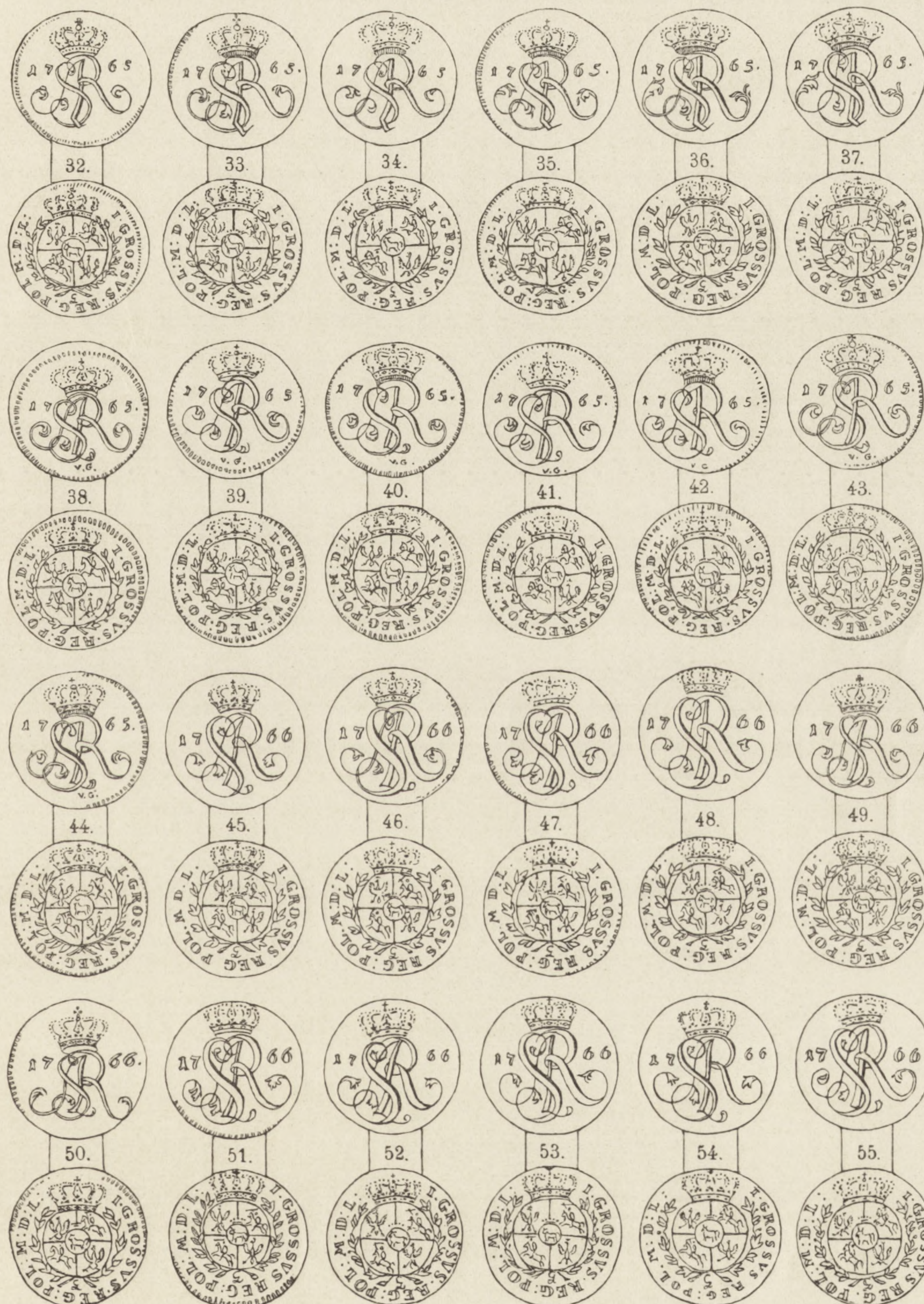
à Varsovie chez Dal-Trozzo. Rue Senateur N. 496.

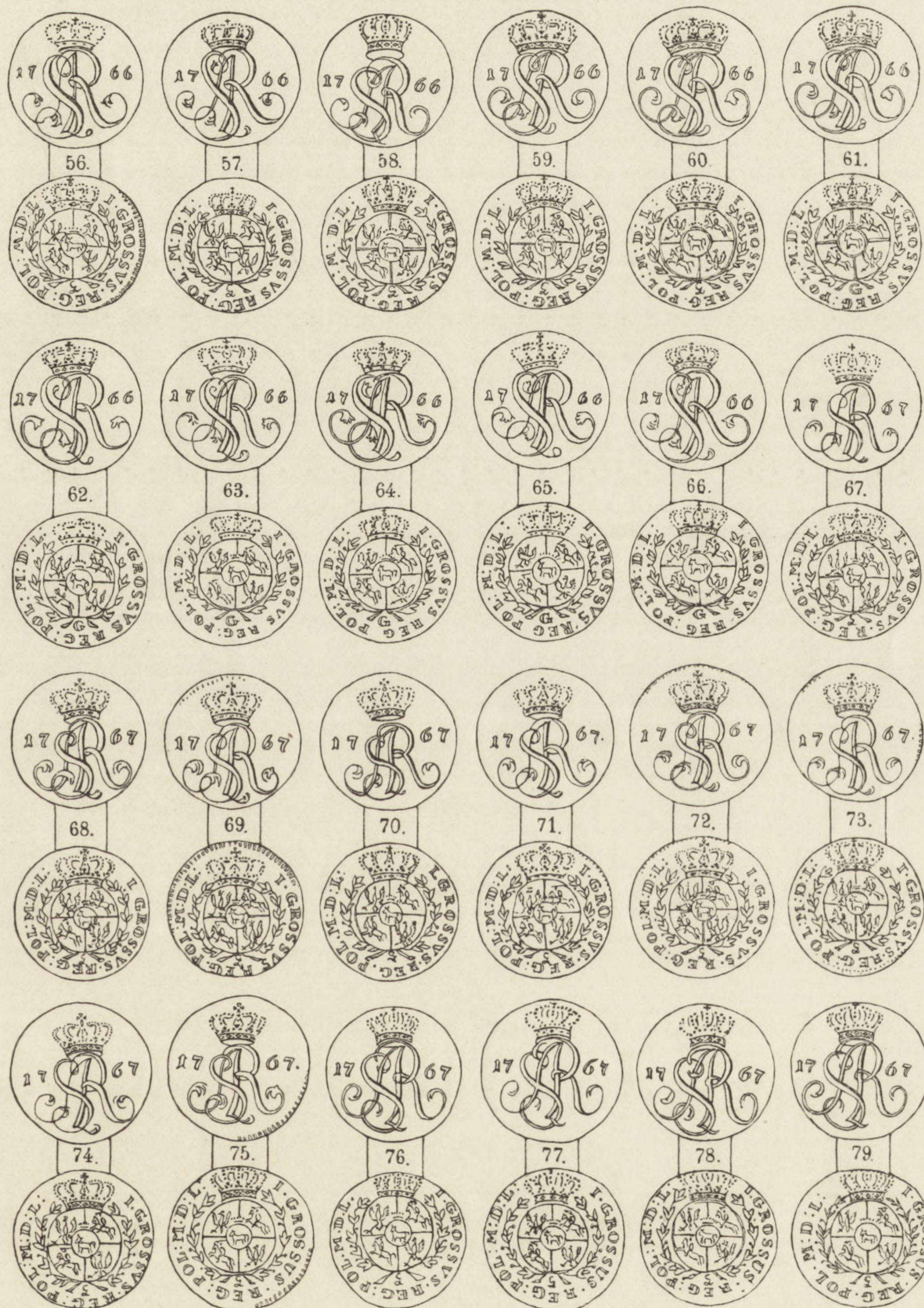

Rysował K. Plage.

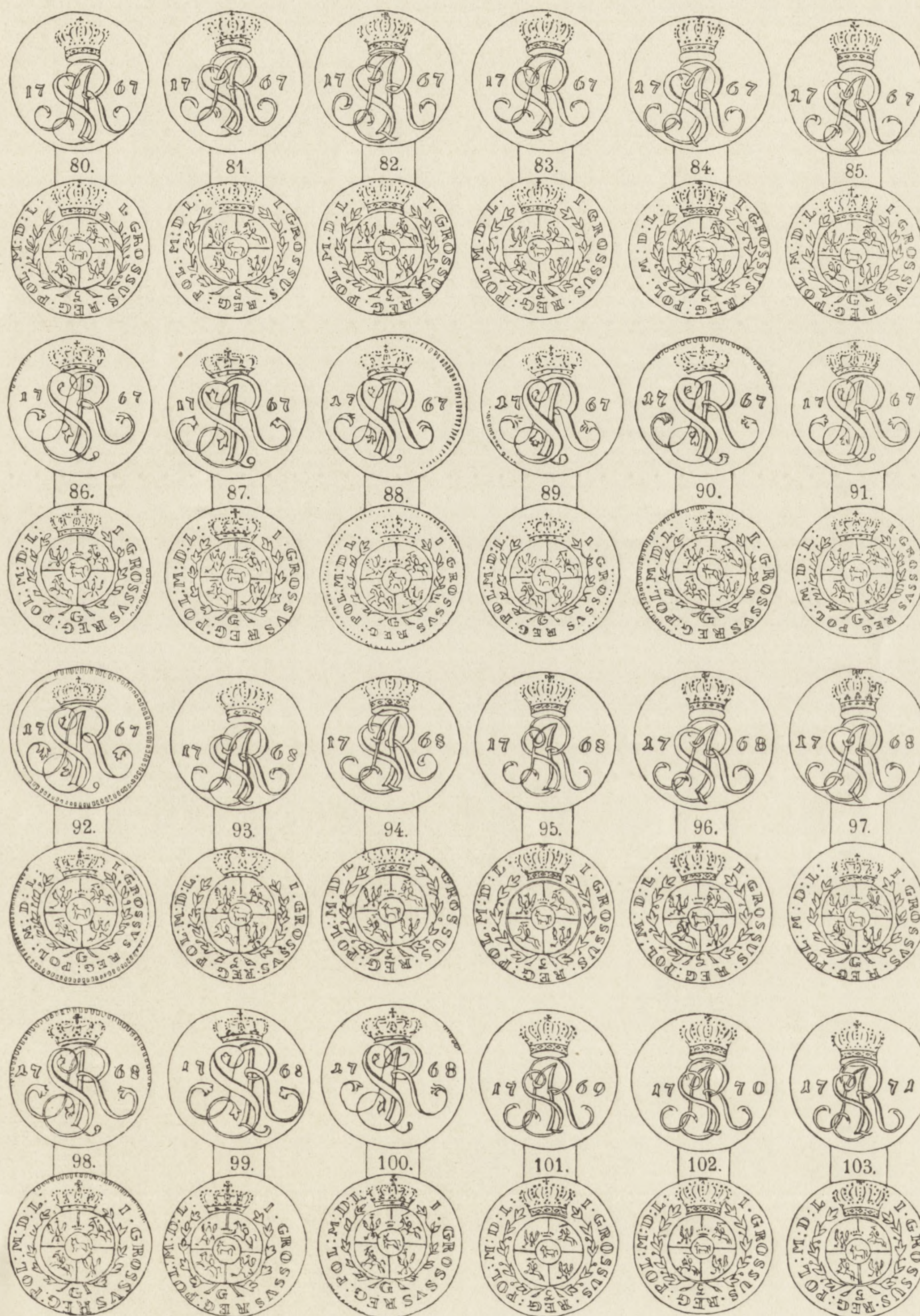
II.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

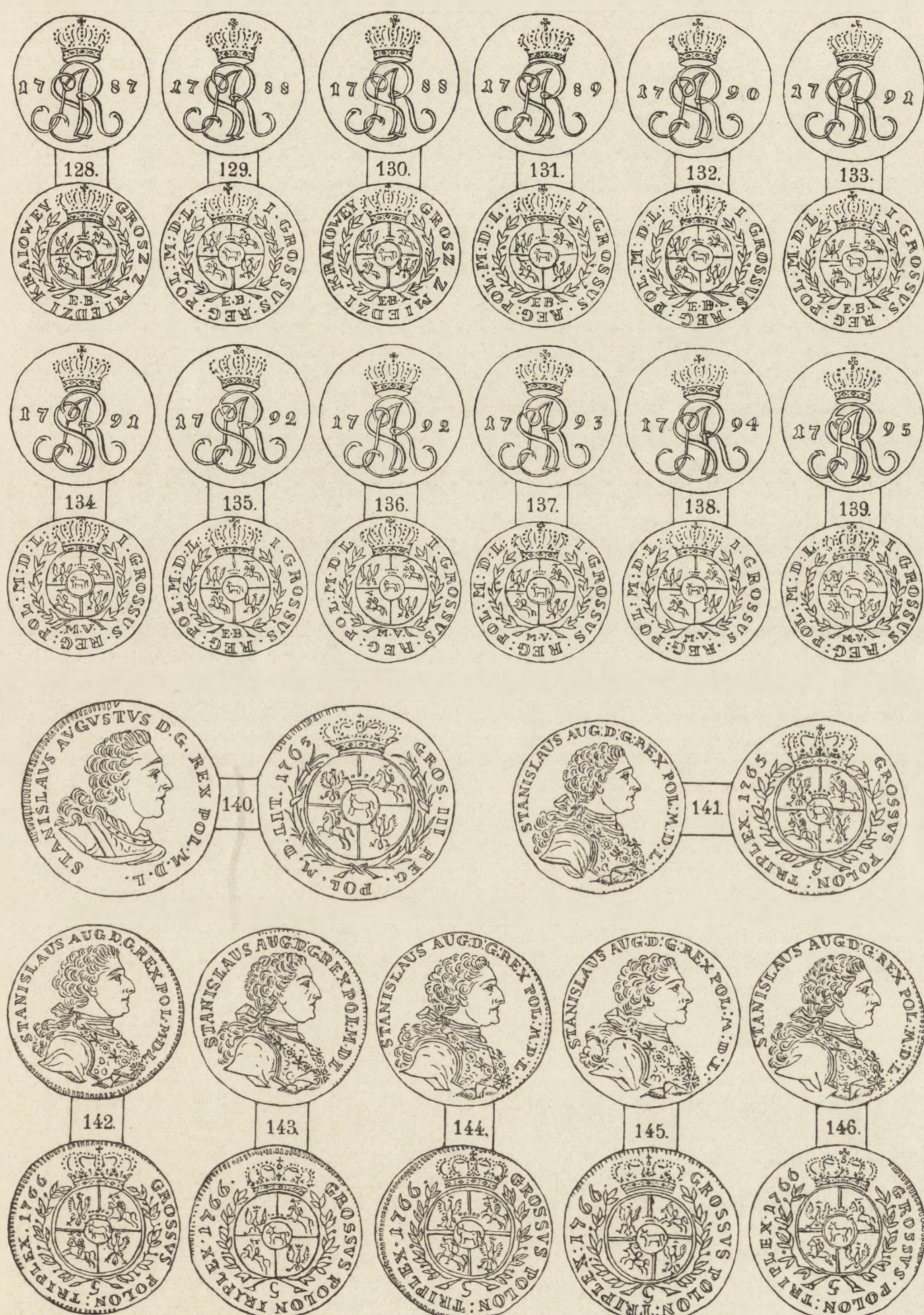
104. 105. 106. 107. 108. 109.

110. 111. 112. 113. 114. 115.

116. 117. 118. 119. 120. 121.

122. 123. 124. 125. 126. 127.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

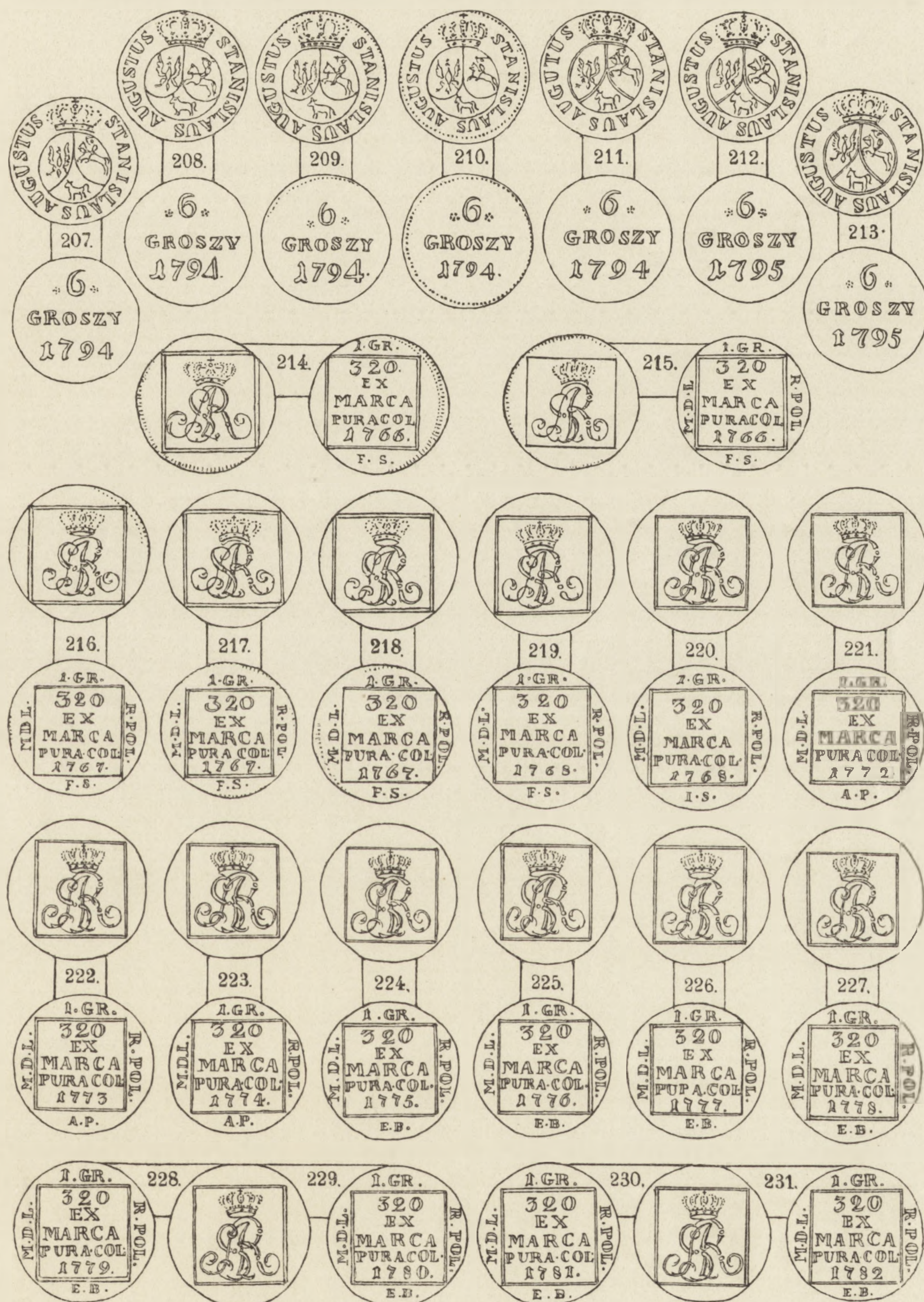
Rysował K. Plage.

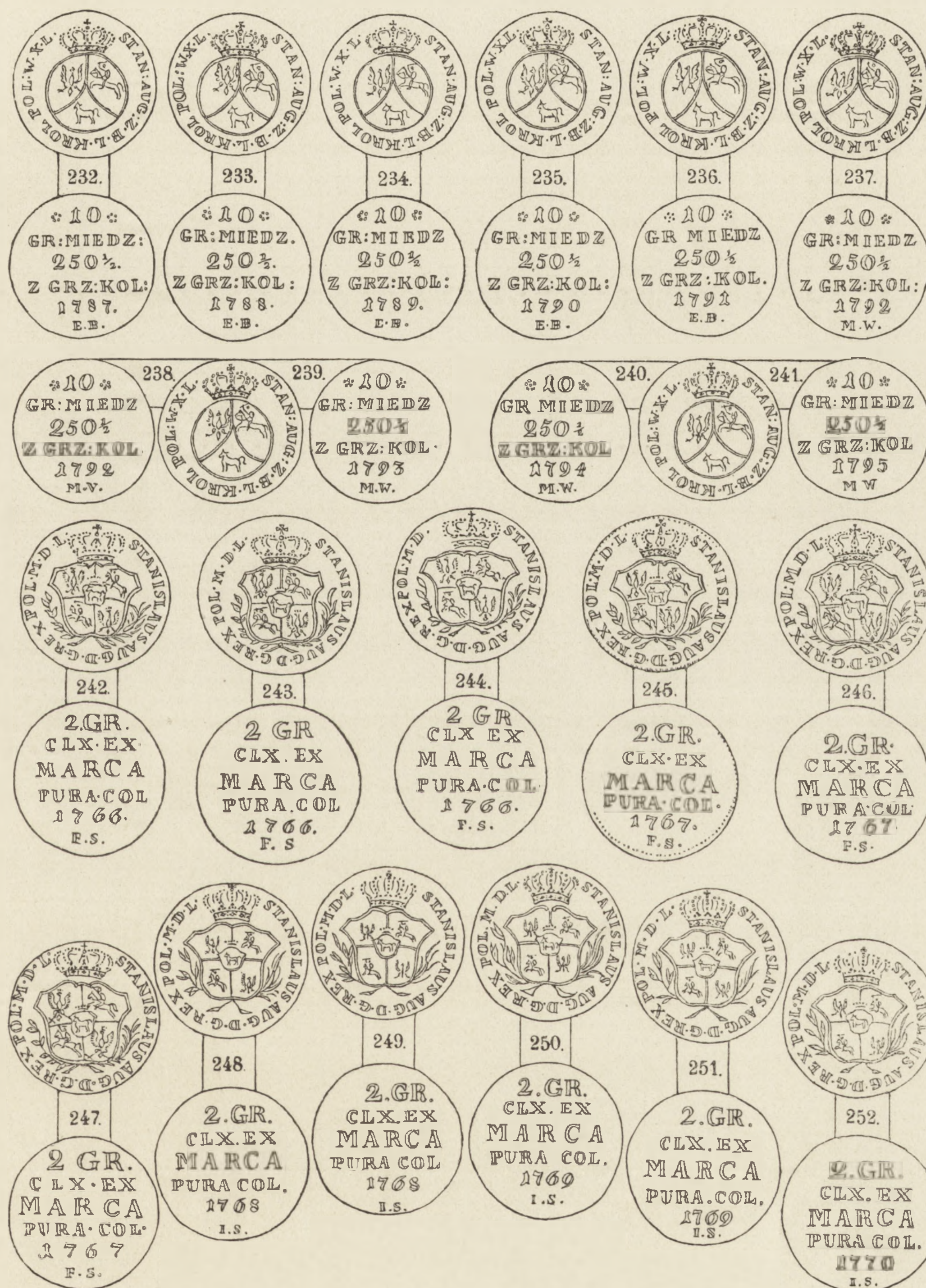
Rysował K. Plage.

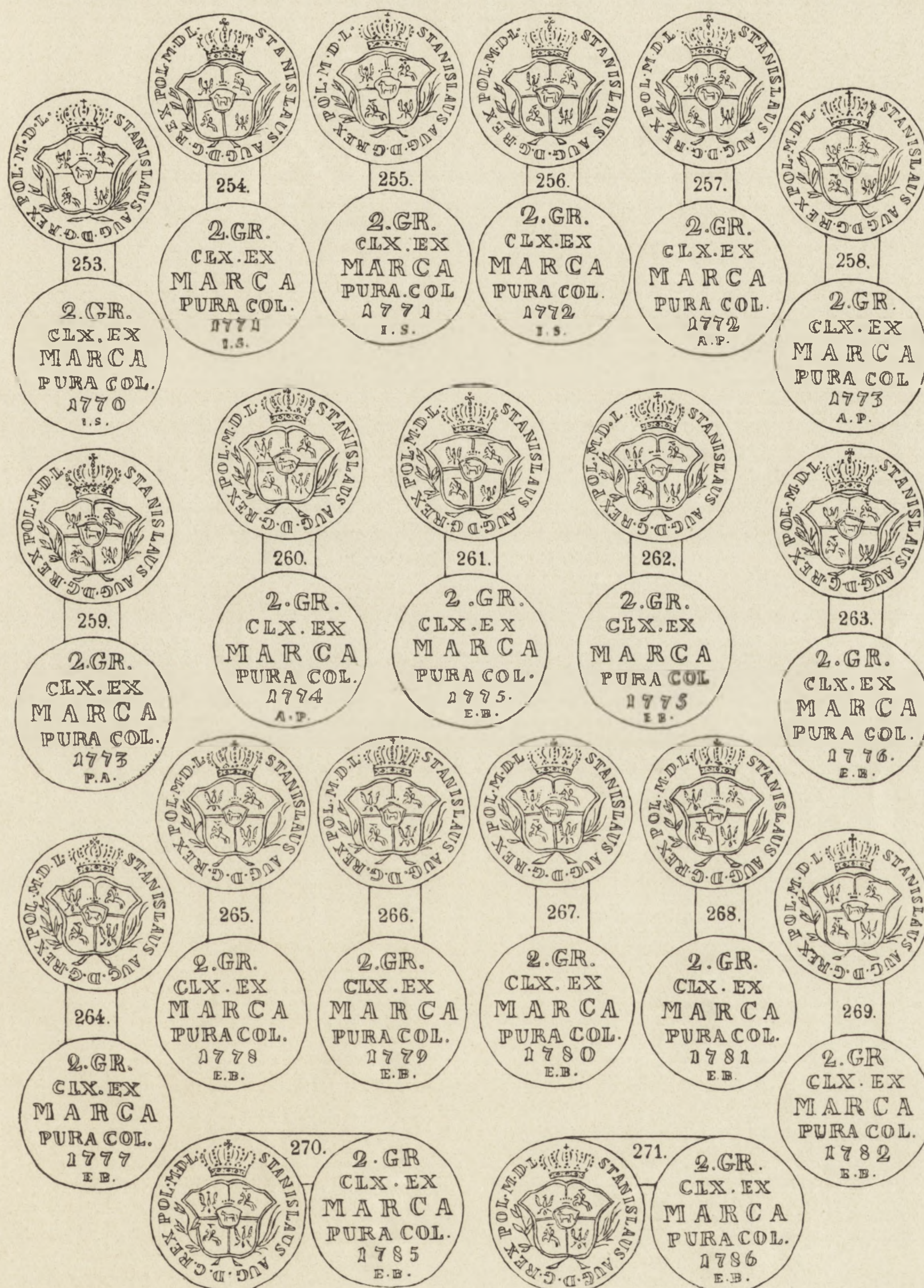
Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

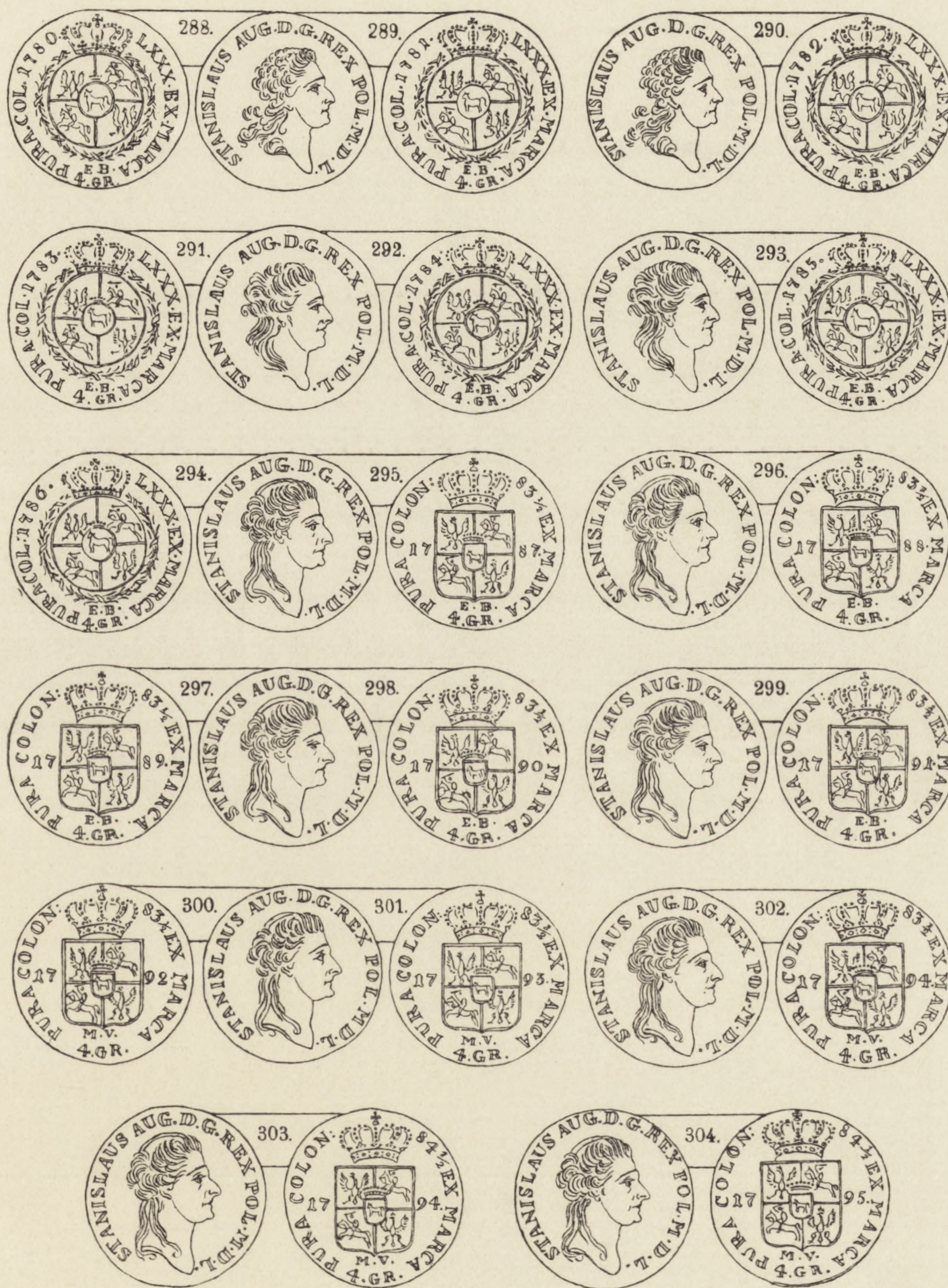
Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

305. 306. 307. 308.

309. 310. 311. 312.

313. 314. 315. 316.

Rysował K. Plage.

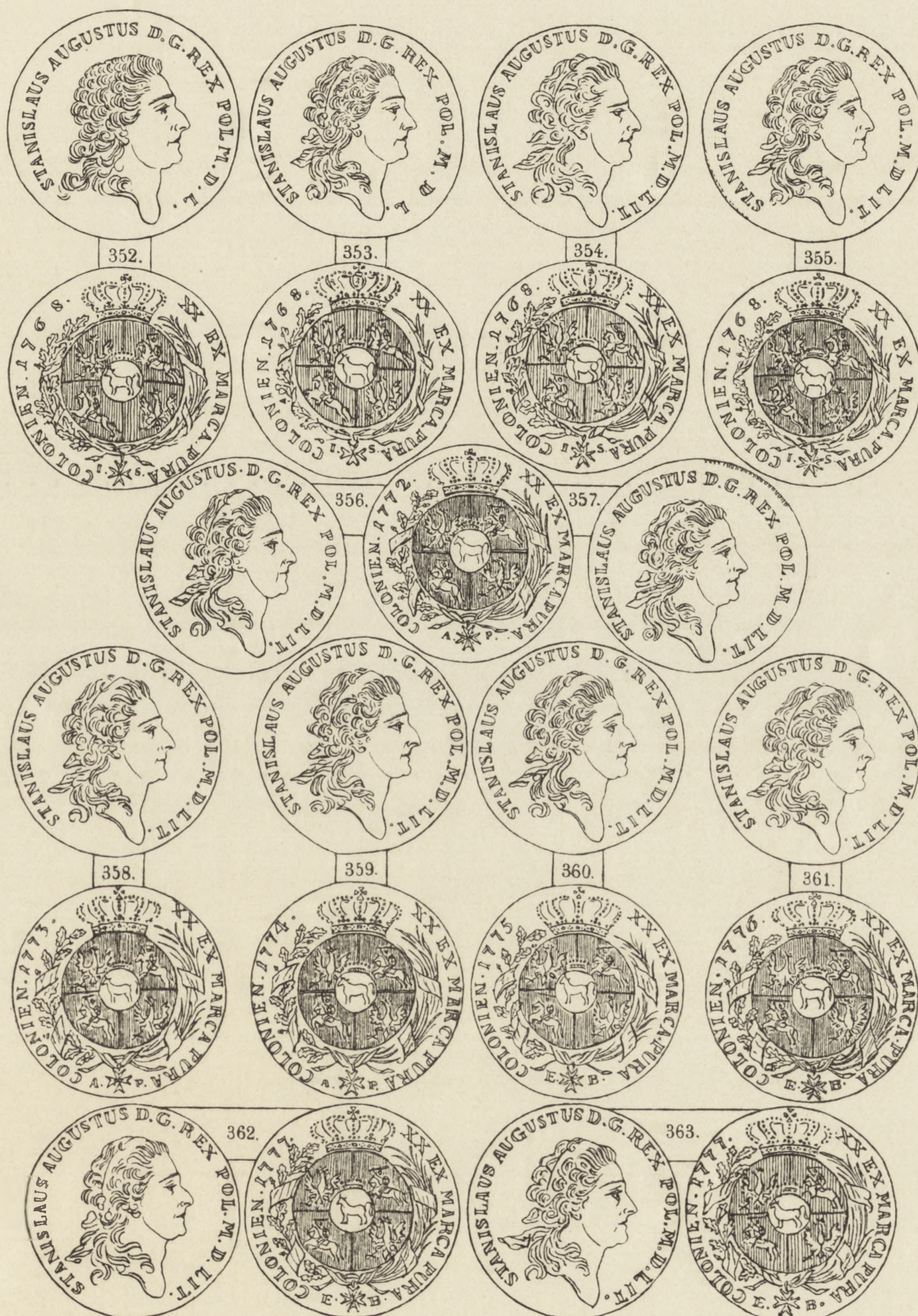
Rysował K. Plage.

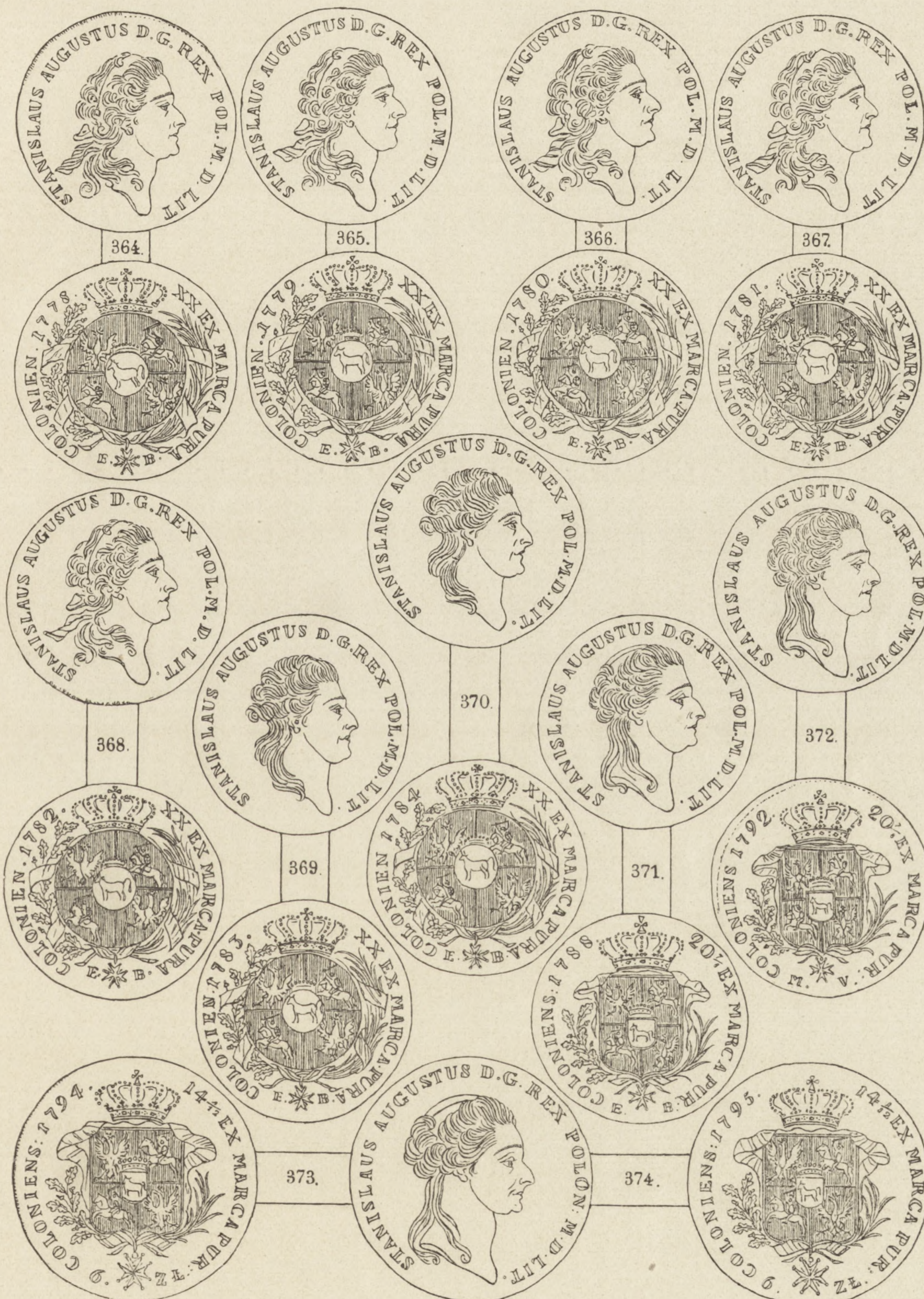
Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

375.

376.

377.

378.

379.

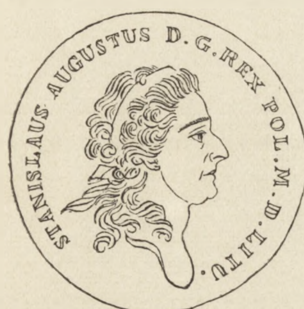

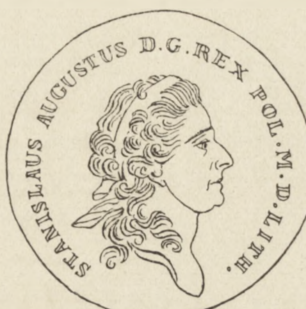

380.

Rysował K. Plage.

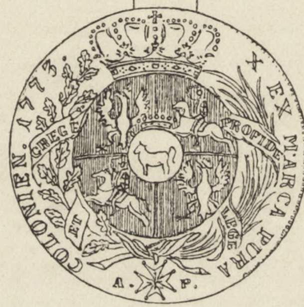

387. 388. 389.

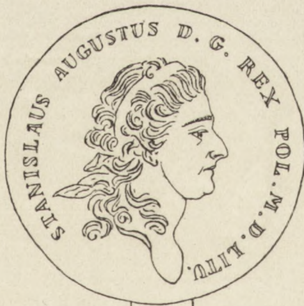

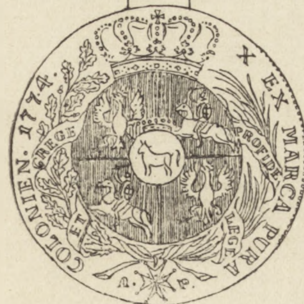

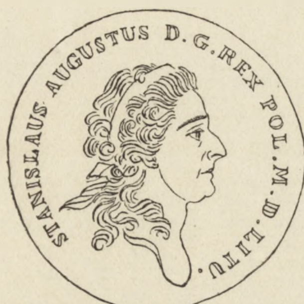
390. 391. 392.

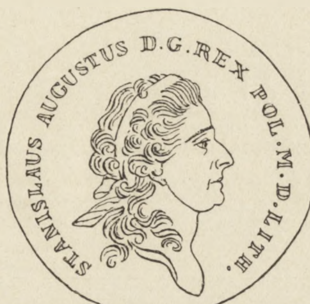

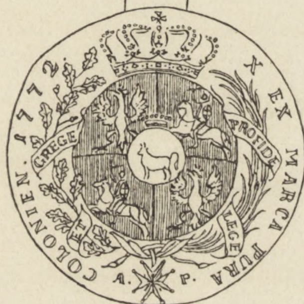
Rysował K. Plage.

387. 388. 389.

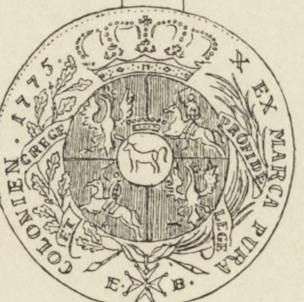

390. 391. 392.

Rysował K. Plage.

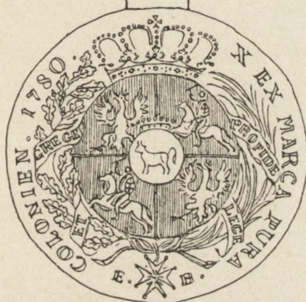
Rysował K. Plage.

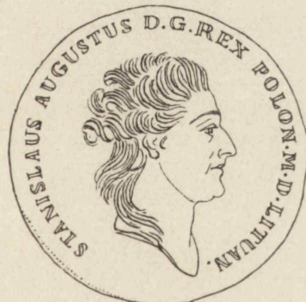

401. 402. 403.

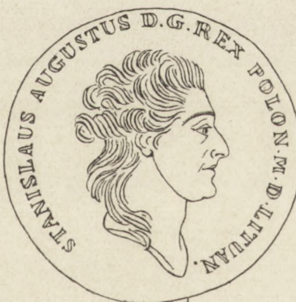

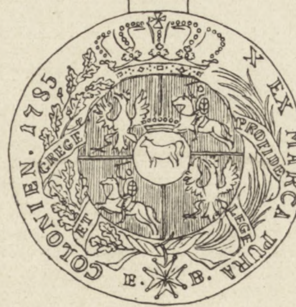

404. 405. 406.

Rysował K. Plage.

STANISLAUS AUGUSTUS D·G·REX POLON·M·D·LITUAN·

407.

COLONIENS: 1788. 10 1/16 EX MARCA PURA E. B.

STANISLAUS AUGUSTUS D·G·REX POLON·M·D·LITUAN·

408.

COLONIENS: 1788. 10 1/16 EX MARCA PURA E. B.

STANISLAUS AUGUSTUS D.G.REX POLON.M.D.LITUAN.

409.

COLONIENS: 1792. 10 1/16 EX MARCA PURA M. V.

POSTERITATI * GRATITUDO CONCIVIBUS EXEMPLUM

CIVIBUS QUORUM PIETAS CONIURATIONE DIE III MAI. MDCCXCI OBRUTAM ET DELETAM LIBERTATÊ POLONÂ TUERI CONABATUR RESPUBLICA RESURGENS

411 a.

410.

1793. * 10 1/16 EX MARCA PURA COLONIENSI.

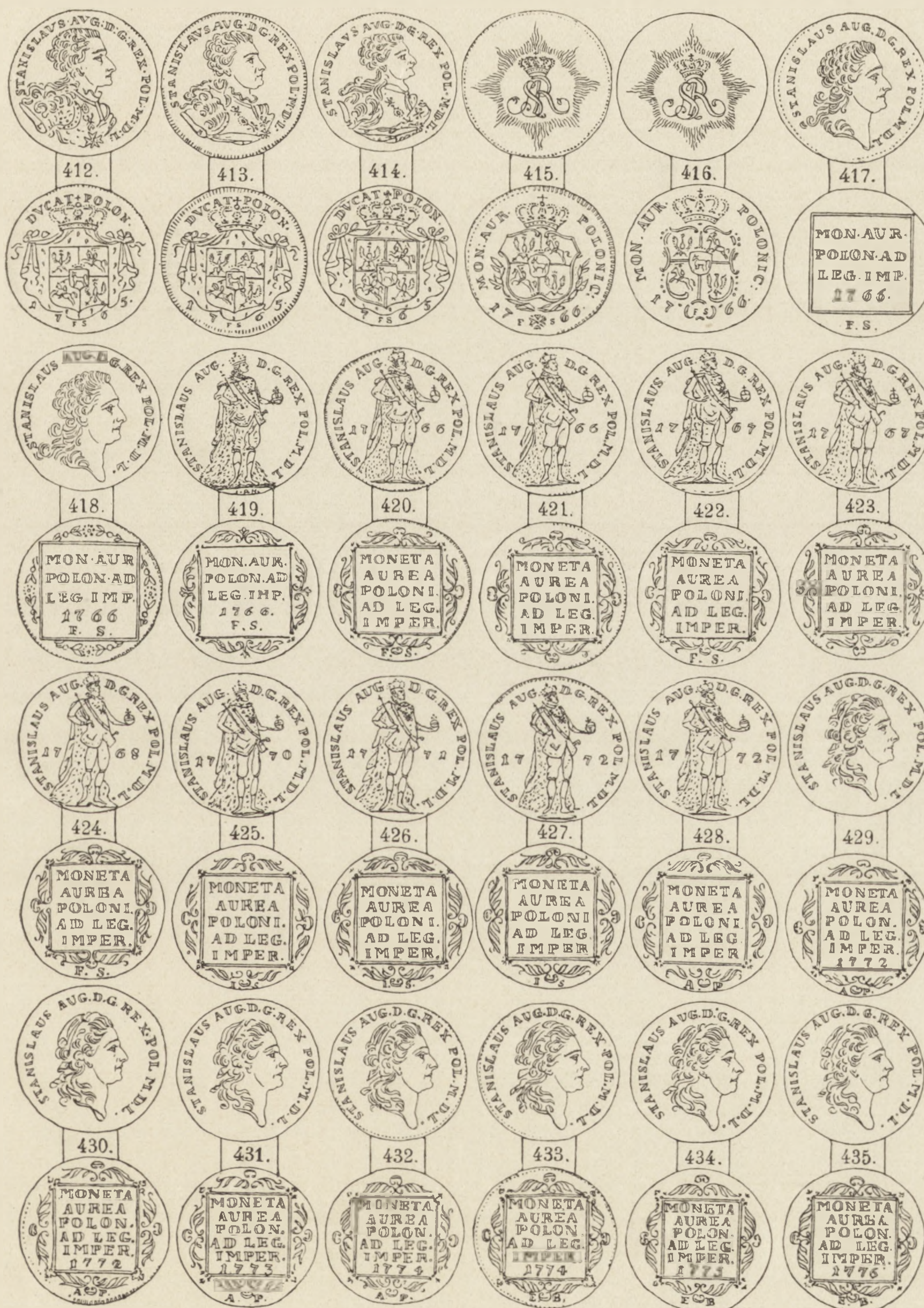
DECRETO REIPUBLICÆ NEXU CONFEDERATIONIS IUNCTÆ DIE V. XBRIS MDCCXCII STANISLAO AUGUSTO REGNANTE

411.

1793. * 10 1/16 EX MARCA PURA COLONIENSI

DECRETO REIPUBLICÆ NEXU CONFEDERATIONIS IUNCTÆ DIE V.XBRIS MDCCXCII STANISLAO AUGUSTO REGNANTE

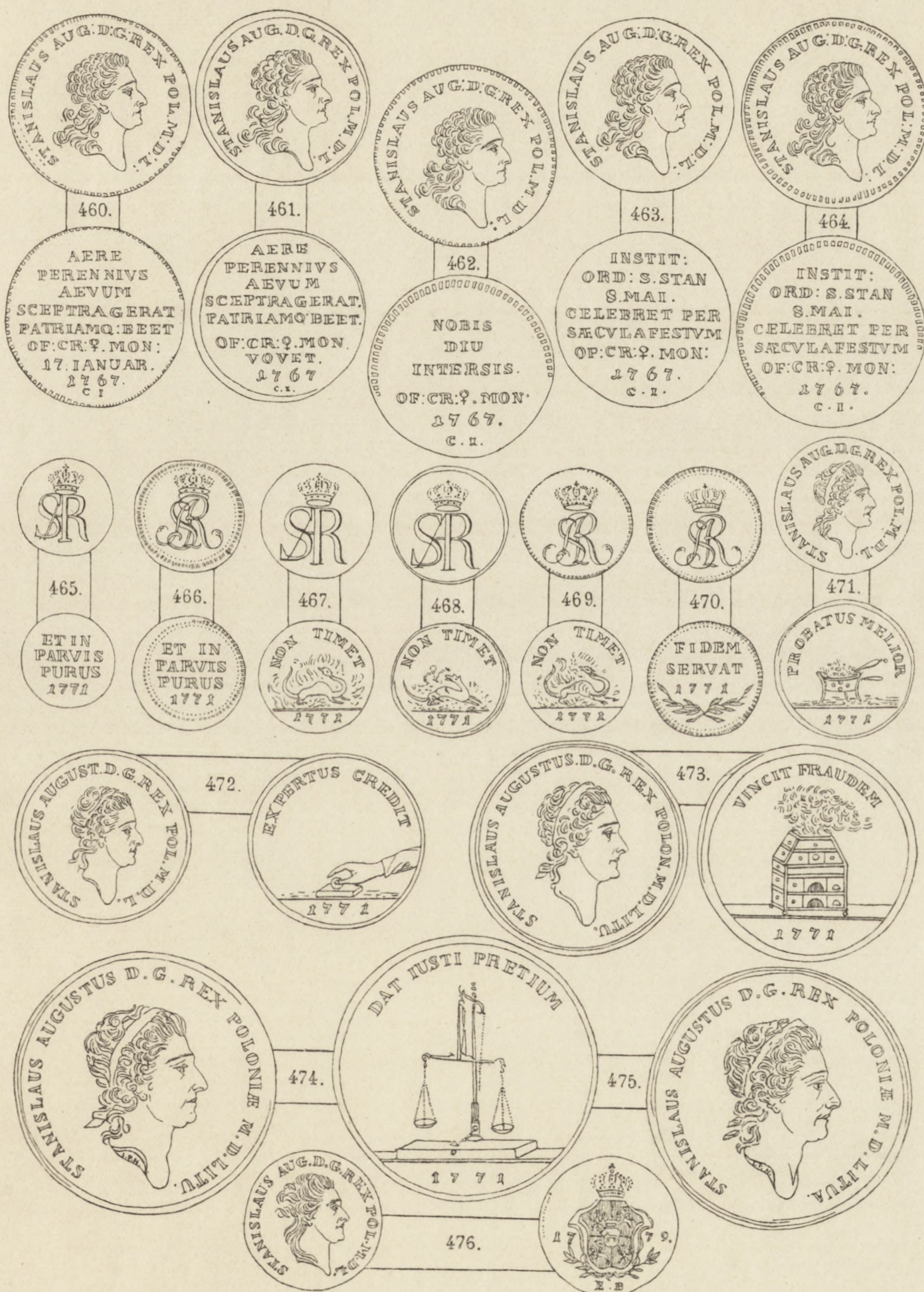
Rysował K. Plage.

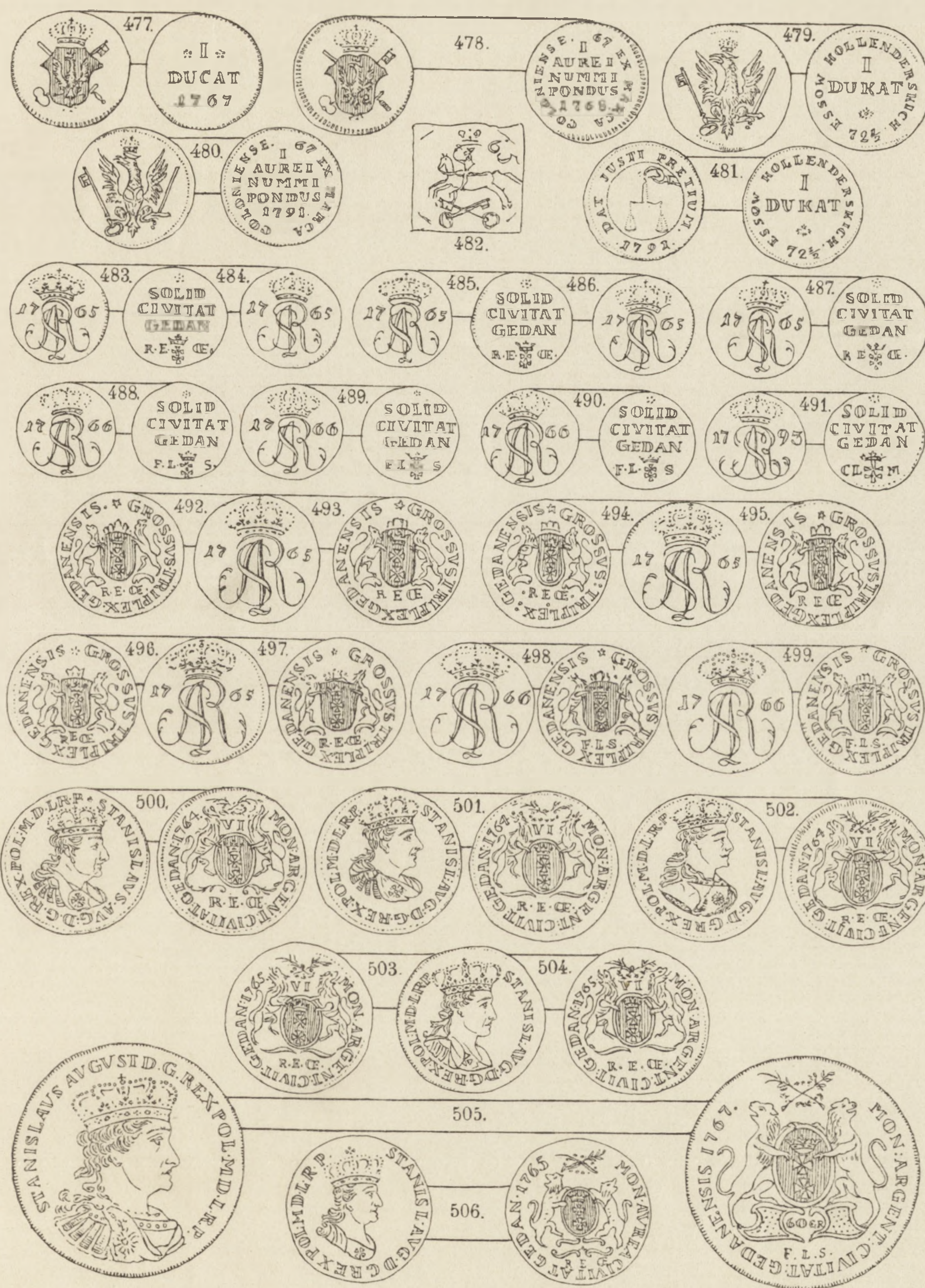
Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

536. 537. 538.

539. 540. 541.

542. 543.

544. 545. 546.

547.

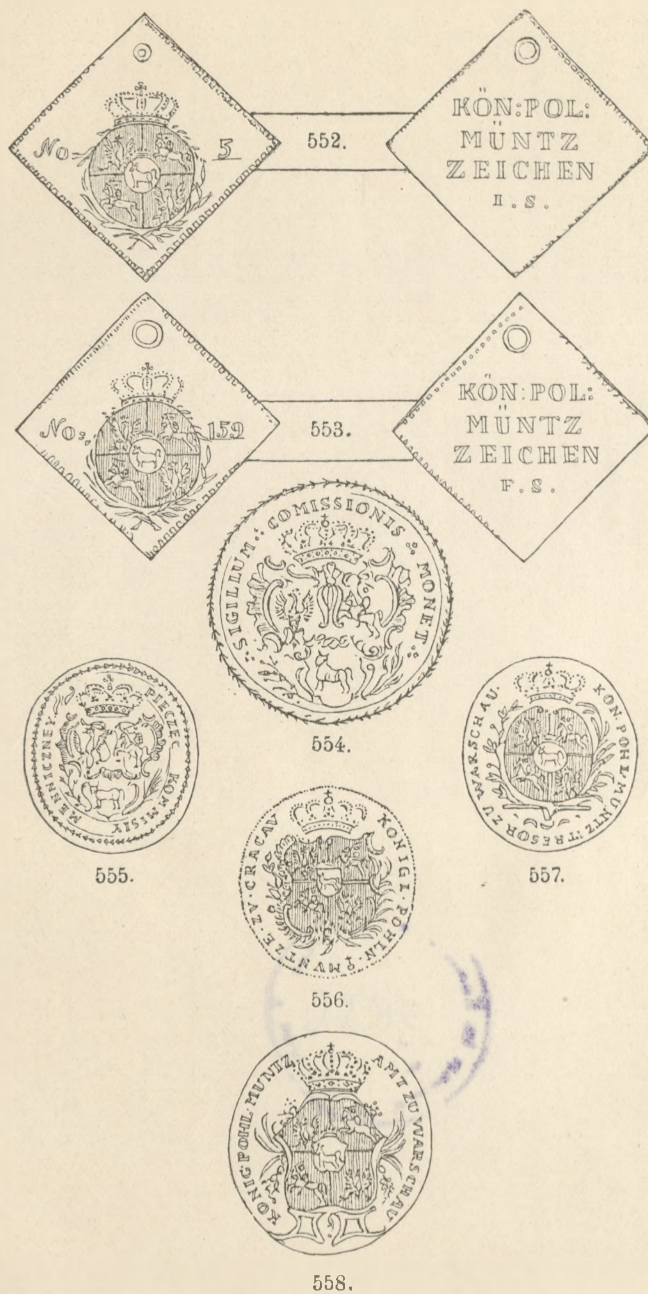
548.

549. 550.

551.

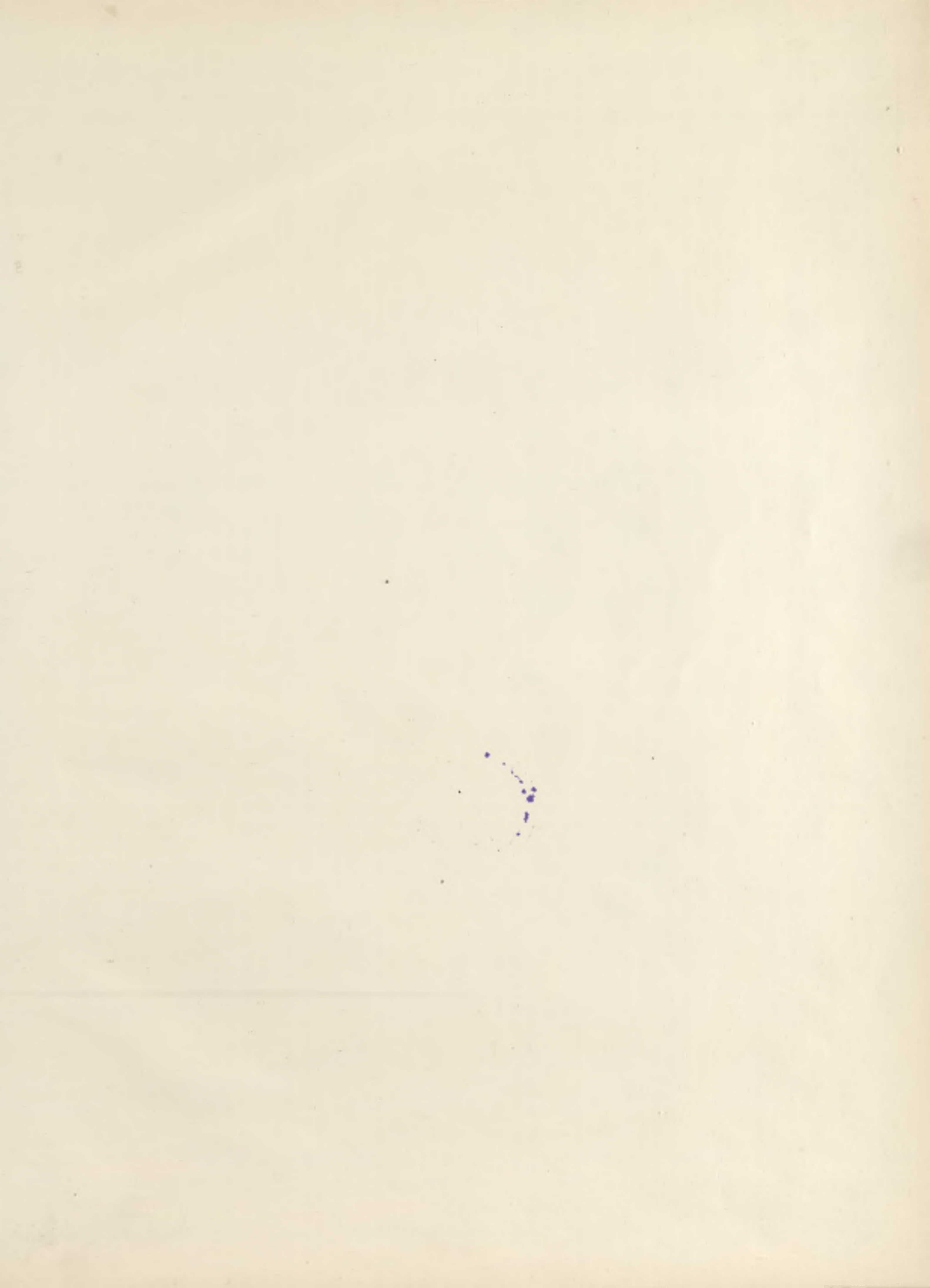
Rysował K. Plage.

Rysował K. Plage.

3836

BIBLIOTEKA
Z. N. P.
CHICAGO, ILL.